

Forfatter: Biehl, Charlotta Dorothea

Titel: Mit ubetydelige Levnets Løb

Citation: Biehl, Charlotta Dorothea: "Mit ubetydelige Levnets Løb", i Biehl, Charlotta Dorothea: *Mit ubetydelige Levnets Løb*, udg. af Marianne Alenius, Museum Tusulanum, 1986, s. 1. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-biehl01-shoot-idm139639967837808.pdf> (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: Mit ubetydelige Levnets Løb

Biehl, Charlotta Dorothea, *Mit ubetydelige Levnets Løb*, 1986

2

3

Charlotta Dorothea Biehl

Mit ubetydelige Levnets Løb

Udgivet efter originalmanuskript med indledning, kommentar m.m. af
Marianne Alenius

MUSEUM TUSCULANUMS FORLAG KØBENHAVNS UNIVERSITET 1999

4

Mit ubetydelige Levnets Løb

© Museum Tusculanums Forlag 1986, 1999

2. oplag 1999, uændret genoptryk

(med rettelse af enkelte fejl på side 48)

Trykt hos Special-Trykkeriet Viborg a-s

ISBN 87 7289 005 3

Udsendt som nr. 501 i

Universitets-Jubilæets danske Samfunds Skriftserie

Tilsyn:

Poul Lindegård Hjorth og

Flemming Lundgreen Nielsen

Museum Tusculanums Forlag

Njalsgade 92

DK-2300 København S

www.mtp.dk

5

Forord

Charlotta Dorothea Biehls forfatterskab er stort. Det er også gammelt, hvad der er forholdsvis sjældent for et litterært forfatterskab af en dansk kvinde. Det meste af det er skrevet for godt 200 år siden. Det er både det største og mest varierede kvindelige forfatterskab vi har i Danmark fra tiden før år 1800. Og meget af det er odt.

Ikke desto mindre er der ikke et eneste af hendes værker, som i dag er tilgængeligt i en almindelig boghandel. Enkelte værker har indenfor de sidste to årtier været udgivet i uddrag og i bearbejdet form. De er hurtigt blevet udsolgt. Samtidig er stadig flere af hendes skrifter blevet behandlet i tolkninger og korte omtaler.

Det hyppigst citerede værk er selvbiografien fra 1787 »Mit ubetydelige Levnets Løb«, som nyudgives her. Indenfor dette skrift er det særlig skildringen af den lille Charlotta Dorotheas barndom og hendes forhold til faderen, som har haft interesse. Men der er andre passager i værket, som er mindst ligeså interessante, og det vil ofte være en fordel at kunne se et udpluk i en større sammenhæng.

Med den udgave, som lægges frem her, håber jeg at kunne gøre et af Charlotta Dorothea Biehls mest interessante skrifter tilgængeligt for et noget bredere publikum, end hun har haft hidtil. Tekstudgaven følger Biehls originalhåndskrift tæt. Hendes sprog og fortællestil var på hendes egen tid anerkendt som smukt dansk. Jeg har derfor ment, at det var vigtigt af sproghistoriske grunde at bevare originalens sprog ubearbejdet. For dog at afbøde eventuelle vanskeligheder med det forældede ordforråd, er en udførlig kommentar anbragt efter teksten. Formålet med den er dels at give sproglige forklaringer på enkeltudtryk, dels at bringe læseren hurtigt ind i de konkrete emner og give en kulturhistorisk indplacering af nogle af de begreber som læsere, der ikke sædvanligvis beskæftiger sig med 1700-tallet kunne tænkes at have behov for. Hermed sigter bogen altså mod en læsergruppe udenfor en snævrere kreds af dyrkere af den ældre danske litteratur.

I arbejdet med tekstudgaven og kommentaren har jeg haft et særdeles lærerigt samarbejde med Flemming Lundgreen-Nielsen og Poul Lindegård Hjorth fra Universitets-Jubilæets danske Samfund, som jeg takker herfor. Ligeledes har jeg fået gode råd og oplysninger af direktør ved Ny Carlsbergfondet, Torben Holck Colding, ved udarbejdelsen af afsnittet om portrætter af Charlotta Dorothea Biehl. For retten til at bringe W. A. Müllers Biehlportræt takker jeg ejeren af miniaturen Mogens Dupont Petersen. En ganske særlig tak retter jeg til civiløkonom Erik Vind, der igennem længere tid har stillet originalmanuskriptet til »Mit ubetydelige Levnets Løb« til min disposition.

Inspiration og gode samtaler om personen Charlotta Dorothea Biehl og hendes skrifter har jeg i øvrigt fået fra personlige venner på Det kongelige Biblioteks læsesal, særlig forskerne Pil Dahlerup, Nanna Damsholt, Caroline Henriksen, Birgitte Hesselaa og Vibeke G. Petersen.

7

Indholdsfortegnelse

- Indledning 9
- a. Charlotta Dorothea Biehl og 9
- opfattelsen af hende siden 1788
- b. Johan og Dorothea 29
- c. Manuskriptet 44
- Udgave og kommentar 55
- Indholdsoversigt 55
- Forbemærkninger 58
- »Mit ubetydelige Levnets Løb« 59
- Johan Bülow's notits om Charlotta Dorothea Biehl 133
- Tekstkritiske noter 136
- Kommentar 139
- Portrætter af Charlotta Dorothea Biehl 198
- Navneregister til Mit ubetydelige Levnets Løb 211
- Bibliografi 216

8

9

Indledning

a. Charlotta Dorothea Biehl og opfattelsen af hende siden 1788

kulturliv i anden halvdel af det 18. århundrede, er man stødt på hendes navn og må studse over at se det knyttet til den beskedne titel »Mit ubetydelige Levnets Løb«. Kender man også noget til Biehls egne skrifter, gætter man på, at titlen ikke skal tages for pålydende.

Biehl blev født i København i 1731 og døde i København i 1788. Om hun nogensinde krydsede Storebælt eller Øresund, ved vi ikke. Hvad vi ved om hendes privatliv, stammer næsten altsammen fra hendes egne breve og fortællingen »Mit ubetydelige Levnets Løb«. Det er påfaldende, hvor mange berømte personer fra den inderste cirkel i Københavns kulturliv hun har kendt, og hvor fa der har fundet bekendtskabet værdigt til omtale. Havde vi ikke en stor samling af hendes privatbreve bevaret i hendes ven Johan Bülow's papirer, ville hendes mange bøger i dag stå i et besynderligt og ganske usandfærdigt vacuum. Et forfatterskab uden forfatter. Eller findes der muligvis upåagtede samtidige skildringer af hende?

Biehl har en meget stor litterær produktion. Mens hun levede, så hun sine skønlitterære værker blive udgivet, sine komedier blive opført, sine oversættelser af udenlandsk litteratur blive trykt, og 10 ved siden af disse arbejder ophobedes en større samling af historiske skildringer, privatlivsberetninger og digte, som det blev eftertidens opgave at tage sig af. En del blev udgivet posthumt i det 19. århundrede, andet i det 20., og noget ligger endnu hen i håndskrift.

Biehl var forfatter og oversætter og debattør. Mundtligt og skriftligt var hun med i kultur- og sprogdebatten. Sentimentalisme, moral, komik og persontegning mestrede hun, som det sene 1700-tal krævede det. Danmarks litteratur, sprog og historie i »den biehlske periode« bærer præg af periodebetegnelseens ophav: Charlotta Dorothea Biehl.

Med Biehls død ramtes hendes produktion af skindøden. Kun i glimt har det ene eller det andet af hendes værker haft en renæssance, men en konstant opmærksomhed, der kunne have holdt mindet om hendes kulturelle bredde i live, har hun ikke nydt. En altfor selektiv benyttelse af hendes værker har splittet helheden i hendes person og kunstneriske præstation.

I den allernyeste tid er interessen for hende genopstået. Som kvindelig forfatter er hun blevet genopdaget af kvindehistorisk bevidste kvinder og mænd, som har genlæst og i begrænset omfang genudgivet hendes værker. Ved mødet med hendes selvbiografi er mange standset brat op i forundring over hendes liv - og ikke helt berettiget bliver hendes livshistorie somme tider tolket som en lidelseshistorie.

I Stig Dalager og Anne-Marie Mai's to-bindsværk »Danske kvindelige forfattere«, som udkom i 1982, får Biehl en placering, som hun har fortjent. Over 20 sider indplaceres Biehl i sin sociale og kulturelle sammenhæng. Hendes liv rides op og læseren får i klare resumeer indblik i det genre- og emnerige forfatterskab. Især synes hendes dramatiske stykker at have haft deres interesse.

Kort før denne bog udkom i Tyskland Georg Albrecht Mai's: 11 »Die Frauenfiguren im dramatischen Werk der Charlotte Dorothea Biehl«, som dels giver en genrebeskrivelse af den nye komedie i Danmark efter Holberg-tiden, dels i en gennemgang af fem af Biehls egne dramer, 4 komedier samt debatstykket »Tvistigheden«, placerer Biehls kvindefigurer i det borgerlige, danske bymiljø i 1760'erne.

I litteraturhistorierne er Biehl omtalt hyppigt, men som regel hentes hun ind som parallel-eksempel, når en anden forfatter beskrives, og det er derfor vanskeligt i dem at få et indtryk af hendes egen produktion. Ofte er det desuden som oversætter, hun omtales mest udførligt. »Dansk litteraturhistorie«, bind 4, Kbh. 1983, der omhandler perioden 1746-1807, er en undtagelse. I flere forskellige afsnit bringes Biehl ind som repræsentant for en genre og hendes værker får dér en individuel behandling.

»Mit ubetydelige Levnets Løb« er det lettest tilgængelige af Biehls værker. Selvbiografien kan læses uden den mindste forhåndsviden om perioden. Den er umiddelbar og personlig - et ægte stykke »bekendelseslitteratur«. Ikke for intet var Biehl forfatter. Hendes livshistorie er så godt fortalt, at man kan læse den alene for dens litterære kvalitet, og det er da blandt andet det, man bør gøre. Dertil kommer, at den er den eneste større selvbiografi vi har fra en kvinde i det 18. århundrede. Bogen får dermed en selvstændig betydning i den danske kvindes historie. Den skildrer ganske vist langt fra en typisk dansk kvinde i 1700-tallet. Læser man historien om Biehl, er man ikke i tvivl om det. Det er selvfølgelig beklageligt, at vi ikke kan få det med i købet, men det er nok ikke tilfældigt, at det var en utypisk kvinde, der fik skrevet ned, hvordan hun opfattede sin egen tilværelse. At forholde sig offentligt til, hvordan man havde det privat, lå udenfor kvinders normale mønster.

Er Biehl imidlertid selv utypisk, er de barrierer, hun stødte på i 12 sine forsøg på selvudfoldelse, så meget desto mere typiske, og måske kan vi i dem tillade os at se lidt af en almen forklaring på den anonymitet, der omgærder kvinderne i 1700-tallet. Biehl er et enestående eksempel fra vores egen historie på en kvinde, der ikke lod sig bremse i trangen til at markere sig selv og sine meninger, og lærte at leve med både succes og fiasko.

Biehl er meget forskellig fra de andre store kvindeskikkelser, vi kender fra vores ældre litteratur. Hun er ikke en opfindsom martyrhustru som Leonora Christine, ikke en økonomisk privilegeret, ansvarsbærende

adelsenke som Birgitte Thott, eller en from og af skæbnen hårdt prøvet taber som Dorothea Engelbretsdatter - for nu at nævne nogle enkelte af de kvinder, der ved egne værker har markeret sig kunstnerisk og intellektuelt i dansk kultur, og som i tidens løb har været brugt som modeller til efterligning af andre kvinder. At disse kvinder også har kæmpet en sej kamp imod samtidens forventninger og tradition, og at de fik et beundringsværdigt og betydningsfuldt resultat ud af deres anstrengelser, lader sig dokumentere. Men at Dorothea Biehl, som da også i tid ligger os nærmest, er den, vi mest umiddelbart kan forstå i dag, er der ingen tvivl om. Vi ved tilstrækkeligt meget om hende, fra hende selv og fra andre, til at vi kan tage stilling til hendes egne og de andres reaktioner på hende, og vi genkender tit begge slags. Vi kan beundre hendes arbejdsresultater og lære af hendes intellektuelle flid, og vi kan spekulere over, hvad den kostede hende på andre områder. Især kan vi af hendes selvbiografi se, hvor mange fejl hun allerede har begået for os, og hvor mange fiaskoer der går på én succes.

Biehl har nok i dette perspektiv en ganske særlig interesse netop nu, hvor kvindebevægelsen har skaffet hende et publikum, der både er vænnet til og interesseret i at se på kønsspecifikke problemstillinger. Forholdet mellem kvinder og mænd, socialt og psykologisk, er et emne, hun konstant tager op og aldrig kommer på det rene med. Ofte strander hun nøjagtig samme sted som vi, som regel dog lidt før.

Historisk tilbageblik

Går man lidt tilbage i tiden og ser på, hvad man tidligere har kunnet bruge hendes forfatterskab til, kan man ikke undgå at blive forbavset over, at det er aldeles andre synsvinkler, hun er blevet anskuet ud fra. Denne overraskelse er det værd at tage med her, fordi man med den får hende anbragt i en langt videre og nok også sandere sammenhæng end den rent kvindespecifikke. Af de mange gryder, Biehl fik bragt i kog, har eftertiden kun opvarmet én ad gangen, og ikke engang dem alle. En måde at nærme sig hendes person og værk på bliver således at se, hvad man i tidens løb har interesseret sig for i hendes værker.

Den, der i det 20. århundrede har gjort mest for at Biehl ikke skulle blive glemt, er Louis Bobé, som har udgivet og kommenteret en række af hendes værker og skrevet om hende. I sin bog »Fra Renaissance til Empire«, Kbh. 1916, karakteriserer han Biehl således: »Dorothea Biehl blev uden Sammenligning den mest fremtrædende Forfatterindeskikkelse i Danmark i hele det 18. Aarhundrede. Hun blev Holbergs egentlige Efterfølger paa den danske Scene; hendes Oversættelse af »Don Quixote« er endnu stadig den der læses og citeres, hun skrev litterære Kausier og moralske Fortællinger, hun gav os sin Tids eneste historiske Mémoires intimes, og endelig nedskrev hun sit eget Levnetsløb, den eneste Selvbiografi af en dansk og tilmed aandelig betydelig Kvinde, som er kommet til os fra det 18. Aarhundrede« (s. 79-80).

Selvom Biehls væsentligste arbejder er af skønlitterær og dramatisk karakter, er det fortrinsvis som såkaldt »historisk 14 Forfatterinde«, hun har interesseret Bobé: »Til denne Gerning medbragte Dorothea Biehl unægtelig ikke faa paaskønnelsesværdige Egenskaber. En levende Interesse for Fædrelandets Historie, Fremstillingsevne og en udmærket Hukommelse, hvormed hun fæstede til Papiret, hvad samtidige havde meddelt hende. Endelig ogsaa en umiskendelig Omhu for at skaffe sig et paalideligt Grundlag for sin Fremstilling ved at gaa til Kilder som originale Aktstykker og Breve« (s. 89).

Vurderingen af Biehl som historieskriver har der været delte meninger om siden Bobé, hvad han vel også selv har lagt op til. En væsentlig mangel ved en del af de senere diskussioner er, at Biehl er blevet anskuet for snævert. Den åbenhed, Louis Bobé lagde for dagen, da han præsenterede hende som både historiker og litterat, har hun krav på.

I 1917 fik Biehl en kølig omtale i et skæbnesvangert værk, Johannes Steenstrups »Den danske Kvindes Historie fra Holbergs Tid til vor. 1701-1917« (genoptrykt 1982). Steenstrup har ganske vist taget stilling til en stor del af hendes produktion, men den har ikke aftvunget ham nogen interesse for andet end det historiske stof: »Jfr. Biehls lidet ejendommelige Komedier, hvor kun en enkelt Skikkelse kan siges udgaaet fra et originalt Syn, og kun et enkelt Udbrud har Friskhedens Farve, gjorde ingen varig Lykke ... Heller ikke hendes »Moralske Fortællinger« og »Brevveksling imellem fortrolige Venner« havde noget Værd. Derimod tilkommer der Ch. Biehl Ros for hendes gode, i holbergsk Tone holdte Oversættelse af »Don Quixote« ... Og hun har virkelig Fortjeneste ved sine efter Johan Bülow's Opfordring skrevne »Historiske Breve« ..., de giver mange værdifulde Oplysninger om Tidens Historie, skønt de maa benyttes med aarvaagen Kritik« (I, s. 115). Hvad Biehl her bliver »rost« for, er udelukkende det, som ikke 15 opfattes som »originalt«, nemlig oversættelser og bestillingsarbejder.

Et nyt isoleret forsøg på at rehabilitere Biehl gjordes 10 år senere af K. F. Plesner, der i en artikel i tidsskriftet »Edda« (1927, s. 127-149) velvilligt og seriøst gennemgik hendes produktion. Plesner

fremhævede den litterære værdi i Biehls skrifter, ikke mindst i komedierne. Han lagde særlig vægt på en litteraturhistorisk indplacering og antydede Biehls forhold til den udenlandske samtidige litteratur. Han udpegede nogle af hendes forbilleder og forlæg og citerede fra hendes egne overvejelser omkring dramaets poetik. Mange af svarene på de spørgsmål, han stiller i sin artikel, henter han ukritisk fra Biehls selvbiografi.

I 1969 tages Biehl for første gang op af en kvinde, Pil Dahlerup. Biehl bliver uigenkendelig. Dahlerup bringer en lille collage af tekster fra Biehls forfatterskab, som hun samler under titlen »Pigeopdragelse« og forsyner med en kort indledning, 10 sider. Dahlerup har hentet lige ud af Biehls forfatterskab nogle små stumper, som har talt direkte til hende gennem deres indhold. Biehls måde at forholde sig til traditionelt kvindelige emner som familiesituationer, opførsel og opdragelse, mænd, moral og mode og fremfor alt Biehls »to private konfliktpunkter, læsning og forlovelse« (s. 13) har interesseret Pil Dahlerup. Forsigtigt tager hun fat om »Dette mærkelige menneske« (s. 13), Charlotta Dorothea Biehl, og frister læseren ved sin egen respektfulde undren overfor hende. Biehl er ikke længere en historisk kilde eller en tidsbunden formidler. Hun er i et kort glimt en stærk og spændende kvinde.

I 1975 dukkede den historiske forfatterinde Biehl op igen, men denne gang anderledes. Svend Cedergreen Bech genudgav et ganske omfattende udvalg af de historiske breve, som han kædede sammen med korte egne introduktioner. Hans indledende 16 vurdering af brevene lyder: »Værdien af disse erindringsglimt, udover det bidrag de giver til Dorothea Biehls portræt, ligger først og fremmest i, at hun afspejler nogle holdninger som har været almindelige i det toneangivende borgerskab« (»Brev fra Dorothea«, Kbh. 1975, s. 47). Cedergreen Bech lader ikke brevene stå rent som historisk kilde, men kobler dem tæt til personen Biehl, som hun beskriver sig selv i selvbiografien. Både hun selv og hendes skrivemåde falder i hans smag. Han finder »mere atmosfære i disse skildringer, end der sædvanligvis vil være i en historisk fremstilling« (ibid.). Som den første af udgiverne af de historiske breve synes han at betragte hende som litterat med betydelig kildeværdi for sin samtids historie snarere end som historiker. Så meget desto mere må man beklage, at han i et forsøg på at gøre Biehl lettere tilgængelig, har tilrettet hendes personlige sprog.

En historisk skildring fra moderne tid tager sig i modsætning til f.eks. en historisk skildring fra den klassiske oldtid, meget forskelligt ud afhængigt af, om den er tænkt som en saglig historisk redegørelse eller som en litterær fremstilling af et stykke historie. Dette skel er særlig blevet uddybet i løbet af det 19. århundrede med dets udvikling af, hvad vi i dag forstår ved videnskabelig metode. En overdreven tendens til at lade en ofte kedsommelig prosastil borge for den videnskabelige kvalitet har på mange felter, bl.a. i historieskrivningen, præget det 20. århundredes skriftlige humaniora. Næsten omvendt kan man i århundrederne efter renæssancen finde særdeles velskrevne historiske fremstillinger, som i håb om at tillokke læsere snarere synes at sløre metode- og kildeproblematikken, uden nødvendigvis at have overset den. Skelnen mellem facts og fortolkning var i mindre grad et samvittighedsspørgsmål for datidens historikere, og følgelig blev skellet mellem historie og digtning mindre synligt.

For Biehl, der levede i det 18. århundrede, har en stillingtagen til dette spørgsmål ikke været en nødvendighed, på samme måde som den ville være det i dag. Ikke desto mindre synes hun at være sig det bevidst. Følger man R. Paullis tanke, som han udtrykker den i sin artikel om Biehl i Dansk Biografisk Leksikon, bind II, Kbh. 1933, har Biehl på sin unge ven Johan Bülow's opfordring affattet »en Række livfuldt skrevne og fængslende Breve, ikke bestemt til Offentliggørelse, men kun for Vennen, og omfattende de danske Konger fra Frederik IV. til Christian VII.« (s. 579). Ser man imidlertid nærmere på Biehls forhold til brevgenren, hvilket er forsøgt gjort i en kommende bog: Brev til eftertiden (jfr. bibliografien), tyder valget af brevformen til de historiske redegørelser ikke på, at hun ønskede, at de skulle forblive private. Tværtimod, har de sandsynligvis netop været skrevet til publikation. Brevformen er et litterært genrevalg, hvori Biehl forbeholder sig retten til at give en personlig vurdering af det, hun skildrer, fremfor den objektivt sande eller officielt acceptable. Særlig udtrykker hun omhyggeligt sit forhold til de oplysninger, hun har fået meddelt som grundlag for sin redegørelse, i forbindelse med skildringen af statskuppet 1784, som hun ganske vist også beskriver i brevform, men alligevel udarbejder omhyggeligt til en større afhandling, som er bevaret renskrevet af hende selv på store ark, og gennemrettet af Bülow bagefter - en besynderlig form for privatkorrespondance. Brevet blev offentliggjort i 1866-1867 (s. 281-455) af Edv. Holm i Historisk Tidsskrift, 3. Rk., Bd. V. Med dette brev synes hun at have større ambitioner som historiker end med de andre, men dermed er ikke sagt, at hun ikke med alle har haft ambitioner som forfatter.

De forbehold, mange tager overfor hende som historiker, er derfor berettigede, men ligeså berettiget er det, at hun stadig optræder som kilde til periodens historie. Således f.eks. i 9. bind af Politikens »Danmarks Historie«, Kbh. 1977, som dækker perioden 18 1721-1784, »Oplysning og Tolerance«. I litteraturvejledningen skriver bindets forfatter Svend Cedergreen Bech: »Træffende karakteristikker af personer og forhold, især ved hoffet, findes i Charlotte Dorothea Biehls breve« (s. 527). Biehls historiske værker er her nævnt som en blandt en række andre »kildesamlinger og samtidige beretninger«.

Biehls styrke som historisk fortæller var de gode informanter, hun havde adgang til gennem sin faders og egne forbindelser direkte til hoffet. Dertil kom hendes letfattelige sprog og hendes præcise hukommelse, som Cedergreen Bech stadig finder en bemærkning værdig: »De personalhistoriske Oplysninger er

forbløffende korrekte og viser hendes enestaaende Hukommelse. Bülow fortæller, at hun kunne fremsige årets helgennavn fra almanakken, i rigtig rækkefølge, efter at have læst den tre gange« (Cedergreen Bech, 1975, s. 47. Jfr. Bülows notits om Biehl, som han vedlagde M.U.L.).

Men: en god hukommelse kan administreres på mange måder, og man skal generelt være yderst forsigtig med at tage Biehl på ordet. Som forfatter og dækket ind bag brevformen havde hun frie hænder. Især flytter hun tyngdepunkter i den alment kendte historie ved at koncentrere sig om den vigtige detalje, som de andre ikke kender, den, der rokker ved det officielle billede af en given episode, eller blot forklarer den ud fra andre årsager hentet fra den intimt personlige sfære. Om hun har ret, kan være svært at afgøre, men hun giver stof til eftertanke. Denne sandsynligvis bevidste proportionsforskydning skal man have i tankerne, når man læser de historiske breve. Det må man indrømme Caspar Paludan-Müller, at han også havde, da han afviste hendes skildringer som »Slotssladdertaskens Anekdotskriveri« (Historisk Tidsskrift 5. Rk., Bd. IV, 1883-1884, s. 101) - et navn man dog ikke kan udelukke at Biehl ville have taget til sig. Slotssladder eller Chronique 19 scandaleuse, som den betegnes i Frankrig, var på Biehls tid en anerkendt litterær genre, som gode forfattere og brevskrivere med succes havde dyrket i udlandet. I Paris havde Claude le Petit's forholdsvis uskyldige skandalehistorier ganske vist et århundrede før kostet ham livet, men Saint-Simon's »Mémoires« fra Ludvig XIV's hof fra begyndelsen af 1780'erne havde givet ham en berømmelse, som Biehl godt kan tænkes at have haft i tankerne, da hun skrev om de danske konger, jfr. Thorkild Kjærgaards anmeldelse af Cedergreen Bech (1975) i Fortid og Nutid XXIX (1981/82), s. 335. Nydelige er i al fald Biehls skandaler i sammenligning med de næsten samtidige perverse historier om kongefamilien hos den alsidige skribent og filolog P. F. Suhm i hans »Hemmelige Efterretninger om de danske Konger efter Souverainiteten«, der først blev publiceret ca. 150 år efter at de blev skrevet (udgivet af Julius Clausen, Kbh. 1918), eller la Beaumelle's »Mes Pensées«, for hvis offentliggørelse (1751-53) forfatteren måtte betale med sit professorat i fransk ved Charlottenborg og sin opholdstilladelse i Danmark.

Biehls humor

Biehl skal tages med et gran salt. Behandler man hende derimod, som om hun var historiker i ordets moderne forstand, vil man, som det er sket for Johannes Mulvad i hans iøvrigt oplysende artikel »Om Dorotheas troværdighed« (Personalhistorisk Tidsskrift 16. rk. 4, 1976, s. 179-186), lade sig provokere til raseri af hendes form, der foregøgler den mindre vakse læser, at han her møder sandhed, ægthed eller blufærdighed. For Biehl er hverken sand, ægte eller blufærdig. Hun er en dygtig fortæller. Hendes ulykke hidtil har været, at de få, der har forholdt sig til hendes forfatterskab, har taget hende altfor alvorligt. Hun er nemlig morsom.

20

Biehl tillader sig at kombinere det intellektuelle og kunstneriske med det humoristiske. Det er højt spil, som forudsætter en vis portion tillid fra læseren. Den kan man ikke sige, at hun har fået. Bülow har naturligvis kunnet goutere hendes fortællinger. De mange københavnere, der i sin tid måtte leve med hende og hinanden, ligeså. Men for os i dag er det langt sværere at konfronteres med den bramfri selvsikkerhed, hendes slagkraft beror på. Man skal kende klovnen for at kunne se vitsen. Og klovnen er ikke spor sjov uden for sit kendte publikum.

Her spiller det en rolle, at Biehl var kvindelig forfatter i stedet for mandlig. Der er kun få kvindelige klovner i det borgerlige selskab. For det første, fordi de oftest er påhæng til en gruppe mænd, der allerede har kronet klovnen blandt sig. For det andet, fordi de ville have lavet nogle andre klovnumre. Kvinder i faste grupper derimod, har altid deres klovner, hvad enten de mødes på arbejdspladsen, strikkeklub, privat eller politisk. En mand, der tilfældigt bryder ind et sådant sted, vil muligvis dæmpe latterbrølet til en fnisen, men han vil sjældent kunne grine med. Han kender hverken klovnen eller klovnen's numre.

Biehl er næsten udelukkende blevet læst og vurderet af mandlige kritikere. Hvor positive de end har været, har ingen kaldt hende vittig. Det skyldes nok ikke engang, at de har vidst, at hun var kvinde. Havde hun udgivet under mandligt pseudonym, var hun næppe heller blevet kåret som sin tids Gustav Wied. Grov satire er ikke hendes våben, men hun har en giftig tunge, som hun bruger diskret og ligeså dræbende. Selvfølgelig må nogle af hendes mandlige bedømmere have opdaget det, men de synes åbenbart bare ikke om den. En besynderlig undtagelse er måske netop Johannes Mulvad, som udover at reagere vredt på nogle af hendes påstande, må formodes at lægge et element af anerkendelse i sit angreb, når 21 han et sted kalder hendes moralske fortælling »Den falske Ven« »djævelsk« (s. 184).

En indre logik, der næsten kunne kaldes kønsbestemt, forklarer i lige grad Mulvads forargede: »det må konstateres, at alt, hvad hun fortæller om det, som vi kan kontrollere, er lodret løgn« (s. 186), og Pil

Dahlerups harmonisk smilende konklusion om samme kvinde: »Hun er altid bedst i det negative: i karikatur, i ironi og i kritik. Det positive forsvinder i dyd og præk« (s. 19).

Kaster man et blik tilbage til det 19. århundredes vurdering af hendes i samtiden så populære komedier, går det ikke bedre. Teatereksperten Thomas Overskou ofrede få ord på Biehls komedier og fældede dommen: »I hendes Beslutning at arbejde for Skuepladsen var intet Kald, i Udførelsen ingen Eiendommelighed. Sin hele Opgave fandt hun i at efterligne eller, ved en som oftest klodset Omskrivning, at giengive hvad hun i andres Værker havde fundet fortræffeligt, og dette var ikke den sunde, kraftfulde Comik, der fremstrømmer af Holberg, men den mellem det Pæne og det Platte ideligt svævende Moersomladen« (»Den danske Skueplads«, Bd. II, s. 326). Nej, Biehl var ikke Holberg. Det havde Overskou ret i.

Biehls humor er ikke rettet konsekvent i nogen retning. Den rammer såvel kvinder som mænd. Men det er næppe tilfældigt, at hendes samtid reagerede skarpest, når hun latterliggjorde mænd. Således blev hun snarere berygtet end berømt for to værker, der skånselsløst udstillede mænds forfængelighed og hykleri: den moralske fortælling »Den falske Ven« og komedien »Den listige Optrækkerske«. Kun tre gange blev denne komedie opført i 1765, men da man i 1984 satte stykket op på Svalegangen i Århus, blev det en succes. Pressen skrev. Teksten blev udgivet i bogform, og stykket spillede for fulde huse.

22

Biehls vid skal hverken beskrives eller genfortælles her, men det skal blot konstateres, at hun blandt mange virkemidler bygger sin stilistiske elegance op med humor. Har man først accepteret det, vil man læse hendes tekster anderledes, end det er blevet gjort. De salte tårer vil tørre hurtigere, så man kan nyde jomfru Biehls sataniske historier.

Loyalitet imod genrerne

Hvad Biehl end skriver, er hun meget omhyggelig med sit valg af genre og stil. Det er tydeligt, at hun ved, hvad hun gør, og arbejder ud fra modeller. Hun kender litteraturens genrer til bunds og overholder deres grundregler. Smidigt bevæger hun sig fra komediens snoede intrige til syngespilletts sentimentale harmoni og videre gennem moraliserende essays til raffinerede hofhistorier. Netop fordi hun lander så præcist, er hun ofte blevet betragtet som uoriginal og tidstypisk indtil det banale. Man må også indrømme, at hun i høj grad har underkastet sig samtidens krav - eller har hun muligvis været med til at skabe dem gennem sit enorme forfatterskab? Hvordan det end forholder sig med det, må man holde sig for øje, at hendes chance som kvindelig forfatter på det tidspunkt var at være ligeså god som mændene, hvis hun skulle tjene penge på sine skrivelser eller blot få dem trykt. Kunne hun imitere tidens stil- og genrekrav så dygtigt, at hun, når hun udgav anonymt, kunne tages for at være en af de andre, hvilket i realiteten ville sige: en mand, havde hun en chance for at få løn for sit arbejde. Originalitet har næppe altid været hendes mål, snarere har hun måttet søge accept.

Biehls originalitet skal derfor sjældent søges i hendes veje ud af traditionen - den slags f.eks. som Ewald var en mester i at finde på - men man må for at se hendes afvigelser fra normen bruge lup, 23 ganske som man måtte med de i tiden så populære miniaturemalerier. I detaljen var hendes talent stærkest, i beskrivelsen af de små psykologiske tovtrækkerier. Dem mestrede hun.

Selvtillid og personlighed

En ganske konkret fordel havde Biehl ud af sine talrige psykologiske iagttagelser af sig selv og af andre. Hun lærte at gennemskue typiske reaktioner. Den evne væbnede hende mod egentlige overraskelser og gjorde hende for så vidt robust. Biehl har et karaktertræk, som er interessant, fordi det på den ene side har skabt hende mange problemer, men dog alligevel har båret hende over flere: en urokkelig selvtillid. Det er iøjnefaldende, så svært mange af hendes senere læsere har haft ved at tilgive den. Selv hendes største beundrere som fremfor alle Louis Bobé kunne ikke forsone sig med denne side af hendes personlighed.

Bobé bygger fortrinsvis sin opfattelse af Biehl som kvinde og personlighed på hendes fremstilling af sig

selv i »Mit ubetydelige Levnets Løb«. Der er ingen tvivl om, at Bobé godt kan lide hende: »Det er næppe muligt at læse Dorothea Biehl's Livsberetning uden at fatte Sympati for hende; hendes brydsomme Liv i det fædrene Hjem paakalder Deltagelse, og selv om det er meget rimeligt, at hun ikke har ydet Faderen fuld Retfærdighed, maa man sikkert i det store hele fæste Lid til det mørke Billede, hun har givet af det Tvangsherredømme, Mændene paa hin Tid ofte udøvede overfor Hustru og Børn, der vovede at have en selvstændig Mening« (»Fra Renaissance til Empire«, s. 93).

Også i sin sammenfattende kommentar giver han hende en værdig placering i dansk kvindehistorie, men der er her en undertone af kritik: »Det Indtryk, man faar af Dorothea Biehl's Personlighed, ved at læse hendes Breve og Selvbekendelser, er ikke absolut 24 tiltalende, men blandt danske Kvinder bør hendes Minde altid holdes i Ære som den første herhjemme i Kampen for Kvindens aandelige Selvhævdelse og Kundskabstilegnelse« (ibid. s. 95). Det skal dog her parentetisk bemærkes, at Biehl jo ingenlunde var den første, der kæmpede for de idéer - snarere tilkommer denne ære Birgitte Thott, som Bobé da også nævner andetsteds; jfr. Thotts forord dediceret til »Det loflige Fruen-Timmer« i oversættelsen af Seneca, Sorø 1658.

Hvad der ligger bag Bobés lille forbehold, når han kalder hende »ikke absolut tiltalende«, kommer frem s. 94: »Dorothea Biehl havde i Live som efter sin Død mange imod sig. Selvovervurdering var vel hendes værste Fejl, dertil kom en vis aandelig Ublufærdighed, der klæder en Kvinde endnu slettere end Manden; hendes Tunge var skarp, og hun var nidkær i sit Had til dem, der beredte hende Skuffelser og var hendes litterære Modstandere«.

Her er den krumtap, opfattelsen af Biehl hidtil har drejet om, og her er hendes chance for at blive omvurderet af en tid, der har arbejdet sig udover den form for diskriminering af kvindekvænet. Bobés kritik forekommer ikke længere relevant. Begynder man med det første punkt, »Selvovervurderingen«, må man konstatere, at for såvidt som Biehl stadig virker underholdende og oplysende, hvad Dahlerups og Cedergreen Bechs udgivelser (og nyudgivelsen af »Den listige Oprækkerske«) tyder på, at hun gør, må hun snarere siges at have undervurderet sig selv end det modsatte. »Aandelig Ublufærdighed« er til gengæld ganske korrekt udpeget som karaktertræk hos hende. I selvbiografien boltrer hun sig i småhistorier om sin egen herlighed. Hun blander referater af andres beundrende samtaler om hende og sine egne selvudslættende reaktioner så dygtigt, at hun har forvirret læserne med sin dobbelttydige titel på værket »Mit ubetydelige Levnets Løb«. Af selvbiografien fremgår klart, at hendes levnedsløb ikke var ubetydeligt, 25 hvis man tør dømme ud fra, hvad hun lader de andre sige om sig, men endnu klarere er det, at det kunne have været betydningsfuldt - hvis nemlig hun havde været en mand.

Hendes bevidste hemmeligholdelse af forfatternavnet, da hun fik sit første stykke antaget på teatret (udg. s. 30f), og hendes forklaring på, hvorfor hun gjorde det, viser lidt om de forhåndsforventninger man i samtiden nærrede til en kvindelig forfatter. Biehl ønskede ikke, at publikums dom over stykket skulle påvirkes af at de vidste, at forfatteren var kvinde. På samme måde forhindrede hendes stolthed hende i at tage imod Selskabet til de skønne Videnskabers spontane tilbud om at give hende en guldmedalje for stykket. Hun ønskede ikke, at man skulle kunne tvivle om hendes berettigelse til den, »thi naar jngen kan gjøre mig den stridig, saa er den ikke vunden men given« (udg. s. 34). Til gengæld var hun ikke bange for ved en senere lejlighed at indsende en anden komedie i jævnbyrdig konkurrence med mandlige kolleger.

Også hendes frustration i ordene: »Det er min Ulykke, at jeg er født i et Kiøn, hvor jeg ikke kan være Staten og mig selv til den Nytte, som i et andet« (udg., s. 41), er ligeså ægte som hendes stolthed, når hun f.eks. refererer en samtale om hende mellem den lærde bogsamler Henrik Hielmstjerne og forfatteren og embedsmanden Johan Samuel Augustin, der begge var tilknyttet Videnskabernes Selskab (jfr. udg. s. 26f og noten til 26,48). Samtalen faldt på en fransk tekst, »Sully's Lovtale«, som de fandt det betydningsfuldt at få oversat til dansk, men da teksten var vanskelig, lå det ikke umiddelbart klart, hvem der kunne klare opgaven: »Jeg vidste nok een«, svarede Augustin, »som vist kunde gjøre det, men det vil holde haardt, at faa den overtalt, jmidlertiid skal jeg dog gjøre et Forsøg derpaa.« »Hvem er da det?« spurgte Hielmstjerne. »Det er Jomfrue Biehl«, svarede han. »Et Fruentimmer!« sagde Hielmstjerne, »hvor megen Kundskab kræves der 26 ikke til ret at forstaae Sully Lovtale, end sige at oversætte den.« »Hui!«, svarede han, »De kiender hende ikke, Pigen ryster tree Professorer af Ærmet.« - Aftenen derpaa kom han til mig og foreslog mig det, og holdt ikke op førend jeg maatte love ham at gjøre et Forsøg derpaa«. Forsøget lykkedes.

Blufærdig er Biehl altså ikke ligefrem. Hun er en kvinde med selvtillid og fuld bevidsthed om sin egen værdi. Hun indser den undertrykkende effekt af påtvungen blufærdighed og indestængt hjemmeliv, og bekæmper undertrykkelsen ved selv at trænge sig ind i den offentlige mandsverden, så langt hun kan. Hvor vanskeligt det var, og i hvor høj grad det stred imod tidens blufærdighedsideal i pigeopdragelsen - selv efter århundredeskiftet, ses beskrevet f.eks. i Mette Wingses »Den Kunst at blive en god Pige, Hustru, Moder og Huusmoder« - Om pigelæsning og pigeopdragelse i Danmark til ca. 1900«, Kbh. 1981.

Nok er Biehl i sin selvbiografi aldrig bleg for at skilte med sine bedrifter - til tider kan hun blive næsten ligeså selvnydende som H. C. Andersen - men hun har normalt solid grund under fødderne. I hendes skrifter mærker man, at hun kender forskellen på tomt praleri og velfortjent selvtilfredshed. Praleri er en typisk og trættende mandlig last, selvudslættelse en ligeså trættende og typisk kvindelig. Biehl vil lige gerne udrydde

begge. En del af hendes pral er hendes chance for at få et ord med i sager, der er gået hende imod, og er blevet forhandlet på steder, hvortil hun ikke havde adgang som kvinde. Således må man se hendes stolte beretning i »Mit ubetydelige Levnets Løb« (udg. s. 38): »da Bernstorff 1770 Bekom sin Afskeed og forlod Landet, saa glemte jeg ikke at udtrykke mine Følelser over ham i mit Digt over Friehed og Eyendom! thi en falden Minister kunde ingen finde sin Regning ved at roese, og følgelig maatte den Bære Sandhedens uødkelige Præg hos Efterslægten. Der vare vel de i Sælskabet, som ønskede, at jeg vilde 27 forandret det, som ogsaa var Aarsagen, at det Blev det andet i steden for Det første, men jeg var urykkelig, og sagde med Pilatus: det jeg skrev, det skrev jeg.« Det var vel åndelig ublufærdighed at fortælle historien, men den er lærerig. Enhver kan indse, at den ikke blot er et simpelt skjold imod kritik, men den tilkendegiver, at forfatteren har gennemtænkt sin sag, og tør stå ved sin mening.

Bobé nævner videre Biehls »skarpe tunge«. Den var skarp. Og det er en styrke ved forfatterskabet. Når hun retter den mod sine modtandere, hvilket ofte vil sige sine konkurrenter eller arbejdsgivere, så er det selvfølgelig usympatisk, især fordi hun gør det så godt. Men modstanderne sad som regel sikrere i sadlen end hun selv, så fordele fik hun sjældent ud af sit skyts, tværtimod. Det er ikke så let at angribe toppen som ene kvinde. Fornøjelsen var, hvad hun måtte nøjes med. Det kendteste eksempel, hendes mesterstykke i giftighed, var »Den falske Ven«, som hun fik indpasset i en række af iøvrigt mere »Moralske Fortællinger« ved at påklistre historien en opbyggelig slutmorale. Over 100 spændende sider er hun kontinuerligt ubehagelig. »Unægtelig taler dette vigtige Bidrag til Belysningen af hendes Karakteristik ikke just til Gunst for hende«, skrev Bobé (s. 88) og det havde han jo ret i. Men det var nok heller ikke meningen. Hun skrev, hvad hun skrev - og flere år efter kunne hun stadig i sin selvbiografi fryde sig over, hvor godt hun slap fra det (udg., s. 41f og især s. 46).

Af samme skrift fremgår, hvorfor hun i skuffelse og bitterhed måtte skrive sig ud af sine problemer. Den ægte »falske Ven« var teaterdirektør Warnstedt ved Det danske Teater, men denne offentlige hemmelighed er kamoufleret bag dæknævnet »Varini«, og skuepladsen er henlagt til Italien. Når en sådan moralsk historie, som egentlig blot handler om venskabets pligter og glæder, kunne virke så umoralsk, skyldes det, at Biehl diskret havde indlagt sprængstof i billedet af den falske ven, ved gennem antydninger at 28 bibeholde et tabueret karaktertræk fra den ægte teaterdirektør: hans homoseksualitet.

I det snerpede borgerlige København var dette for stærkt. Man indtolkede omgående et forfatterilstræbt lighedstegn mellem homoseksualitet og Don Varinis dårlige forvaltning af venskabet, og skyndte sig at bekræfte egne fordomme ved at forarges over jomfru Biehls. Bind to af »Moralske Fortællinger« måtte snart genoptrykkes. Enhver, der læser »Den falske Ven« i dag, må undre sig over den effekt, det unævnelige seksuelle aspekt af historien havde dengang. Hos Biehl er det væsentlige i det personlige angreb: kritikken af nepotismen, tilsidesættelsen af kvalificerede folk og misbrug af erklæret venskab. Hvor meget af dette, Warnstedt har forsyndet sig imod, kan man ikke læse ud af Biehls tekst om Varini. Men hendes strategiske sans og drilske humør bød hende at udnytte en oplagt chance til at få sit skrift læst ved at lade Don Varinis homofili udløse publikums association til Warnstedt.

I selvbiografien er Biehl både vittig og perfid, men der er plads til mange andre følelser. Hun veksler mellem glæde, sorg, bitterhed, begejstring, forelskelse, skuffelse, vrede, forargelse og meget mere og lader alle disse følelser harmonisk omkrænse, varmt og kærligt af sine oplevelser med to mænd: den gamle bedstefader, som hun elskede som barn, og den unge Bülow, som hun elskede som gammel. Ind imellem eksploderer nogle målrettede angreb på forskellige fjender, mænd såvel som kvinder, som små bomber. Hun bliver aldrig selv ramt, fjenderne bliver det hver gang. Hendes våbens kraft forstærkes af en sikker, langsigtet taktik i krisesituationer, en forbløffende hensynsløs og direkte brug af løgn og en sans for, hvornår det rette tidspunkt er inde til frontalangrebet.

Det er nydeligt, men ganske overflødigt, når Bobé og andre forsøger at dække over »pinlige« elementer i Biehls personlighed med redningsforsøg af denne art: »hun maatte skrive for at leve, 29 og der knytter sig til hende den Interesse, at hun er den første danske Kvinde, der udelukkende var anvist paa at leve af sin Pen« (op.cit. s. 90). Når hun var anvist til det, skyldtes det ikke kun fattigdom og mangel på mulighed for at skaffe sig forsørgere - på dette punkt var hun, som Johannes Mulvad har vist, meget opfindsom -, men det skyldtes en blanding af reel arbejdsglæde og trang til at bevise sin uafhængighed.

En ungdomsoplevelse sad dybt i hende stadig, da hun i 1787 skrev sin selvbiografi: Hendes fader, hvis mange sabotageaktioner imod hendes selvstændighed hun aldrig tilgav, havde forsøgt at få hende afsat og forsørget i et ægteskab, hun absolut ikke ønskede. Da hun nægtede, stillede han hende stolen for døren med spørgsmålet: »Maae man spørge ... hvor de Capitaler er, som Frøkenen forlader sig paa, naar jeg efter slig en Opførsel jagede hende paa Døren?« Frøkenen havde triumferende svaret sin mægtige fader: »Her er de«, og rakt sine hænder frem, »dem kan jeg ikke Bedrages for og lige saa lidet kan de stiales fra mig, men maae Berøves mig ved en almægtig men tillige Barmhiertig Herre« (udg., s. 16).

b. Johan og Dorothea

Den mand, som Biehl forærede sin selvbiografi, var hofmarchal Johan Bülow (1751-1828). Han var en meget nær ven af Biehl. Sammen havde de et venskab, der gav plads for samtaler om de mindste, ligegyldige hverdagsoplevelser såvel som for højpolitisk fortrolighed. De kunne samarbejde, nærede gensidig respekt og havde fælles humor. Af betydning har begge trang til at have nogen at give gratis opmærksomhed og kærlighed til været. Begge gør i deres selvbiografiske beskrivelser meget ud af at fortælle om personer, de godt kunne lide, udover selvfølgelig de forventede antydninger af, hvem der holdt af dem selv. Bülow havde som 30 adelig uformuende - og forældreløs fra barndommen - været afhængig af andres nådegaver. Biehl var det som kvinde og free lance i et mandsjob. De vidste af egen erfaring, hvad en betingelsesløs hjælp var værd, og kunne både modtage og give den. Da de oven i købet også var enige om at anse formaninger for nødvendige - et begreb, der måske kan sammenlignes med vor tids beundring for forløsende skænderier - havde de utvivlsomt et grundlag for »et sandt Venskab«.

Bülow var ikke særlig kendt, da han og Biehl mødtes i 1771. Han var netop kommet til København som sekondløjtnant, hvor han bl.a. må have truffet Biehls lillebroder, der var premierløjtnant ved det sjællandske infanteri. Svend Cedergreen Bech har i sin artikel om Bülow i Dansk Biografisk Leksikon (3. udg.) beskrevet hans liv og samlet litteratur og kildemateriale om ham. H. P. Rohdes bog »Johan Bülow på Sanderumgaard«, Odense 1961, er en velfortalt skildring ikke kun, som titlen tyder på, af hans otium på Fyn efter 1793, men af hele hans liv belyst gennem mange interessante dokumenter i hans efterladte papirer.

Allerede som toårig blev Bülow forældreløs og arvede ingenting. Hans moster, Edel Margrethe Lehn til Hvidkilde, tog ham til sig og gav ham både opdragelse og uddannelse. Da hun døde, kom han i 1768 til Sorø Akademi med økonomisk hjælp fra skiftende mæcener samt »en kongelig Bevilling«, som man uden hans vidende havde søgt til ham. I Sorø fulgte han undervisning både på Akademiet og privat i »alle offentlige Kollegier de juridiske undtagen« og fulgte bl.a. et privat kursus i »Mekaniquen ... og et ... over Experimental Physikken« (jfr. hans selvbiografi, omtalt nedenfor, s. 426).

Han blev i Sorø indtil 1771, hvor han kom til København. Fra 1760 havde han haft tilknytning til militæret, først som kornet, senere (1766) som »reform« sekondløjtnant og i 1769 som 31 virkelig sekondløjtnant. I København blev han i 1772 premierløjtnant, og fra nu af blev hans karriere vendt til hoffet, hvortil han egentlig ganske uventet blev indkaldt som 2. kammerjunker hos kronprins Frederik, den senere Frederik VI, som dengang var fem år. Det var muligvis hans gode boglige uddannelse, der var en temmelig ualmindelig kombination med militær løbebane, der var årsagen til, at man indkaldte ham til hoffet. Han gik nu i gang med et jurastudium, som han dog måtte afbryde igen, da han blev 1. kammerjunker i 1775. Bülows opgave var opdragerens, men efterhånden som kronprinsen voksede op, blev Bülow involveret i politiske intriger og var både medvidende om og medlem af den sammensværgelse, der i 1784 kuppede Ove Høegh-Guldberg og enkedronning Juliane Marie og hendes søn, arveprins Frederik, der siden 1772 (Struensees fald) havde været Danmarks egentlige ledere.

Bülow blev udnævnt til hofmarskal og havde nu alle chancer. Men i takt med at kronprinsen fik smag for magten, blev Bülows moraliserende tilgang til hans handlinger belastende, og i 1792 blev Bülow opfordret til at søge sin afsked - hvilket han nægtede. I 1793 blev han fyret. På forhånd havde han sikret sin retræte ved købet af herregården Sanderumgaard på Fyn. Her boede han resten af livet og virkede som mæcen for videnskab og kunst. Ca. 41.000 rigsdalere menes han at have givet ud i tiden 1800 til 1822 til sådanne formål. Til sidst havde han brugt sin formue op og måtte søge hoffet om pension. Kronprinsen var imellemtiden kommet over sin vrede og bevilgede en årlig pension.

Biehls og Bülows forhold har undret mange. Det er dog karakteristisk, at jo mere indgående deres læsere har beskæftiget sig med at forstå det, desto mindre mærkværdigt har de fundet det. Den bedste indlevelse i alliancen finder man hos Svend Cedergreen Bech (Brev fra Dorothea s. 38-58), men også Louis Bobés skildring 32 i indledningen til de historiske breve og H. P. Rohde i hans bog om Johan Bülow s. 28-32 viser megen forståelse for forholdet. Det er ikke desto mindre almindeligt at gætte på, at det var Biehl, der dyrkede det og havde interesse i det, og det må være på sin plads at gætte på, hvad dette skyldes.

Tilsyneladende hænger det sammen med iagttagernes egne fordomme overfor muligheden af en faglig og menneskelig sympati på tværs af alder og køn (havde Bülow været den ældste, ville man nok have undret sig mindre). Men det skyldes nu flere andre ting. For det første er det hævet over enhver tvivl, at Biehl har opnået økonomisk støtte fra Bülow. Som hans senere handlinger skulle vise, var Biehl imidlertid blot den første af en lang række personer, der nød fordel af Bülows gavmildhed. Intellektuelle og kunstneriske præstationer honoreredes dengang for en stor del af private mæcener. Biehl leverede et solidt stykke arbejde, nogle gange på Bülows bestilling, andre gange blot efter hans smag. Hun havde som kvinde ikke adgang til en fast gage for den type præstation. Han betalte hende for det.

En anden årsag til, at man har set en skævhed i deres forhold, er, den ydmyge og taknemmelige tone, der grænser til det underdanige, hun anslår i sine private breve til ham. Da hans breve til hende ikke er bevarede, kan man ikke kontrollere, om der var gensidighed på dette punkt. Af flere af Biehls breve fremgår, at hun har modtaget brev fra ham (se f.eks. Biehls nedenfor aftrykte brev fra d. 21. og muligvis også det fra d. 27. maj, hvor hun omtaler et kys, Johan har sendt hende gennem hendes broder - det må da næsten have været på papir, eller kunne han sige til Carl Biehl: »Hils Deres søster og giv hende et kys fra mig«?), men der er ingen grund til at tro, at der har været lige mange breve hver vej. Det giver hverken hun eller han indtryk af, at der var. Hans breve har været færre, men ikke nødvendigvis mindre hengivne.

33

Periodens brevstil var meget smigrende og høflig ikke kun, når man skrev til en af modsat køn. I virkeligheden er den undren mange føler ved den intime tone i Biehls breve, den samme som i andre tilfælde har fremkaldt overvejelser om, hvorvidt der har bestået erotiske, homofile forhold mellem periodens brevskrivere af samme køn.

Endnu et tredje punkt skal nævnes: Nogle år inde i Johans og Dorotheas bekendtskab, da stemningen var hedest i hendes breve og kun tre år før hun døde, giftede han sig med en anden. Biehl tog sig det meget nær, hvilket af nogle tolkes som jalousi. Det forekommer ganske usandsynligt, at der kunne være tale om den slags følelser i den sammenhæng. Heller ikke triumf over selv at forblive den kvinde, Bülow kunne *tale med* efter ægteskabets indgåelse, kan man med rimelighed tillægge hende. Læser man hendes breve fra dagene omkring brylluppet i deres helhed, er det snarere en helt anden følelse, der dominerer: sorgen over selv at skulle undvære samværet med Bülow.

Den kvinde Bülow giftede sig med, Else Marie Hoppe (1767-1834), blev kendt i eftertiden, fordi hun tilførte Bülow en enorm formue ved ægteskabet. Det er bl.a. de penge, han brugte på sin mæcenvirksomhed. Hvad der er mindre kendt, er, at hun tilsyneladende har været åndssvag eller intellektuelt meget svagt funderet. Af de to ting har Biehl hæftet sig ved det sidste. Gifter man sig med en åndssvag, tager man et kors på sig, mener hun. Det er en stor og forpligtende opgave, og en meget tidskrævende opgave. Biehl frygter for, at Bülow ikke vil huske sine tidligere forpligtelser, mod Gud, Kronprinsen og Folket - og mod hende selv, selvfølgelig. Det er det, hun ikke kan bære. Intet tyder på, at hun selv kunne have forestillet sig at blive hans brud. Tværtimod er det hendes stolthed, at de internt omgås i en tone og omkring emner, som tåler offentlighedens lys, ja sågar ville hun turde stå til regnskab for den 34 himmelske domstol med deres forhold, siger hun. Bülow blev gift d. 20. maj 1785. Tre breve fra den første uge efter brylluppet er bevaret og aftrykkes her nedenfor. De giver et indtryk af Biehls følelser ved denne lejlighed, eller rettere: de følelser, hun har ønsket at give udtryk for, og er også i øvrigt karakteristiske for hendes breve, når hun er ked af det og sentimental - hvad hun da heldigvis ikke altid er:

d 21de May 85

Min elskede, min velsignede B- kan De troe, at der gaaer et Øyeblik af mit Liv, hvori min Siel ikke Beder for Dem. Er De overbeviist om dette, som De bør være, saa kan De ogsaa forestille Dem, at jeg med fordobbelt Jver indflyer til den Høyeste om Velsignelse og Naade for Dem paa denne saa vigtige og høytidelige Dag.

Ja Du, som min Siel elsker inderligere og heftigere end mig selv, med nedstrømmende Taare udbeder jeg dig alt det Hæld al den Glæde Jordan har at give. Jeg er alt for rørt, min Barm i al for stor en Beængstelse til at udtrykke Tanker og Følelser, O min evig og inderlig kiere I- denne Dag Bestemmer dit Livs Lyksalighed, og den Siel skulde ikke Bæve, der elsker Dem høyer end en Dødelig nogensinde er Blevet elsket. Kunde Bønner være nok til at forvise Deres Vel, saa maatte mine forskaffe Dem en større Lykke, end noget Menneske har nydt, siden De ikke allene er ivrige og oprigtige, men endog fordi Deres Vel 35 er vigtigere for mig end mit eget. Min Kierlighed Lader sig ikke nøye med at Bede Gud forlænge Deres Dage med mine, det var et Lidet og meget ubetydeligt Offer, men kunde jeg Borttage alle indtil De mindste Ubegageligheder fra Dem, saa maatte mine øvrige Dage gjerne Betegnes med alle De Elendigheder vi ere underkaste<de> uden at jeg kunde see suurt derved, siden det skulde viise Dem, at min Kierlighed til Dem var det, jeg giver den ud for. Hvor inderlig havde jeg ønsket at give min Ven ved denne vigtige Leylighed <...> muntlig ved at trykke ham til mit troefaste Bryst, Jeg haabede, at han selv havde attraaet det, og sagt mig mundtlig hvad han skrev mig, men da det nu ikke kan være, og jeg, som sikkert tager meest Deel i hans Vel, er den eneste af hans Venner, som den Lykke er nægtet, saa maae jeg sige skriftlig: Naadens og Barmhiertighedens Fader Velsigne min Ven; giv ham Viisdom til at Være den Leeder paa Livets tornefulde Bane, som han for Dit Aasyn giver Løfte paa; giv ham Kraft til at Bære de med Ægtestanden forenede Besværligheder, Lad en Kones Venlighed ikke forleede hans ædle Hierte og Bringe ham til at glemme hvad han skylder dig, Prindsen og Folket. Lær du ham selv, at saa store saa vigtige hans Pligter som Egtfælle end er, saa opløser De dog ingen af hans forhen ind 36 Gangne; og gjør ham i hver og een af hans Dage glad, venlig og tilfreds med sig selv!

Min I- har forlangt et Vers til denne Dag; maae hos Lagde Linier ansees for et, saa vil det meget glæde mig, men om det gjaalt mit Liv saa kunde jeg ikke faaet meere samlet, og disse havde jeg

endda ikke kunde faaet sammensat havde jeg ikke havt dem meest færdige for nogle Dage siden, hæftige og stærke Følelser Lader sig ikke tvinge i visse Stavelser. De vil nok sige, at Bryllups Glæden Bør strække sig indtil Venner; men jeg er ikke mindre end glad, Gud lad mig være det i Dag et Aar! Maaskee er min U-roelighed ikke allene for min I- maaskee Lidet for mig selv med. Deres Syn er min eneste Glæde, det koster mig altsaa Taare at vide jeg faaer Dem ikke meere Daglig at see, det fornøiede mig dog endskiønt det var for en Andens Skyld at jeg nød den Lykke.

Men hvor kommer jeg til at tale om mig, Da min Siel kun er opfyldt med Dem? Lev altsaa vel, min meere end Ven, min Glæde, og min Lykke, Himlen velsigne Dem og alt Deres Foretagende, og Lad Dem indtil Deres sidste Øyeblik smage al den Glæde og Lykke, som den elskede I-s Syn opvækker hos hans uforanderlige D-

37
d 22de May 85

Endskiønt min elsked B- neppe faaer Stunder, at Læse dette, saa vilde jeg dog skamme mig ved, om det Hierte, der af alle tager den sandeste og oprigtigste Deel i alt hvad der angaaer ham, skulde være stumt ved en Leylighed, hvor alle trænge sig frem for at Lykønske ham.

Tag altsaa Bedste og ædleste Ven, tag imod Det varme Ønske fra deres D-, som ingen anden Lyksalighed kiender end Deres, at Himlen vil udmærke hver og een af Deres Dage med sin rigeste Velsignelse! Men saa oprigtig, som det er meent min elskede I- saa Lidet er det at haabe; vores Tilstand her er en Bestandig Afvexling imellem Glæde og Kummer, og den Lykkeligste har sine Plager. Vent derfor ikke at undgaae dem men Belav Dem paa at tage imod dem med Standhaftighed.

Jeg veed min Beste, at dette er ikke den brugelige Tone til en Brudgom, men mit Hiertes Følelser og Hengivenhed for Dem Ligner ikke Verdens, de strækker sig Længere end Tiiden naaer, end og i Evigheden skal en Deel af min Løn være at elske Dem. Hvor mange min I- kan sige det, som vi Toe kan roese os af, at i al den Tiid Venskabs rene og hellige Baand har Bundet os til hinanden har vore Hierter Lagt paa vore Læber og aldrig har den eene sagt den anden et 38 Ord, som io tør igientages for den Høyestes Domstoel.

Hvi skulde jeg altsaa imod mit Hiertes Over Beviisning nu smigre for Dem med idel glade Udsigter, da De selv frievillig har paa taget Dem en af Livets største Besværligheder, en sygelig Kone. Taalmodighed heri min Bedste Ven, er ikke nok, Lige saa lidet den Heroismus, at viise Deres ganske Siel ved denne haarde Prøve, denne Forestilling avles af en opbragt Jndbildnings<kraft> og grændser ved Sværmerie; der slappe Siele Ævnerne, naar de synke ned i deres naturlige Tilstand.

Fornuften, min elskede I- kan allene understøtte dem, og vil De troe en ærlig Vens Erfarenhed, saa Lad den holde dem fra at klynke og kiele for meget for hende. Det skader meere end det gavner man finder det saa sødt at Blive Beklaget at man idelig søger at op vække Medynk ved sine Lidelser, at Tanken idelig hæftes paa vort Onde. Viis Deres varme Deeltagelse ved at skaffe hende alle muelige Hielpemidler, men søg ved en Mandig Kiekhed og Opmuntring at vende Opmærksomheden til noget andet.

Far vel for denne Gang min elskede og ærede Ven, dersom de oprørte Sanders Brusen ikke ganske døver Hiertets Stemme, saa Lad det minde om hende der Lever og døer Deres redelige og troefaste Veninde D-

39
d 27de May 85

En gladere og Behageligere god Morgen end den Hiertet ønsker min B- kan der ikke findes. Hvor høyligen vilde det glæde mig, om det i mindste Maade kunde Bidrage noget der til, at jeg siiger den kiere I- at hans D- har sovet bedre i Nat end i de sidste 7 til 8te Nætter. Hosten var bedre, og i Følge deraf er Hoved Pinen ikke meget stærk endnu, Lidet siger intet, man skal Lide noget i denne Onde Verden. Jmidlertiid er Kroppens Onde dog et Blot Jntet imod Sielens, og end og dette er Blevet mindre, den har smagt en Art af Glæde igjen ved et nyt Beviis paa min Vens kierlige Erindring. Men hvorfor vælger De stedse noget, som den elskede Haand det kommer fra ikke kan give sin store Værd eller veed De med Overbeviisning, at det mindste med det største fra Dem, er Lige vigtigt og kiert for mit ømme Hierte? *Million* Tak for Kysset og Hilsenen De sendte mig med min Broder, min Siel trængte til den, der var overmaade nedslagen, og De maae selv slutte, hvor vigtigt det var mig naar iblandt de mange quælende Sorger, der trykke min Barm, den, at troe at finde at min inderlig elskede I- ikke tænkte saa Vel om sin D- som hun fortiente, oplugede saaledes alle de andre, men paa saa trykkende en Maade, der neppe tillod mig at 40 sandse. Gud! for alle de Taare jeg har fældet i en Tiid af Otte Dage! Hvor umagede jeg mig ikke for at holde Dem tilbage og hvor lidet stod det i min Magt, og ved den Leylighed har jeg følet en Besværlighed foraarsaget af Graaden, som hidindtil var mig ubekendt, ihvor meget jeg end havde grædt i mine Dage. Da de imod min Villie frembrydende Taare, hindrede mig fra at sye, saa vilde jeg standse, eller forkorte Virkningen af Dem, og tørrede derfor saa ideligen og fast mine Øyne, at jeg gned Huden af det høyre Øye Laage, og fik Saar paa det. Det er ingen Griller, men noget De sagde mig den sidste Gang De var hos mig,

der har voldet min Siel saa megen Angst og som allene kan fordrives ved at høre af Dem selv, hvor for og af hvad Aarsag Deres Hierte var saa langt fra Deres Læber ved at tale med en Veninde, hvis Hierte og Lønligste Tanke stedse Ligger Blot og Bart for Dem, og som for ikke at give Dem Anledning til at være uoprigtig, aldrig spørger, aldrig fritter, men Lader sig nøye med hvad min Ven vil sige eller fortie, og til denne Beskedne Veninde, siger De af egen Drift uden mindste Tilskyndelse noget, som De ikke kunde meene det mindste med. Kan De nægte, at det maae smerte et Hierte, som mit? Men saa Bitterlig, som det end krænker mig, saa er De dog min Siel Ligevær mit højeste og eneste Jordiske Gode, til 41 hvis Vel Liv og Blod stedse med Glæde Blev givet af Deres hengivne D-

I margin på brevets første side er tilføjet:

Dette Brev skulde min I- havt halv 7. Men jeg kunde ingen Bud faae før. Farvel elsk mig hundrede Deelen, som jeg Dem<, > og Deres D- er Lykkelig.

Det er tåretyngt skriveri, men ærlig og psykologisk forståelig snak. Den hengivne Dorothea er rigtig godt ked af det og giver sin begrundelse, mest direkte i brevet af 21. maj: »Deres Syn er min eneste Glæde, det koster mig altsaa Taare at vide jeg faaer Dem ikke meere Daglig at see«. Det er ikke jalousi. Det er ægte sorg, men det er også, hvad man ikke hidtil har bemærket: en nydelig, raffineret og kærlig bryllupsgave til en god ven. »Vi vil savne x meget, hvis han/hun forlader os«, skriver man i dag i anbefalinger ved stillingsansøgninger. Det er en personlig kvalitet at være en, man savner. Sådan var det også set med Biehls øjne.

Mod slutningen af M.U.L. (s. 38,48-39,18 og 45,3 til slut) beskriver Biehl forholdet til Bülow i en helt anden tone. Det er en fin, poetisk og afrundet fortælling, et kærligt portræt, der burde kunne læses af enhver uden altfor store misforståelser.

Men også Bülow beskriver Biehl i sin selvbiografi, som blev udgivet af Aage Friis i Dansk Maanedsskrift, udgivet af Jac. Appel og L. Moltesen, Kbh. 1899, s. 406-428 og 474-493. Størstedelen af Bülows beskrivelse er citeret hos både Bobé, H. P. Rohde og Cedergreen Bech og bringes her i sin fulde ordlyd:

»Paa den Tid gjorde jeg et saare interessant Bekiændtskab, som jeg dengang var ligesaa bange for, som det siden glædede mig, og som jeg søgte at undgaae. - Det var Jomfrue C. D. Biehl - et af de meest dyrkede, godmodigste, aanrigste og i Selskab behageligste Fruentimmere, som levede paa den Tid - havde, uagtet hun 42 personlig ikke kiændte mig, fattet et Slags Yndest for mig, og havde ved hendes Broder, som Lieutenant, adskillige Gange ladet mig indbyde til sig, maaskee af Medlidenhed og for at sætte lidt Skik paa mig, hvilket jeg vel kunde trænge til. Men jeg, som desuden af Naturen var undseelig, var noget bange for hendes Bekiændtskab, som jeg altid har været for de saakaldte lærde Damer, da de ofte ere satiriske for at lade deres Vittighed beundre og paastaaende, som Herrerne altfor meget af Høflighed maae have Overbærenhed med. En deilig Sommermorgen var jeg gaaet til Rosenborg Have, hvor jeg pleyede at opholde mig, førend jeg skulde gaae paa Paraden, og havde udvalgt mig et af de meest afsides Lysthuse, hvori jeg sat og læste. Paa engang fornem jeg, at et vandrende Selskab nærmede sig til mit Opholdssted, jeg vilde da strax forlade det; men Jfr. Biehl, som var en af Damerne, kaldte paa mig og sagde: »nu skal De ikke undgaae mig«. Høflighed bød mig da at bie, og jeg slap da ikke fra hende, førend Parade-Tiden ikke tillod mig et længere Ophold i Haven. Jeg maatte ved min Bortgang love snart at besøge hende, og det skete, skiøndt de første Gange ikke ret gerne; men siden, jo mere jeg lærte hende at kiænde, blev hun en af mine kiæreste Veninder, som hun forblev til hendes for mig altfortidlige Død. Jeg er forsikkert om hendes oprigtige og trofaste Venskab, fra vort første Bekiændtskab, for mig. Efter hendes Ønske tog hun min Silhouette indfattet i en Pretension, med paa Brystet i Graven. Hendes Portrait, en mignature, som hun skænkede mig, har jeg ladet stikke i Kobber mange Aar efter hendes Død, og hendes Navn staaer iblandt mine afdøde Venners, paa det Monument, som jeg har ladet sætte i Sanderumgaard's Have. Hendes Venskabs kiære Minde følger mig til min Grav.«

På mange punkter minder Bülows fortælling her om den historie Biehl giver om deres venskab. Men de to beskrivelser kan alligevel ikke umiddelbart sammenlignes. Deres tilblivelsestidspunkter ligger så langt fra hinanden, at de ikke længere kan siges at beskrive det samme. Biehl skrev, mens venskabet var på sit højdepunkt, og hun selv nærmede sig døden. Hendes beskrivelse er en forfatters næsten lyriske omskabelse af en virkelig og nylig oplevelse til tidløs litteratur. Hendes evne til at gribe øjeblikket og fastholde det i ord er novellekunstnerens. Helt anderledes forholder det sig med Bülows beskrivelse, som i øvrigt sikkert ikke er uafhængig af hendes. Da han mange år efter kom til dette afsnit i sin selvbiografi, har han velsagtens taget sit gamle brev fra Dorothea frem og genlæst, hvad hun skrev »om emnet«. Derefter har han udformet sin i kærlig erindring om sin afdøde veninde, som en bekræftelse af og en kommentar til hendes.

Bülow var ikke forfatter, men førte en stemningsfuld pen. Han var en personlighed i politik og kultur, som skrev sine erindringer med sikker fornemmelse for, at det kunne have eftertidens interesse at kende »manden bag masken«. Da han testamenterede sine papirer til Sorø Akademi nedlagde han sine selvbiografiske optegnelser i en særlig forseglede pakke, som først måtte åbnes 30 år efter hans død. Pakken kom i 1838 til Frederik VI personligt, fra ham gik den videre til Christian VIII og i 1840 til Gehejmerådet, det

nuværende Rigsarkivet, hvor den stadig er. I denne særligt hemmelige pakke til offentligheden nedlagde han yderligere sin Dagbog fra 1783-1792 samt en pakke med forskellige optegnelser og en pakke mærket »E« med Cemens' stik af Biehl (jfr. Rohde, s. 71-78).

Der er altså på den ene side ingen tvivl om, at Bülow ønskede mindet om sig selv såvel som om Biehl bevaret. På den anden side er det, han fortæller om Biehl, en aldrende herres kraftigt sorteret tilbageblik på et højdepunkt i hans ungdom. Friis mener at kunne datere nedskrivningen af selvbiografien til ca. 1810 med senere 44 revisioner. Kapitlet om Biehl er i så fald skrevet ca. 25 år efter hendes død eller senere. Det er indlysende, at tonen må blive en anden end hos Biehl. Og det er forbløffende, at Bülow så mange år efter stadig oplever mødet med hende som noget af det mest betydningsfulde, der forekom i hans ungdom. Dertil kommer, at det er interessant at møde en mand, der åbent og ærligt giver udtryk for sin ængstelse ved samvær med lærde kvinder. At han, som - om nogen - overvandt den, skriver sådan, giver stof til eftertanke. Hvad har Biehl mon ikke været mødt med af forhåndsfortvisninger og modarbejdelser fra andre? Men tydeligt nok har Bülows forbavelse over, at hun ikke var så slem, som han troede, i forening med Biehls manglende forventninger til mænd i almindelighed, åbnet vejen for et meget nært forhold mellem dem. Den, der forventer mindst, har ofte behov for mest.

c. Manuskriptet

Manuskriptet til *Mit ubetydelige Levnets Løb* kendes kun i et enkelt eksemplar, som tilhører civiløkonom Erik Vind til Sanderumgaard på Fyn. Det indgår i herregårdens bibliotek, hvor det er registreret som nr 8.A.1 i samlingen af papirer efter hofmarskal Johan Bülow (1751-1828), skriftets adressat og ejeren af landstedet fra 1792 til 1828. Gården blev ved Johan Bülows død solgt af hans enke til den senere hofjægermester Christian Andreas Vind, i hvis familie både gården og en del af Bülows papirer har været siden. En del er på Sorø Akademis Bibliotek, hvortil Bülow testamenterede det. Heraf er noget senere udskilt og anbragt i Rigsarkivet, mens yderligere noget ad andre veje er kommet til Det kgl. Bibliotek.

Fra Biehls hånd er ikke så få manuskripter bevaret i denne samling, hvoraf store dele fortsat ikke er udgivet. J. O. Bro Jørgensen, forhenværende arkivar på Rigsarkivet i København, har 45 udarbejdet en registrant over Bülows papirer. Ved hjælp af den, som bl.a. findes på Rigsarkivet, kan man hurtigt få et overblik over Biehls papirer i Bülow-samlingen. Direkte registreret under Biehls navn er hendes arbejder på Det kgl. Bibliotek. I udlandet kender man desuden til fire breve fra Biehl til E. S. F. Reverdil, jfr. note til s. 26,14. På Rigsarkivet findes en microfilm af originalmanuskriptet til *Mit ubetydelige Levnets Løb* i Filmsamlingen D 320.

Til nærværende arbejde har Erik Vind stillet originalmanuskriptet til min disposition, hvilket har været til meget stor hjælp. En sammenligning af håndskriftet og 1. udgaven ved Louis Bobé (1909) viste så mange forskelle, at det var nødvendigt at nyudgive teksten, hvis man ikke valgte at modernisere den.

I håndskriftet er teksten skrevet på hvidgult papir i brunlig blæk. Manuskriptets udstyr og udseende er beskedent, men har en egen elegance med sin fine, tætte skrift og omhyggelige orden. Det er helt igennem egenhændigt og udført i Biehls pæneste håndskrift. *Der er tydeligvis tale om en renskrift.* Det ensartede præg, de sparsomme rettelser, den bevidste centrering af teksten og indledningsdigtet, brugen af latinske og gotiske bogstaver, udnyttelsen af papiret og det færdige ydre peger altsammen i den retning. Det kunne ikke være et arbejdsmanuskript eller en kladde. Det er heller ikke et almindeligt privatbrev nedskrevet efterhånden som teksten er blevet udtænkt.

Manuskriptet er i oktavformat og måler i længden 18,5 cm og i bredden 11,6 cm. En normal side rummer ca. 47 linier indpasset på ca. 17,8 cm x 10,5 cm. Siderne er således meget tæt beskrevet med kun en ganske smal margin til venstre på 1/2 - 1 cm's bredde. I almindelighed er der 2-3 afsnit pr. side.

Hele manuskriptet består af 52 sider fordelt på to sammensyede læg. Det første læg består af fem foldede blade lagt indeni hinanden, mens der i det andet læg er otte tilsvarende. Med lyserød 46 silketråd er de to læg syet sammen til en lille bog med to lange sting, der går fra midterbladet i første læg til midterbladet i andet læg, hvorved stingene er synlige inde i bogen. Bogen er uden omslag.

Papiret bærer et stort vandmærke med navnet *JHONIG & Zoonen*, der lokaliserer det til Holland, hvor Jan Honig & Zoon i perioden 1737-1787 drev en papirmølle i Zaandijk nordvest for Amsterdam, jfr. W. A. Churchill, *Watermarks in Paper in Holland, England, France etc. in the XVII and XVIII Centuries and their Interconnection*, Amsterdam 1935, p. 15. Hvornår man retter »Zoon« (søn) til »Zoonen« (sønner) i vandmærkets navn er uklart. Churchill's vandmærke nr. 322 synes at være det samme, som Biehls papir

bærer. Samme mærke er med ganske små forskelle, som sandsynligvis må tilskrives unøjagtig aftegning, afbildet (med en general henvisning til Churchill's værk) hos Edward Heawood, *Watermarks mainly of the 17th and 18th Centuries*, = *Monumenta chartæ papyraceæ historiam illustrantia*, I, Hilversum 1950, nr. 2740.

Bogen består af følgende dele (a-e):

a. Et upagineret titelblad med påskriften: *Mit ubetydelige Levnets Løb* smukt prentet i latinske bogstaver og arrangeret omhyggeligt nederst på titelbladets øverste halvdel i to linier centreret omkring den vertikale midterlinie. Øverst på siden står et lille »21«, vistnok ikke i Biehls hånd, muligvis en arktælling eller en bibliotekssignatur.

b. En upagineret verso-side til titelbladet, hvorpå dedikationsdigtet til Johan Bülow er skrevet, også i latinske bogstaver. De tre strofer er klart adskilte og alle centrerede. Versene 1 og 4 er 47 indrykkede i forhold til 2 og 3. Under digtet står Biehls signatur i latinske bogstaver: *Charlotta Dorothea Biehl* og til sidst en dato: *d 29 July 1787*.

Denne dato er identisk med adressatens fødselsdag. På det løse blad af samme papirtype, som Johan Bülow senere har vedlagt manuskriptet, skriver han om det, at det er Biehls »egenhændige Levnets Beskrivelse, som hun paa min Fødselsdag glædede mig med« (hele bladets indhold er aftrykt efter Biehls tekst). Biehl måtte have haft en travl dag, hvis hun skrev hele brevet på en gang, hvad hun naturligvis heller ikke gjorde. Men hvornår skrev hun så »Mit ubetydelige Levnets Løb«?

I pakken med de 449 private breve fra Biehl til Bülow (jfr. noten til M.U.L. s. 46,28) ligger bl.a. et brev dateret d. 28. juli 1787 og et andet fra d. 30. juli 1787. Men der er intet fra selve den 29. juli. Det brev er nemlig taget ud og lagt for sig af Johan Bülow, som vi så i afsnittet om Johan og Dorothea. Brevdatoen bliver således en sikker »terminus ante quem«. Og man kan endda sænke grænsen lidt mere. I brevet fra d. 30. juli skriver Biehl nemlig, at hun ikke har det så godt p.g.a. »græsselige Side Smerter«. »Jeg har altsaa i 9 Dage enten maatte lagt i Sengen eller paa en Stoel paa den høyre Arm, siden det Onde var i den venstre Side, og følgelig slet jntet kunde foretage mig ...«. Den eneste lindring hun har haft, er en gave fra Bülow: »hans Abelsiner har været min Medecin«. Sygdommen hun led af, diagnosticerer hun selv til »en Hemoroidal Colick«.

På den beskrivelse kan man vist roligt regne de ni dage fra d. 29. juli, og er man først kommet ned på godt en uge før dagen, er springet ikke langt til at sige, at brevet kan være skrevet længe før. Den seneste explicitte tidsangivelse i selve brevet er »april 1784« (jfr. M.U.L. s. 46,36), som hermed kan tages for at være vores »terminus post quem« for dateringen. Af konteksten omkring 48 denne datoangivelse fremgår dog, at i det mindste den sidste del af brevet, er skrevet et ikke nærmere defineret stykke tid senere. Store dele af fortællingen kan tænkes at være udarbejdet tidligere i Biehls liv, men *mest sandsynligt er den endelige redaktion og renskrivningen af manuskriptet foretaget i vinteren og foråret 1786-1787*. Havde det hele ligget færdigt d. 29. juli 1786, kunne hun jo have foræret det til hans 25-års fødselsdag i st.f. hans 26-års fødselsdag. Det var dog en halvrund fødselsdag.

c. 47 sider, paginerede fra s. 2 til s. 47. Disse sider rummer prosadelen af selvbiografien og er hovedsagelig skrevet i gotisk skrift. Efter samtidens skik anvender Biehl latinske bogstaver i egennavne og i fremmedord. Disse ord er fremhævet i udgaven.

Biehl er ikke helt konsekvent i sin skiften mellem latinske og gotiske bogstaver, hvilket kan forklares på forskellige måder. Muligvis er hun ved renskriften engang imellem ved en fejltagelse kommet til at skrive et fremmedord ned i gotisk skrift, som jo er den skrift, hun har brugt til langt den overvejende del af teksten. Skriften er løbet hende i pennen, og hun har ikke nænnet at foretage en kosmetisk rettelser i et i øvrigt korrekt stavet ord, hvor det ikke var nødvendigt for forståelsen. Muligvis har vurderingen af, hvad der var fremmedord, været en anden på Biehls tid eller efter Biehls fornemmelse, end den er idag. Biehl var særdeles sprogbevidst, hvad der ikke kan undre nogen. Som aktiv oversætter og som forfatter måtte hun dagligt forholde sig til problemer indenfor stavning og formulering. At hun gjorde det og selv var sig sin styrke på dette område bevidst, viser sig både indenfor *Mit ubetydelige Levnets Løbs* rammer, f.eks. i historien om hendes oversættelse af »Lovtalen over Sully« (M.U.L. 27,15), og i en ellers temmelig besynderlig komedie som *Haarkløveren*, der ikke mindst kan læses som en polemik imod en for kraftig sprogrenselse, som gav adgang 49 til nydannelser og oversættelseslån, der virkede kunstige på Biehl. Det er imidlertid også bekræftet udefra, at hun var kendt i universitetskredse for sit smukke danske sprog, f.eks. af den italienske hofsekretær Isidoro Bianchi, som omtaler hende meget smukt i sine kulturelle rejsebrev om

Danmark, jfr. M.U.L. s. 40,23 med note.

Om hendes sprog var traditionelt eller mildt moderniserende, skal ikke afgøres her, men hendes betydning for formningen af modersmålet i en tid, som sprogligt set var en brydningstid, er tilstrækkeligt dokumenteret først og fremmest ved de mange bøger hun fik trykt, og af den grund er det her skønnet hensigtsmæssigt bl.a. af hensyn til modersmålsforskningen at gengive hendes tekst efter originalmanuskriptet uden moderniseringer af nogen art og også at gengive hendes brug af gotiske og latinske bogstaver. Så meget desto vigtigere er det derfor, samtidig at understrege, at æstetiske hensyn netop i dette formelt set private brev, som altså ikke kan sammenlignes med et eventuelt trykmanuskript eller en færdigtrykt bog, synes at have vejret tungt for hende. Man må derfor skønne i hvert tilfælde af afvigelse fra hendes normalpraksis, som den fremgår i de trykte bøger, om der er grundlag for at anvende det som eksempel i modersmålsdiskussioner eller ej.

Hvad der her er sagt om Biehls anvendelse af skrift, gælder tilsvarende om hendes ortografi. Her er materialet dog ofte tilstrækkelig stort til, at man kan fornemme, hvad der er overgangsfænomener, da en række hyppigt forekommende ord eller lyde kan ses snart stavet på en måde, snart på en anden. Et ord, som af samme forfatter indenfor samme skrift staves forskelligt, er sandsynligvis et ord i en udviklingsfase.

I brugen af store og små begyndelsesbogstaver følger Biehl generelt samtidens regel om at substantiver og egennavne skrives med stort, mens de øvrige ordklasser skrives med lille 50 begyndelsesbogstav. De ikke så få inkonsekvenser, der er, eksempelvis substantiver skrevet med lille eller verber og adjektiver skrevet med stort, er bevaret i denne udgave. Det er gennemgående bogstaverne b, l og d, der er brugt i flæng med B, L og D, og det er nogle gange umuligt at afgøre, om der er anvendt stort eller lille begyndelsesbogstav. Da bogstavet »B«, som påvist af H. P. Rohde s. 26 og Sv. Cedergreen Bech s. 50 (jfr. bibliografien), har stor betydning for hende, og da hun faktisk har to klart adskilte bér, et stort og et lille, kunne det tænkes, at det er med vilje, hun næsten altid bruger det store b. Ikke alene hendes eget navn, men flere af de personer, hun har haft et særlig godt forhold til, har B i deres navn. Fremfor alt »Bulou« (Johan Bülow) og »Bestefader« (morfaderen). Noget tilsvarende kunne siges om bogstavet »D« som Dorothea. Dette er dog et langt hyppigere forvekslet bogstav i periodens gotiskskrevne håndskrifter i almindelighed, og også hos Biehl er det svært at skelne mellem det store og det lille d. Det samme gælder bogstavet »L«.

Kommateringen er ikke grammatisk og synes heller ikke at følge noget andet system. Det er en form for pausekommatering, der som oftest er forståelig og ganske udtryksfuld. Ofte ville en lidt mere ødsel anvendelse af hjælpetegn (særlig anførselstegn) have hjulpet læsningen, men kun sjældent er tegnsætningen direkte meningsforstyrrende. Hvis der i nærværende udgave afviges fra Biehls egen brug af pausetegn, er det angivet.

Overstregninger er der meget få af, understregninger endnu færre. Enkelte ikke meningsforstyrrende dittografier har Biehl ladet stå, ligesom glemte småord, der let kan konjiceres, ikke er indføjjet. I betragtning af, at rettelser er foretaget i manuskriptet, når meningen ellers ville være blevet forkludret, kan man ikke udelukke, at de nævnte småfejl har fået lov at blive stående af æstetiske grunde.

51

d. Tre blanke sider, som følger efter den sidste paginerede tekstsider, side 47, der rummer 13 linjer og Biehls afsluttende »Deres hengivne Dorothea«. Den lille bog far således en harmonisk og æstetisk behagelig afslutning med et blankt opslag og en ubeskreven bagside. Intet planløst papirspild og intet febrilsk gnidder til sidst, men en afbalanceret tilpasning af tekst til papir.

e. Vedføjjet det egentlige manuskript ligger i dag det ovenfor omtalte kommenterende løbblad, som Johan Bülow har skrevet. Det er en note til eftertiden, som giver Bülows korte vurdering af Biehl og forklaringen på, hvorfor hendes selvbiografi er at finde blandt hans efterladte papirer. Sammen med disse oplysninger, som her er trykt efter udgaven, har han lagt et kobberstik af hende, som uanset at Bülow selv meddeler, at han ikke finder det vellignende, siden dengang har hørt sammen med selvbiografien og også her er anbragt lige før teksten. Det er udfærdiget af Johan Bülows gode ven, den berømte kobberstikker Johan Friedrich Clemens efter Biehls død på grundlag af et maleri af maleren Christoph Wilhelm Andreas Müller (jfr. afsnittet om portrætter af Biehl).

Manuskriptet til *Mit ubetydelige Levnets Løb* adskiller sig på mange måder fra Biehls private breve til Johan Bülow, først og fremmest ved at fylde 50 sider i stedet for de sædvanlige 1 eller 2 foldede blade. Dertil kommer den smukke orden, hun holder her. Brevet er færdiggjort i sit ydre. Det fremtræder smukt og beskedent som en lille syet bog, og det er forsynet med en titel anbragt på et særskilt titelblad.

Brevet må betragtes som en renskrift og har været brugt som gave. En nydelig fødselsdagsgave fra en kendt forfatter til en kendt hofmarskal. Nogle har sagt, at det var skrevet på opfordring fra Bülow. Den idé stammer sandsynligvis fra Biehl selv, som for ikke 52 at virke for selvhævdende, kunne have interesse i at fralægge sig ansvaret for initiativet til sin lidet blufærdige selvbiografi. I indledningsdigtet skrev hun i det mindste bl.a. følgende: »Dit Ønske er en Lov for mig ...«(v. 1) og lod den logiske følge heraf blive

afslutningsversene: »Glem derfor ikke, hvad mig drev, Men hav ved Læsningen for Øye, At dette blev, for Dig at føye, Og jeg kun for min Bulou skrev«. Biehl påstår, at Bülow opfordrede hende til at skrive, Bülow derimod siger, at han fik det foræret til sin fødselsdag. Der behøver ikke at ligge en konflikt imellem de to udsagn, men det er tydeligt, at ingen af de to føler trang til at tage ansvar for at have fundet på ideen. Havde det været Bülow, kunne han vel have indrømmet det, eller have ladet være med at benægte det. Han kunne jo ikke på forhånd vide, hvilken rolle han fik tildelt i Biehls skildring.

Ved sit pertentlige udseende og ved den skæbne det fik fra såvel afsenders som adressats side, virker dette brev tilrettelagt for en halvt, eller muligvis endda helt, offentlig tilværelse. Det er et manuskript, der er beregnet til at cirkulere, beundres og dermed også læses af Bülow og hans venner og bekendte. Det er et yndigt manuskript, og det er også meningen. Det ideelle cirkulationsmanuskript skal tage sig pænt ud for at kunne friste andre end adressaten. Det er her vigtigt at understrege, at det i og med at man betragter håndskriftet som et tilrettelagt cirkulationsmanuskript -og ikke som et trykmanuskript - ikke er sagt, at selvbiografien ikke er skrevet med henblik på publikation! Man kunne næsten sige: tværtimod. Biehl kan have været så sikker på, at hendes adressat og eventuelle andre læsere ville finde hendes levnedsløb betydningsfuldt, at hun overlod det til dem at give den fine lille sag i trykken. I så fald kalkulerede hun ganske rigtigt.

En detalje, der måske siger noget om, hvor alvorligt man skal tage periodens sentimentalitet, skal her til slut påpeges i 53 forbindelse med manuskriptbeskrivelsen. På sidste side i brevet skriver Biehl: »Her har De de betydeligste Tilfælde af mit Liv; Erindringen af nogle af dem har vædet mit Papiir med Taare, ...« Helt op til vores tid cirkulerer myter om, at jomfru Biehls breve endnu bærer spor af de tårer hun har fældet i dem under nedskrivningen. Gennemblader man nu hendes selvbiografi på jagt efter tårespor og gransker især de sentimentale passager nøje, må man imidlertid konstatere, at disse tårer ikke lader sig se med det blotte øje.

54

55

Udgave og kommentar

Indholdsoversigt

Nedenstående temmelig udførlige indholdsfortegnelse stammer ikke fra Charlotta Dorothea Biehl selv. Hendes skrift er skrevet som et langt brev uden nogen kapitelinddeling eller overskrifter. For at lette søgning i skriftet er det her opdelt i fem hovedafsnit med undertitler.

I venstre margin står årstal, som direkte eller indirekte kan udledes af Biehls tekst. I højre margin står manuskriptets side- og linietal.

1787	Titelblad Digt til Johan Bülow, dateret 29. juli 1787	
1731- 1739	Barndommen med bedstefaderen	s. 1,1 - 5,11
1739	Bedstefaderens død	s. 5,12- 6,46
1739- 1746	Læsning forbudt	s. 7,1 - 8,43
1746	Bedstemoderens død og tabet af arven	s. 8,44- 9,17
1746- 1750	Ungdommen og kærligheden mødet med den første frier tanker om ægteskabets vilkår tanker om frieren frieren sættes på prøve den anden frier, løjtnant Ramshart	s. 9,18-17,5
1748	den første frier prøver lykken igen fader og datter i åben strid	
1748	den anden frier rejser udenlands	
1750	Teater, sprog og musik Biehl lærer fransk og italiensk fløjtespil	s. 17,6 -19,35
1751- 1756	Kærlighedens endeligt	s. 19,36-21,2
1751- 1754	den tredje frier, oberstløjtnant Ellebracht	

1751	den anden frier vender hjem	
1754	Biehls sygdom og den hellige ed	
1754-1756	den anden frier rejser, gifter sig og dør	
1755	flash back: den første friers tredie frieri	
1755	Det hårde selskabsliv på Charlottenborg	s. 21,3 -22,30
1760	Grev Danneskjold-Laurvigens amatørteater hos Biehl	s. 22,31-23,25
1761	Biehl møder Bornemann og bliver oversætter	s. 23,26-24,44
1761	Biehl bliver syg - og oversætter mere	s. 24,45-25,18
1762	Moderens død, en dyr fornøjelse	s. 25,19-25,48
1762	Premiere på »Landsbypoeten«	s. 26,1 -26,16
1763-1764	»Min Ven og Læremester Bornemann«, Augustin og Hielmstjerne	s. 26,17-28,38
1764	Den første originale komedie	s. 28,39-30,19
1764	Komedien bliver opført	s. 30,20-31,9
1764	Mødet med Konferensråd Carstens Flere anerkendelser - dog ikke uden omkostninger Luxdorf og Treschow og Den kærlige Datter	s. 31,9 -32,13 s. 32,14-33,47
1765	Saly forsøger at redde Den forelskede Ven Morale om den velmente sladder	s. 34,1 -35,27 s. 35,28-35,46
1765	Faderen saboterer mødet med Suhm og hans hustru	s. 35,47-37,4
1766-1768	Nye personlige bekendtskaber Hielmstjerne, Ræder og grev Moltke	s. 37,5 -37,44
1768-1769	Kongen taler om Jomfru Biehl og bevilger en pension	s. 37,45-38,34
1770	Digtet til ære for den faldne Bernsdorff	s. 38,35-38,47
1771	»En sand, en troefast Ven«: Johan von Bülow	s. 38,48-39,18
1770'erne	Økonomiske problemer ved teatret	s. 39,19-39,42
1772-1773	Den falske ven direktør Warnstedt	s. 39,43-40,20
1774-1776	Fornemme udenlandske bekendtskaber Bianchi, Metzburg, Delitala Don Quixote-oversættelsen	s. 40,21-40,35
1777	Faderens død efterlader Biehl med penge- og boligproblemer	s. 40,36-42,28
1777-1779	Warnstedt spænder ben	s. 42,29-43,10
1780-1783	Håbløs gæld og et enkelt lille lyspunkt En hemmelighed	s. 43,11-44,50 s. 45,1 -45,30
1777-1787	»den Bedste Mundfuld til sidst« Slutning	s. 45,31-47,6 s. 47,7 -47,15

Forbemærkninger

Et referat af »Mit ubetydelige Levnets Løb« blev udgivet i 1793 af H.J.Birch, Billedgallerie for Fruentimmer, bind I, s. 163-201. En snæver offentlighed blev hermed bekendt med håndskriftets eksistens. Det blev dog ikke før 1909, skriftet første gang blev trykt, udgivet af Louis Bobé (jfr. bibliografien). P.g.a. de mange utilsigtede forskelle mellem denne udgave og originalmanuskriptet nyudgives skriftet her. Der gøres kun opmærksom på afgivelser fra Bobés udgave, når Bobé har indført en mulig, men ikke her antaget læsemåde.

Originalmanuskriptet er fulgt side for side og linie for linie; liniætællingen i udgaven stammer ikke fra Biehl. Biehls gotiske skrift er i udgaven gengivet med almindelig sats, hendes latinske skrift med kursiv. I udgaven og de efterfølgende tekstkritiske noter benyttes i øvrigt følgende tegn og forkortelser:

- ... ulæseligt ord
- xxx understregning
- {xxx} overstregning
- <xxx> udgiverens tilføjelse
- [xxx] udgiverens udeladelse
- MS originalhåndskriftet på Sanderumgaard, 8.A.1
- Bobé Louis Bobés udgave 1909

59

Mit ubetydelige Levnets Løb

60

*Dit Ønske er en Lov for mig,
Naar Venskabs blide Stemme byder,
Mit ømme Hierte villig Lyder,
I Barmen slaaer det kun for Dig.*

*Forunderlige Hændelser,
Som Siel og Hierte heftig rører,
Og snart til Graad, snart Rædsel fører,
Maae du ei troe at finde her.*

*Glem derfor ikke hvad mig drev,
Men hav ved Læsningen for Øye
At dette blev for Dig at føye
Og Jeg kun for min Bulou skrev.*

*Charlotta Dorothea B i e h l
d 29 Julij 1787.*

61

Jeg blev født den 2den Junij 1731, og man har sagt at jeg næsten aldrig græd, og uden mindste Misundelse saae min Broder, der Blev født Aaret efter at Ligge ved min Ammes Bryst. Den første jeg yttrede Kierlighed og Hengivenhed for var min Morfader, salig President *Brøer*, som var saa meget meere Besynderlig, som han havde et mørkt Udseende og en buldrende Udtale, hvorfor mine andre Sødskende vare Bange for ham. Først jeg endog kunde snakke, yttrede jeg megen Deeltagelse i andres Lidelser; naar der kom en Bettler for Døren, og min Beste Fader var hiemme, Lod jeg dem der vare omkring mig hverken Rist eller Roe først de bragte mig ind til ham og <jeg> ved min Pantomime Bekom noget af ham til den Fattige, men var han ude, var jeg ganske roelig, undtagen jeg gjorde et Bedrøvet Ansigt og sukkede. Hvad enten denne Følelse, der *Sympathiserede* med hans eget Hierte, drog hans Kierlighed til mig, eller det skeedte ved min udmærkede Kierlighed til ham veed jeg ikke, men vist er det [er det], at fra det jeg kunde skiønne, var jeg ham det kiereste og dyrebareste paa Jorden. De tre første Aar, mine Forældre vare gifte, vare de i hans Huus, og efter de vare flyttede for dem selv Lod han mig ofte hente og maatte jeg da Ligge uden for hans Seng tæt ved ham, og hver Gang han vaagnede om Natten følede han efter om jeg ikke havde kastet af mig, og var det skeedt, dækkede han mig med den største Omhyggelighed. Han var en sand og oprigtig Christen, og det man med Føye kan kalde en gudsfrygtig Mand, uden mindste Hyklerie eller Pralerie; thi i Omgang var han munter og Sælskab liig, men i Løndom ærede han sin Gud. Han stod een Tiime op først hans Kone og Børn, og denne anvendte han 62 til at tale med sin Gud paa sine Knæe, hvortil han havde en Pude at Ligge paa. Da jeg var lidet over tree Aar spurgte han mig om jeg vilde staae op med, og gaae med ham i hans Kammer? Jeg som ingen større Lyksalighed kiendte end at være om og {hans} hos Ham, var strax villig dertil og der maatte jeg da knæle for ved ham paa hans Pude og Bede <med> ham. I disse Morgen Tiimer lærte han mig at kiende det høyeste Væsen, som en mild og god Fader, der var villig til at give sine Børn alle de gode Ting, som de i Kierlighed og Tillid Bade ham om, naar de ikke fortørnede ham, siden han saae og hørte alt hvad de gjorde og sagde<,> Ja endog hvad de tænkte. Jeg forlangede derpaa at vide af ham hvad Gud blev vred for, og han forklarede mig det efter min Alder og Fatte Ævne. En Morgen sagde jeg til

ham: at jeg havde noget som jeg ret vilde Bede Gud om, men han maatte lære mig hvordan jeg skulde sige. Hvad er det da for en vigtig Ting, spurgte han? At Du aldrig maae Døe<, > svarede jeg. Det maae du ikke <Bede> om, sagde han; for der ved skeedte mig ondt. Dette kunde jeg ikke Begribe, mig syntes det var snarere Ondt at døe. Han Beskrev mig derpaa hvor svagt og elendigt en høy Alderdom gjorde Mennesket, men at derimod de der døde kom til Gud. Nu svarede jeg, saa vil jeg bede Gud at jeg maae døe med naar Du døer. Det maae <du> ikke heller, svarede han; thi saa vilde du io kun i Himmelen for at være hos mig; men der kommer ingen som holder meere af andre end af Gud. Mange deslige Samtaler havde han med mig om det jeg vilde Bede Gud om, og alt som jeg Blev ældere Lærte han mig, hvorledes man skulde Bede, og indpræntede efter Haanden mit spæde Bryst den faste Tilliid til den Høyeste, der i heele Livet har været min Trøst i alle tilstødende Gienvordighed<er>.

Hver Søndag gav han mig og mine Sødskende hver en Rix ort til 63 Mine Forældre mærkede nok, at jeg havde Penge, men da de sluttede, at min Beste Fader ikke vilde have at nogen skulde vide det, saa spurgte de ikke derom. Da han gav mig dem, gav han mig den Regel, at det var Synd at give friske føre Bettlere, men gamle og vanføre Mennesker var man skyldig at hielpe. Herefter søgte jeg mig nogle ud hvor af nogle fik 4 skilling, nogle 8 skilling, toe Tolv skilling og en gammel graae hærdet Mand en Mark om Ugen. Aldrig har nogen Følelse været mig smertelige<re>, eller efterladt et stærkere Jndtryk hos mig, end da jeg efter min Beste Faders Død maatte sige denne gamle Mand, at jeg ikke meere kunde give ham siden jeg selv ikke havde meere. Denne Erindring presser endnu Taarene af mine Øyne, og saa tit jeg havde faaet mig en 3 til 4 skilling samlet glemte jeg min kiere {Skat} Læsning for at staae i Vinduet og see efter min Gamle Mand for at give ham min Lille Skat.

Naturen havde forleenet mig med et hurtigt Nemme, en stærk Hukommelse, og en overmaade stor Lyst til at Lære alt hvad mueligt var. Førend jeg var fem Aar læste og for stod jeg hvilken tysk og Dansk Bog jeg fik, og førend jeg kunde Læse oversatte jeg i mit Hoved de smaae tydske Bønner man havde lært mig. Mit første Prøve Stykke var paa den lille Bord Bøn: Gott sey Lob und Danck - de første tre Linier var ganske rigtige, men da jeg ikke havde noget rigtigt Begreb om: das evige Leben, saa oversatte jeg det ved et godt Liv, hvor af min ældste *Oncle*, som misundte mig hans Faders store Kierlighed, tog Anledning til at gjøre mig paa den meest Bidende Maade Latterlig. At Belees har stedse været det allergrueligste, og min Frygt for det, har maaskee Befriet mig for mange Daarligheder, min *Oncles* Spotte Gloser rørte mig altsaa meget stærkt, saa at Vandet kom i mine Øyne og al Blodet i 64 Lomme Penge, deels for at vi tillig skulde lære at omgaaes med Penge og deels for at vi kunde fyldestgiøre smaae Begierligheder og ikke Blive slikvurne og naskende naar Vi Blev ældere, men dersom der jntet Brystbillede stod paa min Rix ort, saa vilde jeg ikke have den, men tog heller en Femten Skilling for at faae en Mand, som jeg sagde. En Dag da jeg stod hos ham ved det *Chatoll*, som jeg nu har, flyde han mig en Rix ort uden Bryst Billede, o Ney, sagde jeg, du maae give mig en Anden. Vil Du da have den, sag<d>e han, og Bød mig en kostbar *Medaille*. Jeg Besaae den, men da der intet Bryst Billede var paa den, saa gav jeg ham den tilbage, og sagde, Ney, der er ingen Mand paa den. Du er io dog en Gaas, sagde han, Du kan faae mange Penge hvor der er Mænd paa for denne eene, og det er en Skam for saadan en stor Pige at sige at hun vil have en Mand. Det er det samme, sagde jeg, en Penge med en Mand paa er dog bedre, for han <har> Ligesaaadan en Perryk paa, som du. Endskiønt jeg var jntet mindre end karrig, men gav det sidste Bort jeg havde, saa havde jeg dog stedse en Rix ort i Behold, naar jeg fik een, og denne tog jeg tit op af Lommen og Besaae med megen Fornøyelse, ingen kunde Begribe Aarsagen, og jeg kunde ikke selv gjøre anden Reede derfor, end at jeg saae paa min Mand, indtil dette uskyldige Svar opdagede, at min Jndbildning<s> Kraft havde af Perrykken dannet sig en Ligning med min Beste fader, og derfor Besaae <jeg> den saa tit. Da jeg svarede den gamle Mand det, kyssede han mig med Taarene i Øynene, og sagde Tøs, Tøs, Gud lad ikke din Følelse Blive din Ulykke!

Min Beste Fader merkede, at jeg næsten gav den heele Rix Ort Bort om Ugen, som jeg fik til at købe mig noget for; jeg var altsaa meget Lidet over Fiire Aar førend han gav mig en Rix daler ugentlig at give til Fattige, med det Forbud ikke at sige det til noget Menneske, som jeg heller ikke gjorde.

65

mit Ansigt; men min gode Beste Fader satte snart Moed i mig igien, min *Oncle* blev befalet at gjøre en bedre Brug af sin Vittighed, med det Tillæg: at der vist havde være<t> meere og grovere Feyl i hans første Latinske Stiil, endskiønt han den Tiid havde været meget ældere end jeg var, og som en Belønning til mig tog han mig om Eftermiddagen med sig i sin Hauge, som han havde anlagt ved Vedhaugen og lod plukke saa mange Kirsebær til mig, som jeg kunde spiise; thi aldrig gav han mig Pynt eller Penge til Belønning, men Blomster eller Frugter, og derfor har disse to Ting endnu saa store Tillokkelser for mig fra en kier Haand.

Da jeg var alle deres Afgud, som kom i vores Huus, saa havde jeg det prægtigste Dukke Tøy, nogen kunde have, men da jeg ikke forstod at Leege med det, saa stod det meget Ziirligt i et Skab, og jeg saae næsten aldrig til det; Jeg var ikke saa snart kommen saa vidt, at jeg kunde Læse førend min umaadelige Læse Lyst yttrede sig, jeg vendte mig endog til at Læse Skrift førend jeg kunde skrive et Bogstav, for at Læse hvert et skident Blad jeg fandt. Min Beste Fader, der holdt det for en uskyldig Tilbøyelighed, understøttede mig paa det kraftigste i den, og i de par Aar han levede efter at den kunde kiendes, havde han forært mig en stor Deel meget gode Danske og Tydske geistlige Bøger, *Holbergs Comedier*, *Peder Paars* og *Dannemarks Historie*. Een af disse havde man sat mig en stor Plæt paa, men for at forekomme denne

Græmmelse tog jeg alt mit Dukke Tøy, der vist havde kostet meere end flere Gange saa meget, som Bøgerne, og slængte det i en Krog paa Loftet, sat mine Bøger i Skabet og puttede Nøglen i min Lomme. Hver gang min Beste Fader havde foræret mig en Bog, saa maatte han høre min Fortælling om Jndholdet og hvad jeg ikke forstod, det spurgte jeg ham om, 66 som den jeg udøste mine Lønligste Tanker for. Det grædske og Latinske, som der er i Holbergs Skrifter skulde han ogsaa forklare mig, men han svarede mig, at det var Grædsk og *Latin*, som han ikke forstod. Forstod *Holberg* det [det] da, spurgte Jeg. Og da <han> svarede mig *ja*; sagde jeg, saa kunde du nok ogsaa lade mig Lære at forstaae det. Hvad kunde det gavne dig, sagde han, du har io ingen Buxer paa og kan ikke Blive Professor. Ja, men det er dog hæsligt, sagde jeg, at man ikke forstaae<r> en Bog heel, og derfor maae du endelig lade mig Lære det til Sommer. Saa har jeg io lovet dig, at Lade dig Lære at spille paa din *Tantes Claveer*, og at skrive, hvor meget vil du vel Lære Tøs? Alleting, svarede jeg og klavrede op paa hans Skiød og slog mine Arme om hans Hals, jeg skal være saa flittig, at Du skal holde endnu meere af mig, og dersom Du ikke vil sørge for mig, saa lærer din Pige slet jntet. Der har Du min Haand paa, sagde han, at saa Længe Gud Lader mig Leve med dig, skal jeg lade dig Lære alt hvad du faaer Lyst til. Hvem var nu gladere end jeg, hvor inderlig Længtes jeg efter at Dagene skulde Blive Lange for at faae alle disse *Informatorer*, men da de kom Blev de til Bragte med Taare og ikke med Underviisning. Straks efter at jeg havde fuldendt mit Syvende Aar, fik jeg Skarlagens Feberen og var uden Haab, min Beste Fader, som frygtede for, at jeg maatte blive forsømt, Betalte to Koner, den eene til at være Bestandig hos mig om Dagen og den Anden om Natten, og den gamle Mand gik selv to Gange om Dagen fra *Holmens* Kirke til Storm Gaden og op i tredie Etage for at see til mig, og hver Gang han kom, maatte han love mig, at dersom jeg døde, saa skulde jeg komme i hans Begravelse, og <han> give min gamle Mand sin Mark om Ugen. De har Føye til at troe, min Ven, at jeg sladder alt for 67 Længe om mine Børne Aar, men De maae undskylde og tilgive mig, da det er den eneste Tiid af mit Liv, som jeg erindrer mig med Fornøjelse. Den øvrige har skienket mig megen Bitterhed.

Den 18 *Februarij* 1739 kom min Beste Fader en Onsdag Formiddag frisk og vel af Faste Prædikenen, og noget efter Elleve rørte Slaget ham, hvorved hans Mæle til min store Fortræd Blev ham Betaget; thi ellers havde han vist gjort en eller anden Anordning til min Fordeel og den 19de om Eftermiddagen døde han. Min Bittre Sorg kan jeg ikke Beskrive Dem, det er utroeligt, at man paa den Alder skulde føle sin Forliis saa heftig som jeg følede min, jeg saae forud hvad Fremtiden truede mig med, og hvor ubodeligt mit Tab var. Jeg Bad, jeg skreg, jeg raabte, at jeg dog Bare maatte see ham engang endnu, men altsammen forgieves; thi da han var en meget feed Mand, saa havde han strax efter sin Død forandret sig saaledes, at man frygtede for Virkningen af min Forskrækkelse over dette Syn. Da han altsaa skulde Bæres Aftenen for hans Begravelse i den sort Beklædte Stue, skiulede jeg mig Bag ved de Lange sorte Gardiner, og da de andre var gaaet ud og slaaet Døren i Laas kom jeg frem, krøb, gud veed hvordan, op paa Kisten og Lagde mig Langs paa Laaget. Jeg havde seet Pladen, da man Bragte den, og omtrent paa det Stæd hvor jeg troede, at hans Navn stod, kyssede jeg uafadeligen med vældende Taare, og har jeg nogensende Bedet ivrig til Gud, saa var det den Gang, om at Døe paa hans Kiste. Det var en kli<n>grende Frost, klokken var noget over tree da jeg sneg mig i Stuen og Laae paa Kisten indtil Vi skulde spiise, men jeg fornåm ikke det mindste til Kulden. Da alle vare Blevne 68 kaldede til Bords, savnede man mig først, den eene havde troet at jeg var hos den Anden, men da ingen havde seet mig Begyndte man at søge mig i heele Huuset og da der ingen Krog var meere tilovers kom de omsider ind til Liiget hvor de fandt mig halv Død af Graad og Kulde; Og hvorledes jeg havde grædt, kan De forestille Dem der af, at der var en tynd Jis Hinde paa Pladen af mine Taare. Det var paa den Tiid Brug, at en Enke maatte holde Sørge Stue i 6 Uger, det vil sige at sidde i et sort Beklædt Værelse med sine nærmeste Paarørende om sig for at tage imod *Condolationer*. Min Beste Fader havde været almindelig elsket, hvorfor der kom en stor deel Mennesker, men mit Syn rørte alle; Man var næsten eenig om, at en Kunstner aldrig kunde faae et hærlige<re> *Model* til en sørgende *Genie* ved en Grav. J sær blev Staldmester *Bulous* Fader inderlig rørt over at see paa mig. Han satte mig paa sit Skiød, kyssede mig, og sagde: Jeg *condolerer* hende min Lille Engel, at hun har mistet sin Beste Fader! Jdet han sagde det, Løftede jeg mine Hænder i den hæftigste Graad op mod Himmelen, og raabte: Jo Gud hielp mig saa sandt, som jeg har mistet den Bedste! Hvad enten Vendningen af det Ord Bedste frapperede ham hos et Barn af den Alder, eller om al min Siels Væmodighed viiste sig i mine Lader, men han stak i at græde med mig, og da han ventelig skammede sig der ved, holdt han Tørklædet for Øynene og gik Bort uden at sige Farvel.

Det varede ogsaa kun ganske kort førend jeg følede alt det græsselige i min Forfatning; Jeg havde mistet min Tilflugt og Forsvar; Vel holdt min Beste Moder meget af mig men min ældste *Oncle*, der var jaloux over hendes Kierlighed til mig, Behærskede hende ganske. Min Fader havde derimod aldrig kunde Lidt mig; Jeg var idelig Maalet for hans 69 *Oncle* Luuner, jeg var ham aldrig til Maade, naar jeg i Morgen foretog mig det, som han i Dag Befalede, saa Blev jeg Ligefuldt igiennemheglet; og min Frygt for ham var alt for stor til at vove et eneste Ord til min Retfærdiggjørelse. Uagtet jeg merkede hvor Liden Kierlighed han havde til mig, saa havde jeg dog aldrig sagt det til min Beste Fader; thi hvor han var Lod det sig ikke til kiende. Den eneste Leylighed hvor jeg Lod mig <ud med> at jeg følede hans Ubillighed var da min yngre Syster, som var min Faders Afgud, døde i Aaret 1738; thi da min Moder om Morgenen sagde til mig: Jeg skal hilse dig fra *Lise* <,> vor Herre har taget hende i Nat. saa svarede jeg, ak hvorfor tog vor Herre ikke mig i hendes Sted, for mig kan *papa* dog ikke Lide. Havde det Behaget Gud at spare min Bedste Fader et Aar længere, var jeg Blevet Befriet for alt det, jeg, som Barn, maatte lide; thi min Beste Fader havde faaet min Beste Moders Samtykke til at tage mig i Huuset naar Sommeren kom, da jeg skulde have hans yngste Daatters, der i Aaret 1737

døde i sit 18de Aar, Værelser med alt hvad der var paa dem; og havde jeg først været hos hende, havde hun siden ikke mistet mig, og ligesaa lidet afskaffet de Læremestere jeg havde faaet; men Forsynet Bestemte det anderledes.

Neppe havde min Bestefader været to Maaneder død, før end min Fader gjorde mig det til den grueligste Brøde at Læse, og forsikkrede mig, at dersom han fandt mig med en Bog i Haanden skulde han pidske mig saaledes, at man skulde vende mig i et Lagen. Min Moder spurgte ham, af hvad Aarsag han kunde være saa haardt imod at jeg Læste, naar jeg havde fuldendt mit Dag Arbeyde? Men han svarede, at det var nok, at han ikke vilde have det. Havde han dømt mig til Vand og Brød, havde det været mindre græsseligt for mig, ja, jeg havde heller mistet Maden end min Bog. Jeg lagde altsaa min Hierne 70 i Blød for at udfinde et Middel til at komme til at Læse uden at nogen saae det, men tillige med det faste Forsæt, at dersom jeg ikke kunde det, saa vilde jeg vove alleting; thi sagde jeg til mig selv: pidsker han dig ogsaa jhiel, saa kommer du jo til din kiere Bestefader. Jeg faldt altsaa paa at sprætte Foeret fra {mine Lommer} Overtøyet ved Lommerne af mine Skiørter; der puttete jeg et par Bøger i, som forsloge mine Been saa jammerlig, at de vare Baade Guule og grønne, og saa ømme, at jeg ved enhver anden Leylighed havde skreget, naar noget havde rørt{e} dem; og dette Experiment har jeg at takke for, at jeg kan Beholde et mildt Ansigt ved de største Smerter. Da jeg havde faaet mine Bøger saa vel giemt, saa gik min Moder ikke saa snart af Stuen, førend jeg kastede min Syenaal under Rammen, sadte mig paa Hug, som om jeg søgte efter den, fik i en Hast min Bog frem, indtil jeg hørte nogen komme, da den Blev giemt og min Syenaal funden. Om Aftenen kom de kiere Bøger i Sengen med mig, og da det til min Lykke var Sommer, saa sadt jeg hver Morgen over Ende i min Lille Tralværks Seng, der stod for Fødderne af mine Forældres, og da de ikke stode meget tillig op, saa havde jeg Tiimer nok at Læse i.<.> Een Morgen maatte jeg enten i min Henrykkelse Ladet min Stemme høre, eller ikke vendt mine Blade forsigtig nok; thi med et trak min Fader Fod Gardinet til Side og spurgte hvad jeg havde fore? Aldrig kan nogen, der er Blevet troffen i den skammeligste Misgierning have følet en større Angst end den der overfaldt mig; men min Forskrækkelse var alt for stor til at <jeg> kunde svare. Flye mig Bogen, sagde han; jeg rakte ham den med Taarene i Øynene og et Ansigt saa Blegt, som Døden. Hvad enten nu det, at det var en Bibel, eller mit forskrækkede Udseende var Aarsag til at han lod sig nøye med at sige, 71 Jeg maae dog see om du eller jeg skal have sin Villie, saa blev der dog jntet af den Belovede Pidsken; men Dagen derpaa overgik der mig en langt større Straf; thi alle mine Bøger Blev pakket ind <i> mit Skab, Døren lukket og Nøglen Lagt i min Faders *Chatol*.

Min Bedrøvelse herover var umaadelig, saa at endog alle Merkede det. En gammel *Commandeur* ved Navn *Peperlow*, der Boede hos Os, og holdt meget af mig, vilde endelig vide hvad der feylede mig; jeg Betroede <ham> da, med grædende Taare, at min Fader havde taget mine Bøger fra mig; han sagde, at det skulde jeg ikke Bedrøve mig over, jeg skulde faae alle hans og kunde selv søge mig ud, hvilke jeg vilde have. Den der Blev glad, det var jeg, og min Glæde blev endnu større da jeg fandt nogle, som jeg ikke kiendte, og nu Læste jeg paa nye den største Deel af Natten. Da alle de, der kom i vort Huus, holdt meget af mig, saa vare de ogsaa Misfornøiede med min Fader<s> Maade at omgaaes mig paa. En *Secretaire* i det Tydske *Cancellie* ved Navn *Miles* udlod sig engang dermed for *Peperlow*, hvor paa denne fortalte ham, at han havde giemt de Bøger for mig som min salig Beste Fader havde givet mig. Det er en himmelraabende Synd, sagde den Anden, og hun skal nok faae Bøger. Den næste gang *Miles* kom igien, Bragte han mig tre til Fiire Stykker, og lovede mig, at inden jeg fik de Læste skulde han Bringe mig fleere, som han ogsaa rigtig holdt, og da han saae hvor vel jeg handlede med dem Betroede han mig kostbare Værker.

At jeg havde lagt i mine Forældres Seng Kammer, var en Følge af min Beste Faders Befaling, men da vi Mikkels Dagen der paa flyttede skeedte der til min store Glæde en Forandring deri, og jeg fik mit Kammer i tredie *Etage*. Det var den haarde Vinter 1740, Huuset var nyt, Væggene raae, og Varme kom der aldrig saa at Kulden var ganske uudstaaelig, men desuagtet Læste jeg meere end den halve Nat, hvortil jeg kiøbte Lys for mine faa 72 Skillinger; men endskiønt det skaffede mig Frost i alle mine Fingre, holdt jeg dog den kolde Bog til Trods for Svie og Smerte med mine elendige Hænder, og vilde ikke engang spille saa megen Tiid at varme dem imellem under Dynen.

Til Dem, min Ven, tør jeg uden Forfængelighed sige, at neppe noget Fruentimmer kan gjøre meere med sine Hænder end jeg, men alt hvad jeg veed og kan havde jeg lært førend jeg fyldte mit Niende Aar. Dette reyste sig ingenlunde af Lyst til Arbeydet, ney; Langt fra, Haabet at vinde meere Tiid til at Læse, naar jeg intet meere havde at Lære var min eneste Drivfieder. Nu skulde jeg da Lære at skrive, men en større Ulyst kan ingen Barn lære noget med, end jeg havde for at skrive, og for io før io heller, at Blive af med min Skrivemester anvendte jeg saa megen Fliid, at jeg ikke fik meere end 39 Tiimers *Information*, og det er alt hvad min Underviisning har kostet mine Forældre; thi min Læsning havde min Beste Fader Betalt, og sye lærte jeg af min Moder og Bestemoder.

Da jeg var Elleve Aar var jeg ikke allene Ligesaa høy, som jeg er endnu, men endog gifte færdig, førend jeg Blev fiorten ønskede min Bedstemoder at have mig hos sig, men da hun havde skif -tet med sine Børn, og følgelig kunde give bort i Levende Live hvad hun vilde, saa frygtede min Moder for, at hendes Arve Part maatte Blive formindsket, ved det jeg fik, og derfor afslog hun sin Moder sin Begiering; thi man var vis paa, at hun ikke gav mig noget, saa længe jeg var hos mine Forældre, fordi hun vidste, at jeg da jntet godt fik af det. Den første *May* 1746 tog Gud hende til sig, og Berøvede mig min sidste Trøst og Biestand. Baade mine

Oncler og min Moder havde meere end hundrede Gange hørt hende sige, at adskillige af hendes Nips vare mine, men hun giemte dem kun til min *Confirmations* Dag, da jeg skulde pyntes med dem, og dette var ventelig Aarsagen hvorfor 73 man forhalede min *Confirmation* saa længe, og afslog hende paa sit Syge Leye den Bøn, at Lade mig *confirmere* til Paaske i stæden for til Mikkels Dag, ventelig har man frygtet for, at hun ikke vilde lade det Blive ved de Ting hun havde sagt; thi deres heele Værd kunde være lidet over 30 Rdr, men endskiøndt hun efterlod sig over 12000 Rdr Bekom jeg ikke det mindste Stykke af det, der var mig givet.

Nu kommer jeg til en Betydelig *Periode* i mit Liv, og maaskee kan jeg her gjøre mig selv den *Bebreydelse*, at jeg ikke tog Fornuften noksom til Raade; thi Forsynet aabnede mig her en Vey til at undgaae mange af de Bekymringer og Ubehageligheder, som mit Liv har været et Rov for. En Mand paa nogle og tredive Aar, meere smuk end Hæslig, med temmelig god Formue, i en anseelig Rang, og Bekiendt hos alle for en værdig og duelig Embeds Mand fik ved en Hændelse mig at see i min dybe *Neglige* faa Dage efter, at jeg havde fyldt Femten Aar. Dette Syn gjorde et Besynderligt Jndtryk hos ham, og da han kom op til min *Oncle*, som han spurgte om, da han saa mig, Begyndte han at true ham med, at han vilde fortælle hans Kiereste, at han havde den deyligste Pige i heele Byen i sit Huus. Min *Oncle* svoer paa, at der ikke var een i Huuset, der kunde kaldes smuk, end sige deylig. Men efter en nøyere Beskrivelse, svarede min *Oncle*, ey saa har det været min Søster Daatter De har talt med, som er af og til nogle Dage hos sin Moder, som forestaaer Huuset siden min Moders Død. Kort derefter Bad han sig til Giest hos min *Oncle* til Dagen der paa, men tillige, at han maatte *presentere* ham for min Moder førend han kom til at spiise. Dette skedte, men<s> jeg var hiemme, saa han ikke fik mig at see, men hvad enten min *Oncle* mærkede hans Hensigter, eller han havde Bedet ham derom, saa Bad min *Oncle* min Moder at sende Bud efter mig.

Bekiendtskabet var nu gjort, og Blev troeligen fortsat, og det 74 med saa liden Forstillelse paa hans Side, at en hver tydeligen kunde see, hvilken Magnet, der drog ham efter sig. Da jeg aldrig har troet, at enhver *Compliment* er en Kierligheds Erklæring og tillige vidste at jeg var den yngste og smukkeste i Sælskabet, saa ansaae jeg hans Smigren og Opmærksomhed for en Følge der af, og jeg var vidst den sidste, der merkede, at det ikke var almindelig Høflighed. Denne Erobring havde vist smigret en hver ung Piges Forfængelighed, hvis Tænke maade havde været noget meere flygtig end min, og at min ikke var det, kom meere af de sammen stødende Omstændigheder, end af nogen Fortieneste paa min Side. Jeg havde aldrig haft Omgang med andre end de, der vare meget ældere end jeg, mine Forældre vare som oftest de yngste næst efter mig, i alle de Sælskaber vi kom, dette havde dæmpet det flygtige og ubetænksomme af min Alder, Bragt mig til at tænke over alleting, og just ikke at hæfte Øynene paa den glimrende Side eller Lade mig Blænde af Skinnet. Jeg var fra Barns Been af vant til at være Blandt Riddere og fornemme Embeds Mænd, jeg havde været deres Afgud hørt Deres Berømmelser og seet dem kappes om at faae mig hos sig ved Bordet. Fra mit tiende Aar var jeg Blevn Begegnet, som et voxent Fruentimmer, og i Følge deraf var den gode Herres Opvartninger mig ikke noget nyt og kunde altsaa det øyensyn-Lige Fortrin han gav mig, ikke gjøre tiende Deelen af det Jndtryk hos mig, som hos den, der ikke var vandt til denne Hyldning men nød den for Første Gang. Jo ældere jeg Blev, io meere *Bebreydede* jeg mig, at jeg havde overtraaet min Faders Befalning angaaende Læsningen, men uagtet jeg følede det var Uret, havde jeg ikke Kræfter nok til at Lade det være; dette bragte mig til at undersøge hvor af den Mangel paa Lydighed kom; jeg spurgte mig selv om jeg ikke havde gjort det i fald min Beste fader havde Befalet mig det? Og mit Hierte svarede mig io: 75 og denne Bekræftelse Lærte mig, at Kierlighed allene kunde Bringe os til at op offre alleting med Fornøyelse. Denne Opdagelse var ikke saa snart gjort førend det alvorligste Forsæt Blev fattet aldrig at give min Haand til en Mand, som jeg ikke elskede saa høyt, at jeg med Glæde kunde underkaste min Villie ganske og aldeles hans Velbehag. Endskiønt min Fader og Moder Levede meere vel end ilde med hinanden, saa forefaldt der dog ofte Stridigheder imellem dem, hvori de vel Begge som oftest havde lige Uret, og min Moder dog stedse maatte give efter for min Faders hæftige og Bydende: Jeg vil. Besynderligt var det, at uagtet min Fader ikke kunde Lide mig, saa var jeg dog den, der ved slige Leyligheder alletider forskaffede min Moder en meere ærefuld Fredsslutning end naar hun Betingede sig den selv.

Denne Erfarenhed foreenet med utallige Exempler som jeg havde {gjort} Læst, gjorde, at jeg Betragtede Egttestanden fra en meget alvorlig Side og en Kones Pligter overmaade vigtige<;> og da efter mine Tanker jntet uden en inderlig Kierlighed kunde gjøre dem Behagelige, saa sluttede jeg deraf at det var høyst nødvendig, at Konen maatte elske sin Mand overmaade høyt dersom de skulde være lykkelige. Da jeg nu tillige jngen utilfreds stillede Ønsker havde, jngen Forlystelser attraaede, var meere fornøyet ved at være allene paa mit Kammer med en Bog end i et stort Sælskab, Pynten heller ingen Tillokkelser havde for mig, siden man som Barn havde lært mig, at et ungt Fruentimmer var allerbedst klædt naar hendes Pynt vidnede om hendes Flittighed, og ingen Sælskabs Søstre havde udryddet eller svækket dette Begreb hos mig, saa Bekræftedes jeg alt meere og meere i det Forsæt ingen Mand at tage, som jeg ikke elskede overmaade høyt.

Disse Grunde haaber jeg min Ven vil Biefalde, men nu 76 kommer der een, som Behøver Undskyldning, og som dog havde megen Vægt hos mig: Denne Betydelige Frier gav ikke sine Hensigter tilkiende førend enhver ansaae det for en afgjort Sag og Begyndte allerede at Bestemme Tiiden naar Bryllupet skulde være, dette krænkede min EmpfindtLighed paa det høyeste<;> min Forfængelighed sagde mig: at han gjorde Ligesaa megen Lykke ved at faae mig, som jeg ved at faae ham, og vilde derfor ved at forkaste hans Tilbud

viise, at jeg ikke var til Fals for Rang og Formue. Engang da hans Forretninger holdt ham Længe op, spurgte Frue *Iudikier* mig: kom<m>er Kieresten ikke i Aften? Jeg spurgte hende, hvem hun forstod under det Navn og da hun derpaa nævnte ham med det Tillæg, at hans Øyne viiste noksom hvem der var ham kierest. Om han har mig kier svarede jeg, det er mig ganske ubekjendt, Men det veed jeg med Vished, at han af alle dem her er, er mig den mindst kiereste.

Endskiøndt heele Verden kaldte mig smuk, saa var dog den Roes min Skabning Bekom mig høyst ligegyldig jeg vidste hvor forgiengelig Skiønhed var og ønskede der for ikke at elskes for den Skyld, og da det udvortes allene havde fængslet min Frier, og han ikke havde givet sig Tid til at Lære at kiende mine Tilbøyeligheder og Tænkemaade førend han yttrede sine Hensigter, saa sadte jeg ikke heller megen Priis paa hans Kierlighed, men ansaae den for en Blot sandselig Begierlighed, der snart vilde Blive mættet. Det Biefald jeg nød af ham endog naar min Fornuft sagde mig, at jeg havde fortient Jrette<sætte>Ise kom mig iligemaade meget fordægtig [fordægtig] for; jeg frygtede for, at da han ikke saa andet end Fuldkommenheder hos den Elskede, saa maatte han hos Egtefællen Blive lutter Ufuldkommenheder vaer, og saa stærkt som mit 77 Forsæt end var at opfylde alle en god Kones Pligter, saa var det dog paa de Vilkaar, at min Mand skulde føle og skiønne at jeg var det. Det eneste, som Behagede mig hos ham var det, at han slet ikke vilde Benytte sig af mine Forældres Myndighed og Overtalelser, han havde holdt det for sin Skyldighed at Betroe dem sine Hensigter, men tillige Begiert, at jeg ganske i denne Sag maatte have frie Raadighed, siden han allene vilde have mig af <mig> selv. Dette Forhold taledes hans Sag kraftigere i mit Hierte end noget andet, og efter et Aars Forløb besluttede jeg ved første givne Leylighed at sætte hans Oprigtighed paa Prøve og dersom han slap godt fra den, da at give ham min Haand endskiønt mit Hierte ikke følede det for ham, som jeg ønskede at føle for min Villies Behersker.

Hvad enten jeg havde arvet min Faders hæftige Sind, eller de idelige bittre og uforskyldte Jrettesættelser holdt mit Blod i en Bestandig Giering, og voldte, at jeg greb efter den mindste givne Leylighed til at Bryde Løs, det veed jeg ikke, men Sandheden forbinder mig at tilstaae, at der fra mit Fiortende til mit Syttende Aar, neppe var et meere heftigt og empfindtligt Creatur end jeg var. Jeg kunde Bringes i Harnisk over ingen Ting; de Personer, som jeg ikke kunde Lide, trættede jeg Bestandig imod, endog naar Retten var aabenbare imod mig, og ihvor falsk min antagne Satz end var, saa forsvarede jeg den dog med den yderste Haardnakkenhed, og Lod mig aldrig overtyde. De vil sige, at dette Billede ikke er meget indtagende, og jeg følede det selv saa godt, at jeg ofte: naar Fornuften fik sit Herredømme igien, havde kiøbt de Tiimer tilbage med mit Blod; for at faae det sagde usagt, men uagtet mine selv gjorde Bebrejdelser, spillede Temperamentet Mester. Da jeg meget sielden aabnede Munden i min Faders Nærværelse, saa var han aldrig 78 Vidne dertil, og kom han af en Hændelse til førend Trætten var til Ende, saa var hans Jrættesættelser saa haarde og nærgaaende, at de meere forbittrede end forBedrede.

Denne Feyl, som jeg hadede hos mig selv, uden at kunde Betvinge den, Besluttede jeg at Betiene mig af til at prøve min Elskers Oprigtighed. Min *Oncles* Kone var et Phantast, og ved de mange Airs hun gav sig<,> en Latter for de fleeste af hendes Bekjendtere og ganske udstaaelig for mig. Jeg Begyndte altsaa i hans Nærværelse en Dag en Trætte med hende, hvori jeg havde aabenbare Uret, men da dette skeedte med Overlæg, saa vedligeholdte jeg mit kolde Blod, hvor ved mine Repliquer vel Blev mindre hæftige men desmeere nærgaaende og Bidende. Min Hensigt herved var, at gjøre ham til Dommer over mit Forhold, det første vi vare under flire Øyne, og efter hans Forhold at tage min endelige Beslutning. Da han altsaa Dagen efter kom ind til mig i mit Kammer, tog jeg imod ham med de Ord: Ey! har man den Ære at see Dem saa hastig, det var jeg mig Langt fra ikke ventende. Hvorfor det? spurgte Han. De kunde have Føye til at troe, at mit Oncle Luune fra i Gaar varede ved endnu, og at De altsaa kunde Blive Maalet for den i Dag. Hans Svar var en Lovtale over min Forstand og Billighed, der uden given Aarsag aldrig kunde for nærme nogen. Men, svarede jeg: er De ikke partiisk, og giver *Madame Brøer* <Uret> fordi De ikke holder af hende, for sandt at sige, saa synes mig, at jeg virkelig var uriimelig i Gaar, og for at gjøre hende Erstatning og straffe mig har jeg Besluttet at give hende Ret i alt hvad hun siiger de par første Gange i hvor utaaeligt det end maatte være. Havde han nu Betient sig af denne givne Leylighed til at viise mig, hvor skadelig denne Hæftighed var mig selv, og at det var et Beviis paa Fornuftens Magt hos den, der Bar over og gav efter for den Taabelige, saa havde jeg sikkert Bedet ham at hielpe mig at overvinde denne Feyl, der voldte 79 mig saa megen Misfornøjelse over mig, og til en Belønning for hans Møye Lovet ham mig selv. Men da han i det Sted gjorde det til en Dyd og kaldte det en elskværdig *Vivacité* der viisede min Afskye for det Latterlige og taabelige. Dette Hyklerie fandt jeg saa krybende og stemmede saa lidet overeens med den Agt og det Venskab hvorpaa jeg troede at Egtestandens Lyksalighed skulde Bygges, at jeg ansaae det for en plat Umuelighed at kunde <blive> Lykkelig med ham. Jeg havde straks i Begyndelsen sagt ham, at jeg vilde elske den Mand, jeg gav min Haand, og med samme Oprigtighed tilstaaet ham, at mit Hierte ikke følede andet for ham end den Agt, som ingen uden Ubillighed kunde nægte hans gode Egenskaber. Han forlangede derpaa at vide, om nogen anden havde vunden min Tilbøyelighed? hvorpaa jeg forsikkrede ham, som jeg med Sandhed kunde, at der var jntet Menneske paa Jorden, som jeg gav noget synderligt Fortrin. Han bad mig da allene at tillade ham at forsøge om hans Hengivenhed og Bestandighed kunde forskaffe ham Fortrinet, som jeg satte i hans eget Behag, med det Vilkaar, at han ikke maatte Beklage sig over mig i fald han spillede sin Tiid.

Jmedens han søgte en gal Vey til at naae mit Hierte fandt en *Lieutenant* i *Søe Etaten* ved Navn *Ramshart* den rette. Vel sandt, at han i Henseende til Lykkens Gaver stod langt efter ham, og maaeskee noget i

Moraliteten med; thi han var noget vild; men hans Hierte var godt og ædelt; han søgte ved alle muelige Opmærksomheder at viise mig sin Kierlighed, og var tillige saa oprigtig, at han viiste mig mine Feyl paa den fornuftigste og kierligste Maade. Saa snart min Heftighed spillede Mester gik han Bort, og naar han kom igen, og jeg spurgte ham, om han havde været Bange at Uveyret skulde strække sig til ham med? svarede han, at han kun var gaaet Bort for at skiule sin Smerte over, at et Fruentimmer, der overgik de fleeste af sit Kiøn saa meget, 80 kunde glemme sig selv saa meget. Hos de fleeste Fruentimmere, sagde han, kunde man være sig sligt ventende, men af Dem, der besidder saa megen Fornuft, der tænker saa rigtig, og veed saa meget, er det ganske ubegribeligt. Dette rørte mig meere, og gjorde mig meere skamfuld, end om han havde Belagt mit Forhold med de stygge Navne det fortiente, undertiiden søgte jeg vel at skiule hvor nær det gik mig, og gjøre hans Bortgang til en Virkning af Frygt, saa jeg truede ham med, at naar jeg næste Gang var i Ondt Humeur skulde det gaae ud over ham. Det skeer vist ikke, svarede han. Hvorfor ikke, spurgte jeg? Fordi De derved gav mig ald for stor en Triumpf over Dem; sagde han, thi den Fornuftigste giver først efter, og det Blev sikkert den eneste Leylighed, hvor ved jeg kunde gjøre Dem den Ret stridig. Paa en anden Tiid forestillede han mig, at jeg ved min Heftighed og Paastaaenhed gjorde dem Liige med mig, som i alle andre Betragtninger vare langt under mig, kort sagt, han interesserede min Egenkierlighed paa saa mange forskiellige Maader til at undertvinge denne Hæftighed, at jeg alvorligen Begyndte at arbejde derpaa, og hans Berømmelser naar han saae hvad det kostede mig, gjorde mig Striden let, saa at jeg har ham eene og allene at takke for at være bleven Mester over en Heftighed der gjorde baade mig <og> andre Livet suurt.<.>

Mine Advarsler vare Lige saa lidet spillede paa ham, han gjorde Vold paa sine stærkeste Tilbøyeligheder, naar jeg viiste ham deres Skadelighed, saa hvert et Raad eller Blot yttret Tanke var et *Oracle* for ham, som han Blindlings fulgte, saa hans Forhold paa mindre end et halvt Aar Blev saa ganske forandret, at han Blev alle sine Paarørendes Afgud, der forhen havde været misfornøyet med ham; og da han reent ud tilstod dem, at han havde mig Forandringen i hans Tænkemaade 81 at takke, saa overøsedede de mig med forekommende Opmærksomheder og Kierligheds Beviiser.

Om min Kierlighed for den Eene gjorde mig meere kold imod den Anden, eller om han Blev kied af at see al sin anvendte Møye forgieves, det veed jeg ikke, men først i Aaret 1748 kom han til mig, og Bad mig uden Skaansel men oprigtig at sige ham, om jeg endnu var lige saa kold og ligegyldig imod ham, som jeg havde været. Jeg svarede ham, at jeg kiendte alt hvad jeg skyldede hans udviiste og Bestandige Godhed for mig at jngen kunde agte og ære hans Fortienester høyere end jeg og at jngen kunde meere oprigtig ønske eller skulde inderlige<re> glæde sig over Hans Lykke end jeg, men da Kierlighed var en uvilkaarlig Følelse, saa stod det ikke til mig at fatte den efter Behag; thi havde det Beroet paa Villien, saa havde jeg elsket ham for lang Tiid siden, og at det havde været for hans egen Skyld at jeg ikke havde taget imod hans Haand, fordi jeg havde følet, at jeg uden Kierlighed til ham ikke kunde gjøre ham saa lykkelig, som han fortiente at være. Han bad mig derpaa at sige ham, om jeg da endnu var saa ligegyldig imod alle andre, som imod ham? Dette Spørgsmaal Blev mig suurt at Besvare, det gjorde mig Ondt, at jeg skulde krænke ham, men lyve vilde jeg ikke, og sagde ham derfor Sandheden. Saa skal jeg da, sagde han med Taarene i Øynene, tiene min Lykkelige Medbeyler til Triumpf. Det skal De ikke, sagde jeg, aldrig har jeg nævnet Deres Navn i den Forstand for ham, og gjorde derpaa en stor Eed, aldrig skal Deres Navn nævnes af mig for ham eller noget Menneske i denne Begivenhed; og dette er Aarsagen, hvorfor jeg har beskrevet men ikke nævnt ham. Jeg har paa nogen Tiid frygtet derfor, svarede han, men Aarsagen hvorfor jeg ønskede Vished derom er denne: Var min Frygt grundet, saa var Fraværelsen det tienligste for 82 mig, der er en Tieneste Ledig i Provindserne, som jeg vil søge, den nægtes mig ventelig ikke da den er under det, som jeg kunde vente, naar jeg Blev her. Jeg svarede ham, at det gik mig nær, at være Aarsagen til at hans Venner skulde miste ham, men da Forsynets Veye vare urandsalige, saa vilde jeg baade haabe og bede at han maatte finde et Fruentimmer der, som maatte gjøre ham saa Lykkelig, at han dagligen velsignede sin tagne Beslutning. Det venter jeg ikke, svarede han, det Jndtryk De har gjort i min Barm [er min Barm,] er alt for stærkt dertil, kan Fraværelsen svække det, da Bliver det alt. De er det første Fruentimmer jeg har tilbudt min Haand, De har afslaaet den, men Grunden til Deres Afslag har forøget min Kierlighed, siden den har forøget min Agt; jeg veed, at hundrede andre havde taget imod Den, uden at gjøre sig Deres Betænkninger og maaske gjort os Begge ulykkelige. Ikke desto mindre nægter jeg ikke, at jeg har troet, at dersom De havde vildet give mig Deres Haand, saa skulde mit Forhold ved Deres Tænkemaade have tilveyebragt Deres Kierlighed, saa Længe Deres Hierte var urørt; men nu da De har tilstaaet Dets Partiiskhed for en anden, saa fortiente jeg Deres Foragt, om jeg søgte videre at overtale Dem. Betragt mig altsaa ikke meere som Elsker men som en Ven, der ønsker Dem ald muelig Lyksalighed, og tager Deel i alt hvad der møder Dem; og til et Pant paa Deres Agt, saa giv mig et Kys, som Ven, De saa ofte har afslaaet mig som Elsker. Da det havde været en Art af Grovhed at nægte ham det, saa fik han Det første og sidste Kys af mig, men de smerteligste Følelser Bemestrede sig mig, da hans Taare trillede ned af mine Kinder. J mange Dage efter var jeg nedslaget og Beklemtjeg Bebredede mig Ubillighed imod ham, og syntes dog at jeg for Begges Vel Skyld ikke kunde handlet anderledes end jeg havde gjort.

Efter hans indstændige Begiering havde min Fader, som aldrig 83 kunde tale venlig med mig, ey Ladet sig forstaae dermed for mig, min Moder havde vel ofte sagt mig, at jeg ikke skulde støde lykken fra mig, at jeg kom til at Bide mig i Fingeren for min Daarlighed og deslige, som jeg som oftest ikke svarede noget paa,

eller og, at naar Fortrydelsen skulde komme, saa holdt jeg det taaleligere at fortryde jeg havde sagt Ney, end at jeg havde sagt Ja; det første kunde ingen liide under uden jeg selv, det sidste kunde derimod strække sig til mange. Men da nu hans Bortreyse rygtedes, saa fandt min Fader for godt at tale til mig derom og spurgte, om jeg da omsider havde giort ham kied af, at lade sig længere trække ved Næsen af mig? Jeg svarede, at det var en Beskyldning jeg vidste mig meget frie for, siden ingen kunde handle meere oprigtig og aabenhjertet med nogen, end jeg havde handlet med ham. Er det Fornuft, er det Klogskab, sagde min Fader, det er Egensindighed, fordømte *Capricer* og Daare Kiste Stræger, men som han for fremtiden nok skulde sætte en Pind for. Jeg vil haabe Ney; svarede jeg; imod mine Forældres Villie skal jeg aldrig tage nogen, for det skylder Jeg Dem og mig selv, men jeg lader mig ikke tvinge til nogen thi Bragte man mig endog med Vold og Magt for Brude Skammelen, saa skulde et overlydt Ney vel hindre Præsten fra at vie mig, og vovede han det skulde hans Kiols Forliis være ham uliige vissere, end den han havde bunden mig til skulde være paa mig. Maae man spørge, sagde min Fader, hvor de *Capitaler* er, som Frøkenen forlader sig paa, naar jeg efter slig en Opførsel jagede hende paa Døren? Her er de, svarede jeg, og rakte mine Hænder frem, dem kan jeg ikke Bedrages for og lige saa lidet kan de stæles fra mig, men maae Berøves mig ved en almægtig men tillige Barmhjertig Herre. Og hvilken Fornøjelse det var mig i hans sidste Aaringer at Lade ham nyde Renterne af denne Capital kan De ikke forestille sig.

84

Den Tiid havde vi næsten aldrig Skibe i Søen, men vore *Sø Officierer* gik paa nogle Aar i fremmed Tieneste og Blev agtede for duelige efter De Vidnesbyrd de Bekom der. Hollænderne havde Krig den Tiid, og altsaa Begierede *Lieutenant Ramshart* i Foraaret 1748 to Aars Tilladelse at gaae i Hollansk Tieneste. Endskiønt vi virkelig elskede hinanden, saa var der dog aldrig talt et Ord imellem Os, som ikke kunde hentydes og Bestaae med et ømt Venskab, men da han havde faaet sin Begierte Tilladelse Begyndte han at tale [tale] tydeligere og forlangte Løfte af mig, men dette vilde jeg hverken give ham eller tage af ham; jeg tilstod ham at jeg foredrog ham alle de jeg kiendte, at jeg <var> overtudet om, at han elskede mig meere end noget andet Fruentimmer og saa længe vi gjorde det, vilde vi Bestandig tænke, som nu, og følgelig var alle Løfter unødvendige, siden Tilbøyeligheden og ikke Løftet maatte Binde Os til hinanden. Det saae tillige meget vidtløftig ud, med en Forbindelse imellem Os; thi saa kier, som jeg havde ham, saa fik han mig dog aldrig til at ægte ham som *Lieutenant*; jeg vilde gjerne tilstaae ham, at man til Nød og Neppe kunde Leve men i saa fald maatte han frasige sig alle muelige Fornøjelser, og skye alle Sælskaber. Dette var et Offer, som jeg med den inderligste Glæde og Taknemmelighed vilde tage imod af min Mands Kierlighed, men Nødvendigheden maatte ikke aftvinge ham det; jeg kiendte det menneskelige Hierte, de Ting, som de agtede meget Lidet, naar de kunde faae dem, bleve vigtige naar Mueligheden var Borte; desforuden havde jeg kiendt mange, som havde opfyldt Løftet fordi de troede, at Æren forbandt dem til at opfylde hvad de havde lovet, endskiønt Attraaen og Lysten dertil var Borte, og denne Ubehagelighed bør Vi skaane hinanden for. Da han altsaa ikke faae det, saa Bad han mig at vexle Breve med ham, dette lovede jeg ham, men 85 paa Vilkor at han skulde sende sit første Brev til min Fader, Besvarede han det, saa skulde jeg, som stedse gjorde *Convoluten* om hans Breve og forseylede dem, let finde Leylighed at skrive nogle Linier deri, men svarede han ikke, saa skulde han faae Brev fra mig igiennem hans Søster. Han skrev ogsaa til min Fader, men da han ikke svarede, saa skrev jeg, og lagde Brevet aabent i hans System; men da han den meeste Tiid var i Søen, var der kun liden leylighed til *Correspondance*.

Af alle muelige Forlystelser var *Theatret* den eeneste der havde Tillokkelser for mig. I Aaret 1750 kom de Franske Skuespill paa *Charlottenborg*, og da jeg altsaa fik frie *Entre* der, saa vognede min Lyst til at Lære det Franske Sprog paa nye, og haabede tillige ved at have Stykket for mig at Lære *pronunciationen af Acteurene*<.> Jeg tog altsaa min Tilflugt til min gamle Ven *Miles* fik en *Grammaire* og en *Dictionnaire* tillige med et par Historie Bøger af ham. Nu gjaalt det allene om at faae Tiid til at Benytte mig af dem og dertil maatte jeg bruge Natten, men jeg havde ingen Lys. Jeg maatte altsaa bequemme mig til at stiele, og mit Tyverie Bestod deri, at jeg fik hver Dag puttet tre til fiire Stykker Brænde i min Seng, og naar mine Forældre havde lagt sig, stod jeg op, gjorde Jld i Ovnen, og ved den Jld lærte mine franske Gloser og *Verba*. Hvor møysommeligt et Arbeyde det var, at Lære et Sprog uden mindste Menneskelig Hielp og Anviisning Begriber De selv; Da jeg Begyndte at Læse maatte jeg i det mindste ved hver linie slaae fiire Gange efter og i en Periode over tie Gange, men naar jeg da til Slutningen fik Meeningen ud af det saa holdt jeg min Møye rigelig Belønnet. Det varede næsten et Aar inden jeg kunde forstaae hvad jeg læste, men da jeg var kommen saa vidt er den, der har erobret et Rige ikke gladere end jeg; og dog steg min Glæde ved en anden leylighed endnu høyere. *Felix Osten*, som var en lærdere Mand end som Soldat, endskiønt 86 Gud, som han sagde, havde giort ham til *Oberst* for sine Synders Skyld, var een af mine ivrigste Venner; han og jeg afhandlede en Dag en meget alvorlig Materie, da min Fader kom hjem, og Osten spurgte ham, om han havde lært mig, at slaae gamle Folk af Skoelen? Min Fader, som var i temmelig god luune, svarede ham paa Fransk, fordi jeg ikke skulde forstaae det, at han ofte hørte noget af mig, som han ikke selv vidste hvor jeg havde det fra og som næsten Bragte ham til at fortryde, at han med Magt havde taget Bøgerne fra mig. Det kan De gjøre godt igien, sagde *Osten*, ved at give hende dem, og lære hende hvad hun ikke fatter. Jeg har ingen Skoelemester {Mester} Gaver, sagde min Fader, og nu er det for sildig, at der kan blive noget af hende. Havde min Fader givet Agt paa mit Ansigt, havde han vist kunde seet, at jeg forstod hvad der blev sagt, men da han holdt det for den største Umuelighed saa lagde han ikke mærke dertil.

Min Moder havde aldrig samtykket min Faders Mishag over min Læsen, og derfor tilladt mig, naar jeg forlod mit Arbejde om Aftenen, at tage en Bog;<;> saa længe jeg nu maatte søge efter ved hverandret Ord, saa kom jeg ikke frem med min franske Bog, men *Grammairen* havde jeg ladet hende see, og nu Læste jeg Fransk i et væk, og fortalte min Moder hvad jeg havde Læst, naar vi fik Lys. *La paisanne parvenue* var den første Franske Bog jeg forstod, og en Aften da min Fader var udbuden og <jeg> altsaa i den fuldkomneste Tryghed for hans Komme, sad jeg med min Bog for Kakkellovns Døren, da han traadde ind i Stuen. Saa! er der nu kommen en Bog for en Dag igien. var hans første Ord; naar jeg vender Ryggen, saa gjør man hvad man vil. Men kan du ikke Lade hende læse, sagde min Moder, naar hun sadt og sydt den heele Dag, og hun finder en Fornøjelse deri, saa er det Synd at nægte hende det; hun kommer i tree til Fiire Maaneder ikke ud af Huuset, og hun 87 arbejder fra Morgen til Aften, noget Hvile maae hun io dog have. Hvad er det for Skidt hun læser, spurgte min Fader? Det er en fransk Bog, svarede min Moder, og derfor veed jeg ikke hvad det er for en. En fransk Bog, sagde min Fader, den forstaaer hun meget af. Det er ingen Skam for hende, sagde min Moder; thi der har ingen Lært hende noget, og naar det moerer hende, saa er det io Ligemeget. Læs høyt, sagde min Fader. Om Tordenen havde slaget ned ved Siden af mig, saa troer jeg ikke, at jeg var bleven meere forskrækket; jeg kiendte min Faders haarde og nærgaaende Maade at dadle paa, saa at Graaden var mig nærmere end Latteren, men jeg maatte lyde. Jeg læste derpaa 2 til tre Sider hvorved han til min store Forunddring tav ganske stille, og alleene sagde: Nu er det nok, forklar mig nu hvad du har læst. Jeg gjorde det, og da han derpaa tav stille, spurgte min Moder ham: Var det rigtigt? Men han lod hende igientage sit Spørgsmaal tre til flire Gange, da han endelig svarede: Hun forstaaer dog meere end jeg havde troet,

De maae tilstaae mig, min Ven, at min Lære lyst maatte være uovervindelig, siden jeg med saa liden Opmuntring kunde foretage mig at Lære det Italienske Sprog paa samme Maade, og Bringe mit Foretagende til Ende. Besynderligt var det, at man jngen Ting vilde Lære mig, Belønnede min Lære lyst med Skienden og Fortræd, og naar jeg da enten havde lært mig noget eller vændt mig til noget selv, saa vilde mine Forældre høste Frugter af det, og saa gjorde jeg det forlangte aldrig tilpas, men fik Skiend og Utak oven i Kiøbet, hvor paa jeg vil anføre Dem et ubetydeligt Exempel. En Morgen da min Fader skulde tiilig til Greve *Moltke*, havde Perryk Mageren forsømt at Bringe hans Perryk. Jeg for at skaane ham for Ærgerniss og alle andre for Fortræd, *accommoderede* een, men bad min Moder ikke at sige ham det; men til al Ulykke kom Drengen med 88 Perrykken tillige med ham til Gade Døren da han kom hjem. Da han nu vilde vide alleting, saa blev der holdt den nøyeste Examen over, hvor den Perryk var kommen fra han havde faaet om Morgen, som da blev ham sagt. Følgen var den, at saa ofte han feylede en Perryk fik Lotte Befalning at *accommodere* een, Men aldrig forrettede hun dette Arbejde siden, uden at vaade Øyne Blev hendes løn, og saaledes gik det i Alleting.

Jeg havde megen Lyst til *Musiquen*, een god Ven, som kom næsten Dagligen i vort Huus spillede meget go<d> paa *Fløyte* og tog den ofte med sig; en Dag, da han havde spillet og Fløyten laae paa Bordet, tog jeg den og forsøgte om jeg kunde faae Lyd i den. Han sagde mig hvilke Huller jeg skulde lukke og hvilke jeg skulde aabne, og fandt mine Toner saa usædvanlig fulde og reene, at han spurgte mig, om jeg havde lyst dertil, saa vilde han lære mig at spille. Dette var Vand paa min Mølle, jeg var strax villig til at sige Ja, og i en ganske kort Tiid lærte jeg ikke allene at kiende og gribe Noderne men jeg kunde endog spille nogle *Menuetter* og *Marcher* og det saa takt fast at jeg kunde følge et Claveer. Men det gik mig med det, som med alt andet; jeg hørte Daglig Skienden derfor, de mildeste Udtryk var, at jeg var reent Bandsat med alle mine Fratser og Optøyer, men jeg tav dertil, saa ondt som det gjorde mig, indtil en Aften, min Fader kom hjem og fandt mig spille, da han begyndte paa det Gamle igien, med det Tillæg, at naar jeg nu havde spillet mig en Svindsot paa Halsen, saa skulde han føde mig paa Syge Sengen. Hvad enten mit Blod var mindre koldt den Aften, eller om den Art af Bebrejdelse om min Underholdning var mig for empfindtlig veed jeg ikke ret at Bestemme, men det var ventelig det sidste der gik mig saa nær; thi jeg vidste, at jeg i den Post kun havde lidet at takke for; thi jeg har kun faaet een eneste Kiøl af min Fader i min Leve Tiid, og min Føde kunde jeg have betalt hos Fremmede, med de Nips og *Preziosa*, som vare givne mig, som Barn, 89 og jeg med et glad Ansigt havde givet fra mig, naar Nødvendigheden krævede det; uden at tale om, at jeg arbejdede med mine Hænder fra om Morgen tiilig til om Aftenen sildig. Det første min Fader begyndte at hegle paa mig, havde jeg lagt Fløyten Bort, og da han gik ud af Stuen, Bad jeg Gud straffe mig, det første jeg tog Fløyten for Munden igien, og jeg blev mit Løfte troe, endskiønt Taarene ofte trillede ned af Kinderne naar jeg saae den. Paa denne Maade svandt mine Ungdoms Aar, men om de kan kaldes favre, maae min Ven selv dømme.

Jmedens *Ramshart* var i *Holland* havde *Obrist Lieutenant Ellebracht* forelsket sig i mig, og forstaaet den Kunst ganske at Bringe min Moder paa sin Side. Da nu *Ramshart* kom hjem, gik min Ulykke først ret an; hidindtil havde min Moder været meere god end haard imod mig, men da hun merkede, at alle hendes Forestillinger om *Ellebrachts* Fortienester og inderlige Kierlighed til mig var uden Nytte, saa gjorde hun mig ikke allene hvert Øyeblik af mit Liv elendigt og ubehageligt, men hun opirrede endog min Fader imod mig, som hun forhen havde søgt at tale til rette. Tillad mig, min Ven, at indbefatte det Tids Rum fra 1751 til 1754 hvis Erindring er mig alt for smertelig, i disse faa Ord, at jeg i disse tre Aar udstod alle de Piinsler, som Hug og Slag undtagen, Overmagten kan tilføge. Jeg spiiste min Mad med Graad, jeg forlod Sengen med Angst, og Lagde mig med Gremmelse; Jeg havde troet, at man, naar man saae hvor lidet det hialp, skulde omsider Blive kied deraf og lade sig nøye med mit hellige og dyre Løfte, at jeg aldrig vilde eller skulde gifte mig uden deres Villie. men det var dem ikke nok;<;> jeg skulde viise Afskye og Foragt imod den Karl. Om Døden havde

staaet mig for Øye, saa havde jeg ikke kundet Bare mig for at sige, at hans Stand og Vilkor vegede op imod mine, at han ingen Afskye havde fortient af mig og endnu mindre Foragt. Den eneste Husværelse jeg 90 fandt i denne Forfatning var at Beegne min Moders Yndling med al den Afskye og Foragt, som hun krævede af mig til den hun ikke kunde lide. Da jeg havde ført dette liv noget meere end et Aar Blev jeg meget syg, men endskiønt *Wolert* sagde: at Grunden til min Sygdom var Gremmelse, saa skaanede man dog mit Liv og Helbred saa lidet, at man neppe lod mig komme op af Sengen førend Forfølgelsen paa nye <to> Begyndelse. I Aaret 1754 skulde han gaae paa *Enrolleringen* i Fyen. Jeg skrev ham altsaa til, at da jeg ingen Muelighed saae til at faae mine Forældres Samtykke, saa bad jeg ham paa det indstændigste at søge om en Pige han kunde leve lykkelig med; thi saa snart han var gift tvivlede jeg ikke paa, at jeg io fik Tilladelse at omgaaes og elske ham som en Broder, og til et Beviis paa, at min eneste Hensigt ved denne Begiering var den anførte, gjorde jeg ham en hellig Eed, at han aldrig skulde see mig Blive en Anden til Deel. Hans Svar Bestod i Klagemaal over min liden Kierlighed til ham, og hvor unyttig min Begiering var til at naae mit Øyemeed; thi dersom han opfyldte den, saa maatte han skye min Nærværelse over alt for ikke at fatte Afskye for sin Kone. Et halv Aar førend han skulde afløses styrtede han med en Hest, og nogle Dage før end han skulde kom<m>e herover havde han Bryllup, men lod sin Kone Blive hos sine Forældre, men da han Blev saa meget slet skrev hans Syster efter hende uden hans Villie og Vidende, saa hun kom her sidst i *Iunij* Maaned, og midt i *Iulij* 1756 døde han.

J Efter Aaret 1755 havde min første Frier været her og fornyet mig sit Tilbud med de dyreste Forsikringer, at hans Kierlighed var endnu lige heftig og uforanderlig. Da den største Deel af min Skiønhed var Borte, siden Fedme havde Berøvet mig <min> overmaade fiine og regelmæssige Skabning, saa var vel 91 den Tvivl Betagen mig, at hans Øye allene var rørt, men min Eed til *Ramshart* bandt mig, og det synes, som om Forsynet selv var der imod, og lagde Hinder i Veyen; thi havde han Biet med sin Reyse til Høsten 1756, var jeg sikkert gaaet med ham. J det første Aar tilstaaer jeg, at jeg var ofte sindet at skrive ham til, men Frygten for, at *touren* nu maatte komme til ham at trodse holdt mig tilbage; endskiøndt det efter al Sandsynlighed ikke var skeedt; thi han Blev sit Løfte troe og døde ugift.

J *December* Maaned 1755 flyttede min Fader paa *Charlottenborg*, hvor ved <vor> Forfatning paa nye Blev forandret, eller rettere sagt fik sin gamle Skikkelse; fra min Barndom af indtil mit Sextende Aar havde jeg Bestandig været i den store Verden; fra mit Sextende til noget over det Fiire og Tyvende havde min heele Omgang været indskrænket til en liden Kreds af Venner, som nu og da kom i vor<t> Huus; thi ud af det kom jeg sielden, og nu Blev jeg paa nye dagligen omringet af Riddere, Grever, Cammerherrer og deslige. Af mange Aarsager var denne Levemaade mig ingenlunde Behagelig, men da det var min Skiebne i Verden aldrig at kunde følge min egen Tilbøyelighed, men stedse rette mig efter andres, saa maatte jeg finde mig deri, saa godt som jeg kunde. Saa ofte det var mueligt, saa Blev jeg hiemme, og naar der var Selskab hos Os gav Anretningen og Forskieringen mig saa meget at Bestille at min Fornøyselise var meget Liden. Hvor vidt den faderlige og Moderlige Ømhed strakte sig for mig, kan følgende Lære Dem: Den 4de *Januarij* 57 Blev jeg angreben af saa hæftig og voldsom en *Colique*, at mit Bryst var trokken ned til mine Knæe, og *Wolert* den 5te om Morgenen Klokken to gik med grædende Taare fra min Seng, og da han vidste hvor lidet jeg frygtede for Døden, saa sagde han mig reent ud, at han nu 92 havde forskrevet det sidste han vidste, og dersom det ikke hialp førend Klokken var Fiire, saa var der ingen Redning. Jeg svarede ham: som Gud vil, min Tak skal De faae naar vi sees igien, naar og hvor det Bliver. Til min Skam maae jeg tilstaae, at jeg ikke Bad Gud at Lægge sin Hielp til Menneskelig: min Siel smagede en langt sødere Vellyst i Forestillingen om at komme til dem, der var taget fra mig, end i at blive hos dem jeg var. Men at jeg kom mig kan De vide, siden jeg skriver dette.

Den 6te havde min Fader lovet sine Venner en Dands, det holdt haardt nok, at jeg fik Lov at Blive den 5te i Sengen, mod Aftenen meente min Fader, at jeg nok kunde staae op og lave Bakkelse, men da jeg Beraabte mig paa Umuelligheden, saa maatte der Bestilles noget hos en *Conditer*. Men den 6te kunde hverken Bønner eller Taare forskaffe mig Lov at Blive i mit Kam<m>er, jeg maatte klæde mig paa, og under den Forevendning, at naar *Coliquen* var stillet, saa var Sygdommen forbie, ey allene skiere for om Aftenen til 26 Mennesker, men endog skienke The og *Caffee* for dem den heele Nat. Da jeg havde Mæslingerne, sendte min Fader mig den tredie Dag efter at jeg var kommen af Sengen en Kurve fuld af Kirsebær ned, som jeg skulde Sylte. Men jeg tog mig lumsk en Portion der af til at forfriske mig paa, og sendte de øvrige op igien med Den Beskeed, at jeg ikke kunde gjøre det. Da det var den første Gang at jeg havde vovet at sige en Befalning imod, saa kom min Fader i fuld Hæftighed ned til mig og spurgte hvorfor jeg ikke kunde gjøre det, da Kiøkkenet var ved siden af mit Kammer? Jeg svarede: at *Wolert* havde saa strængelig forbudet mig at gaae ud af det, at jeg i det mindste maatte spørge ham først, og da min Fader ikke skiøttede om at høre hans Beskeed, saa lod han det Blive ved at sige, at jeg altiid havde nogle Fratzer i Hovedet; thi 93 Fratzer var det sædvanlige Ord til alt hvad jeg gjorde. Da jeg var allerfarligst og næsten Blind af Mæslingerne, lod man mig ligge saa hielpeløs og forladt, at jeg ofte laae heele Tiimer og ventede paa, at der skulde komme et eller andet Bud for at høre til mig, som jeg kunde sende op for at faae noget at drikke og lidt lunken Melk til at Bade mine Øyne i. *Wolert* sagde ofte naar han kom: Aber mein Gott. Kind, liegst du den hier bestandig alleine, men da jeg ikke vilde klage mig for noget Menneske, saa svarede jeg: at naar jeg hørte hans Vogn holde, saa sendte jeg Pigen fra mig efter hvad jeg behøvede. Jeg havde gierne Betalt en Kone for mine egne Penge, men da jeg vidste, at det kun vilde volde mig megen Fortræd saa fattede jeg Taalmodighed.

Den Haardhed hvormed jeg endnu kan udstaae de største Smerter uden at Beklage mig, reyser sig til Deels af den Umedlidenhed hvor med <jeg> Blev behandlet; jeg forbed stedse mit Oncle hvorved det som oftest Blev værre, for ikke at høre at det var Griller, Jndbildninger og Fratzer. For at forklare Dem det, jeg sagde om mine egne Penge, saa maae De vide, at jeg stedse blev sadt til det fornemste Spille Partie, i sær naar det var *Triset*, som man var eenig om at jeg spillede Mesterlig; og da det var en Rigsdaler eller fiire Mark Partiet og da jeg ikke var uhældig, saa havde jeg en ganske anstændig Spille Casse.

J Aaret 1760 da Høysalig Kongen havde Brækket sit Been og laae paa lægersborg, var der den heele Vinter jntet at gjøre ved Hoffet om Aftenen og Grev *Laurvig* i Følge deraf meget *desoeu<v>erret*. En Aften da vi var kommen fra *Comedien* og Frøken *Bøfecke* og jeg *reciterede* nogle Stumper af *Comedien* sagde Greve *Laurvig*, jeg troer at vort Selskab skulde gjøre en temmelig god Troupe ud om vi gav os til at spille *Comedie*. Ja, lad os det, svarede Frøken *Bøfecke*, det er nok saa godt, som idelig at tærsk i de Kort, men jeg vil være Pernille. Og Jomfrue *Biehl* maae have Hoved Rollerne, sagde hendes 94 *Tante* ellers Bliver det Fias, og derpaa Begyndte vi at deele Rollerne ud af det Stykke vi havde seet samme Aften iblandt vores sædvanlige Sælskab enten de vare nærværende eller ey, og da de Blev uddeelte efter en hvers *Caractheer*, saa gik det ikke af uden Latter. Jeg ansaae det ikke for andet end et Jndfald, man havde moeret sig med i nogle Tiimer, og Blev derfor ikke lidet forundret, da jeg mod Ald Sædvane om Middagen derpaa saa Greve *Laurvig* komme ind i mit Kammer, som sagde mig, at han havde været hos *Brøers* og *Risbrigts* og hværvet dem til *Trouppen*. Jeg havde ikke troet, sagde jeg, at min *Oncle* havde gjort det. Jeg kiender ham Bedre, svarede *Laurvig*, naar han ingen Udgifter har derved, saa forsømmer han ikke godt Selskab; nu maae jeg see til at faae min gamle Ven *Biehl* overtalt til at overlade Os sin Sal, men jeg maatte først give min Rapport til vores *prima Donna*, og høre om hun til det heeles Vel vil paatage sig at Besørge Tingene. Det vil jeg med Fornøyelse, svarede jeg, men paa det Vilkaar, at min Fader maae Blive reent uden for Tingen. De kiender ham, her blev aaben Taffel for alle de her kom, og ikke det allene, men der Blev vist anrettet til dobbelt saa mange, som der kom, saa at disse par Maaneders Spøg kom til at svie til ham i nogle Aar, og det vil jeg paa ingen Maade have Deel i, og endnu mindre give Anledning til, De maae derfor Lade ham gjøre en Eed paa, at han vil Bevilge [ham] Deres Begiering, og naar han har gjort det, maae De Bede ham laane Dem sin Sal, men i de Dage De bruger den skal han være fremmet og Giest i sit eget Huus. Og naar De har faaet det Bragt i Rigtighed, og vil saa gjøre mig den Ære at komme til mig igien, saa kan vi gjøre nærmere Aftale. *Laurvig* gav mig Ret, gik til min Fader og fik hans Løfte, hvor paa Aftalen Blev imellem os, at jeg Besørgede alleting, saa vel angaaende Theatret, som Bevertningen, der skulde være koldt Mad, og saa Blev Udgifterne deelt i tre Lige Deelee, hvoraf han Betalte den eene, Frøken *Bøfecke* den 95 Anden og jeg den tredie, og derfor havde Navn af *Directionen*, og hver tie Billetter at deele ud, dog med vort fælles Samtykke.

Da dette Spøg har havt en meget stor Indflydelse paa min øvrige Leve tid, saa maae jeg være vidtløftigere end Tingen fortæner. J en Tiid af otte Dage fik jeg *Theatret* meget net i Stand, og med liden Bekostning, og faa Dage derefter opførte Vi vort første Stykke. Vi havde *Acteurer* og *Actricer* nok, men vi mangled e en god *Souffleur*, og denne Lovede *Laurvig* at skaffe, som han ogsaa gjorde ved at Bringe nu værende *Conferentz Raad Bornemann* med sig til næste Forestillings Aften. Af Sælskabet som bestod af nogle og Tyve Personer kiendte han ikke een eneste uden *Laurvig*, men iblandt dem alle var jeg den som drog, hans Opmerksomhed meest til sig, og efter at han havde været der tree til flire Gange, havde vi fattet saa stor en Agt for hinanden at den nærmede sig Venskab. Han Besøgte mig ofte, udbad sig i en Art af *Dedication* mine Betænkninger over *Polieuctes*, som han havde oversadt, jeg skrev ham et Vers tilbage, ved hvilken Leylighed vi Begyndte en *Correspondance*, hvori jeg Betingede mig, at han skulde rette mine Feyl, Han gav mig ogsaa mange gode Regler angaaende Prosodien og *Harmonien* i Versene og fik derover Navn af min Læremester. Da vi kun spillede Danske Stykker, saa oversadt Frøken *Bøfecke* et Stykke af det Franske for at vi kunde have noget Nyt. Jmedens Vi lærrede paa det, piinede og plagede Greven og han mig for at jeg skulde oversætte et Stykke med, som jeg idelig afslog under Forevendning, at jeg ikke duede dertil. Man gav det derimod Navn af Stolthed, som ikke tillod mig at gjøre noget, som jeg ikke troede at gjøre i største Fuldkommenhed. Jeg Begreb meget vel, at dette Overhæng ikke reyste sig af andet, end at jeg skulde tiene til *Folie* for Frøken *Bøfeckes* Oversættelse, som jeg fandt meget maadelig, og alt for Bogstavelig. For altsaa at vende deres egne Vaaben imod dem, besluttede jeg at oversætte et Stykke, men dersom det ikke Lykkedes mig Bedre, da aldrig at Lade nogen see det.

96

Destouches havde stedse været min *Favorit Autor*, saa Vel for hans Fiine *Caractherer* og *Contraster*, som og for hans store *Decence*. Jeg valgte mig altsaa hans *L'amour usée* og da den var færdig bad jeg *Bornemann* at komme en Eftermiddag til mig, for at gaae den igiennem med mig. Han fandt Stiilen saa flydende og Dansk, de Franske *Finesser* saa vel trofne efter Begge Sprogs *Genie* og det latterlige i de Gamles *Caractherer* saa vel vedligeholdet, at den moerede ham uendelig og han indstændig Bad mig io før io heller at Bestemme en Dag til at lade ham som *Souffleur* forelæse den. Vel spaaer jeg Dem, lagde han til, at den ikke bliver spillet; thi den er ganske stridig imod Hensigten, hvorfor man har overhængt Dem om en Oversættelse, Deres skulde hæve Frøken *Bøfeckes*, men hendes maae derimod krybe saaledes i Skiul, at denne vist ikke Bliver Brugt. Efter hans Raad, Bad jeg dem at Bievaane Oplæsningen, gierne vilde Frøkenen dadle, og gjorde paa et par Steder de Jndveninger, at det ikke var nøye efter *Originalen*; men *Bornemann* svarede hende: Meeningen er fuldkommen rigtig, men Bogstaven er der ikke, det sidste kan en Skolepog

gjøre, men det andet kræver *Genie*, Kundskab i Sprogene og Eftertanke. Paa nogle af de vanskeligste Stæder, bad min Fader *Bornemann* om *Mskrp*: ventelig i den Tanke, at han havde rettet det, men da han intet fandt overstrøgen, saa sagde han jntet. Jmidlertiid traf *Bornemanns* Spaaedom rigtig ind. Greven og Frøkenen Beholdt Stykket saa længe for at skrive Deres Roller ud, at det ikke kunde blive spillet.

Det Præg af *Genie*, som *Bornemann* offentlig paa stod at denne Oversættelse Bar, voldte ikke allene, at jeg maatte forandre endeel Steder i hans *Polieuctes*, men han skyndte mig idelig til ikke at Lade de Gaver, som Forsynet havde betroet mig til høyere Hensigter Ligge døde og udyrkede. Han forestillede mig, at jeg Burde og maatte ansee den Lære og Læse lyst, der havde Bragt mig til at overvinde U-mueligheder for et Vink, som jeg ikke uden at forsynde mig imod 97 det høyeste Væsen kunde undslaae mig for at følge. Mine Jndvendninger var, at jeg ingen Nytte kunde see der af for mig eller andre, undtagen den Fornøyelse Arbeydet kunde volde mig. Jngen veed, svarede han, hvad der er giemt i Tiidens Skiød; og Bær De saa megen Venskab for mig, som jeg smiggrer mig med, saa kan den Fornøyelse det vil være mig, at see Frugter af Deres *talent* ikke være Dem ligegyldig. Jeg Bad ham derpaa at vælge mig et Arbeyde, og han gav mig *Græssets le Mechant* til at oversætte; som jeg ogsaa gjorde, og her seer min Ven hvorledes jeg blev Oversætter.

Dette skeedte i Foraaret 1761 og strax efter at Vi om Sommeren var kommen paa Landet Blev jeg angreben af den græsseligste *Hypocondrie*. Jeg tog til Byen igien, for at være hos *Wolert* men alt hvad jeg Brugte var forgieves; jeg mistede i Sex Dage meere end 16 *Caffee* Kopper Blod, uden at min Angst tog af, og endskiønt jeg var saa mat at jeg neppe kunde vinde over et Stue Gulv, saa slog mit Hierte dog saaledes, at man kunde see dets Bevægelser paa mine Klæder naar man stod tree til flire Alen fra mig. *Wolert* anordnede mig altsaa Staal Curen, som jeg brugte i Syv Uger, men i al den Tiid forbød han mig paa det strængeste at sye eller Læse. Jeg maatte gaae to Tiimer hver Formiddag og to Tiimer imod Aften undtagen den Dag jeg kørte til Byen for at tale med ham, da de flire Miiles Kiørsel var *Motion* nok, den øvrige Tiid af Dagen skulde jeg enten spille Bolt, Kegler, Kort eller deslige, dog da han saae at jeg sad meget Lige og skrev, saa fik jeg ogsaa Lov dertil, men paa Vilkaar, at jeg ikke maatte vælge nogen rørende *Materie*. Da *Bornemanns* Forretninger ikke tillod ham at kom<m>e saa langt fra Byen, saa var det meget mueligt, at i den lange Tiid, som vi ikke saaes og taledes ved, Skrive Lysten var forgaaet mig, men saa maatte Sygdom gjøre mig dette Arbeyde til en Nødvendighed hvorved *Destouches L'Homme Singulier* fik en Dansk Kiøl, og da 98 jeg alt fandt meere og meere Behag i dette Arbeyde, saa oversatte jeg Vinteren derpaa hans *Poete Campagnard*, og gav Begge Stykkerne til det Danske *Theatre*.

Først i Aaret 1762 Blev min Moder syg, og maatte holde Sengen indtil den 13de *October* da Gud kaldte hende. Denne Sygdom havde kostet min Fader uendelig meget. Sygdommen Begyndte med en stærk *Inflamations* Feber; et lidet Glas med *Spiritus*, som kostede 2Rdr Blev hver Tiime skænket paa en gloeheed *Serviet* og Lagt paa hendes Mave, hvor længe altsaa slig en Flaske varede, kan De let slutte, i den Brændende Heede som hun udstod fandt hun ingen anden lindring end at faae sig og Sengen overstænket med *Lavendel* Vand, og dette maatte skee saa ofte, at jeg vidner Dem for Gud, at der i de første tre til fiire Uger Blev i hver 24 Tiimer forbrugte fem Glas og derover. Foruden det de andre *Medicamenter* og de med slig en Hoved Sygdom forbundne Omstændigheder, som Aareladen, *Igler* og *Lavements* kostede, kom endnu det til, at hendes gode Venner kom hver Eftermiddag og saae til hende, saa vi hver Aften havde tie til tolv Mennesker til Bords. Min Fader havde alt i alt 400Rdr om Aaret<;> da hun nu døde, og Begravelses Omkostninger kom til, saa indsaae jeg lettelig at Svien af dette Saar, vilde trække sig langt ud, og at det vilde Blive ganske ulægeligt, dersom jeg ikke fik dette store Sælskab jaget af Huuset. Forestillinger vidste jeg meget godt, nyttede ikke, og at mit Svar vilde blive: at han ingen Hovmester behøvede<;> jeg maatte altsaa opirre hans Forfængelighed, og dette gjorde jeg ved at tale om, hvor lidet venskabeligt det var, at de Folk, som havde ædt hos Os den heele Sommer, ikke skulde nu, da de vidste, at han ingen offentlige Stæder kunde komme paa, een Aften Bede ham til sig uden De fik Maaltid for Maaltid. Da jeg merkede at dette virkede gik jeg videre, og viiste ham, at det ikke var hans Person og Omgang, men hans gode Maa<l>tider 99 de fandt Behag i, hvorpaa han ganske drog sig ud af disse kost Bare Sælskaber.

Den Dag Gud kaldte min Moder, Blev Lands Bye Poeten spillet første Gang. Den Bekom et overmaade stort Biefald, og *Luxdorph* paa stod imod salig *Conferents* <Raad> *Bartholin*, at nogen maatte have hiulpen mig, siden der skulde en øvet Poet til at gjøre et slet Vers med Kunst, og vedligeholde det Latterlige, som *Destouches* havde lagt i Originalen. *Bartholin* derimod tilbød sig at vædde saa høyt som han vilde, at jeg selv havde gjort dem siden jeg gav mig ud derfor. Da nu *Bartholin* kom for at *condolere* efter min Moders Død, bad han mig paa min Ære og Samvittighed at sige ham om nogen havde gjort de Vers for mig. Jeg forsikkrede ham, som jeg og med Sandhed kunde, at ikke engang noget Menneskeligt Øye uden mit havde seet dem da jeg leveerte Stykket til *Theatret*. Det store Rye, der i alle Sælskaber gik af denne Oversættelse, var Aarsag i, at *Reverdil* Bragte mig *Soliman* den Anden og Bad mig oversætte den, som jeg ogsaa gjorde, og gav ham en Afskrift af det, som han Lod trykke men, efter min Begiering, uden mit Navn.

Om Sommeren 1763 spiiste min Fader hos Greve *Moltke*, hvor der Blev talt meget om *Abels* Død af *Gesner*. Da min Fader kom hiem Lod han den hente hos *Philibert*, og da han havde læst den, bad han mig at oversætte den. Jeg søgte at undslaae mig derfor, og sagde, at den Franske var en Oversættelse, saa maatte Værket tabe for meget ved at oversættes af det. Men denne Jndvendning Betog han mig snart; thi nogle

Dage efter gik [gik] han paa Børsen og hentede *Originalen*, saa jeg nu ingen videre Undskyldning havde. Jmidlertid var min Ven og Læremester *Bornemann* Blevet gift, men den Varme og Fornøjelse hvormed han ved alle Leyligheder talte om mig og Berømte mig, gjorde hans Kone, som hun selv fortalte mig da vi Blevet kiendte, overmaade *laloux*, og da hun yttrede det for ham, Lovede han, at han for at overtude hende om, hvor ugrundet denne 100 Mistanke var ikke vilde gaee til mig. Jeg, som var uvidende herom, fortrød i mit Hierte høyligen paa, at han saa reent kunde glemme mig; da altsaa *Soliman* og *Abels Død* vare trykkede, sendte jeg ham et Exemplar af hver, med et Brev. Dette Besvarede han mig i den varme Venskabelige Tone, og da lomfrue *Böttger* holdt ved at plage mig om at oversætte *Colardeaus Caliste*, saa kom vi <i> en ordendtlig Brevvexling igien, siden jeg, Ligesom jeg fik et Hundrede Vers færdig, sendte dem til hans Bedømmelse.

Af en Hændelse, sagde han d 1ste *Junij* 1764: i Morgen er det Jomfrue *Biehls* Fødsels Dag. Dette hørte hans Kone, og om Morgenen sagde hun til ham, at hun havde noget at Bede ham om, som han endelig maatte gjøre<;> da han nu havde Lovet hende det, saa var Begieringen den, at han skulde gaee til mig og gratulere mig, og tillige gjøre hende Bekiendt med mig, som han da ogsaa gjorde. Efter at jeg havde trokken mig ud af det store Sælskab, var salig *Etats Raad Augustin* den, som kom flittigst til os; thi almindelig tilbragte han tre Aftener om Ugen hos os, hvor heele Samtalen gik ud paa Litteraturen. Han og *Hielmstjerne* vare meget gode Venner, og jngen af Dem fornøjede med det skønne Videnskabers <Selskabs> Skrifter. De paa stode, at *Sneedorf* i Kraft af at vilde forbedre Sproget fordærvede det, ved at danne det efter det Franske, som var reent imod dets Natur. J det Bind, som der kom ud det Aar, stod en Lovtale af *Thomas* over *Dugui Trouin*, som S<n>eedorf havde over sadt, men saa Bogstavelig, at visse Ord vare komne ud af Deres naturlige Bemærkelse, og uden alle Historiske *Noter*. Da *Hielmstjerne* havde læst den, siiger han til *Augustin*: Den skarpeste Critique, der kunde gøres over denne Oversættelse var en fuldkommen god Oversættelse af *Sully* Lovtale der har utallig fleere Vanskeligheder, og jeg veed ikke, hvad jeg vilde give dertil, men alle Historiske *Noter* maatte være med for at gjøre den *Oratoriske* Stiil des meere kiendelig. Jeg vidste nok een, svarede *Augustin*, som vist kunde gjøre det, men det vil 101 holde haardt, at faae den overtalt, jmidlertiid skal jeg dog gjøre et Forsøg derpaa. Hvem er da det, spurgte *Hielmstjerne*? Det er Jomfrue *Biehl*, svarede Han. Et Fruentimmer! sagde *Hielmst*: hvor megen Kundskab kræves der ikke til ret at forstaae *Sully* Lovtale, end sige at oversætte den. Hui! svarede Han, De kiender hende ikke, Pigen ryster tree Professorer af Ærmet. Aftenen derpaa kom han til mig og foreslog mig det, og holdt ikke op førend jeg maatte love ham at gjøre et Forsøg derpaa.

Alt som jeg fik noget færdig, saa forelæste jeg *Augustin* det naar han kom om Aftenen, med [med] *Bornemann*, som gierne kom et par Gange om Ugen, *confererede* jeg med *Originalen*, og raadførte mig med ham, naar jeg syntes jeg kunde forbedre noget, og begge viiste overmaade megen Behag over det *Oratoriske* og runde i *Perioderne*. Jmidlertiid kommer disse To en Dag sammen, og be<g>ynder at tale om mig; hvorpaa *Augustin* siiger, men er De ikke eenig med mig *Bornemann*, at det er Synd og Skam, at den Pige skal spille sin Tiid og Pund paa Oversættelser; hendes levende Jndbildning hendes rigtige og stærke Tænke Kraft, Burde anvendes til noget Bedre og hendes *Genie* vilde vist gjøre *Nationen* Ære, i steden for at al hendes Roes nu er den, at hun udtrykker en andens Tanker! Den Meening har jeg længe været af, sagde *Bornemann*, men hvorledes kan det ændres; det har kostet mig saa mange Forestillinger og Bønner for at Bringe det saa vidt, at jeg ingen Haab har om at Bringe det videre. Hør, sagde *Augustin*, De og jeg maae faae hende til at skrive *Originale Comedier*, jeg vil gjøre hende Forslaget, jeg veed vel, at jeg neppe faaer Lov at tale ud, men saa Beklager hun sig vist over mig til Dem, og saa maae De understøtte det af fulde Kræfter, hvor paa vi maae gjøre Aftale om at mødes der en Aften, og saa forenede overtale hende.

Dette Anslag, som *Bornemann* først længe efter aabenbarede mig, Blev sadt i Værk, *Augustin* kom Dagen efter og Bad mig gaee 102 med ham i Haugen, og der søgte han ved stærkeste Overtalelser at Bringe mig til at Befrie *Nationen* fra den Bebreydelse, at den ingen *Originaler* kunde frembringe for Skuepladsen, men jeg vilde paa ingen Maade høre tale derom; jeg Bebreydede ham, at han enten af Mangel paa Venskab søgte at gjøre mig Latterlig, eller og han af Partiiskhed tiltroede mig større Kræfter end jeg havde, Men da jeg selv følede hvor utilstrækkelige de vare, saa hverken kunde eller vilde jeg nogensinde vove mig paa saa farlig en Bane. Dette skeedte en Mandag, og om Tiirsdagen kom *Bornemann*. Da han havde været Lidet hos mig, maatte jeg Beklage mig over *Augustin*, med det Tillæg, at dersom jeg ikke kiendte han<s> Redelighed saa nøye, maatte jeg ufejlbar troe, at han vilde gjøre Nar af mig, og hvilken Anden der havde giort mig sligt et Forslag, havde sikkert høyligen fornærmet mig. Da er det ret vel, sagde *Bornemann* smilende, at jeg ikke er kommen frem med det, som jeg længe har havt i Sinde. De *Bornemann*, sagde jeg, og De siiger, at De er min Ven! Han forsikkrede mig derpaa, at just det varmeste Venskab og den sandeste Høyagtelse havde op vakt den Tanke hos ham, og anførte derpaa de meest overtudende Grunde til at gjøre det, som han bad mig at overveye. Han kom almindelig hver løverdag Formiddag til mig, naar han kom fra *Gouverneurens*; han kom ogsaa denne, og da vi havde *Confereret* til de 4 til 5 sens sidste Sider af *Sully* Lovtale, spurgte han mig: om jeg havde over veyet det, som Vi havde talt sidst om? Hvorpaa jeg svarede: Ja; men io nøyere jeg over veyede det, io meere Bestyrkedes jeg i min første Beslutning. De har, sagde han, givet mig alt for mange Beviiser paa Deres Agt og Venskab til at De kan ansee mig for et falskt og nedrigt Menneske, og det maatte jeg være, dersom jeg kunde Benytte mig af den Magt Venskab har over Deres Hierte til at formaae Dem til noget, der kunde gjøre Dem Latterlig. Og hvem blev meest Beskiemmet derved, De eller jeg? De gjør ingen

Hemmelighed af 103 et Venskab, De Bærer mig offentlig med den Titel af Deres Læremester, heele Verden maatte altsaa være overbeviist om at De havde havt den Fortroelighed at Lade mig see Deres Arbejde og hvem af Os Burde da meest slaae sine Øyne ned, dersom det kom for lyset og var Dem uværdig? Min smule Ærgierrighed kan altsaa være Dem Borgen i den Post. Men det vidner jeg Dem her for Guds Ansigt, at mit Hierte ingen sødere Glæde ved at forestille sig, end at høre Deres Navn nævne af Alle med den Beundring og Høyagtelse, som De fortjener. Han sagde dette paa saa høytidelig en Maade og med saa megen Følelse i sine Øyne at det rørte mig meget, og jeg svarede ham: Ak *Bornemann* gid jeg kunde, saa gierne, som jeg vilde. Naar De kun vil, min fortreflige Veninde, saa kan De, sagde han, og bød mig Farvel.

Mit Hierte har stedse været for villig til at Lyde Venskabs Fordringer, at det ikke skulde smertet mig inderlig, at jeg ikke kunde opfylde *Bornemanns*. For altsaa at stille min Uroe, fattede jeg den Slutning, at skrive en *Comedie* for at overtyde ham om, at jeg ikke var i Stand til at skrive den, i det Haab, at hvad jeg kunde tabe hos ham, ved det han saae, at han havde troet mig meere Forstand til end jeg havde, det vilde jeg vinde igien ved at viise hvor megen Magt han havde over mig. Nu kom det an paa at finde en *Caracteer*, som ikke havde været før paa *Theatret*. Jeg løb derpaa alle de Stykker igiennem, som jeg vidste, og ved at opregne dem i mit Hoved kom jeg til *Goldonis Kierlige Kone*. Skulde en kierlig Mand ikke ogsaa kunde *interresse*? sagde jeg til mig selv, Jeg troer io; og da jeg saa ofte havde forsvaret den Sats, at en fornuftig Mand, naar hans Kone elskede ham, og ikke et fordervet Hierte, men allene var letsindig og forfængelig, meget Lettere kunde bringe hende tilbage ved Ømhed og lemfældighed end ved et Bydende: det maae ikke være, jeg vil det skal være saa, og denne Satz vilde jeg søge at Beviise, saa godt som jeg kunde.

104

Da jeg havde faaet *Characteren*, og Personerne jeg vilde lade *contrastere* med hinanden udtænkt gav jeg mi til at arbejde, men i det faste Forsæt ikke at Lade nogen vide eller see det, førend jeg ikke kunde komme videre, da at viise *Bornemann* det og siige ham at min Latin var til Ende. Hver Morgen, sagde jeg til mig selv, i Dag gaaer det maaskee endnu, men hvad vil du faae til i Morgen? Jmidlertid voxede Materien under Arbejdet, og da jeg endte den fjerde Act Blev jeg Bange, at jeg havde for meget Stof til den Femte.

Fiortendes Dagen efter, at *Bornemann* havde holdt den anførte Samtale med mig, var den kierlige Mand færdig og renskreven. Jeg skrev derpaa *Bornemann* en Sæddel til hvori jeg Bad ham, saa [saa] snart, som mueligt at skienke mig nogle Tiimers Samtale da jeg Behøvede hans Raad og Biestand i en for mig meget vigtig Begivenhed, og hvori han kunde faae Leylighed at give mig Prøver paa hans oprigtige Venskab. Da det aldrig faldt ham ind, at jeg havde opfyldt hans Begiering i den Tiid, saa blev han meget uroelig over den alvorlige Tone. Han skrev mig til, at dersom jeg ikke Lod ham sige af, saa vilde han om Eftermiddagen være hos mig saa snart Aftensang Begyndte. Ved Middags Bordet klagede jeg over Hoved Piine, og naar jeg havde den, saa lukkede jeg mig gemeenligen inde for at Lægge mig, og saa kom ingen til mig førend jeg ringede. Da jeg saae *Bornemann* komme, gik jeg ham i Møde, og hans Forundring tog til da jeg slog Døren i Laas efter ham.

Da jeg kom ind til ham, sagde han: Beste Veninde, har De haft nogen Fortræd, som jeg kan være Dem til nogen Hielp i, saa siig mig det, og De skal finde, at jeg er Deres Ven. Ney, svarede jeg, der er Himlen skee Tak ikke mødt mig noget. Men der, sagde jeg, og flyede ham *Comedien*, der har et Beviis paa hvad Magt Deres Bøn har over mig, Den er bleven til for at overtyde Dem om, at De troer mig meere til end jeg kan opfylde; men da jngen 105 Menneske veed noget derom uden De og jeg, saa undsee Dem heller ikke ved at fælde den Dom, at det skal blive en Hemmelighed for alle andre, min Hensigt er fuldkommen opnaaet, naar De seer at jeg gjør mig en Glæde af at opfylde Deres Ønsker. Det er umueligt, sagde han, at De har gjort det i den Tiid. Tael ikke om Umueligheden, sagde jeg, førend De seer hvad det er. Det skal jeg snart, sagde han; thi min Begierlighed derefter er overmaade stor. Det vilde synes al for stor en Forfængelighed, at igientage her alt hvad <han> sagde alt, som han kom længere ind i Stykket, men alle disse Lovtaler smigrede mig ikke halv saa meget, som hans Taare, der tvang ham to til tree gange at holde op ved Knudens Opløsning. Da han nu var færdig med Giennemlæsningen, gjorde han mig de meest kierligste Taksigelser. At jeg fortjener Tak af Dem, sagde jeg, det siiger mit Hierte mig, men det er Deres Dom jeg vil have. Den er, svarede han, at De endog har langt overgaaet min Forvendtning; Der er ikke det mindste i det, som Bær Præg af en Lære Klud; thi en gammel Autor vilde gjøre sig en Ære af at sætte sit Navn paa det. Men for at viise Dem hvor oprigtig jeg er, saa vil jeg tilstaae Dem, at de mange store Skiønheder og min Nysgierrighed kan have bragt mig til at hoppe over Feylene. Men vil De give mig en Koppe *Caffee* og tillade mig at læse det endnu engang; saa skal det skee med saa *critisk* et Øye, som Avind selv, men skulde jeg endog finde nogle, saa sætter jeg Dem dog min Ære i Pandt paa, at de ikke ere af den Beskaffenhed, at det kan hindre Dem fra at give Stykket til *Theatret*. *Caffee* skal De strax faae svarede jeg, men da De dog ikke finder Mishag i at Læse det endnu en gang, var det da ikke velgiort, om jeg Bad min Fader komme ned, at han og De skulde være mine Dommere.

Han Biefaldt det, min Fader kom, og Skalken Lod saa fremmet ved hver en *passage*, som om han aldrig havde seet det før. Han yttrede paa nye sin Længsel og Attraae efter at see det spillet, men ønskede tillige, at jngen uden *Horn*, som det ikke kunde skiules for, 106 maatte vide, at det var en *Original* og hvem den kom fra, indtil Stykket var spillet og havde faaet sin Dom; og hans Grunde vare, at naar Publicum var overladt til

sig selv, og ikke ved *Cabaler* og Misundelse forud indtaget, saa var dens Dom ikke allene Billig, men endog nesten ugienskaldelig. Jeg fulgte hans Raad, *Horn* bekom Stykket under Løfte om Tavshed. Rollerne Blev strax uddeelte og den Syttende *Octobre 1764* første Gang spillet. *Repititionerne* paa det var ikke saa snart Begyndt førend *Acteurene* fattede Mistanke om, at det var en *Original* og taledes derom, hvilken gjorde Byen saa Begierlig efter det, at næsten to Tiimer førend Stykket Begyndte kunde jngen faae en Fod inden for Døren, og de der kom for sildig gik heller op paa Galleriet end de vilde miste Forestillingen. Efter at Stykket var ude, klappede Parterret tre Gange, og igientog det da Stykket, efter de Tiiders Brug, blev *annonceret* til næste Gang.

Dagen førend det spilledes kom *Reverdil* til mig og spurgte mig: Hvad er det for et Stykke, der skal spilles i Morgen, der tales meget om, at det skal være en *Original*? Jeg kiender slet ikke til det svarede jeg ham; man gjør en Besynderlig Hemmelighed af det, saa vel som, hvem det er kommet fra, og derfor Bilder jeg mig ind at det nok Bliver Bierget der faaer en Muus. Er det en *Original*, svarede han, saa er *Luxdorff* vist Forfatteren til den. Hvor for det, spurgte jeg? Fordi jeg ikke troer nogen anden end ham i Stand til at skrive en god *Comedie*. Da det nu var umueligt at faae *Horn* til at tie længere saa maatte jeg enten jeg vilde eller ey Lade mit Navn sætte paa Placaterne den næste Gang, og det første *Reverdil* fik den kom han Løbendes over til mig, for saa vel at ønske mig til Lykke med det udmærkede Biefald Stykket havde faaet, som og at skiende paa mig, for jeg havde viist mig saa fremmet og tavs imod ham i denne Post. Det krævede Forsigtigheden, svarede jeg, paa det ingen forudfattet Meening mod Forfatteren skulde skade Arbeydet; thi hvor mange er der vel ikke i *Publicum*, der kunde 107 være af Meening med Dem, at ingen uden *Luxdorpf* kunde skrive en taalelig *Comedie*. Jeg er endnu af samme Meening, svarede *Reverdil*; At ingen uden han kunde skrive den, saa snart De ikke kiendte Forfatteren. *Cassereren* havde faaet Ordre af *Directionen* at Lade mig faae hvilken *Loge* jeg vilde have til mine Gode Venner, og da jeg fik at vide at Geheime Raad *Carstens* var meget forlegen for en *Loge*, saa skaffede jeg ham den, der var lige for min; thi da han den Gang Blev holdt den største Kiender, saa vilde jeg gierne have ham i Øyesynet, for om det var mig mueligt, af hans Lader og Miiner, at slutte mig til hans Dom.

Jeg saae nok, at der Blev talt og *Gesticuleret* meget i *Logen* men om det var for eller imod Stykket, det vidste jeg ikke. Men neppe var Stykket ude, førend der Blev banket paa min *Loge*, og en Lille Mand kom ind i en meget glædelig Henrykkelse.

Min Fader sagde mig, at det var *Conferentz* Raad *Carstens*, jeg havde den Ære at tale med, og jeg Besvarede hans store Lovtaler med den Forsikkring, at hans Biefald var det højeste min Forfængelighed havde at ønske. Efter at have igiennemgaaet alle de steder, som havde rørt ham [rørt ham], sagde han: Jeg længes inderlig efter at Læse den, og De lader den vel trykke? Jeg svarede ham, at jeg ikke havde havt det i Sinde, men jeg havde havt saadan et over Løb om at Laane *Manuscriptet* ud, at jeg havde maattet gjort det<.> De har dog vel ikke Begyndt Trykken endnu? Den Heflighed hvor med han gjorde dette Spørgsmaal, sagde mig hans [hans] Hensigt, og jeg svarede ham: Jo; det Fierde Ark er allerede i Pressen. Da *Møllmann* havde Stykket til at sætte *Imprimatur* paa det, saa saae min Fader paa mig, og kunde ikke Begribe hvorfor jeg løy Manden for. Ak, svarede *Carstens*, det gjør mig inderlig Ondt, jeg vilde have Bedet Dem, at overladt det til Selskabet af de Skiønne Videnskaber imod vores største Guld Premie. Jeg Beklagede 108 meget, at Betoningerne jeg allerede havde gjort, Berøvede mig den Ære. Han bad mig derpaa om Tilladelse at Besøge mig og fortsætte et Bekiendskab, hvor af han spaaede sig saa megen Fornøyelse.

Da han gik Bort kom der nogle ind i *Logen*, som fulgte hiem med, saa min Fader ikke kunde komme til at tale med mig om min Løgn førend Dagen derpaa da *Møllmann* kom og Bragte mig mit paategnede Stykke. Da min Fader fortalte ham min Samtale med *Carstens*, sagde han: Men af hvad Aarsag sagde De, at Stykket var over halv trykket? Fordi jeg mærkede paa ham, svarede jeg, at han vilde have det til Selskabets Samlinger, og søgte derfor at undslaae mig derfor paa en god Maade. Men hvad kunde De, spurgte *Møllmann*, have imod at tage Premien? Meget, svarede jeg; thi først skiøtter <jeg> jngen Premie om under lukt Laag; thi naar jngen kan gjøre mig den stridig, saa er den ikke vunden men given, og dernæst havde de gjort dem til af<.> naar de havde leveret Bindet til *Moltke*, hvorledes de ved den kongelige Gave drog alle *Genier* frem for lyset, og da de ingen Deel har heri, saa skal de ikke heller have Æren, men Skammen, at de ikke har anvendt Kongens Penge til Premien for et saa betydeligt Fag i det Skiønne. Pigen har ved Gud Ret, sagde han, det skulde have ærgret mig, om de havde faaet Leylighed til at bryste sig deraf.

Faa Dage efter Besøgte *Carstens* mig, og udbad sig mit Venskab og den Fortroelighed at lade ham see mine Arbeyder førend de vare ganske færdige. Jeg sagde ham, at hans Raad og ledsagelse vilde sikkert blive mig til ligesaa stor Nytte, som det gjorde mig Ære, men da Smagen var forskiellig, saa maatte han ingen Blind Underkastelse vente sig af mig, men hvor jeg ikke var overtydet, der vilde jeg anføre ham mine Grunde. Han syntes meget vel fornøyet dermed, og sagde, at paa de Vilkaar kunde han desto 109 tryggere følge alle sine Vilkaar. Da *Haarkløveren* allerede var leveret til Skuepladsen, saa fik han *Caliste* til at *critisere*, da han tilstod mig, at han aldrig havde kiendt nogen saa utrættelig i at pynte sine Vers. Da den først i 65 kom for lyset erklærede *Luxdorpf* det offentlig for den fuldkomneste Poesie, som Dannemark havde at fremviise. Han lod mig derpaa bede, om jeg ikke for gammel Kiendskab Skyld vilde Lade ham see mine Arbeyder, allerhelst da han nu haabede, at jeg Beærede det skiønne Videnskabs Sælskab med et Stykke, som det havde gjort en offentlig[e] Jndbydelse til allene i det Haab. Jeg gjorde det, og den ugentlige

Correspondance paa heele Ark Papiir, som vi førte der over voldte mig lige saa stor Fornøjelse, som det siden Blev mig til Fortræd.

Jeg havde forarbejdet tre Stykker til næste Vinter, den listige Optrækkerske Behagede ham meget for sin store Rigdom af Hand-Ling; den forelskede Ven, var han saa indtaget af, at han erklærede det for et virkeligt Mesterstykke; den kierlige Daatter som jeg kaldte min kiele Degge, var han mindst fornøyet med, siden *Hieronimus* ikke Blev straffet nok efter hans Tanker. Hvor megen Fortræd Fortællinger om hvad den og den har sagt<, > kan komme afstæd, endog naar det siges i den Beste Meening [kan komme afstæd] erfarede jeg den Gang, og er det Blevet et *Axioma* hos mig siden den Tiid, at alle de, der kommer og fisler, den har sagt det og den det, enten ere falske eller utiidige nidkiere Venner, der ligesom Biørnen i Fabelen jager Fluens bort af Panden med en Steen; en sand Ven skiuler alt det, der er ubehageligt for den Anden, og den Gnist, der var Blevet dæmpet i Asken, <bliver> ikke allene en spruddende Lue ved Sladder, men sætter endog ofte ondt Blod imellem Venner, hvad enten den saa føres af en velmeent Nidkierhed eller Hyklerie og nedrige Hensigter.

Da disse tre anførte Stykker vare ganske færdige og reenskrevne, siiger jeg til *Carstens*, hvilken af de tree, han ønskede at jeg skulde 110 sende til Selskabet? Han svarede mig: at han vidste ikke at give et Fortrinet frem for det Andet, de havde hver i sit *Genre* saa udmerkede Skiønheder, at Selskabet vilde med Fornøjelse tage imod hvilket jeg gav det, men var det mig ligegyldigt, saa vilde jeg gjøre *Luxdorpff* en jnderlig Glæde om jeg vilde raadføre mig med ham derom. J det næste Brev jeg skulde Besvare *Luxdorpff*, overlod jeg ham Valget, hvilket Stykke Sælskabet skulde have; førend jeg Bekom hans meget forbindtlige Svar herpaa, fortalte Jfr *Böttger* mig, at hun havde været paa en *Auction* hvor den nu værende *Conferentz* Raad *Træskov* havde funden for godt, at *critisere* de tre til *Theatret* Bestemte Stykker, og i sær den kierlige Daatter som aldeles ikke Behagede ham, og ved hver *Sentenz* han frembragte var Omquædet, og deri er *Luxdorpff* eenig med mig. At dette ærgrede mig Begriber De let; Jeg svarede altsaa *Luxdorph*, at da jeg havde hørt, at den unge *Monsieur Træskov* havde funden for godt, at viise sin Jndsigt og Smag paa hans Farbroders *Auction* paa mit Arbeydes Bekostning, saa frygtede jeg for, at jeg maatte tvinges til at gjøre en Forandring i henseende til Stykket der skulde overleveres Sælskabet. Jeg havde hørt det fortælle med den største Ligegyldighed; jeg vidste, at ingen Burde gjøre den Anden sine Meeninger stridige, og fandt der for ikke meere forunderligt, at han sagde: jeg var for gammel til at skrive, end at jeg troede, han var for ung til at Dømme. Men da jeg hørte, at han havde slaget sig til Ridder paa Stykker, som endog mine Beste Venner endnu ikke havde seet, saa var jeg bleven opmærksom. Hans Critique var vel meget ubetydelig, men da han iklædte den *Conferentz* Raad *Luxdorpffs* Navn, saa burde jeg Befrygte, at mange vilde biefalde den for at gjøre deres egen Skiønsomhed Ære, og da den kierlige Daatter i sær mishagede ham, saa vidste jeg intet Bedre Middel til at viise Verden at *Træskovs* Critique ikke var hans end at give den til Sælskabet; thi naar han da, som dets 111 første og værdigste Medlem tilkiendte det Premien, saa saae heele Verden Forskiellen paa Begges Dom. *Luxdorpff* gjorde mig mange Undskyldninger; tilstod mig, at *Træskov* maaskee havde kundet snapped et og andet op, af hvad han i fortroelighed havde talet med hans værdige Fader. Men at det var Ord uden Forbindelse og ilde forstaaet havde jeg det stærkeste Beviis paa i Forskiellen imellem den Critique, jeg havde under hans egen Haand og den *Træskov* fældede i hans Navn; jmidlertid vilde han siige den unge Herre, et par Ord, som han haabede, skulde for Fremtiiden Betage ham Lysten at raabe noget op paa *Auctioner*, som ikke stod paa *Catalogus*.

For at straffe *Luxdorph* for hans Uforsigtighed sendte jeg den kierlige Daatter til Sælskabet i Steden for den forelskede Ven, som han var saa forliebt i; og som voldte mig megen Ubehagelighed; thi da den Blev spillet fandt nogle unge *Officierer* sig fornærmet ved den og gjorde *Cabaler* imod Stykket i det Forsæt at tvinge *Acteurene* til at Lade Dækket gaae ned; de opdigtede Ting, der skulde staae i den, som der hverken var, eller nogen fornuftig kunde falde paa at der skulde være, saa at de, som aldrig kiendte det mindste til Stykket Lode sig hværve til at være imod det, endskiønt de siden skammede sig derved. Jeg Blev strax underrettet derom, og skrev *Gouverneuren* saa vel som Politiemesteren til desangaaende, og da jeg havde gjort det, lod jeg mig ikke mærke det aller mindste dermed for nogen; siden min Faders Hidsighed var det jeg frygtede meest for, og gik lige saa roelig paa Skuepladsen, som om jeg ikke havde havt mindste Deel i Stykket. J den Anden Act, da *Officieren* gav sig til at *exercere* for sin Elskede, Begyndte De uroelige at stampe, *Gouverneuren* Bad dem være roelige eller gaae Bort, men da de ikke Lystrede, Befalede han Stats *Adjudanten*, som han havde med sig, at *arrete* og bringe til Hoved Vagten alle de der gjorde mindste Bevægelser; og da 112 de saae at det var Alvor forføyede de sig Bort. Dog blev der over Tyve *Officierer* tilbage, som ikke allene moerede sig meget vel, men endog klappede og raabte *Brava* op til min *Loge* da Stykket var ude.

Nogle Dage efter Bekom jeg et Brev opfyldt med de skammeligste Trudsler og Bebrejdelser fra Militair Etaten<;> havde jeg været hævnngierrig, havde jeg kundet Bragt Skriveren i en meget ubeha<ge>lig Forfatning; thi jeg kunde kun sendt Overbringeren, der var en Soldat, til *Gouverneuren*, siden han var saa ilde underrettet at han blev og begierede Drikke Penge. *Gouverneuren* Bebrejdede mig det meget, men jeg svarede ham: at jeg skrev for at Bedre og ikke at skade; han bad mig derpaa at lade ham faae Brevet, men det vilde jeg lige saa lidet, jeg sagde, at dersom han vilde have en *Verificeret Copie* under min Haand, den skulde han faae for at stille sin Nysgierrighed, men *Originalen* fik han ikke. Han spurgte mig hvorfor? Og jeg svarede ham, jeg kiendte Skriveren, og frygtede for, at han maatte ligesaa, min Pligt var at tilgive, men hans

var at straffe, og det der nu var mit Livs Fornøjelse, vilde Blive mig en stedse varende Bebrejdelse det første det gav Anledning til et Menneskes Ulykke. Nogen Tid efter kom jeg i Sælskab med Skrивeren, som var en *Major Møller*, der ved sin store Brütalite havde erhvervet sig det Tilnavn *Svend Fielding*. For at viise ham hvor lidet hans Brev rørte mig fortalte jeg Sælskabet hvorledes jeg havde faaet det, dets Jndhold og Budets Fordring om Drikke penge, som jeg ogsaa havde fyldestgiort, med det Tillæg: at Skrивeren i sin Samvittighed maatte føle sin Sag meget slettere end jeg min, siden jeg havde kiendt mig ved *Comedien*, men han torde ikke kiende sig ved Brevet.

Ieg havde den Lykke at staae meget høyt anskreven hos *Saly*, saa at han kaldte mig *le Tresor de Dannemarck*. Han var meget opbragt mod *Officierene* og meddeelte den alting formaaende Franske 113 *Ambassadeur* noget af sin Varme. Dette Bragte ham til at sende sin *Secretair* til mig, og giøre mig den *Compliment*, at om der var noget i hans Magt, som han ved denne leylighed kunde giøre for mig, saa havde jeg at Befale over ham. Jeg takkede for hans Godhed og Beklagede kun at mit Arbeyde ikke kunde forstaaes af hans *Excellence* for at nyde hans Retfærdiggjørelse efter hans fuldkomne Overbeviisning. Jeg kan, svarede han mig paa Dansk, saa meget af Sproget, at jeg kan give hans *Excellence Ambassadeuren* et fuldstændigt Begreb om Stykket, dersom jeg kunde faae det at see. Jeg flyede ham strax et skreven *Exemplar* og efter Nogle Dage kom han igien og gjorde mig store *Complimenter* over Stykkets Skiønheder og mit *Talent*, Men Bad mig tillige sige ham, hvorledes jeg var kommen til den Beretning, som *Henrick* siiger, at de fremmede *Offi<ci>erer* af Misundelse havde sendt ind om hans Herre. Jeg forsikrede ham ved Gud og min Ære, at det var et Blot Hierne Spind og aldrig havt Hensigt til nogen. Vil De Da behage, sagde han, at Læse dette Brev, saa vil De finde at De er kommen Sandheden al for nær, til at Vedkommende ikke skulde finde sig fornærmet. Brevet som han flyede mig var fra *Marchall Broglie* til *Ambassadeuren*, men døm selv om min Forundring, da jeg fandt *Henrichs* Beretning saaledes Ord til andet deri, som om det havde været oversadt der efter; men hvilken af vore *Officierer* det var, denne Beretning var given om kunde jeg ikke see, saa stærk var Navnet over strøgen.

Havde lomfrue *Bøttgers* tienstagtige Forebringende om Herr *Træskovs* Sludder ikke været, saa var ingen af alle disse Optøyer ikke skeedt; thi saa var den Forelskede Ven kommet i Sælskabets Samlinger, været Læst af alle længe førend det var Blevet spillet, og ihvor stærk end nogle havde funden sig fornærmet, havde dog ingen vovet at røre sig, siden det da ikke var mig, men de Mænd, som offentlig havde cronet det, som de da havde angrebet<.> 114 Dette Tilfælde har giort saa stærkt et Jndtryk hos mig, at jeg siden den Tiid har en lønlig Frygt for alle de Mennesker, der enten til mig selv eller til andre siiger: den taler det, og den det; thi der kommer aldrig noget godt af slige Beretninger men ofte meget ondt. Det er Venskabs Pligt at advare sin Ven, naar han feyler, men at fylde ham Ørene med hvad andre siiger, er enten nedrigt eller uforstandigt; siden den mindste farlige Følge deraf er den, at det sætter ondt Blod. Skade havde giort mig saa klog, at da man nogle Aar derefter sagde mig: at man meente at Bies Fabel om den Lærde Gaas sigtede til mig, svarede jeg: det er reent umueligt, thi lærd har jeg aldrig givet mig ud for, og at jeg ingen Gaas er <har> jeg viist heele Verden.

Min Forfatning var nu vel saadan, at jeg kunde følge min Tilbøyelighed og giøre hvad Brug af min Tiid jeg vilde, men derimod Blev jeg plaget paa en Anden Maade. Jeg havde en gang for alle foresadt mig aldrig at Besvare nogen Critique, og mine Beste og fornuftigste Venner Bestyrkede mig i dette Forsæt, men min Fader var af en ganske anden Meening. Det jeg udstod af ham, naar jeg ikke vilde gribe til Vaaben imod hver en Giek der drog til Felts imod mig kan ingen forestille sig. Forgieves forsvarede jeg mig med, at jeg burde [jeg] bringe den Lærdom i Udøvelse, som jeg gav mit Kiøn: at Tavshed var deres stærkeste Vaaben og Sagtmodighed deres ypperste Prydelse; Men da dette ikke gik oftere paa end der kom et nyt Værk ud, saa var dette dog taaleligere end en Anden Uleylighed, som mit Skrивerie voldte mig.

Da mine Arbeyder Blev strax oversadte i fremmede Sprog, saa kom mit Navn i en hast i fremmede *Journaler*, og tilveyebragte mig en Hoben Besøgeiser, saa vel af Fremmede, som mine Landsmænd. De, som bade min Fader, at forestille dem vare meget velkomne, men de derimod, som gik Lige 115 til mig destomindre. Da Cammerherre *Suhm* i Aaret 1765, kom ned fra Norge, var han ingen Otte Dage i Byen førend han en Eftermiddag kom gaaende og Begierede at tale med mig. Da han ikke sagde sit Navn, saa gik jeg ham ikke i Møde, men lod ham komme ind til mig. Hans første *Compliment* var; at den Agt han havde fattet for mig af mine Skrifter, havde giort ham begierlig efter et Personligt Bekiendtskab, og haabede derfor at jeg tilgav den Uleylighed, han foraarsagede mig. Jeg Besvarede ham det som jeg Burde, og min Boghyldte Bragte os snart ind i *Litteraturen*; og denne *Materie* gjorde os tre paa fierde Tiime meget kort. Da han havde spurgt om det maatte være ham tilladt at komme snart igien, saa var jeg {tilladt} nødt til at sige min Fader, at han havde været hos mig. Spurgte han om mig? sagde han, og da dette var hans sædvanlige Spørgsmaal, saa vidste jeg det forud, og ofte naar det var nogen, som jeg ikke ventede at see saa snart igien, saa løy jeg ham for, for at undgaae Fortræd<;> men da *Suhm* havde Bereed mig paa, at han vilde komme ofte og snart igien, saa torde jeg ikke vove at siige det, men svarede, at han kun havde spurgt, om han Befandt sig vel, som dog ikke var sandt. Saa gjør jeg ham heller ingen Visit, svarede han, og Begyndte der paa, hvad man saae ham an for, siden man Begegnede ham, som en Hunde Dreng, og Blandede saaledes det eene i det andet, at heele Skylden gik ud paa mig; saa at *Suhms* Visit kostede mig mine modige Taare. Kort derefter kom han igien, hilsede mig fra sin Kone og <sagde> at hun vilde Besøge mig, saa snart hun var kommen i Stand efter Reysen. Jeg sagde det til min Fader, og Bad om Tilladelse at Besøge hende, siden jeg holdt det

for min Skyldighed, efter den *Compliment* at Besøge hende først, men det Blev mig forbuden; thi endskiønt jeg var næsten 46 Aar da min Fader døde, havde jeg aldrig tordet gaae ned i Slots Haugen end sige til noget Menneske uden først at Begiere hans Tilladelse. Da han havde den Vane, 116 saa snart det Bankede paa min Dør, naar han var hos mig, at gaae ind i mit Seng Kammer for at gaae Bort, om det var nogen, som han ikke gad talt med, saa fik *Suhm* ham ikke at see førend han kom til ham for at hente 1000 Rdr hos *Suhm*, som han paa min Begiering havde laant ham og som reddede hans Ære og Velfærd.

Ved det besynderlige Venskab, som *Suhms* viiste for mig, kom jeg i Bekiendtskab med *Hielmstiernes* og *Conferents* Raad *Ræders*, hvor min Fader og jeg ofte bleve Budne; thi naar jeg imellem stunder kom der til Besøg, maatte jeg endog aldrig slippe bort, dersom de ikke skulde selv ud, og da jeg stedse vegrede mig ved at Blive, under Paaskud, at jeg ikke vilde Lade min Fader være allene, saa Blev der alletider sendt Bud til ham og Bedet ham komme. Da Statuen af Høysalig Kongen i Aaret 1768 Blev støbt, havde den gamle *Moltke* sagt til min Fader, at han tillige med *Directionen* af Det *Asiatiske Compagnie* vilde træde af hos ham, og Blive der, indtil *Gor* lod dem kalde. Det første *Moltke* kom, sagde han til min Fader: min kiere kiere *Biehl*, det er mindre for at have en varm Stue at være i end for at see noget rart [noget rart], at jeg har gjort denne Jndretning<.> De maae viise mig Deres Daatter. Min Fader kom derpaa ned og hentede mig op til Greven, der gjorde mig mange og store *Complimenter* og ønskede at have Leylighed til at tiene mig.

Mine Udsigter for Fremtiden var meget sarrig fulde, efter Naturens Løb maatte jeg vente at overleve min Fader, og skeedte det, saa havde jeg ikke det jeg kunde hælde mit Hoved til, og jngen Venner eller Slægtinge at finde Hielp hos. Jeg vidste, at det var forgieves at haabe paa, at min Fader skulde sørge for mig og Besluttede altsaa at føre mig *Moltkes* Tilbud til Nytte, om det var mueligt, men dertil Behøvede jeg en Mellemand. Da altsaa den gamle *Nielsen* var en Dag allene hos mig, taledede jeg ganske aabenhiertet med ham, og spurgte om han troede, at *Moltke* kunde Blive fortrydelig om jeg søgte at tage ham paa Ordet, 117 og Bad ham, som stedse havde været Videnskabers og Kunsters Beskytter at sørge paa een eller anden Maade for mig. Dette Jndfald stod *Nielsen* meget vel an, og skyndte mig til io før io heller at sætte det i Værk. Jeg sagde ham, at det eneste, der holdt mig derfra, var at jeg ingen havde at tale med *Moltke* derom, siden jeg ikke torde vove at Bede min Fader derom. *Nielsen* tilbød sig strax at vilde gjøre det, jeg takkede ham derfor, men Bad ham tillige at forklare *Moltke* Aarsagen hvorfor han havde paataget sig det, paa en Maade, der Betog ham al Fortrydelse over min Fader, og det kunde jngen Bedre end han, som vidste, at jeg allene havde maattet Bragt den Sag med Kammeret i Rigtighed, som hans [hans] heele Velfærd Beroede paa. Jeg gjorde derpaa mit Brev til *Moltke* færdig, *Nielsen* flyede ham det, og bragte mig det Svar, at det første Kongen kom fra sin Reyse vilde han søge leylighed at tale med ham derom.

Maler *Academiet* havde en *Salon* til Kongens Fødsels<dag> efter hans Hiemkomst, da *Moltke* skulde kiøre til den med ham tog han Anledning deraf at tale om mig til ham; det første han nævnte mig, spurgte Kongen ham, om det var den lomfrue *Biehl*, som man havde spurgt ham om i Frankrig og Engelland? og *Moltke* forsikkrede ham om, at det ingen anden kunde være.

Min Fader vilde endelig havt, at jeg skulde gaaet op paa Galleriet men jeg sagde, at det var Synd, om jeg, som ikke gjorde mig noget af <at> see Kongen der, som jeg kunde see i mine Vinduer, vilde Betage en Anden Pladsen, som var yderst forlegen for at komme der. Men Kongen kom ikke saa snart ind paa Salen førend *Moltke* tog min Fader til en Side og spurgte: *Biehl*, er Deres Daatter her? Ney; Deres *Excellence* svarede han, Hun er hiemme: Da var det ilde, sagde *Moltke*, jeg vilde have *presenteret* hende for Kongen, men saa Hils hende fra mig, og siig, at hun har været *Materien* til Samtalen imellem Kongen og mig Lige fra Slottet af og hertil. Kort der efter var min Fader en Morgen ude hos ham, og da min Fader vilde gaae, sagde *Moltke*, har den gode gamle 118 *Nielsen* været hos Deres Daatter? Jkke for nyelig, svarede min Fader, saa vidt, som jeg veed. Saa kommer han nok, sagde *Moltke*, men Bed hende, at hun lader mig faae, det han skal tale med hende om, saa snart som mueligt. *Nielsen* kom ogsaa samme Formiddag, og sagde mig, at jeg skulde sende *Moltke* en Ansøgning til Kongen om Understøttelse til mit Ar-Beyde, som han ogsaa Bekom; og jeg fik derpaa de 200 Rdr Pension, som jeg nu har. *Resolutionen* Lydede: at denne Pension allernaadigst Blev mig tillagt for at for<t>sætte mine Arbeyder, der havde draget fremmede *Nationers* Opmerksomhed til mig, og skulde derfor følge mig hvor og i hvad Forfatning jeg var. Da *General Post Amtet* gjorde mig det Bekiendt tog jeg ud og takkede *Moltke*; han sagde, at han havde gjort sig megen Umage for at skaffe mig de 300, men *Post Directeurene* havde ikke været at Bringe dertil. Af en anden *Casse*, lagde han til, havde jeg nok kunde faaet dem, men saa var jeg Bange, at De ved en foregaaende Forandring maatte mistet dem igien, men her er De vis paa dem og overlever *Reventlau* Deres Fader, saa sørger han vist for Dem. Pensionen fik jeg ikke førend 1772, og jeg havde endda maattet Bie længere, dersom *Holmskiold* ikke var bleven første *Post Directeur*, men han paastod, at da Kongen havde givet mig det til mit Arbeydes Fortsættelse, saa Burde jeg ogsaa nyde det først og fremmest for nogen Anden.

Jeg havde samme Kræsenhed i Henseende til min Pen, som *Iulius Cesar* over sin Kone: Hun maatte ikke engang være mistænkt, og Skinneth af Hyklerie, maatte ikke hvile paa mig, og derfor roes te Jeg aldrig nogen af De Stoere, endskiønt mit Hierte følede deres gode Handlingers fulde Værd. Men da *Bernstorff* 1770 Bekom sin Afskeed og forlod Landet, saa glemte jeg ikke at udtrykke mine Følelser over ham i mit Digt over Frihed og Eyendom; thi en falden Minister kunde ingen finde sin Regning ved at roese, og følgelig maatte den Bære Sandhedens udødelige Præg hos Efterslægten<.> Der vare vel de i Sælskabet, som ønskede, at jeg vilde

forandret 119 det, som ogsaa var Aarsagen, at det Blev det andet i steden for Det første, men jeg var urykkelig, og sagde med *Pilatus*: det jeg skrev, det skrev jeg.

Aaret 1771 skienkede mig det højeste Gode jeg har nydt i Livet, endskiøndt jeg først mange Aar efter lærte at kiende Gavens fulde Værd. Jeg tog sielden ud, og da mange vare af den Meening, at den megen Stille Sidden var min Helbred skadelig, saa tog jeg den Sommer undertiiden Froekost i Kongens Hauge, og gjorde mig en temmelig *Motion*. Jeg havde valgt mig Morgenstunden, saa vel fordi den var meest forfriskende, som og fordi der paa den Tiid var mindst Folk i Haugen. Den 16de *Junij* havde jeg Bestilt min *Caffee* ved Springvandet og da jeg gik ind i det nærmeste Lyst Huus, fandt jeg der et ungt Menneske sidde at Læse, som jeg kiendte af Anseende, men aldrig havde talt med. Hans Tilbageholdenhed og store Beskedenhed voldte at han gik Bort, men da min Broder kiendte ham Bedre end jeg, saa Bad jeg ham at hendte ham tilbage, og han havde den Godhed at føye min Begiering. O hvor lidet tænkte jeg den Gang paa, at Forsynet her ved Lagde Grunden til mine kommende Dages Lyksalighed, at dets Godhed i dette ædle unge Menneske skienkede mig et Gode, som jeg saa ofte med Taare havde anraabt det om: en sand, en troefast Ven, og at jeg først mange <Aar> derefter, skulde dagligen takke det med Glædes Taare for dette kiere Møde. At jeg ikke overdriver det, maae De selv tilstaae, naar jeg faaer sagt Dem, at det var den velsignede, den evig elskede *Johan von Bulou*, hvis Kiendskab jeg gjorde paa denne Glædelige Dag.

Jeg havde givet 8te *Original Comedier* og mange Oversættelser til det Danske Theatre uden at have faaet en eneste Skilling for dem, saa jeg hidindtil ikke havde høstet anden Nytte af mit Arbeyde end Ære, Skandskrifter, Critiquer og mange Fiender. Hvor glad blev jeg altsaa ikke, da der Aaret 1773 kom en Jndbydelse i Aviserne fra *Directionen* til at arbejde for Skuepladsen, og hvorved ikke allene Priisen for hver *Genre* Blev fastsat, men endog foruden Betalningen 120 Lovet et Kongeligt *Gratial* til den Forfatter, som meest udmærkede sig. Til Kongens Fødsels Dag 1774 skrev jeg Synge Stykket: Den prøvede Troeskab. Da *Directionen* forlangede Stykket saaledes, at det kunde være fuldstændigt endskiøndt *Epilogen*, som sigtede til Dagen gik Bort, saa seer enhver, at det var dobbelt Arbeyde. Jeg sagde altsaa til *Carstens* at jeg haabede, at *Directionen* da ogsaa gjorde Forestilling mig til Bedste angaaende det lovede *Gratial*, og da det var ubestemt, saa vilde jeg ønske, at det ikke maatte Blive Penge, men et Stykke, som jeg kunde fremviise, som et Beviis paa Hoffets Biefald af hvor liden Værd det end var. *Carstens* fandt denne Paastand ikke allene Billig, men troede endog, at det vilde have liden Vanskelighed, siden der var saadan en stor Mængde *Nips* efter Dronning *Sophie Magdalene*, men da Tiiden kom glemte *Directionen* mig og gjorde Forestilling for *Mad. du Tellie*, der fik en ægte *Carniols* Daase med Guld fordi hun havde dandset en Aften paa Dansk Theatre i stæden for paa Hof *Theatret*; og mig forholdt man min Betalning for Stykket til hen i *May* Maaned da man først lod det spille tredie Gang.

J Aaret 1772 havde jeg adskillige Gange været i Sælskab med *General Adjudant Warnstedt*, men i hvor forekommende artig han end var, følede jeg dog en lønlig Afskye for ham og paastod, at hans Ansigt vidnede om en falsk og sort Siel. J Sommeren 1773 fik han *Augustin* overtalt til at *presentere* ham for mig, og efter den Tiid, var der næsten ingen Dag uden han io kom selv, og ingen Opmærksomhed, som han io viiste, saa at den meest indtagne Elsker ikke kunde gjøre meere. Jeg, som aldrig havde været af de Fruentimmere, der troer, at et hvert Mandsperson, der paa een eller anden Maade udmærker dem, er forliebt i dem, men meget meere paastaaet, at der kunde være Venskab og Fortroelighed imellem Personer af uliige Kiøn, uden Hensigt til nogen anden For-Bindelse, kunde mindre falde til den Daarlighed nu, da Ungdommens Yndighed var borte, og han saa meget yngre end jeg. De Tienester han kunde vente sig af mig, vare i mine Tanker saa ringe og 121 ubetydelige, at jeg vilde have rødmet ved den Tanke, at et Menneske af hans Vilkor kunde forstille sig i den Grad for at nyde dem, og da al<t>saa, al min Gransken og Overveyen ingen Grunde kunde udfinde til hans Forhold, saa Blev min Slutning den, at han var det han gav sig ud for, min sande Ven, og følgerlig krævede Pligt og Erkiendtlighed at udrydde den Afskye jeg havde for ham. Men da der stedse var noget, som skrækkede mig, hver Gang jeg ret saae paa ham, saa søgte jeg at holde ham skadeløs derfor ved alle de Forbindt Ligheder jeg kunde paa lægge ham, og den Fornøyelse jeg fandt i at forekom<m>e hans Ønsker Bandt mig omsider saa fast til ham, at jeg med Glæde havde Ladet mit Liv for ham; men det varede kun lidet meere end et Aar, da han gav mig Anledning til at have ham Mistænkt for Falskhed og Underfundighed. Men da *Don Varini* har givet Dem en tilstrækkelig Oplysning herom, saa vil jeg forlade denne ubehagelige Materie.

I Aaret 1774 gjorde en stor Deel af de fremmede Ministre sig kiendt hos mig, men *Delitala* og *Metzburg* vare de eneste som jeg fattede Venskab og Fortroelighed til. *Abbe Bianci* overtalede mig til at oversætte et Værk af ham af det Jtalienske: *Betragtninger over den almindelige og private Lyksalighed*, og en Samtale, som *Delitala* og jeg havde over *Litteraturen* 1775 og hvori han fik at høre at *Don Quixotte* ikke var oversadt paa Dansk, bragte ham paa det Indfald at Lære mig spansk for at oversætte den; og endskiønt jeg svarede ja dertil, lagde jeg dog ingen videre Mærke dertil, men han gjorde Alvor deraf; hvor ved jeg fik Arbeyde nok i halv andet Aar, men liden Fortieneste; thi jeg maatte sælge Oplaget og Pladerne til *gyldendal* for at Blive skadesløs. Fra 1774 af havde jeg ikke arbejdet for *Theatret*, men i Aaret 1776 kom *Carstens* til mig og bragte mig nogle Stykker, som han Bad mig oversætte, som jeg da ogsaa gjorde.

Den 29de *Marti* 1777 døde min Fader, og da det just var sidst i 122 *Qvartalet*, og *Academiet* stedse fik deres forud, saa var der ikke en Skilling at faae og ingen i Huuset, uden de jeg havde og de vare langt fra

ikke tilstrækkelige til Begravelsen. Jeg skrev derpaa til *Theater Directionen* og Bad om et Forskud af 200 Rdr som jeg ogsaa Bekom; og redeligen afbetalte. Den ærlige gamle *Berger* havde leveert min Ansøgning til *Guldberg* hvori jeg Bad Kongen om Pension for min Faders 30ve Aars Tieneste, eller om at Beholde de Værelser, som jeg havde, hvilket jeg Beviiste, høyt salig Kongen havde Bevilget min Fader til mig, og ingen Anden Slots Forvalter havde havt; *Berger* bragte mig det Svar fra *Guldberg*, at han ønskede meget at tale med mig, og Bad mig komme til ham den første *April* om Aftenen. Jeg kom ogsaa, men da jeg aldrig har kundet klynke meget, saa svarede jeg ham, da han sagde mig, at han kun <kunde> give mig lidet Haab om Pension, og i det mindste ikke noget klækkeligt, siden de Ansøgendes Tal var saa stort: Jeg vil gjerne tilstaae Deres Høyvelbaarnhed, at der er mere trængende til Pension end jeg, i den Betragtning, at jeg fortiene<r> det, som en anden ikke kan. Det er min Ulykke, at jeg er født i et Kiøn, hvor jeg ikke kan være Staten og mig selv til den Nytte, som i et andet, Men naar Deres Høyvelbaarnhed vil have den Godhed for mig at skaffe mig Leylighed til at Blive saa nyttig, som jeg kan, saa vil jeg være Dem uendelig meere forbunden end for Pension; fordi et fortient Stykke tørt Brød smager mig uendelig Bedre end en skienket Postey; Jeg er den eneste der har arbejdet for det Danske *Theatre* for jntet; i Nie Aar, har det høstet Frugten af mit Arbeyde uden mindste Veder-Lag, jeg troer altsaa, at det ikke kan regnes for en Formastelse, at da alle andre har faaet deres Arbeyde Betalt, at jeg maatte være først Berettiget til at nyde mit Livs Ophold ved mit Arbeyde af de 1500 Rdr som Kongen har aarligen Bestemt for dem, der skriver for *Theatret*. Dette Fortrin lovede han mig, og Lagde af sig selv til, at for hver et nyt Arbeyde der kom fra min Haand, skulde jeg nyde et Kongeligt *Gratial*, men Begge Deelee Blev slet holdte.

123

Laurent havde faaet *exspectance* paa Slots Forvalter Tienesten<.> Rente Kammeret skiøttede ikke om ham, og gav ham derfor en *Instrux*, som skrækkede ham, saa han erklærede sig, at naar han fik Huuset, saa maatte der have Tienesten hvem der vilde. Fem til Sex Uger efter Fløtte Tiiden kom *Høyer* til mig og viiste mig et Brev fra *Ober Hoff Marekallen* hvor efter han skulde forkynde mig, at Huuset saa snart mueligt skulde gjøres Ledigt til at foretage de Forbedringer Herr *Laurent* krævede. Denne Omgangs Maade krænkede mig umaadelig, og sadt mig i slig en Bevægelse, at *Marquis Mejorada* som kom en Tiime efter for at tage Afskeed med mig, Blev det vaer, og spurgte hvad der var mødt mig. Jeg sagde ham det, hvor paa han svarede, at det skulde ikke sætte mig i Forlegenhed; thi han Betalte *Reventlau* sit *Palais* indtil Paaske og saa Længe skulde det med samt Haugen være ganske til min *Disposition*.

Det første han var Borte sadte jeg mig hen og skrev Prinds *Friderich* til: at den mig af *Høyer* forkyndte Ordre om straks at rømme Huuset havde sadt mig i den yderste Forskrækkelse, da jeg havde Aarsag til at ansee det for en aabenbare Kongelig Unaade, siden aldrig nogen af alle *Charlottenborgs* Beboere var bleven Behandlet saaledes. Endog i den Tiid, da Regieringen Blev kaldet haard og grum, havde *Grev Struensee* forundt Kunst forvalter *Morels* Enke trefierding Aar til at Bringe sin Mands Bøger i Orden, og mig, som et Faderløst Barn, vilde en mild og naadig Regiering gjøre Huusvild faa Uger efter at det haardeste Stød havde ramt. Enhver maatte ansee det for en Straf jeg Bad altsaa hans Kongelige Høyhed ikke at dømme mig uhørt, men i fald jeg var anklaget, da at tillade mig at forsvare mig, saa vilde man Blive overbeviist om, at jeg ingen Vrede eller Unaade fortiente. Dette Brev Lagde jeg i et andet til *Guldberg*, der ikke var skreven i en mildere Tone: jeg sagde ham: at det var mig over maade {lig} smertelig, at jeg skulde være den *Nationen* skulde faae et overtlydende Beviis paa, at Jndføds Retten kun var et Støv 124 man kastede den i Øynene, siden jeg, som et Lands Barn, der ikke var uden al Fortjeneste af mit Fædreneland, skulde gjøres Huus vild og forjages for at en Fransk Dands Mester, hvis heele Fortieneste Bestod i nogle *Caprioler*, kunde faae alle sine uforskammede og naragtige Begieringer Opfyldte. Det var ikke Egenfordeel, der Bevægede mig at gjøre denne Forestilling; thi den Spanske Minister havde, da han hørte hvorledes jeg behandledes, over ladt mig sit *Palais* indtil Paaske, men jeg holdt det for min Skyldighed at forespørge mig, om man vilde unde ham den Fornøyelse at kunde roese sig af, at have givet en Person, der havde gjort sit Navn Bekiendt i *Europa*, Huuslye, som Regieringen uden al givne Aarsag havde gjort Huusvild. Dagen efter bragte et ridende Bud et Brev til *Høyer* og et til mig, som igienkaldte den givne Ordre.

Overslaget af Bygnings *Comissionen* over de Forandringer, som *Laurent* vilde have gjort paa Huuset førend hans høye Familie kunde Beboe det, Beløb sig til 1500 Rdr, hvor den tillige erklærede, at Bygningen ikke fortiente saa store Bekostninger. Kammeret vegrede sig altsaa ved denne Udgift og *Laurent* Bekom i Steden for Huuset 200 Rdr aarligen. Derpaa tillod man mig at Blive i det, og 1778 gav jeg Ansøgning til *Gødske Moltke* om at Hans Mayestet vilde forunde mig Huuset paa min leve Tiid, saa vilde jeg selv bekoste alle *reparationerne*<.> dette var sikkert Blevet mig Bevilget, dersom *Har<s>dorff* ikke havde havt Øye paa det, men han sladdrede saa meget om den Vanziir denne Bygning var Torvet, og den hærlige Bygning der kunde opføres, saa han omsider ved Dronningens Understøttelse Bekom det, endskiønt min Fader ikke havde fortient det af ham at han skulde betage mig den smule Huuslye. Vel er det sandt, at min Fader kunde forekommet det, dersom han, som jeg Bad ham om, havde vilde søgt om, at de nederste Værelser bleve givne mig paa livstiid, thi havde man da endog vilde taget mig dem, saa havde man dog 125 maattet give mig et *Equivalent* for dem, men saa ofte jeg Bad ham derom, svarede han mig: om jeg ikke undte ham at Leve længere.

Sidst i Aaret 1777 havde *Directionen* forskaffet *Bredal* en Pension af 200 Rdr og sit Arbeyde Ligefuldt Betalt, men da den skulde først Begynde med 1778 saa døde han førend *Qvartalet* faldt. J *Martij* Maaned blev

Warnstedt Directeur, og kort derefter lod *Guldberg* mig kalde til sig, og i Dronningens Navn gav mig et *Sujet*, som hun ønskede at see udført i en *Comedie*. Jeg anvendte al muelig Flid der paa, og da jeg havde det færdig sendte jeg det til *Fredensborg*. Baade Dronningen og *Guldberg* Biefaldt det i højeste Grad; han flyede det selv til *Warnstedt* med Befalning at sætte det strax i Arbeyde til at spilles, men det er ikke spilt endnu, og lige saa lidet har jeg faaet den ringeste Betalning for det. *Wessel*, som af Phantasie, skrev et ubrugeligt Stykke 1784 skaffede *Warnstedt* 200 Rdr for det; men jeg, som efter høj Befaling anvendte mine yderste Kræfter paa et tørt *Sujet* kan med alle mine derom gjorde Erindringer, ikke erholde noget.

Foruden alt det jeg havde arbejdet for det Danske *Theater*, kan jeg endnu ved Breve fra *Nielsen*, *Linde* og [Revidil] *Reverdil* beviise at jeg var den, som ved disses Hielp, forskaffede *Trouppen* Underholdning i Sørge Aaret efter salig Kongen, da *Magistraten* Fiorten Dage før Kongens Død Betog den *Gagen*. Da jeg altsaa paa saa forskellige Maader havde saa meget at kræve af det, hvor kunde jeg da troe, at man ikke skulde tænke paa mig, naar man vilde give *Bredals* Pension Bort. Vel sandt, at *Warnstedt* vel havde den største Deel deri, der ved sine Listige og underfundige Rænker holdt mig fra at søge hos den nye *Direction* om Arbeyde, men stødet ramte mig derfor lige haardt, da denne Pension ikke allene Blev deelt imellem *Wessel* og *Thorup*, hvor af den sidste aldrig havde gjort noget for *Theatret*, og det som værre er ikke duer dertil, men *Warnstedt* endog sidst i 1779 sendte mig med 126 det meest nærgaaende Brev et Stykke tilbage, som jeg vendtede Penge for, og hvori mig Blev sagt, at Jndrettningen ved *Theatret* ikke meere tillod at tage imod mit Arbeyde. Det Oncle, som jeg endnu daglig føler, og som efter al Sandsynlighed vil ende mine Dage, er endnu en Virkning af dette umenneskelige Brev.

De maae selv dømme hvor gruesom min Forfatning var;> jeg havde fortient mindre i det Aar end de forrige og havde maattet Betale Huusleye. Jeg havde jntet at Leve af, og i steden for at faae Penge, som jeg havde fortient Blev Haabet mig Betaget om at fortiene noget i Fremtiiden. Jntet uden den faste Tiliid til Forsynet, som min Beste Fader havde lagt i min Barm holdt mig fra Fortvivlelsen. De meest gruesomste Følelser Bestormede min Siel: Skuffet, Bedraget og forfulgt af et Menneske, der havde gjort mig saa store Eeder og Løfter, der skyldede mig saa uendelig mange Venskabs Beviiser, som jeg aldrig havde gjort noget imod og som endnu skyldede mig reede laante Penge; jngen Hielper Midler for det nærværende, og ingen Udsigt til Haab i det Tilkommende. Jmidlertiid maatte der tænkes paa noget, og i Fortrøstning paa det mig Lovede *Gratias* Begyndte jeg at oversætte *Cervantes* Fortællinger. Da jeg ar-Beydede langt ud paa Natten, saa var jeg efter Fiorten Dages Forløb saa vidt at jeg kunde Begynde at lade trykke, og da *Subscribenternes* Antall blev større end jeg formodede saa Begyndte jeg at fatte Moed igien; men det værste var endnu tilbage.

Je<g> havde to Aar forhen Leveret et *Oratorium* til Hoffet, som var bleven antaget, men ikke Betalt, endskiønt jeg adskillige Gange havde mindet Grev *Holst* derom. Da nu *Schack* i Foraaret 1780 Blev *ober Hoff Marchal* skrev jeg ham til derom, og fik det, hvoraf jeg betalte Huusleye og Folke Løn. J Haab om at faae min Bog trykket i et par Maaneder, havde jeg bedet *Zoega* at forstrække mig mit Qvartal, som han ogsaa gjorde, men i Steden for 2 Maaneder, trykkede *Møller* paa det i Tie, og hvad jeg udstod i den Tiid vilde jeg ikke unde *Warnstedt* at prøve. Dyrt var alleting, Leve skulde jeg, og jntet havde jeg at Leve af. Jeg vidste 127 ingen Ven i Verden at søge Hielp hos, og *Warnstedts* Forhold afskrækkede mig fra at vende mig til nogen af dem, der kaldte sig mine Venner. Jeg Bed derfor i det suure Æble at Beklage mig for *Guldberg* over min Uhæld med Trykken, og at denne langsomhed voldte mig Mangel paa Livets Nødtørftigheder; hvor ved jeg erindrede ham om hans Løfte at forskaffe mig et *Gratias*, men jeg fik intet Svar. Her var altsaa jntet andet for end at Laane, men jngen vilde laane mig uden de meest ubillige Renter. Nøden tvang mig til at indgaae de grueligste Vilkor, og det værste var endda, at Laanet var paa saa kort en Tiid, at jeg maatte laane en større for at Betale den mindre Summa med Renterne.

Da jeg havde maattet købe min heele Boe efter min Faders Død, saa havde jeg adskillige Regninger, som jeg Betalte paa Qvartal viis, men da jeg i denne Forfatning ikke kunde Betale, saa maatte jeg for at undgaae Stævning og Dom Betale Renter af Regningen og da disse idelig Blev lagt til Hoved Summen, saa forøgedes den saaledes at da jeg omsider Begyndte at Betale paa den igien, havde Renterne opsluget alt det jeg i de to foregaaende Aar havde afbetalt. Naar jeg sagde Dem, min Ven, hvad dette ulykkelige Aar har kostet mig, saa maaskee De vilde finde det utroeligt, men Svien af det føler jeg endnu og forvinder det vel ikke i min Leve Tiid. I Fior havde jeg Haab dertil, men i Aar aldeeles jntet. De vil maaskee, min Beste Ven, Beskyldte mig, efter denne Tilstaaelse, for at have handlet daarligt, i at paatage mig at føde meere end mig selv, og jeg tilstaaer at den kolde Fornuft fordømmer mig til Trods for mit Hiertes Biefald. Det Jndtryk min Beste Fader havde Lagt i min Barm, om aldrig at afslaae den Hielp, som jeg kunde Beviise, endskiønt jeg maatte opoffre noget derfor, er uudslætteligt. Jeg havde for ofte følet selv hvor smerteligt et haardt Ney var til at kunde give *Louise* det, da hun saa inderligen Bad mig, og den Tanke, at jeg ved denne Handling Lættede en Moders Kummer for et Barn, hvis Skiebne kostede hende 128 Daglige Taare, var saa henrivende for mig, at jeg Besluttede, at foreskrive mig selv den største Jndskrækelse, og allene holde mig til det nødvendige for at kunde deele det med hende; og dette har jeg paa det strængeste efterkommet.

Da jeg nu merkede, at jeg ved en Tiimes Arbeyde for *Theatret* fortiente meere end ved en Dags af det jeg nu havde under Hænderne, saa holdt jeg det for min Pligt at forsøge om jeg ikke kunde faae noget af det; Jeg skrev derpaa *Jacobi* til derom, og han svarede mig: at det ved en kongelig *Resolution* var ganske og

aldeeles overladt til *Warnstedts* Velbehag. Saa lidet trøsteligt som dette Svar end indeholdt, saa afskrækkede det mig dog ikke ganske; jeg talte selv med *Guldberg*, og De veed hvem der havde den Godhed at vende sig til *Eichsted* paa mine Vegne, men altsammen forgieves. Da jeg altsaa ikke havde at Bebreyde mig selv at have efterladt noget, saa over gav jeg mig til Forsynet og søgte at sætte mit Sind saa meget i Roelighed, som mueligt. Jmidlertid var jeg ikke synderlig vel til Mode da den første Deel af mine *Moralske* Fortællinger kom ud; Naar Omkostningerne gik fra, Blev der jntet tilbage, og dertil kom endnu, at jeg fra nogle i Provintserne jngen Penge fik, og hos samme skal have dem endnu; men den anden Tome sadte Moed i mig igien, alle vilde have den falske Ven, saa at Begierligheden efter den solgte mig over 200 Exemplarer, og den Skade *Warnstedt* gjorde mig paa den eene Kandt, blev mig dog til en slags Fordeel paa den Anden.

Da jeg merkede, at det holdt saa meget haardt for mig, at naae det *Gratiale*, som *Guldberg* havde gjort mig Haab om, skrev jeg ham til og Bad ham i det Sted om nogle af de Østersøiske *Actier*, som Hoffet var saa naadig at uddeele, men jeg Bekom ingen Svar, og følgelig heller ingen *Actier*. Jeg fortrød siden at jeg ikke havde vent mig desangaaende til *Godske Moltke*, maaskee havde <det> Lykkedes Bedre i det mindste har jeg Aarsag til at troe <det>, og var det skeedt, saa var jeg kommen ud af al min Nød paa engang. Besynderligt er det, at Baade 129 Dronningen og *Guldberg* taledede med megen Berømmelse om mig, men endskiønt man øsede ud med Begge Hænder til andre, kunde jeg dog aldrig faae noget.

Da dette aldrig skal komme for andre end min Vens Øyne, saa kan og vil jeg ikke heller fortie for ham, et af mit Livs allerstørste Ubehageligheder, endskiønt Ærbødigheden for min Faders Aske synes at paalægge mig Tavshed. Et gammelt Skarn af en Pige, som tiente Os nogle Aar før min Moders Død, vedste saaledes at sleske og smigre for ham, at han saae kun med hendes Øyne og hørte med hendes Øren. Hengiven til alle muelige Laster, havde hun tillige den meest Ondskabs fulde Siel; og misundte andre, det hun selv ikke gad haft. De fleeste Dage var hun to gange fuld, og det hverken vilde eller kunde ikke min Fader see, naar man sagde og viiste ham, at hun ikke kunde staae paa Beenene. Hun slæbede ud af Huuset alt hvad hun kunde overkomme [alt hvad hun kunde overkomme] og gav til dem der bragte hende Brendeviin; jeg viiste min Fader adskillige Gange hendes Belæssede Drage Dukker, men Blev ikke troet. Hvor smerteligt det maatte være mig kan De let Begribe, og hvad kunde vel være meere nærgaaende for et Barn, der gjorde meere end den strænge Fornuft tillod, for at opfylde sin Pligt mod sin Fader, end at faae Daglige Prøver paa, at dette Skarn var ham uliige kierere end jeg; thi der var ingen Tvivl om, at han io havde givet mit Liv Bort for at vedlige holde hendes. Vel vovede hun sig ikke til at Binde an med mig, men maatte gjøre hvad jeg befalede, saa meget som hun end søgte ved Løgn og Ondskab at unddrage sig dette Herredømme. Jeg vai tillige overbeviist om, at Skammen allene holdt min Fader fra ikke at give hende en uindskrænket Magt, men det hun maatte give efter for holdt hun sig skadesløs for paa hendes Medtjenere, som hun tyranniserede over paa den skammeligeste Maade, uden at jeg var i Stand til at Beskytte dem; thi en Engel af Himmelen havde ikke været i Stand til at overtyde min Fader om, at hun gjorde Dem Uret, men det var 130 og maatte stedse være dem, der vilde træde hende under Fødder, og dette gruelige Huuskors maatte jeg Bære paa i Femten Aar.

Jeg har ofte sagt Dem, at jeg var et gammelt Barn, og det kan De og see heraf, at jeg har giemt den Bedste Mundfuld til sidst, det vil sige at ende mit Levnets Løb med den største Lyksalighed Livet har skienket mig, som er min mageløse *Bulous* Venskab. De veed hvorledes vor Bekiendtskab Begyndtes; det kom ikke med Sommerfuglen til sin Fuldkommenhed paa een Gang, men det voxte Langsomt og umerkeligt, som Eegen, og dette giver mig det søde Haab, at det Ligesaa vel som den, vil være i Stand til at imodstaae Avinds og Ondskabs ødeleggende Stormvinde.

Hvorledes det egentlig er gaaet til dermed veed jeg ikke at sige, men efter vort første Møde i Kongens Hauge Blev Tingene i den Forfatning de vare i nogle Aar, min Agt tog dagligen, efter det jeg hørte om ham, til og Erfarenheden har lært mig, at hans Agt for mig ikke er bleven formindsket. Derpaa førte Skiebnen os paa nye nogle Gange i Vinteren 1777 i Sælskab med hinanden, og Sommeren derpaa sendte han mig Frugter fra *Fredensborg*. Denne Gave gjorde et uliige stærkere Jndtryk hos mig, end den vilde gjort hos en hver Anden; thi fra den kiereste Haand jeg havde havt i Verden havde jeg faaet Frugter og Blomster, som en Belønning og et Pandt paa Velbehag. Vor Alder var dernæst saa forskiellig, at jeg havde været daarlig om jeg havde anseet det for en Opmærksomhed for Fruentimmeret, det var altsaa meere end et Blot Galanterie, og forpligtede mig til en dobbelt Erkiendtlighed, som jeg ogsaa skriftlig forsikkrede ham. Vinteren derpaa Besøgte han mig adskillige Gange, og ved hver Besøgelse tog mit Hierte meere og meere Deel i ham. Saaledes gik der atter et par Aar, hvori mit Hierte nærmede sig ham meere og meere, og at hans ikke kom længere fra mig, sluttede jeg deraf, at han ikke allene kom oftere til mig, men endog om Morgenen, hvilken Tiid jeg vidste var hans 131 særdeles Venner Bestemte. Sidst i Aaret 1782 gav han mig et Beviis paa sin Agt, som gjorde et overmaade stort Jndtryk hos mig; thi han raadførte sig med mig angaaende hans Forehavende at Blive *Maçon*, dette ansaae jeg efter hans Tænkemaade for saa stort et Venskabs Beviis, at jeg fra den Tiid af ikke havde taget i Betænkning at ofre mit Liv for hans Vel. Efter den Tiid Begyndte vore Samtaler, at Blive vigtigere og fortroeligere, men endskiønt en stor Deel af hans Forfatning var mig nøyere Bekiendt end han troede, og jeg gierne havde talt derom, da mit Hierte tog op rigtig Deel i alt det der angik ham, saa dog paa det han ikke skulde tiltroe mig en utiidig Nysgierrighed, saa Besluttede jeg at følge, som han leedede, og blev dette Forsæt tro. Hoffet var neppe kommen paa *Fredensborg* 1783 førend han [han] sendte mig en Æske med Frugter, som endnu vare meget rare<.> Jeg tog imod den Baade med Glæde og Skamfuldhed<.>

jeg rødmede over at tage imod hans Venskabs Beviiser, uden at give ham det ringeste fra min Side, og gjorde derfor et Stokkebaand, som Jeg sendte ham til hans Navne Dag, med et Lille Vers, som han besvarede paa det allerforbindtligste. Han yttrede derpaa det Ønske at jeg ofte vilde skrive ham til, som jeg var saa villig til at opfylde at han fik tre og undertiiden flire om Ugen. I et af dem undskyldte jeg Tonen, siden jeg var i ondt Humeur over et Brev jeg havde været nødt til at skrive *Guldberg* til for at Bringe ham hans løfter i Erindring. Men hvilke Følelser Bemestrede sig min Siel, da jeg Dagen efter Bekom et Brev fra denne fortreflige Ven med den Hielp i, som den anden havde lovet mig, men ikke holdt. Fra *November 1783* til *April 1784* er den lykkeligste og Behageligste i min hele Leve Tiid. I den saae jeg min elskede *Iohan* tre til flire Gange om Ugen og ved hver Gang jeg saae ham opdagede jeg nye Fortræfligheder hos ham, og vort knyttede Venskabs Baand Blev draget haardere. Fra den Tiid af har hvert et Øyeblik Bragt mig nye Beviiser paa, at Gud har i ham skienket mig Livets høyeste Gode i en øm 132 og sand Ven. Han har lættet mig hver en Bekymring, husvalet mig i mine Sygdomme, forekommet alle mine Ønsker, forskaffet mig sin Herres Yndest og Naade og forøget hans Gaver. Dersom *Naumann* var kommen tilbage, hvor ved jeg var Blevet vis paa *Theater* Arbeyde, saa var ved min elskede *Bulous* Venskab, den sidste Deel af mit Liv Blevet mig Ligesaa sødt og Behageligt, som det foregaaende havde været Bittert. Jeg havde da, som Søemanden, der efter lang ustanden Storm naaer sit fredelige Paulun, kastet et roeligt Øye <paa> det oprørte Hav, og uden frygt seet Bølgerne rase. Dette kan jeg vel paa en vis Maade, da jeg er tryk ved Venskabs stærke Diiger, men jeg vilde saa gjerne være mig selv noget, og ikke kaste alle Byrder paa den kiereste Deel af mig selv.

Her har De de Betydeligste Tilfælde af mit Liv; Erindringen af nogle af dem, har vædet mit Papiir med Taare, noget er ikke anført, men det veed De, og jeg skriver kun for Dem. Kun en Ven kan finde Behag i at Læse det, og dette maae være min Undskyldning om jeg har været for vidtløftig. Hos den man elsker interessere<r> alt, jeg veed De elsker mig, og denne Vished udgjør Livets Glæde og lykalighed for

Deres
hengivne Dorothea.
133

Johan Bülows notits om Charlotta Dorothea Biehl.

Sammen med Charlotta Dorothea Biehls »Mit ubetydelige Levnets Løb« ligger et kort notat (3 små sider) af Johan Bülow om hende. Det lyder således:

Kammerherre Suhm skrev om denne sieldne Pige: (-See Suhms samlede[de] Skrifter Kiøb: 1793. 10de D. pag: 37.) - lomfru C. D. Biehl besad megen Geist, Munterhed og Hukomelse, vel megen Egenkiærlighed, hvorfor hendes critiske Venner ei kunde raade hende, og tilsidst unddroge sig, da hun ei oplæste sine Stykker for dem uden for at roses. Hun var gavmild, havde ei meget, og altid i trængende Omstændigheder: Hendes danske Prosa er meget god; Borneman lærte hende det mechaniske af Versene. Man satte ei den Pris paa hende, hun! fortiente. Hun fandt megen Behag i at oplære unge Fruentimmer i dramatisk Action, og maae Frue Walter takke hende endeel for, at hun deri tog Palmen fra alle andre hos - ... saavidt Suhm.

Denne Skribentinde døde i Kiøbenhavn d. 17. Maj 1788 i hendes 57. Aar. - Suhm satte hende følgende Epitaphium:
134

- H.S.E.
- Charlotta Dorothea Biehl
- Comedia
- Danorum
- Detouches
- Carmine
- Sappho.

s. 2

I H. I. Birchs, Billedgallerie for Fruentimmer [er], Khvn. 1793 80. 1 ste D: pag: 163. findes under XXI Udtog af hendes foran staaende egenhændige Levnets Beskrivelse som hun, paa min Fødselsdag, glædede mig med.

Hendes Figur var af en sielden liden Væxt. Hun var overordentlig feed, som kom vel deraf, at hun ingen

Bevægelse gjorde sig. I hendes Øjne var megen Ild; hun var stedse munter skøndt hun ikke altid havde Aarsag dertil, men hun glemte sine Gienvordigheder og var blid og meget snaksom naar hendes Venner besøgte hende - hendes Uvenner bleve ikke skaanede hverken mundtlig eller skriftlig - Men varmere Ven af sine Venner kiændte jeg ikke - Hendes Hukommelse var næsten mageløs: Hun fortaalte mig, at da der en Gang i et Vennelaug blev talt derom, vilde man sætte den paa Prøve, man blev enig om at give hende Almanaken, som hun læste 3. Gange igiennem, og derefter opramsede alle Navnene paa Dagene af hele Aaret i samme Orden som de følge paa hinanden uden at tage en Gang Fejl.

135

s. 3

Flere ligesaa forunderlige Prøver aflagde hun paa hendes lykkelige Hukommelse -

Min Silhouette, indfattet i en Pretension, som jeg havde foræret hende, bad hun mig om, maatte følge med hende i Graven, og det skeede - Hun troede der at hvile [der] i Ro, men ogsaa i den var hun ikke fri for Forfølgelse; thi en Bombe knuste hende i Kisten da Khvn blev beleiret af de Engelske -

Hendes varme og trofaste Venskab for mig paaskiønner jeg, og hendes Minde skal stedse være mig kiært og dyrebart.

JBülow.

Min Venindes Billede har jeg ladet stikke i Kobber efter et Mignatür Portrait som hun forærede mig. Desværre! det er ikke meget Hig.

JBw.

136

Tekstkritiske noter

1

36 {hans} læsemåde usikker

2

1 De 7 Døe. 11 De

3

19 {Skat} læsemåde usikker 33 været <mig> Bobé

4

9 Tilboyelighed 40 Informationer Bobé

5

6 <han> Bobé 27 før Bobé 34 har over lin. 44 kan de

6

33 dode

9

38 med hvad

10

3 stodende 5 dere 15 oyensyn/Lige 43 giore

11

11 forend 46 af <sig> selv *Bobé*

12

10 Bringey 42 de 43 <Uret> *Bobé*

13

6-8 *anakoluthisk periode* 14 før..de 16 mulig læsemåde er Eyenskaber 25 Soe 46 dem 48 dem

14

21 forgi.ves

15

9 de har 14 deres 21 det Kys *Bobé* 30 ey (*mulig læsemåde er ej*) over lin. 42 og 43 med (*jfr. 8,19*) : mod *Bobé*

137

16

12 ham over lin. 17 Ram.hart 38 naar De 41 Dem til 43 faae : fik*Bobé* 47 forseglede *Bobé*

17

18 lærte <jeg> *Bobé* 21 de selv 33 Folk tilf. i marg. 35 selv over lin. 46 Bog

18

4 <jeg> *Bobé* 10 Fornoyelse

19

7 Hullen 32 bler

20

19 Forældredrs 27 min i *ulæselig rett.* 45 forste

21

4 <vor> *Bobé* 20 tallet 57 over lin. 27 de 32 <hvor> jeg var *Bobé* 41 Coliquon

22

7 skøttede før rett. 10 allerfarligst <syg> *Bobé* 10 man : han *Bobé* 13 Mælk *Bobé* 21 Smerten 23 <jeg> *Bobé*; forbed 25 dem 26 de 29 da over lin. 32 giore

24

13 for 16 dem 20 noye 36 hoyeste 41 dem 42 Græssels 48 end 16 : end 6*Bobé*

25

22 en lidet 25 de 34 Aaret

26

12 dem : *det før rett.* 37 Bedommelse 41 gjøre, 48 med *Bobé* : men MS ; <Selskabs> *Bobé*

27

16 de 35 geg 38 de 48 og <at> han *Bobé*

28

10 og de 12 havde (-de over lin.) : har før rett. 18 noyere 26 de 28 de 32 dem 34 Hoyagtelse 44 hansaae

29

4-6 anakoluthisk periode 9 Bevise: 11 gav jeg mit at 28 ham 41 inde tilf. i mar g. 43 de
138
30
10 hvoroprigtig ; dem, at De 16 dem 19 de 23 skuiles 30 Repilitionerne 36 plappede 47 heller
31
8 Revidil 18 vedste 26 de 28 det, 43 forend
32
6 havde De 7 De 9 skal De ; at De 40 sagt: 47 Glnist
33
19 de 20 havde (1) over lin. 26 fandt Bobé : faldt MS
34
21 De saae 26 Etaten, 33 lidet saa lidet 40 forste
35
20 de finde 33 inget
36
16 De 29 Spurgte hand
37
12 hoysalig 34 sagde over lin.
38
27 at de 28 mistet Dem 29 Dem 38 foled
39
6 da over lin. 15 <Aar> Bobé ; talle 23 jeg over lin. 41 forholde
40
7 Dem 16 min 18 Varine 21 Giorde før rett. 44 hoy salig 50 Ansogendes
41
4 Hoyvelbaarnhed 8 der, 11 Deres 21 Hoyer 39 giore
42
6 sit over lin. 17-18 reparationerne, 27 Dem 36 Grad Bobé: Gud MS 48 for 51 sandt Bobé : snart MS
43
11 var, 32 min : mig før rett.
45
5 for 13 Dem 29 stredse
46
5 besøgte 13 med over lin. 18 noyere
47
8 Dem

Kommentar

Hvor intet andet er anført, henviser side- og linietællingen til originalmanuskriptet, som er fulgt linie for linie i udgaven. Kommentaren omfatter tre typer noter: sproglige ordforklaringer, personalhistoriske opklarende noter og alment kulturhistoriske realkommentarer.

De sproglige ordforklaringer bygger i det væsentlige på Ordbog over det danske Sprog, udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Kbh. 1919-1956 (forkortet til: ODS).

Udgangspunktet for de personalhistoriske noter er: a) Louis Bobés 1. udgave af »Mit ubetydelige Levnets Løb«, Kbh. 1909. Denne var forsynet med en kommentar, som var særdeles veldokumenteret, når det gjaldt personalhistoriske spørgsmål. Bobé's arbejde på dette område har jeg ikke set nogen grund til at gøre om (dog må hans personlige vurderinger stå for hans egen regning, som f.eks. når han finder, at Ch. D. Biehl ligner sin fader i frastødende udseende, noten til s. 1,21). Nedenfor citeres uddrag af disse noter ordret i anførelstegn med et vedføjet »(Bobé)«. b) Dansk Biografisk Leksikon (3. udgave). Hvis en person er optaget heri, er dette anført i noten under forkortelsen: DBL. c) Sv. Cedergreen Bechs bog »Brev fra Dorothea«, Kbh. 1975, som fortrinsvis indeholder et udvalg af Biehls historiske breve. Heri er mange af de samme personer, som er omtalt i selvbiografien, nævnt. Der henvises generelt til denne bog og dens navneregister. Konkrete henvisninger til dette værk angives ved forkortelsen: Sv.C.B. samt sidetal.

De almene realkommentarer er udarbejdet ud fra såvel alment håndbogsstof som nyfremdraget kildemateriale. En del henvisninger til artikler og monografier dels til videre læsning, dels til dokumentation er anført.

140

blev: blev til

Bulou: Johan Bülow, jfr. indledningen, »Johan og Dorothea«

1 3

saae min Broder... at Ligge: så, at min broder lå, så min broder ligge. Om broderen, Carl Biehl, se note til s. 39,9

5

President Brøer: »Hans Brøer blev 1705 Hoffurer, 1707 Mundskænk hos Prins Christian, 1711 Præsident i Borgretten« (en særlig domstol for hoffets betjente m. fl.) »og Slotsfoged paa Københavns Slot, d. 19. Febr. 1739; g. 13 Febr. 1710 m. Charlotte Dorothea Müller, d. 1. Maj 1746, Datter af Infanterikaptajn Arendt M. og Charlotte Amalie, f. v. Peperlow (Fra Arkiv og Museum II, 214). De havde Børnene: Frederik Ludvig, f. 1709 (se nedenfor); Carl, dbt. 28. Marts 1712, d. 15. Marts 1729; Sophie Hedevig, dbt. 16. Juli 1713 (C. D. Biehls Moder); Christian, dbt. 1. Marts 1715, d. 1767; Louise, dbt. 1. Sept. 1717, d. lille; Charlotte Amalie, dbt. 17. Febr. 1719, d. lille; Charlotte Amalie, dbt. 17. Febr. 1720, d. 1737.« (Bobé)

6

som: hvilket

13

Bekom: fik

18

vist: sikkert

19

skionne: (begynde at) forstå

21

mine Forældre: »Christian Æmilius Biehl (Søn af Handelsmand, Vinhandler og Theskænker Claus Biehl og Margrethe Dorothea Jungvoss), f. 12. Sept. 1708, fra 1754 Sekretær ved det Kgl. Akademi samt Inspektør ved Charlottenborg Slot, d. 29. Marts 1777, gift 18. Jan 1730 med Sophie Hedeveg Brøer (f. 15. Juli 1713, d. 13. Okt. 1762). Hans Portræt, malet af Pilo, findes endnu paa Akademiet, gengivet i E. F. S. Lund: Danske malede Portræter, V, 19, og viser en Mand af usædvanlig Fedme i Ansigtet, hvilken Datteren synes at have arvet baade efter Faderen og Morfaderen. Hans Træk, der er ret frastødende, minder om Datterens. Biehl boede vistnok i den nordlige Fløjs Vestende ud mod Kongens Nytorv og Nyhavn, hvor der tidligere fandtes en særlig Indgang. Fra Vinduerne i Gaardens Hjørne kunde C. D. Biehl iagttage alle ind- og udpasserende (P. Johansen: Det Kgl. 141 Akademi for de skønne Kunster 1800-1904, Kbh. 1904, 409.)« (Bobé). C. Æ. Biehls portræt ses også gengivet i: Dansk Kunsthistorie, bind 3, udg. af Torben Holck Colding m.fl., fig. 3, Kbh. 1972, og hos Sv.C.B. s. 17.

25

kastet af mig: tabt (se: tæppet, dynen)

27

med Føye: med rette

2 20

i alle tilstødende Gienvordigheder: i al ind træffende modgang, i den modgang jeg har haft

21

Rix ort: Rigsort, mønt med værdi af 1/4 rigsdaler, 24 skilling

22

tiilig: tidligt

23

fyldestgiøre smaae Begierligheder: opfylde mindre behov

24

slihvurne: (eller slikvorne) slikne

24

naskende: (gnaskende, smaskende) lækkersultne

25

Brystbillede: portræt

27

Mand: »Manden« er Kong Christian VI. I perioden 1731-1746 blev han hvert år afbildet i profil på forsiden af 24-skillingmønten (= rigsorten). Hverken tidligere eller senere findes denne mønt prydet med et portræt. Mønten udgik efter 1788. - Jfr. H.H. Schou, Danske og norske mønter 1448-1925, MI, Kbh. 1926.

28

Chatoll: 1) skab med skuffer og skriveklap 2) pengeskrin

37

Perryk: paryk

38

jntet mindre end: langt fra

38

karrig: nærig

43

opdagede: røbede

44

Ligning: lighed

3 5

som: hvilket

9

føre: raske

12

graae hærdet: gråhåret

31

min ældste Oncle: Biehls morbroder, »Frederik Ludvig Brøer, dbt. 24. Nov. 1709, 1743 Sekretær i Politi- og Kommercekollegiet, 1746 Kancelliraad, 1771 Sekretær i Hof- og Stadsretten, d. 1781, g. 1. G. 21. 142 Maj 1743 m. Ingeborg Augusta Kreyer, d. 1744 (Datter af Justitsraad Lorentz K.); 2. G. 9. Nov. 1746 m. Charlotte Elisabeth Bøfecke, f. 1727, d. 1782 (Pershist. Tidsskr. 2. R. IV, 8)« (Bobé). Henvisningen til Pershist. T. bekræfter ikke noten, som dog muligvis er rigtig. S. 9 smsts. opregnes justitsråd L. Kreyers børn, men Ingeborg Augusta er ikke heriblandt. Biehl omtaler senere i skriftet en person som »min Oncle« (jfr. navneindex) uden nærmere bestemmelse af, hvilken onkel, det drejer sig om. Det er sandsynligt, at det er den samme ældste onkel som her. Hans ægteskab med tanten til »Frøken Bøfecke« (jfr. navneindex), som Biehl kendte godt p.g.a. deres fælles interesse for teateret, taler for, at Biehl har haft fortsat kontakt med netop denne onkel. Biehls moder fortælles s. 9 at holde hus for onkelen efter bedstemoderens død, og det er vel rimeligt på tidens præmisser at antage, at det var den ældste broder, der nød dette privilegium. Desuden kunne den frydefulde tone i fortællingen s. 9 typisk for Biehl være et »tak for sidst« til onkelen for hans her omtalte drillerier mod hende i barndommen.

33

Belees: være til grin

34

mange Daarligheder: mangen en tåbelighed, letsindighed, ubetænksomhed

35

rørte mig: påvirkede mig, gik mig på

39

Vittighed: forstand

43

Hauge: have

43

Vedhaugen: indhegnet gård til brænde (især ved slotte) - »Vedhaven laa nedenfor Proviantgaarden og Proviantbageriet helt ud til Havnen« (Bobé)

4 2

Dukke Tøj: dukketing, legetøj

3

Ziirligt: pynteligt, til pynt

6

jeg vendte mig ... til: jeg vænnede mig til, lærte

8

skident: usselt, ringe

10

kiendes: bemærkes 143

12

Holbergs Comedier, Peder Paars og Dannemarks Historie: Ludvig Holberg (1684-1754) har tydeligt været blandt Biehls store, litterære forbilleder. Han er en af de meget få danske forfattere, hun nævner, og hendes omtale er ubetinget positiv. Fra ham overtager hun komediens maskenavne. Hun har dog aldrig forsøgt at efterligne ham i sin digtning, som hele tiden er direkte inspireret af samtidens udenlandske litteratur. Det har enten været de tre bind »Comoedier ... ved Hans Mickelsen« fra 1723-1725, Holbergs første komedieudgave, eller den udvidede 5-binds komedieudgave »Den danske Skueplads« fra 1731, Biehls bedstefader forærede hende omkring 1735. Senere, 1753-1754, blev enkelte komedier yderligere føjet til samlingen. »En sandfærdig ny Vise om Peder Paars« udkom 1719-1720. »Dannemarks Riges Historie« i tre bind udkom 1732-1735. Jfr. Carl S. Petersens udgave: »Ludvig Holbergs Samlede Skrifter«, bind I-XVIII, Kbh. 1913-1963, trykt i kronologisk rækkefølge.

13

mig: etisk dativ (overflødig)

14

forekomme: komme i forkøbet, hindre

15

vist: bestemt, skam

40

Informatorer: (privat-)lærere (jfr. s. 6,44: »Læremestere«).

43

uden Haab: (tilsyneladende) håbløst syg

5 5

Begravelse: gravsted

7

De har Føye til at troe: De har god grund til at mene

13

af: fra

14

rørte Slaget ham: fik han et slagtilfælde

14

til min ... Fortræd: til skade for mig

15

Betaget: frataget (d.v.s. han mistede mælet, kunne ikke tale)

19

Forliis: tab

27

Aftenen: eftermiddagen (ved tretiden, jfr. næste side)

27

for: før

31

Pladen: plade med den afdødes navn indgraveret, anbragt ovenpå kistelåget

33

vældende: fremvældende, strømmende 144

6 4

Condolationer: tilkendegivelser af medfølelse f. eks. i form af høflighedsbesøg ved dødsfald

5

mit Syn: synet af mig

7

Genie: (af latin: genius). I flg. folketroen i det antikke Rom en art personlig skytsånd, der, som et andet jeg fulgte det enkelte individ fra fødsel til død og delte alle glæder og sorger. Ofte afbildet som en sørgeskikkelse på gravsten.

8

Staldmester Bulous Fader: »Hans Henrik v. Bülow (1733-89), Gehejmerraad, Kammerherre og Staldmester, var Søn af Engelke v. Bülow, f. 24. Jan. 1691, blev 1695 Fændrik i Livgarden til Fods, 1697 Sekondltnt., Kammerjunker, 1702 Major i Bataillonen Württemberg-Oels, afsk. 1710, 1721 Hofmarskal hos Prins Carl, 1729 hos Prinsesse Sophie Hedevig, 1730 Amtmand i Tryggevalde, Assessor i Højesteret. Om hans Død er indtegnet følgende Notits i Gunderslev Kirkebog: 1740, d. 18. Oct., begravet i Gundersløv Kirke Engelchen von Bülow, Ridder af Dannebrog, for hen Marschall ved sal. Prince Carls Hof og Amtmand ofver Trygevalde Amt; var kommen fra Wemmeltoft (hvor han boede) for at besøge Ober Cammer-Herre Carl Adolph von Piessen paa Gundersløfholm, hvor hand blef syg d. 5. Oct.; d. 8. dito loed Sygdommen sig kiende, at det var Smaakopper, blef og samme Dag bereedt. Smaakopperne kom nok jo mere og mere ud, men til Bedring loed det sig icke tegne, og laae saaledis i al Stilhed og Taalmodighed, indtil det behagede Gud ved en sal. Død at bortkalde ham d. 15. Oct. om Afftenen Klocken omtrent 10, gammel omtrent 48 Aar. Hans Frue var imidlertid paa Vemmetoft, hvor og nogle af den salige Herris Børn paa samme Tid af Smaakopper vare sengeliggende.« (Bobé). Biehl omtaler staldmester Bülow flere gange i de »Historiske Breve«, altid med stor varme.

14

Vendningen: den (spidsfindigt drejede) anvendelse

14

frapperede: gjorde et pludseligt og stærkt indtryk på

16

stak i: gav sig til

17

ventelig: sandsynligvis

25

til Maade: tilpas 145

31

Lod sig til kiende: viste sig, kom frem

32

Ubillighed: uretfærdighed, urimelighed

7 4

vende mig i et Lagen: Meningen er sandsynligvis, at hun ville blive pisket til blods således, at hun måtte behandles som slemt tilredte sårpatienter, der mest skånsomt og hygiejnisk »vendes i lagener«, som forsigtigt rulles ind under dem. (Ses ikke bekræftet i ODS)

16

Overtøyet: det yderste lag stof, stoffet (modsat foret)

24

Rammen: syramme af træ, som stoffet kunne spændes fast på under arbejdet

29

Tralværks Seng: tremmeseng

30

tiilig: tidligt

34

Fod Gardinet: forhænget ved fodenden af sengen

43

Belovede: udlovede, varslede

46

Chatol: 1)skab med skuffer og skriveklap 2) pengeskrin

8 2

Peperlow: »Gustav Vilhelm Peperlow blev 1706 Kadet, 1711 Sekondltnt., 1714 Premierltnt., 1719 Kaptltnt., 1735 Kommandørkaptajn, d. 1742, Søn af Johan Albrecht P., d. 1705, og Else Margrethe Bille (1668-1710) til Ourupgaard.« (Bobé)

3

feylede mig: var i vejen med mig

6

søge mig ud: udvælge

12

det Tydske Cancellie: Det tyske cancelli var under enevælden i Danmark en art regeringskollegium, hvis opgave var at varetage sager, der vedrørte Hertugdømmerne, samt i almindelighed den del af den statslige korrespondance, som førtes på tysk. Formelt var det en afdeling af Det danske Cancelli, men reelt fungerede det næsten selvstændigt.

12

Miles: Frederik Miles, ansat 1741 i Krigskancelliet, 1742-43 Auditør ved Landkadetkompagniet, herefter til 1747 Gehejmesekretær hos Hertugen af Württemberg-Oels, 1762 Auditør ved Husarregimentet, 1765 ved den kombinerede Livgarde, 1772 Regimentskvartermester ved møenske hvervede Inf. reg., Krigsraad, d. 10. Maj 1782.« (Bobé)

12

udlod sig dermed: udtalte sig om, ytrede sig om 146

18

som: hvilket

19

handlede med: behandlede

20

lagt: ligget

25

uudstaaelig: uudholdelig

30

imellem: indimellem, engang imellem

9 3

sin Moder sin Begiering: sin moders ønske

8

Nips: smykker, fine ting

9

Confirmations Dag: I 1736 (under den pietistiske Kong Christian VI's regering) indførtes i Danmark en tvungen konfirmationsordning, udarbejdet af Vajsenhusdirektør J. W. Schrøder og hofprædikant J. B. Bluhme. Konfirmationsforberedelsen var baseret på Erik Pontoppidans katekismus »Sandhed til Guds frygtighed« (1737). Konfirmanderne var normalt 14-15 år og måtte ikke være under 13. 1. søndag efter påske og søndag efter Mikkelsdag (29. september) var faste konfirmationsdage.

10

ventelig: sandsynligvis

16

Bekom: fik

18

Betydelig: betydningsfuld

19

tog ... til Raade: (normalt: til Raads) rådførte mig med

20

noksom: tilstrækkelig

22

et Rov for: et bytte for

25

Neglige: nattøj; »i dyb Neglige« betyder ofte: meget »let« påklædt

27

Besynderligt: særligt, dybt

29

Kiereste: ægtefælle, hustru; forlovede. Fra ca. midten af det 18. årh. bruges ordet sjældnere i betydningen »ægtefælle«. Biehls fortælling vedrører tidspunktet juni 1746. Hvis der her er tale om hendes ældste onkel (jfr. note til 3.31) - og hvis Biehl er nøjagtig med sin betegnelse - må det betyde »forlovede«, da

onkelen dengang var forlovet med Charlotte Elisabeth Bøfecke, som han blev gift med 9. november samme år.

47

vidst: med sikkerhed, garanteret 147

10 9

glimrende: strålende (fra overfladen)

10

Riddere: rangspersoner

12

Berømmelser: ros, smiger

13

Begegnet: behandlet

19

havde overtraet: ikke havde rettet mig efter

31

forefaldt: fandt sted

35

Besyderlig: Bemærkelsesværdigt, interessant

36

forskaffede: skaffede, hjalp til at opnå

38

Betingede sig: stillede betingelserne for, udvirkede

39

Erfarenhed: erfaring

11 4

Sælskabs Søstre: veninder

13

Empfindt Lighed: ømfindtlighed, følsomhed

16

til Fals: til salg

17

Forretninger: sager

17

holdt ... op: forsinkede

18

Iudikier: »Elisabeth Lucie Kreyer, f. 8. Juni 1708 i Kbhvn., d. 1. Juni 1778 (Datter af Assessor i Højesteret, Justitsraad Lorentz Kreyer og Sara Sohl), g. 11. Juni 1731 m. Kommandørkaptajn Nicolai Peter Judicher, f. 21.

Okt. 1705, d. 15. (18.) Marts 1748. - Fru Judicher byggede o. 1775 Skovlyst ved Gjelshus, som hun 1776 solgte til Skuespiller Adam Gottlob Gielstrup (Data efter Kisteplader i Holmens Kap. Hofmann: Fundationer VII. Skøde- og Panteprotk. i Landsark.)« (Bobé)

20

Tillæg: tilføjelse

26

Skabning: udseende

32

Begierlighed: lidenskab

40

skiønne: erkende, forstå

43

Skyldighed: høflighedspligt

46

af mig selv: af min egen frie vilje, frivilligt 148

12 7

Bryde løs: få et raserianfald

8

forbinder: forpligter

9

empfindtligt: følsomt, sårbart

10

Creatur: skabning, væsen

12

naar Retten var aabenbare imod mig: når jeg åbenlyst havde uret

13

min antagne Satz: min antagelse, mit synspunkt

14

overtyde: overbevise

18

selv gjorde: selvgjorte, egne

19

spillede ... Mester: optrådte som herre

27

de Airs hun gav sig: den »vigtige« måde, hun optrådte på

33

det første: så snart som

33

Forhold: opførsel, holdning

38

have Føye: have god grund, være berettiget

41

Billighed: rimelighed, retfærdighed

7

elskværdig: indtagende, charmerende

13 7

Vivacit : livlighed

9

Agt: agtelse, hensyn, respekt

11

plat: klar, ren, fuldkommen

15

Ubillighed: urimelighed, uretfærdighed

21

som jeg satte i hans eget Behag: hvilket jeg lod være hans egen afgørelse

22

med det Vilkaar: på den betingelse

23

spilte: spildte

25

Ramshart: »Peder Ramshart, dbt. 1. Apr. 1723 i Holmens Kirke (Søn af en Premierltnt. i S etaten), 1740 Kadet, 1746 Sekondltnt., permitteret Jan. 1748 paa en Rejse til Holland, 1752 Premierltnt., 1755 Kaptajnltn., d. 1. Aug. 1756. Han  gtede 1755 Maria Christiana Rothe (Mil. Enkekasse 1915).« (Bobé)

27

Moraliteten: moral

36

glemme sig selv: forglemme sig, tabe fatningen

40

Belagt: betegnet

40

Forhold: væremåde, opførsel

44

vist: ganske afgjort 149

14 2

interesserede ... til at: gjorde ... interesseret i at, vakte interesse hos ... for at 5 *Berømmelser:* ros, lovord

12

Blindlings: blindt

13

Forhold: opførsel, væremåde

17

forekommende: beleven, høflig, elskværdig

29

uvilkaarlig: som ikke er underlagt viljen, uforsætlig, utilsigtet, ufrivillig

41

Forstand: betydning

43

Begivenhed: sammenhæng

47

Provindserne: de udenfor hovedstaden liggende dele af Danmark

47

Tieneste: stilling

48

ventelig: sandsynligvis

15 11

Agt: agtelse, respekt, anerkendelse

14

Forhold: væsen, væremåde

24

Bemestrede sig: greb

26

Ubillighed: urimelighed

30

Ladet sig forstaae dermed for mig: gjort det helt klart for mig, talt rent ud med mig om det

32

Bide mig i Fingeren for: fortryde, ærgre mig over

34

naar: hvis

42

handle ... med: behandle

44

Capricer: nykker, griller

45

Daare Kiste Stræger: vanvittige idéer. Udtrykket er brugt nedsættende i en betydning svarende til »det er lige til den lukkede«. - Dårekisten var oprindeligt en tømret indhegning til indespærring af sindssyge. Da de første danske hospitaler kom frem i midten af 1700-tallet, var dårekisterne fast inventar. På Helsingør hospital var der 6 i slutningen af århundredet. De var lavet af egetømmer og planker og indvendigt foret med brædder. Flere læger i samtiden tog afstand fra dem og gav direkte udtryk for, at raske, begavede mennesker ville kunne blive sindssyge af at opholde sig i dårekister. Jfr. A. Hjorth Rasmussens artikel »Lægedom« s. 230-232, trykt i: Axel Steensberg, *Dagligliv i 150 Danmark i det syttende og attende århundrede*, Kbh. 1971. Heri citeres følgende beskrivelse af kisterne: »De er hver for sig omtrent 4 kvadratalen i størrelse med et lidet aflangt udskåret hul, hvorigennem lidet lysning og frisk luft finder indgang. Desuden er indvendig anbragt en seng eller briks og et lidet lokum.«

16 3

overlydt: højlydt, højt og tydeligt

4

hans Kiols Forliis: tabet af præstekjolen. D.v.s.: han ville blive sat fra præstegerningen

12

Aaringer: år

17

Krig: Den østrigske Arvefølgekrig 1740-1748

20

hentydes: forklares som beroende på, udlægges som sigtende til, tilskrives

21

Bestaae med: være foreneligt med

24

foredrog ham alle de: foretrak ham fremfor alle dem

25

overtydet: overbevist

29

saae ... vidtløftig ud: havde lange udsigter

41

forbandt: forpligtede

46

giorde Convoluten: Før den maskinfremstillede konvolut kom i produktion (omkring midten af det 19. årh.) klarede man sig på anden måde, mest almindeligt ved forskellige, mere eller mindre kunstfærdige brevfoldningsmetoder. F.eks. kunne man, hvis brevets bagside var ubeskrevet, folde selve brevarket på langs, i tre dele: et midterparti og to lidt smallere sidefløje, bøjet ned, således at brevtæksten var »pakket ind«. Dernæst bukkedes de to ender ind mod midten, den ene stukket ind i eller lagt ovenpå den anden. Sammenføjningen blev lukket med en oblat eller forsejlet med smeltet lak, der størknede og måtte »brydes« før læsningen af brevet. På den omstående, glatte side blev navn og adresse skrevet. Denne metode, der bl.a. havde den fordel at spare papir, minder om det moderne aerogram, der tilsvarende sparer vægt.

Bestod brevet af flere ark, kunne man tage et ekstra stykke blankt papir og pakke det udenom som omslag (jfr. den tyske glose for 151 konvolut »Briefumschlag«) efter samme foldemetode. Det er sandsynligvis den P.A. Heiberg tænker på, når han i 1830 skriver: »Jeg tog et Ark Papiir, og gjorde min

Konvolut paa Fransk Maneer, uden Hjelp af Papirs-Sax« (citeret efter Ordbog over Det Danske Sprog s.v. Konvolut 3.). Ofte blev disse ikke så holdbare forsendelser overbragt ved private bude. Jfr. Biehls efterskrift på brevet til Bülow af 27. maj 1787, citeret i indledningen, »Johan og Dorothea«.

Til forsendelser, der skulle have en vis soliditet og befordres af postvæsenet, anvendtes hjemmegjorte omslag. Forstærkninger med korsbånd i ordets oprindelige betydning: bånd lagt på kryds om brevpakken, har muligvis været almindelige. H. C. Andersen skriver flere steder i sine dagbøger, at han sender noget »i Korsbaand«. Flere breve - fra forskellige personer - kunne samles i samme pakke, »åbne«, som Biehl gør det her, eller for fortrolighedens skyld: forseglede. Disse konvolutter blev ofte »gjort« eller »slaaet om« af en anden end brevskriveren, jfr. følgende Heiberg-citat citeret sst., hvor ikke mindre end tre personer er involveret i afsendelsen af eet brev: »De skriver to Ord neden under hans Brev, saa skal jeg siden slaae en Konvolut derom«.

Biehl selv anvendte flere forskellige konvoluttyper til sine breve til Johan Bülow. Til breve, der skulle sendes over større afstande, brugte hun en »omslagskonvolut« på ca. 5x10 cm, se billede hos Sv.C.B. s. 295. Af denne konvolutts bagside (ikke vist på billedet) fremgår, at den er klippet til med saks, i facon som en moderne konvolut med fire trekantede flige foldet ind mod midten. Sine små billetlignende breve foldede hun derimod (uden anvendelse af egentlig konvolut), ofte flere gange lagt sammen, 2, 3 eller 4 (sidste gang på langs). I en periode sender hun dem af sted foldet som små trekanter, hvis længste side var ca. 5 cm. Sådanne personlige og kunstfærdige foldemetoder var sandsynligvis særlig anvendt af kvinder. Til forsegling anvendte hun mindst to stempler, et billedpydet med en stående kvindeskikkelse (muligvis gudinden Athene, muligvis Sandhedens Gudinde) og et andet med hendes yndlingsbogstav B (som Biehl og Bülow) 152 omgivet af en blomsterranke. Nu og da lod hun budet overbringe brevet til den elskede Johan sammen med varme kager.

I H. C. Andersen Album I-V, 1. Det store album s. 196, udgivet af Kåre Olsen, Helga Vang Lauridsen og Kirsten Weber, København 1980, er gengivet et brev fra Robert Schumann til H. C. Andersen, dateret 25. juli 1844, som meget tydeligt, såvel ved de synlige foldekanter på brevet som ved farvekontrasten mellem det udbredte arks inderside og yderside under forsendelsen, illustrerer den ovenfor beskrevne 3-delte foldemetode. Jeg takker forskningsbibliotekar i Håndskriftafdelingen på Det kgl. Bibliotek, Kirsten Weber, for samtaler om brevforsendelser i 1700-tallet.

17 7

de Franske Skuespill: Da teatret i København i 1748, efter 20 års pause, blev genåbnet, var en vigtig begivenhed Pierre de Launais' franske skuespiltrups optræden i årene 1748-1753, som Biehl her fortæller om. Foruden den faste stab på 4 mandlige og 3 kvindelige skuespillere var der bl. a. en balletmester og en danserinde. Suffløren Pierre Chevalier var samtidig boghandler og bogtrykker og udgav i løbet af det første år 31 skuespiltekster fra truppens repertoire, samlede under titlen: Recueil de pièces choisies du nouveau Théâtre Français et Italien. I st. f. Molière spilledes nu Regnard og Destouches. Den følsomme komedies franske forfattere kom til at påvirke Biehl. Det var fra dette besøg hun hentede ideer til sine første egne komedier og til sin mangeårige oversættelsesvirksomhed, som hun i øvrigt gør meget lidt ud af i selvbiografien. - Om den franske trups besøg i København, se Anne E. Jensen, Studier over europæisk drama i Danmark 1722-1770, Kbh. 1968, bind 1 s. 358-371 og s. 489-490.

10

pronunciationen: udtalen

11

en Grammaire og en Dictionnaire: en grammatik og en ordbog

19

Verba: (latin: ord), udsagnsord. Her sandsynligvis om ordbøjningerne, d.v.s. formlæren

20

Anviisning: vejledning

22

i en Periode: i en sætningskæde, indenfor et punktum 153

24

holdt: anså for

28

Felix Osten: »Frederik Felix v. der Osten (1709-62), den Gang Kaptajn i Livgarden til Fods, senest Oberst ved sjællandske nationale Inf. Reg. (L. Bobé: Efterladte Pap. fra den Reventlowske Familiekrede VII, 527).« (Bobé)

30

afhandlede ...en alvorlig Materie: diskuterede et alvorligt emne

32

slaae ... af Skoelen: overgå

40

sildig: sent

41

vist: bestemt

18 2

La paisanne parvenue: roman af Charles de Fieux Mouhy, skrevet i 1735 i inspiration fra Marivaux's samtidige moderoman: »Le paysan parvenu«, som man hidtil - sandsynligvis fejlagtigt - har ment, der var tale om.

4

udbudet: bedt ud, inviteret ud

5

for Kakkelovns Døren: foran kakkelovnsdøren

9

sadt og sydt: har siddet og syet

31

foretage mig: sætte mig for

39

Moltke: Lensgreve A.G. Moltke (1710-1792). M. var under hele Frederik V's regeringstid (1746-1766) meget nært knyttet til hoffet og fik som overhofmarskal en ganske særlig status som en art personlig ven og rådgiver for kongen. Både i politiske og kulturelle beslutninger var han en uomgængelig skikkelse. Efter kongens død blev M.'s magt indskrænket. Christian VII brød sig ikke om ham. M. blev straks afskediget uden pension fra sine vigtigste poster, men inden længe var han dog tilbage i en del af dem. Blandt hans funktioner under Frederik V var forvaltningen af »Partikulærkassen«, hoffets midler, som blandt andet anvendtes til støtte for kulturelle initiativer. Det er sandsynligvis i denne funktion Biehl tænker på ham s. 26,17. Se også noten til 37,12. - DBL

40

Ærgerniss: ærgrelse

41

accommoderede: tilpassede, ordnede, arrangerede

43

tillige med: samtidig med 154

44

Examen: undersøgelse, forhør

47

feylede: manglede

47

Lotte: Biehl har mange navne til sig selv i sine breve (jfr. Sv.C.B. s. 50ff), men dette bruger hun vist nok kun her, hvor det indgår i et indirekte citat af faderens ord. Muligvis er det hans »kælenavn« til hende.

19 15

Bandsat: forrykt, vanvittig

15

Fratser: narrestreger

16

Optøyer: indfald, gale streger

19

Svindсот: tærende sygdom, lungetuberkulose

19

føde: give mad, forsørge

21

Underholdning: underhold, forsørgelse

22

empfindtlig: smertelig

22

ventelig: sandsynligvis, rimeligvis

23

i den Post: i den sag, på det punkt

26

Nips: smykker

26

Preziosa: kostbarheder, værdigenstande

29

det første: så snart som

31

det første: hvis nogensinde

36

Ellebracht: »Carl Henrik v. Ellebracht (Ellebrecht), f. 1730, 1749 Sekondltnt. i lollandske hvervede Inf. Reg., 1762 Fløj-adj. hos Kongen, 1766 Kapt. i Livgarden, 1768 Generaladjutant hos Kongen, 1773 Kommandør for 2. sjæll. nat. Bat., 1779 Oberstltnt., 1789 kar. Oberst, d. s. A. (J. C. W. Hirsch: Danske og norske Officerer 1648-1814, Kgl. Bibl.).« (Bobé)

38

gik ... an: gik løs, tog fat

- 20 9
Husvalse: trøst
- 10
Begegne: behandle
- 14
Wolert: »Hans Friederich Wohlert, f. 29. Sept. 1703 i Kiel, 1739 Regimentsfeltskær ved Hestgarden, 1747 Hofkirurg (afgaaet 1767), i hvilken Stilling det faldt i hans Lod at foretage den yderst vanskelige 155 Operation paa Dronning Louise i hendes dødelige Sygdom (indeklemmt Navlebrok i Svangerskab). Han nød stor Anseelse som Læge og Menneske. Død 18. Nov. 1779. Hans Data efter Livrentesocietetets Inskriptionsprot., C. D. Biehls Breve om Kong Christian VII, 185. Han var ikke ugift, som angivet i Biogr. lex. Ansøgning fra hans Enke Mette Christine Fabritius om Pension, dat. Slesvig 28. Febr. 1781 (Postkassen, pensioner Rentekammeret 1776-86). Han blev gift i Kbhvn. 1740, men da Nikolaj Kirkes Bøger er brændte, har man ikke tidligere kendt hendes Navn. Et Portræt af Wohlert ejes af Frk. Ida Rottbøll, hvis Bedstemoder var en Broderdatter af Wohlert.« (Bobé). - DBL (heri meddeles hans tid som hofkirurg at være 1746-1768. Desuden oplyses, at både moderen og barnet døde under den omtalte operation). Biehl beskriver den store operation i de historiske breve, jfr. Sv.C.B. s. 104-114 og bemærkningen s. 22
- 17
gaae paa Enrolleringen i Fyn: tage af sted til soldaterindskrivning på Fyn
- 18
skrev ham til: skrev til ham
- 20
om: efter
- 28
over alt: i det hele taget, overhovedet
- 40
Skabning: skikkelse
- 41
Betagen: frataget
- 44
Biet: ventet
- 44
gaaet: taget, rejst
- 21 4
Forfatning: situation
- 17
Forskieringen: forskæringen
- 21
Colique: stærke underlivssmerter, voldsom mavepine
- 21
trokken: trukket
- 25

forskrevet: foreskrevet, ordineret

37

Bakkelse: (mindre) bagværk

40

under den Forevendning: med den undskyldning, under foregivende af

22 7

skiøttede om: brød sig om

7

Beskeed: mening (om sagen) 156

8

Fratzer: narrestreger

9

jeg var allerfarligst: sandsynligvis en kontamination af to udtryk: 1) jeg var allermest syg og 2) min tilstand var allerfarligst (= allermest kritisk)

23

forbed: bed i mig

27

Triset: (Treset, egl. »tre syvere«) kortspil for tre personer, hvori vinderen har tre syvere

31

Høysalig Kongen: Den afdøde (= højsalige) Kong Frederik V (1723-1746-1766). I de »Historiske breve« har Biehl givet en detaljeret beskrivelse af kongens sygdomsforløb, som efter flere truende faser, endte med hans helbredelse. Dette tilskrives et psykologisk opsving i kongens selvtillid, som blev resultatet af en fortrolig samtale mellem kongen og hoflægen Wohlert (jfr. Sv.C.B. s. 130-136)

33

Laurvig: »Christian Conrad Greve Danneskjold-Laurvigen (1723-83), blev 1746 Kommandør, 1755 Kontreadmiral, 1758 Viceadmiral, 1767 Admiral, Overkrigssekretær og Deputeret i General-Krigskommissariatet, afsk. 1770 (18. Sept.) og levede derefter til sin Død paa sit Grevskab i Norge. Han blev 1743 gift med Dorothea Sophie v. Holstein. Hans glimrende Løbebane var ikke fortjent, og han efterlod sig et mindre hæderligt Eftermæle som en udsvævende Person og slet Husholder.« (Bobé). - DBL.

33

desoeuvrert: ledig, fri

34

Frøken Bøfecke: »Sara Maria Bøfecke, f. 1726, d. 1762, Datter af Landsdommer, Assessor i Hofretten Conrad B. og Magdalene Kreyer (hvis Søster var gift med C. D. Biehls Morbroder).« (Bobé). Man har ikke kendskab til nogen bevaret oversættelse ved S. M. Bøfecke (jfr. s. 23,44 og 24,2)

47

Risbrigts: »Vistnok Kommandør i Søetaten Volquard Riisbrigh (1719-91), g. m. Christiane Sophie f. Andresen, næppe Børge Riisbrigh (1731-1809), fra 1760 Dekan paa Klosteret [Sorø Akademi] og fra 1767 Professor i Logik og Metafysik ved Universitetet. Denne døde ugift.« (Bobé) 157

23 5

Sal: i et privat hjem (i byen) en stor stue, som benyttedes ved festlige lejligheder. Ofte lå den på en anden etage end resten af værelserne.

9

Tingen: sagen, arrangementet

10

vist: utvivlsomt

32

Bornemann: »Vilhelm Bornemann (1731-1801), fra 1753 Avditør, 1763 Præsident i Inkvisitionskommissionen og Generalavditør, 1766 Viceraadmand i Kbhvn. og Meddirektør ved de danske Skuespil. 1771-72 var han Politidirektør, blev 1774 virkelig Generalavditør, senere Konferensraad. Han havde megen Interesse for Theatret og oversatte bl.a. Corneilles Polyeuctes Martyr paa danske Vers (Kbh. 1763)« (Bobé). - DBL.

37

Agt: respekt

42

Prosodien: den metriske rytme

42

Harmonien: klangen

45

lærede paa: øvede på

47

Forevendning: påskud

24 1

Overhæng: (besværlig) anmodning, plageri

2

Folie: baggrund

6

Destouches: »Philippe Néricault Destouches (1680-1754), fransk Lystspilforfatter, i den halvt komisk, halvt rørende Genre. Blandt hans mange Lystspil er bekendte Le philosophe marié (1727), Le glorieux (1732) og L'amour usé (1742).« (Bobé). 14 stykker af Destouches blev opført i København i Biehls tid. Heraf var to i hendes egen oversættelse: Det besynderlige Menneske og Landsby Poeten, som Biehl nævner s. 25,18. Jfr. Anne E. Jensen, op. cit. (noten til s. 17,7), forfatter- og komponistregistrant, bind 2, s. 79.

7

Decence: ærbarhed, anstændighed

10

Finesser: stilistiske pointer

11

Genie: genius, ånd (sammenlign noten til s. 6,7)

15

stridig: stridende

16

overhængt ... om: plaget med anmodninger om 158

18

vist: afgjort

23

Genie: ånd, åndfuldhed, talent (således også 1. 29)

24

ventelig: formentlig, formodentlig, rimeligvis

26

traf ... ind: indtraf, gik i opfyldelse

31

skyndte mig ... til: tilskyndede mig

33

forestillede mig: gjorde mig (indtrængende) opmærksom på, forsøgte at overbevise mig om

39

bar: bærer, nærer, har

42

Græsset: »Jean Baptiste Louis Gresset (1709-77), fransk Digter, særlig bekendt ved sit satiriske Digt »Vert-Vert« (1734) og Komedien »Le méchant« (1747).« (Bobé). Stykket blev opført på fransk af den danske hoftrup (jfr. noten til s. 17,7) i 1769. Biehl oversatte komedien i 1777 under titlen »Sammensyeren eller Det slette Gemyt«. Denne blev hverken opført eller trykt.

43

som: hvilket

46

Hypocondrie: (egentlig: (lidelse) under brystbensbrusken, hvis det oversættes fra det græske (pathe) hypocondria. Herfra en medicinsk betegnelse for:) underlivssygdom

47

Brugte: (nl.): aflægemedler

50

vinde over: nå, gå hen over

25 3

Staal Curen: jernkur, som bl.a. bruges mod blodmangel

10

rørende: bevægende

10

Materie: emne

13

var forgaaet mig: var forsvundet (for mig); d.v.s.: jeg havde mistet (nl.: skrivelysten)

15

L'Homme Singulier: »»Det besynderlige Menneske«, opførtes første Gang 18. Juni 1762 (Overskou II,

268)« (Bobé). Biehls upublicerede oversættelse findes i håndskrift på Det kgl. Bibliotek (Ny kgl. Saml. 696 VIII oktavformat). Håndskriftet er ikke skrevet af Biehl selv. Det rummer flere andre komedier ved andre oversættere og forfattere. Biehls oversættelse er anonym. En trykt udgave (også anonym) kom i 159 Suespil til Brug for den danske Skueplads VI, 1780, s. 183-340 under titlen »Det sære Menneske«.

15

Kiol: dragt; her billedligt for: version, modstykke

18

Poete Campagnard: »»Landsbypoeten«, blev først spillet 13. Okt. 1762.« (Bobé). Findes i ovennævnte håndskrift (note til 25,15). En anonym, trykt udgave kom i 1780, s. 341-388 i smsts. nævnte skuespilsamling.

22

Inflamations Feber: betændelsesfeber

31

Aareladen, Iglar og Lavements: disse tre forsøgsmetoder til at »tømme« kroppen for sygdom, var endnu på denne tid anerkendte lægemidler

38

Forestillinger: (indtrængende) henstillinger, indvendinger

43

ingen offendtlige Stæder kunde komme paa: Hvor lang tid, der her er tale om, er usikkert. Muligvis gælder det hele den ifølge »Reglement ... om Sørgedragt ... af 14 April 1752« påbudte sørgetid på 6 måneder ved en ægtefælles død. Eventuelt er det kun en del af perioden, som var opdelt i 1) 3 måneder i »dybeste Sorg«, 2) 2 måneders »dyb Sorg« og 3) 1 måneds »halv Sorg«.

26 2

Luxdorph: »Bolle Willum Luxdorph, f. 1716, blev 1744 Assessor i Højesteret, 1749 Generalprokurør, 1773 Deputeret i Kancelliet. Ved sin fremragende sociale Stilling, sin mangesidige Viden og varme Kærlighed til Videnskaben udøvede han i lang Tid en stor Indflydelse som litterær Smagsdommer. Hans eget Forfatterskab spiller ikke nogen stor Rolle.« (Bobé). Død i Kbh. 1788. Luxdorps dagbøger blev udgivet af Eiler Nystrøm 1915-1930, bind I-II. - DBL. 3 *Bartholin*: »Gaspar Christoffer Bartholin (1700-65), Justitiarius i Højesteret, Konferensraad.« (Bobé)

14

Reverdil: »Elie Salomon François R. (1732-1808), Schweitzer af Fødsel, først Lærer i Fransk og Matematik ved Kunstakademiet, fra 1760 Lærer hos Kronprins Christian, fra 1766 Kongens Forelæser og Kabinetssekretær, afsk. Okt. 1767, atter indkaldt 1771 for at være Kongen til Selskab, forlod Landet ved Struensees Fald. Hans 160 Memoirer er en vigtig Kilde til Tidsperiodens Historie.« (Bobé). Omtalt af Biehl, Historisk Tidsskrift 3. rk. IV, 1865-66 s. 343-45 og 362-69. -DBL. Jfr. Sv.C.B. navnerregisteret.

4

breve fra Biehl til Reverdil (skrevet d. 22. nov. 1767, d. 24. nov. 1767 og d. 3. aug. 1771. 1 er udateret) findes på Bibl. publ. i Genève, Collection Roger-Reverdil 719 (jfr. Lauritz Nielsen: Registrant over Breve fra og til danske i udenlandske Biblioteker, Kbh. 1934, s. 24). 14 *Soliman den Anden*: »Soliman den Anden, Comoedie udi 3 Acter. Oversat af det Franske efter Herr Favarts Soliman Second, Sorøe 1763. Den anonyme Forfatter af Fortalen meddeler i samme, at »Oversættelsen er af et Fruentimmer«. Stykket gik i G. D. Biehls Oversættelse første Gang over Scenen 8. Okt. 1770 til Musik af Sarti, i hvilket Caroline Halle (Walter) som Roxelane gjorde stor Lykke (Overskou II, 440). 1776, 16. April, genoptoges den paa Repertoiret, i Følge Plakaten »med Ariar og Chor, componerede af Hr. Seeretair Walter.« Soliman spilledes da af Rose, Roxelane af Mad. Walter; 30. Dec. s. A. opførtes den atter med Musik af Sarti.« (Bobé). Stykket er optrykt i Syngespil for den danske Skueplads, I, 1776.

17

Moltke: jfr. noten til s. 18,39 slutningen

18

Gesner: »Salomon Gessner (1730-88) fra Ziirich, Idyldigter; hans Epos »Der Tod Abels« udkom 1758.« (Bobé). Den danske oversættelse udkom i København 1764 anonymt. Den tillagdes dog allerede i 1793 Biehl af H. J. Birch (s. 198, jfr. bibliografi), som gennem Biehls broder havde adgang til hendes efterladte papirer.

19

Philibert: »Claude Philibert (1711-84), fra Genf, Boghandler, boende paa Kongens Nytorv, en intelligent og foretagsom Mand, fra hvis Forlag der udgik et betydeligt Antal typografisk smukt udstyrede Værker (D. L. Clément: Notice sur TEglise réformée française de Copenhague, 1870, 53).« (Bobé). - DBL (heri opgives hans fødselsår som 1709 og ankomsten til Kbh. til 1755). Philibert tog flere gange forgæves initiativ til oprettelsen af et offentligt bibliotek - mest konkret var hans forslag fra 1770 om oprettelsen af et »Bibliotheca 161 Publica Civitatis Hafniensis«. Dette sted hos Biehl tyder på, at Philibert måske alligevel har haft en lånevirkosomhed i gang, også udover den nærmeste kreds af private venner.

27

Bornemanns ... Kone: »B. blev 1762 gift med Thalia Storm (d. 1799), Datter af Toldskriver Anker S.« (Bobé)

28

Bleve kiendte: (nl.: med hinanden), lærte hinanden at kende

29

overtyde: overbevise

31

fortrød ... paa: blev ærgerlig over

34

Bøttger: Elisabeth Cathrine (eller Caroline) Amalie Rose, f. Bøttger (1738-1793). Skuespiller. Gift 1779 med kollegaen Christopher Pauli Rose. Før hun blev gift oversatte hun tre komedier (og skrev fortale til Colardeau's »Caliste«, se næste note) fra hhv. fransk og tysk. En enkelt original komedie fra hendes hånd er kendt: »Clarisse eller den forreiste Frøken«, Kbh. 1772. Jfr. A. Aumont og E. Collin, Det danske Nationalteater 1748-1889, bind 1, Kbh. 1896, s. 59, og Ehrencron-Müllers forfatterleksikon.

35

Colardeaus Caliste: Charles-Pierre Colardeau, fransk dramatiker, levede fra 1732 til 1776. »Colardeaus »The fair penitent«, opførtes 20. Febr. 1764 (Overskou II, 329). Caliste. En Tragoedie i fem Acter. Oversat i danske vers af det Franske Sprog, efter Hr. Colardeaus Original. Kbh. 1765. Fortale af C. E. A. Bøttger.« (Bobé)

35

ordentlig: sædvanlig, normal, regelmæssig

36

siden: da

44

trukket: trukket

44

Augustin: »Johan Samuel Augustin (1715-85), Holstener, studerede i Tyskland, blev 1750 ansat ved Krigskancelliet i Kbhvn., 1757 1. Sekretær, tillige astronomisk Forfatter, Medlem af Videnskabernes Selskab, 1785 Etatsraad.« (Bobé). - DBL.

47

Hielmstjerne: »Henrik Henriksen, f. 1715, blev 1736 cand. theol., 1738 Sekretær og 1750 Assessor i danske Kancelli, adlet 1747 med Navnet Hielmstjerne, 1776 Justitiarius i Højesteret, 1777 Gehejmraad. Han

er mest bekendt som Bogelsker.« (Bobé). 1742 sekretær i (og 1776 162 præsident for) Det kgl. danske Vidensk. Selskab (se næste note, slutningen). Død i Kbh. 1780. H.'s bogsamling, som er registreret i en trykt katalog, kom til Det kongelige Bibliotek i 1807. - DBL.

48

Videnskabers Selskab: »Selskabet til de Skiønne og Nyttige Videnskabers Forfremmelse« stiftedes i 1759. Det var det første litterære selskab i Danmark. Det danske sprog skulle med det have et sted at udfolde sig smukt. I en skriftsene »Forsøg i de skiønne og nyttige Videnskaber«, som udkom i 14 halvbind i årene 1761 til 1783, kan man følge selskabets æstetiske politik. Manuskripter blev udvalgt til publikation ud fra besvarelser af offentligt udskrevne prisopgaver. Målet var at fremelske den gode smag og kalde danske digtetalenter frem. Disse blev defineret som »Sophocler, Vergiler og Horazer«, hvad der viser, at man hentede sine forbilleder i den antikke litteraturs æstetik. Selskabets medlemmer var fra begyndelsen hentet fra fyrsteopdragerne omkring Bernsdorff (Luxdorff, Carstens og Cramer). Sorø-kredsen var kraftigt repræsenteret gennem hovedkraften Sneedorff. Selskabets anonyme og (be)dømmende medlemskreds bibragte det navn af »Det smagende Selskab« i den kulturelle offentlighed. D. 11. maj 1966 blev »Selskabet til de Skiønne og Nyttige Videnskabers Forfremmelse« sammensluttet med »Det danske Akademi«. Se Johan Fjord Jensen, *Dansk litteraturhistorie 4, Patriotismens tid 1746-1807*, Kbh. 1983 s. 240-271
»Dannelseskulturen«, samt K. F. Plesner, »Det smagende Selskab«, Kbh. 1959. Det omtalte selskab er ikke det samme som det, der idag kendes under navnet »Videnskabernes Selskab«. Dette blev stiftet i 1742 under navnet: Det kongelige danske Videnskabernes Selskab. Jfr. Asger Lomholt, *Det kongelige danske Videnskabernes Selskab 1742-1942. Samlinger til Selskabets Historie 1-5*, Kbh. 1942-1973.

48

Sneedorf: »Jens Schielderup Sneedorff (1724-64), fra 1751 Prof. jur. et polit. i Sorø, Udgiver af »Den patriotiske Tilskuer« (1761-63). Jvfr. Efterl. Pap. fra den Reventlowske Kreds III, 101.« (Bobé). Sneedorff var medstifter af det ovenfor omtalte »Selsk. t. de skiøn. og nytt. Vidensk. Forfremmelse«. Som forfatter var han udpræget den 163 moraliserende folkeopdrager. I sin behandling af tidens mange borgerlige, moralske og politiske spørgsmål var han særdeles positiv overfor kvinder som brevskrivere. Biehl synes imidlertid kun at betragte ham negativt, som sin rival i tidens sprog- og stildebate. - DBL.

27 2

Thomas: »Antoine Leonard Thomas (1732-85), Historiograf ved de kgl. Bygninger under Ludvig XVI., skrev en Række for deres retoriske Kunst berømte Lovtaler, deriblandt Eloge de René Duguay Trouin, Paris 1761, paa dansk i Forsøg i de skiønne og nyttige Videnskaber 1764, I, 2. St. 99 ff.« (Bobé) 4 *Bemærkelse*: betydning

15

Sully Lovtale: »Eloge de Maximilien de Béthune, duc de Sully, 1763. C. D. Biehls Oversættelse har Titlen: Lovtale over Maximilian de Béthune, Hertug af Sully. Oversat af det Franske. Kbh. 1764. Fortale, dat. Kbhvn. 12. Dec. 1764, undertegnet: Forlæggeren (d.e. Hofbogtrykker Nicolaus Møller).« (Bobé)

17

ryster tree Professorer af Ærmet: ryster tre professorer ud af ærmet, d.v.s. er ligeså lærd som tre professorer tilsammen

22

confererede: sammenholdt

25

Perioderne: sætningskæderne, sætningerne

28

Pund: evner

28

Jndbildning: fantasi

28 6

ufeylbar: ganske sikkert, uvilkårligt 13 *overtydende*: overbevisende

15

Gouverneurens: »Grev Conrad Vilhelm Ahlefeldt« (Bobé). 1707-1791. Ahlefeldt havde en meget svingende karriere i militæret, hvor han skiftevis blev tilsidesat og trukket frem i ledende stillinger. Fra 1763 til 1771 var han guvernør i København. Guvernørposten var en stilling, der nogenlunde svarede til det nuværende garnisonskommandanthverv. - DBL.

16

Confereret: sammenlignet (med originalen)

16

4 til 5 sens: dette må sandsynligvis betyde: ca. 4-5 164

20

Agt: agtelse, anerkendelse

31

Borgen: forsikring, garanti

42

Slutning: beslutning

47

Caracteer: type

29 2

Goldonis Kierlige Kone: Italieneren Carlo Goldoni (1707-1793) var dramatiker. I sit store forfatterskab arbejdede han på at reformere det italienske teater. I st. f. den traditionelle maskekomedie ønskede han karakterkomedien. Hans opgør kan sammenlignes med den franske Destouches' med Moliere og herhjemme med Biehls opgør med Holbergkomedien. »»Den kærlige Kone« opførtes i København første Gang 10. Dec. 1760 (Overskou II, 240)« (Bobé)

3

en kierlig Mand: Biehls første komedie »Den kierlige Mand«, som blev hendes største succes, blev opført første gang d. 17. okt. 1764. Jfr. Overskou II, s. 325-329. G. A. Mai s. 76-126 og S. Dalager og A. M. Mai s. 103-105. Overskou, der sjældent udtaler sig positivt om Biehl, har bl. a. følgende kommentar til denne dramatiske dobbeldebud: »I »Den kjærlige Mand«, hvormed Charlotte Dorothea Biehl, dengang 33 Aar gammel, begyndte sin kun altfor ivrige Virksomhed som dramatisk Forfatterinde, fik den danske Scene den første originale Comedie siden Holbergs Dage; men *de* bleve ingenlunde ved den kaldte tilbage ...« (s. 325).

4

Sats: (grund)sætning, mening, påstand

7

lemfældighed: lempelighed, forsigtighed, mildhed

14

at min Latin var til Ende: at jeg ikke kunne gøre det bedre

15

faae til: have tilbage til, have tilovers til; eller: tilvejebringe, afstedkomme

27

Lod ham sige af: sendte afbud til ham, annullerede aftalen

29

Aftensang: eftermiddagsgudstjenesten

30

gemeenligen: i almindelighed

30 3

Knudens: handlingsknudens, komedieintrigens

8

Lære Klud: øvestykke, prøveklud 165

14

Avind: misundelse

20

Skalken: bedrageren, skælmen, filuren

23

Horn: »Frederik Horn, f. 1708, 1739 Højesteretsadvokat, 1750 Medlem af Theaterdirektionen, 1761 Politimester i Kbhvn., 1771 Justitiarius i Hof- og Stadsretten, Konferensraad, d. 1781. Han var tillige Forfatter og skrev Satirer efter Holbergs Forbillede.« (Bobé). Biehl skriver om ham og hans vanskelighed ved at holde sædeligheden i orden i Københavns fornemme og kongelige kredse (f.eks. ved fjernelsen af Madame Dysssel og bortførelsen af Jomfru Rose) i de »Historiske Breve«. Se Historisk Tidsskrift 3. rk. IV, 1865-66, især s. 243-46 og 281-84 eller Sv.C.B. s. 99-103 og 143-145. - DBL.

26

Cabaler: rænker, intriger

27

Billig: rimelig

30

Repetitionerne: (eller korrekt: Repetitionerne:) prøverne

35

miste: gå glip af

37

næste Gang: »»Den kærlige Mand« opførtes syv Gange i Træk med stort Bifald (Danske Mag. 5. R. V, 236. Lærde Tid. 1765, Nr. 1 ff. P. Hansen, Den danske Skueplads I, 259 ff.).« (Bobé)

41

Besynderlig: usædvanlig, særlig, påfaldende

43

Bierget der faaer en Muus: Den romerske lyriske digter Quintus Horatius Flaccus (= Horats) skrev i sit hexameterdigt om digtekunsten »Ars Poetica« fra ca. år 20 f.Kr.: »parturient montes - nascetur ridiculus mus«, v. 139 («Bjerget barsler - og føder en Mus til almindelig Latter«, Axel Juels oversættelse, 1945). Horats ironiserer over de digtere, der, sagt med et nyere udtryk, slår et større brød op, end de kan bage, ved at lave en for pompøs og pralende indledning, til at resten af digtet kan leve op til det. Biehl bruger det om den falsk opskruede forhåndsforventning, der gør den egentlige oplevelse til en skuffelse. Citatet var velkendt.

48

det første: så snart som

31 3

Post: sag

3

paa det: for at 166

11

Carstens: »Adolph Gotthard Carstens (1713-95) blev 1738 Sekretær i Tyske Kancelli, 1761 Etatsraad og 1768 Konferensraad. 1771 blev han Overprokurør for Hertugdømmet Slesvig og de kgl. tyske Provinser, 1780 Direktør i tyske Kancelli, 1772-77 var han Medlem af Theaterdirektionen. Han er hæderlig bekendt som Embedsmand, Dyrker og Beskytter af Kunst og Videnskab og var tillige en ualmindelig tiltalende Personlighed.« (Bobé). - DBL.

13

lige for: lige overfor

13

holdt: anset for

27

jeg havde havt ...et over Løb om at: jeg var blevet plaget om at

32

Møllmann: »Bernhard Møllmann (1702-78), 1748 Bibliothekar ved det Kgl. Bibliothek, Holbergs Efterfølger som Professor i Historie og Geografi; uproduktiv som lærd og temmelig uduelig som Embedsmand« (Bobé). - DBL.

32

Imprimatur: (præsens konjunktiv af det latinske imprimere = lad det blive trykt) trykkeitilladelse

33

løy Manden for: løj overfor manden

37

Betoningerne: de forhold, der var blevet fremhævet

32 4

skiotter om: sætter pris på, værdsætter

4

under lukt Laag: under lukket låg, i hemmelighed

19

overtydet: overbevist

22

Haarkløveren »opførtes 16. Jan. 1764 (Overskou II, 329).« (Bobé). Jfr. G. A. Mai s. 127-139 og H. V. Lund, Et Jubilæum. Jakob Badens danske Grammatik, trykt i: Vor Ungdom, Kbh. 1885, s. 254-277 (især s. 258ff).

34

forarbeydet: udarbejdet

34

den listige Optrækkerske »gik første Gang 16. Okt. 1765 (Overskou II, 335).« (Bobé). Stykket blev genudgivet i 1984 (jfr. bibliografien). Se også G. A. Mai s. 127-139 og S. Dalager og A. M. Mai s. 106-110.

36

den forelskede Ven »opførtes 27. Okt. 1765.« (Bobé) jfr. Overskou II, s. 335-336, G. A. Mai s. 140-151 og S. Dalager og A. M. Mai s. 105-106

37

den kierlige Daatter »blev givet 18. Jan. 1768 (Overskou II, 390fl).« (Bobé).

167

42

Axioma: grundsætning

43

fisler: sladrer

45

Biørnen i Fabelen: La Fontaine's Fabel 8. bog nr. 10: »L'Ours et L'Amateur des Jardins«. Fra denne fortælling stammer på dansk udtrykket »en bjørnetjeneste«.

33 1

spruddende: spruttende, knitrende

15

Træskov: »Michael Treschow, f. 1741, blev 1764 Cand. jur., 1771 Assessor i Højesteret, 1776-78 Medlem af Direktionen for det Kgl. Theater, 1784 Konferensraad, 1800 Amtmand i Roskilde Amt, adlet 1812, d. 1816, Forstander for det Kgl. Danske Selskab for Fædrenelandets Historie og Sprog. Hans Farbroder, hvis Bogauktion her omtales, var Præsten Gerhard Treschow (1703-65), Sognepræst ved Trinitatis Kirke, Forfatter af Værket »Danske Jubellærere« (1753).« (Bobé). - DBL.

17

Sententz: udtalelse

25

giøre ... stridige: frakende ... retten til

33

Skiønsomhed: dømmekraft, vurderingsevne

47

Catalogus: auktionskatalogen

34 5

Cabaler: rænker, anslag, intriger

6

Dækket: tæppet

11

Gouverneuren: Københavns guvernør (i 1765 C. V. Ahlefeldt), jfr. note til s. 28,15.

18

Stats Adjudanten: muligvis fejlagtigt for: Stadsadjudanten. En adjudant er en officer i tjeneste hos en overordnet i militæret, her hos guvernør Ahlefeldt.

19

arretere: anholde. - Ordet er en sideform til: arrestere. Begge er overtaget fra det franske: arreter. Formen er også anvendt i Biehls »Historiske Breve«, se brevet af 28. April 1784, Louis Bobé (udg.): Interiører fra Kong Christian VII's Hof, s. 133.

20

Hoved Vagten: bygning på Kgs. Nytorv lige i nærheden af teatret. Her holdt den vigtigste garnisonsvagt til.

26

Militair Etaten: de militære myndigheder 168

27

Skriveren: brevforfatteren

28

jeg kunde kun sendt: jeg kunne bare have sendt

34

Verificeret: nøjagtig og attesteret

34

under min Haand: under mit opsyn

40

det første: så snart som, hvis

42

Major Møller: »Sikkert Peter Georg Müller (f. 1702), 1759 Major i Artilleriet i Rendsborg, hvor han ved en Granatsprængning viste sin Snarraadighed og Styrke, var afgaaet ved Døden 1764. Havde i 2. Ægteskab 14 Børn, giftede sig 1762 3. Gang.« (Bobé)

43

Fielding: Svend Felding, kendt fra folkevisen, jfr. Sv. Grundtvig (udg.), Danmarks Gamle Folkeviser, I, 398-404, Kbh. 1853.

46

fyldestgiort: tilfredsstillet, imødekommet

47

kiendt mig ved: vedkend t mig

35 1

Saly: »Jacques François Joseph Saly (1717-76), Professor og Medlem af det kgl. Akademi i Paris, havde udført Ludvig XV.s Statue til sin Fødeby Valenciennes, da han 1753 indkaldtes til Kbhvn. for at modellere Kong Frederik V.s Rytterstatue, som Asiatisk Kompagni bestodte rejst paa Amalienborg. Han fik anvist Bolig paa Charlottenborg og blev 1754 Direktør for Kunstakademiet.« (Bobé). - DBL. Se videre Hjalmar Friis, Rytterstatuen af Frederik V paa Amalienborg, Kbh. 1921, (og i 1932 en udvidet version: J. Fr. J. Saly et la statue équestre de Frédéric V, trykt i Artes nr. 1 s. 191-288) og Udstillingskatalog fra Københavns Bymuseum 1976 ved John Erichsen og Emma Salling, Fyrste og Hest - Rytterstatuen på Amalienborg. Fra Saly's samtid er af Emma Salling samlet avisomtaler, udgivet af Københavns Bymuseum i 1976 under titlen: J. F. J. Saly i den københavnske presse, uddrag af Berlingske Tidende og Adresseavisen 1754-1774.

2

De Tresor de Dannemarck: d.v.s. Danmarks klenodie

3

Ambassadeur: »Fransk Ambassadør i Kbhvn. 1753-66 var Jean François Ogier (Hist. Arkiv 1879, I, 321-41).« (Bobé).

4

Varme: heftighed, hidsighed

16

de fremmede Officierer: »Tjeneren Henrich fortæller Pernille i »Den 169 forelskede Ven« (IV, 3), at hans Herre Hr. v. Pralendorfs Navn »var en Skræk og Rædsel for Fjenden, og alle Generalerne viste stor Agt for ham«. »Dette fortrød de indfødte Officerer paa, at da de ikke torde vove sig til at komme ham nær, saa søgte de at sværte ham hjemme. De skrev her ind, at han havde forladt sine Folk og søgt at redde sig ved Flugten.« Herefter maa »fremmede« i Teksten være en Distraktionsfejl for »indfødte«.« (Bobé)

19

Hensigt: sigte, adresse

22

Marchall Broglie: »Victor François Hertug af Broglie, Marskal af Frankrig (1718-1804).« (Bobé)

26

overstrøgen: streget over

28

tienstagtige: (overdreven) tjenstvillig, hjælpsom

29

saa var ingen ... ikke skeedt: (dagligsprogs-)dobbelnægtelse, som ikke gengives i det rigsdanske: så var ingen ... sket

44

Bies Fabel: »Jacob Christian Bie: Originale Danske Fabler I, Kbh. 1767, S. 80 ff. Den lærde Gaas.« (Bobé). Digtet er genoptrykt i M. Alenius, Brev til eftertiden (jfr. bibliografien). 47 *Forfatning*: (økonomiske) kår, situation

36 17

Suhm: Peter Frederik Suhm (1728-1798) var historiker og filolog. Fra barnsben læste han alt, hvad han fik fat i. Efter en boglig opdragelse kom han på universitetet i København, hvor han, som det forventedes af en ung adelsmand, der skulle gøre embedsmandskarriere, studerede jura. Hans egentlige interesse var dog den klassiske romerske litteratur, som han satte sig grundigt ind i, samtidig med at han fik træning i at læse og skrive latin. I denne periode var hans ambition -med Holberg som forbillede - at blive forfatter.

I 1751 tog han til Norge med det formål at gifte sig. En uge efter ankomsten til Trondhjem var han forlovet med en rig pige, 4 år yngre end ham selv, Karen Angell. Sammen fik de en søn, som de med stor sorg mistede, mens han var ung. Til trods for, at ægteskabet var et såkaldt »fornuftsægteskab«, var det vistnok lykkeligt. Suhm blev forpligtet til at blive i Norge i 14 år og brugte bl.a. denne tid til at 170 arbejde for opretteisen af et norsk universitet, som dog først kunne etableres i beg. af 1800-tallet.

Da Suhm i 1765 kom tilbage til København, var han allerede kendt som en af tidens store humanister. Hans tilgiftede formue brugtes for en stor del til oprettelsen af et enormt privatbibliotek på ca. 100.000 bind, som han stillede til fri disposition for alle uanset alder, køn eller stand (Det kongelige Biblioteks samling var dengang forbeholdt en meget begrænset lånergruppe). Suhms egen forfattervirksomhed var meget omfattende og strakte sig over et bredt felt af emner. Hans livsværk var »Historie af Danmark« i 14 bind. Dette værk behandlede sammen med en række forberedende skrifter (i alt af et omfang på ca. 15.000 sider) Danmarks historie op til år 1400.

I sin ungdom interesserede Suhm sig meget for teater. Han oversatte nogle latinske komedier og skrev selv et drama, men Holberg fandt ham ikke tilstrækkelig talentfuld som kunstner. Da Suhm kort efter sin ankomst til København fra Norge opsøgte Charlotta Dorothea Biehl, kan man forestille sig, at de to virkelig har fundet stof til samtale »i hendes boghylde«. - DBL. Se også Christian Bruun, Peter Frederik Suhm, Kbh. 1898.

18

ingen: ikke engang

21

Agt: agtelse

26

Materie: emne

26

tre paa fjerde Tiime: tre kvarter ind på den fjerde time; d.v.s. godt 3 1/2 time; mere end tre timer, tre til fire timer

37

Begegnede: behandlede

38

Hunde Dreng: karl, stik i rend dreng

40

modige: sørgmodige

41

Kone: Karen Angell, jfr. noten ovenfor til linie 17 samt Chr. Bruun, op.cit., s. 41-47

46

tordet: turdet

5

besynderlige: særegne, særlige

6

Ræder: »Vilhelm Ludvig v. Rheder (1703-82), Direktør i Generalpostamtet og Konferensraad (Fra Arkiv og Museum II, 213).« (Bobé) 171

7

i mellem stunder: nu og da

11

Statuen: »Frederik V.s Rytterstatue blev opstillet 16. Aug. 1768 (C. Bruun: Kjøbenhavn, III, 251 ff.).« (Bobé). Om dette sjældent smukke københavnske monument kan man videre se: Dansk Kunsthistorie bind 3 ved T. Holck Colding m.fl., Kbh. 1972, s. 63-66, Emma Salling, Om hesten på Amalienborg, trykt i: Antikvariske Studier 3, 1979, s. 161-175, I Henry d'Ursy Butty, Beskrivelse over Statuen til Hest, som det Asiatiske Compagnie har helliget til Kong Friderik den Femtes Ære, Kbh. 1774, kan man på illustrationer af hejseværker og andet maskineri følge den vanskelige opstillingen af statuen. Yderligere henvisninger i noten til s. 35,1 om Saly.

12

den gamle Moltke: se note til s. 18,39. M. var i 21 år præses i Det Asiatiske Kompagni (jfr. 1. 13). Også Kunstakademiet var han tilknyttet næsten fra dets første tid. Fra 1754 og indtil Christian VII afskedigede ham i december 1770, var han præses her. Han var en stor kunstkender, der også privat opbyggede en fin samling. I 1767 modtog han en guldmedalje fra Akademiet som tak for sin mangeårige støtte. Det er netop fra denne tid, fortællingen i 1. 45ff stammer. Kongeskiftet i 1766 indskrænkede hans magt, men det knækkede den ikke.

13

Det asiatiske Compagnie: »Det kongelige Octroyerede Danske Asiatiske Compagnie« (1732-1844) oprettedes 12. april 1732 med hovedsæde på Christianshavn. I sin første - og særdeles profitgivende - periode (1732-1772) havde det eneret på handelen øst for Kap Det gode Håb samt brugsretten over

Tranquebar. Til Indien eksporteredes sølv, mens bomuldsstof, krydderier og salpeter importeredes. Den bedste handel var med Kina (Canton), hvor man købte te imod sølv. 90% af de opkøbte varer eksporteredes videre til det øvrige Europa. Foruden sin økonomiske betydning havde kompagniet stor kulturel betydning gennem importen af kinesisk kunst. - Jfr. Erik Gøbel, Danske oversøiske handelskompagnier i det 17. og 18. århundrede. En forskningsoversigt, trykt i: Fortid og Nutid, 28, 1979-80, s. 535-569, især ss. 545-552.

14

træde af: tage ind hos, gøre (midlertidigt) ophold hos 172

14

Gor: »For at støbe Statuen i Bronze indkaldtes 1757 Broncestøberen Pierre Gor (ib. 257).« (Bobé)

15

Det første: så snart som

17

rart: sjældent

17

Jndretning: arrangement

20

tiene: være til hjælp, støtte

28

Nielsen: »Georg Nielsen (1710-97) 1746 Pagehovmester, 1755 Lærer for Kronprins Christian, 1766 Kabinetssekretær og Kabinetskasserer hos Dronning Caroline Mathilde, samt Kasserer ved Chatolkassen og Bibliothekar ved det kgl. Haandbibliothek.« (Bobé). 1772 medlem af Teaterkommissionen og 1774 meddirektør ved Det kongelige Teater. - DBL.

32

stod ... vel an: behagede, forekom ... udmærket

39

Betog: fratog, forhindrede ... i

39

Fortrydelse: vrede, uvilje

43

flyede: gav

43

det første: så snart som

43

Kongen kom fra sin Reyse: Kong Christian VII var tiltrådt i 1766. Fra foråret 1768 til januar 1769 var han på en rejse til Tyskland, Holland, Belgien, England og Frankrig.

45

havde en Salon: Akademiets direktør, Saly (se ovenfor s. 35,1 med note), havde på et møde d. 4. januar 1769 i medlemsforsamlingen foreslået, at man skulle fejre kongens fødselsdag ved at arrangere en udstilling af medlemmernes arbejder, en såkaldt »salon« i fransk stil. Planen blev enstemmigt vedtaget og gennemført med stor succes. Den åbnedes på kongens fødselsdag, d. 29. januar, og varede 8 dage. D. 4. februar besøgte kongen den, og det må være dette besøg Biehl fortæller om i det følgende. - Se Torben Holck Colding, Cornelius Høyer, Kbh. 1961 s. 67-69, Dansk Kunsthistorie udg. af Torben Holck Colding m.fl., bind 3, Kbh.

1972, s. 69-71 og F. Meldahl og P. Johansen, Det kongelige Akademi for de skønne Kunster 1700-1904, Kbh. 1904 s. 76-77.

173

38 3

Galleriet: (nl:) på Charlottenborg Slot. Jfr. Meldahl, op. cit. s. 108.

4

giorde mig noget af: regnede for noget særligt

18

Ansøgning: »C. D. Biehls Ansøgning om Pension er trykt i Pers.hist. Tidsskr. 5. R. VI, 97 f. Generalpostdirektionen indstillede Begæringen til Kongens Godtbefindende. Ved kgl. Resolution af 22. Apr. 1769 bevilgedes hende en årlig Pension af 150 Rdlr., der dog først skulde tage sin Begyndelse, naar de allerede bevilgede Pensioner var naaede til Hævning.« (Bobé)

19

Pension: årlig økonomisk understøttelse

23

Forfatning: økonomiske kår

23

General Post Amtet: øverste ledelse (embedsmandskollegium) i Københavns postvæsen

28

foregaaende: stedfindende, (noget) som bliver foretaget

29

Reventlau: overkammerherre Ditlev Reventlow (1712-1783). Reventlow er bl.a. kendt for sin strenge opdragelse af kronprins Christian (den senere Christian VII), som han i 1755 blev hofmester og i 1763 overhofmester hos. Biehl nævner ham ofte i de »Historiske Breve«. Han blev i 1763 medlem af konseillet og fik i de følgende år en række administrative lederposter. Hans særlige opgave blev at gennemføre økonomiske nedskæringer og skattestramninger for at bringe orden i statsøkonomien. I 1766 blev han overkammerherre, i 1767 udnævnt til dansk greve, men i 1768 afskediget fra alle sine embeder. Efter korte genansættelser blev han under Struensee i 1770 igen afskediget og trak sig derefter tilbage til sine holstenske godser. - DBL. Se også note til s. 41,28.

31

Holmskiold: »Johan Theodor Holmskjold (1731-93), først Professor i Medicin og Naturhistorie i Sorø, senere Generalpostdirektør, Kabinetssekretær og Hofchef hos Enkedronning Juliane Marie, gehejmeraad. Som Botaniker er han fortjent ved sit Værk om Svampe.« (Bobé)

33

først og fremmest for nogen anden: frem for alle andre

35

Kræsenhed: kritiske holdning 174

35

Iulius Cæsars Kone: Der tænkes her på den romerske statsmand og hærfører, Gajus Julius Cæsar's (ca. 100 f.Kr. - 44 f.Kr.) anden hustru, Pompeia. Da hun blev mistænkt for at have haft et forhold til politikeren Clodius - fordi han i forelskelse havde forklædt sig som kvinde og sneget sig ind til hende ved en religiøs kvindefest for Bona Dea - lod Cæsar sig skille fra hende. Jfr. forfatteren Svetonius' (2. årh. e.Kr.) Cæsar-biografi »Divus Julius«, kap. 6. Da Cæsar ved en senere lejlighed blev indkaldt som vidne imod Clodius, nægtede han i retten ethvert kendskab til sagen, »og da han blev spurgt, hvorfor han da havde skilt sig fra sin hustru, svarede han: fordi jeg mener, at de der hører mig til lige så vel må være fri for mistanke som for brøde« (sammesteds kapitel 74. Dansk oversættelse ved A.B. Drachmann). Biehls drejede brug af denne ofte

citerede passage er karakteristisk for hendes humor.

39

Bernstorff: statsmanden Johan Hartvig Ernst Bernstorffs (1712-1772) vigtigste periode i dansk politik var tiden fra 1751 til 1770, hvor han var leder af Det tyske Kancelli, en stilling der nærmest svarede til den nuværende udenrigsministerpost. Han førte her en freds- og neutralitetspolitik, som i mange sammenhænge var gavnlige for Danmark. Mindre held havde han som leder af Kommerciekollegiet, der tog sig af handelsspørgsmål, hvor han, indtil han trak sig tilbage i 1767, førte en strengt merkantilistisk politik. I socialpolitiske sager var Bernstorff overvejende konservativ i sin holdning (en undtagelse er dog landbopolitikken). Ingen borgerlige embedsmænd blev udpeget af ham, der så det som en vigtig opgave at bevare fødselsadelens privilegier. Under Frederik V havde han, takket være sit meget gode forhold til A. G. Moltke (se index) meget stor indflydelse. Under Christian VII blev hans position rokket, dog forblev han længe den væsentligste bremse på Struensees magtovertagelse. I september 1770 blev han af Christian VII »fritaget« for næsten alle sine offentlige poster og søgte derefter omgående sin afsked fra de resterende. Det er dette »fald« Biehl beklager.

175

41

Digt over Frihed og Eyendom: »Et Prisdigt, optaget i de skønne Videnskabers Selskabs Skrifter, Kbh. 1772, 10. Stykke« (Bobé). Originalhåndskrift på Sanderumgaard.

42

Regning: fordel

46

urykkelig: urokkelig

46

Pilatus: Se Bibelen, Johannes Evangeliet kap. 19, 22.

39 2

Froekost: morgenmad

2

Kongens Hauge: Kongens Have eller Rosenborg Have er Københavns ældst bevarede haveanlæg. Den blev anlagt i 1606 af Christian IV, og dens hovedfunktion var at være en idyllisk lysthave til den kongelige sommerbolig, Rosenborg Slot, opført 1606-1639. Dertil var knyttet en blomsterhave og en læge- og krydderurtehhave. Fra 1649 stammer den første haveplan, der havde lysthuse, gange, bede, alleer, eksotiske planter, statuer, grotter m.m. 1721-1749 blev store dele af haven lagt om under J. C. Kriegers ledelse. 1723 var den blevet delvis åbnet for offentligheden, og fra 1746 var der adgang for »alle skikkelige Folk«. I 1771 åbnedes også den sidste del, »Parterrehaven«, (= den nuværende exercerpads) for offentligheden. I det oprindelige »Blå Lysthus«, som på Christian V's tid blev indrettet som eremitage-slot med en sindrig madelevator, der sørgede for traktement uden synlige tjenestefolk, indrettedes nu en restaurant. I dag kendes stedet som »Herkulespavillonen«, hvis søjlefacade skyldes arkitekt Harsdorff, som ombyggede eremitagen i 1773.

Muligvis var det herfra Biehl fik udskænket sin kaffe. Der var dog på flere steder i haven udskænkning fra telte, og der var andre lysthuse i haven, nærmere »Springvandet«, jfr. noten nedenfor. Et stik fra 1785 dediceret til Johan Bülow af kobberstikkeren Georg Christian Schule viser borgerne i fineste skrud på spadseretur i »Kavallergangen« foran Herkulespavillonen.

Om haven se Bering Liisberg: Rosenborg og Lysthusene i Kongens Have, Kbh. 1914, Trap: Danmark, 2,2, 1960 5. udg. s.789-792, Eiler 176 Nystrøm: Kongens Have, ... Et historisk rids, Kbh. 1938, G. Hartmann: Kongens Have, Kbh. 1971 (3. udg. 1976), Hakon Lund: De kongelige Lysthaver, København 1977, og H. Nyrop-Christensen, Den honnerte ambition, s. 164ff i Axel Steensberg, Dagligliv i Danmark i det syttende og attende århundrede, København 1971, bind 2.

2

temmelig: passende

5

ved Springvandet: På den nuværende exerceplads i Rosenborg Have var i 1700-tallet et meget kunstfærdigt anlæg af bede, gange og fontæner, der dækkede det meste af hjørnet mellem Slottet, Nørrevold og Gothergade ned til »Kavallergangen«. Fra ca. 1730 findes en plan, der deler dette område i 16 blomsterfelter gennembrudt af 3x3 gange vinkelret på hinanden. Beplantningen i bedene dannede spinkle mønstre »pièces coupées«. I bedene ved midteraksen blomstrede Christian VI's og Sophie Magdalenes navnetræk. I fire af krydsfelterne mellem gangene lå fontæner bygget i 1703-1707. På denne udsøgte plet i Københavns hjerte ved et af springvandene kan Biehl tænkes at have indtaget sin morgenkaffe. Jfr. note til s. 39,2.

En anden - og måske den sandsynligste - mulighed var, at hun sad ved bassinet med »Drengen og Svanen«, dengang en sandstensfigur lavet af den franske billedhugger Louis-Augustin Le Clerc (1688-1771). Bassinet lå nord for »Kavallergangen« med god udsigt dertil. Le Clercs vandspyende svane blev »halshugget« ved natlige gadeoptøjer i begyndelsen af 1770'erne og i 1837 erstattet med den nuværende bronzefigur med samme motiv af H. E. Freund.

7

Anseende: udseende

9

min Broder: »Carl Biehl, f. 1732, blev 1757 Fændrik i holst. hvervede Inf. Reg., 1760 Sekondltnt. i Husarregimentet, 1767 Premierltnt., 1768 til sjæll. Inf. reg., 1783 Kompagnichef, afsk. 1785 med 300 Rdlr. Pension, 1801 Major og Kommandør for 7. Bat. af fyenske Landeværns Reg., afsk. 1808, d. 9. Aug. 1819, gift 1785 m. Christiane Sophie Hildermann, d. 24. Sept. 1801, 57 Aar gl., Datter af Justitsraad og Bogholder i Partikulærkontoret Stephan Gotfred Hildermann.« (Bobé). Biehl har tilsyneladende haft et udmærket forhold til sin broder. Efter faderens død boede de sammen i en lejlighed i nogle 177 år. I de private breve til Bülow, som han i øvrigt var i frimurerloge sammen med, omtaler hun ham flere gange og viser tydeligt omsorg for ham. Jfr. noten til s. 40,42 (slutningen) og 46,13.

18

Kiendskab: bekendtskab

19

8te original Komedier: De otte komedier udkom i en samlet udgave (2 bind) i København 1773. Nævnt i kronologisk rækkefølge var det: 1) 1764 Den kierlige Mand (se s. 29,2ff) 2) 1765 Haarkløveren (se s. 32,22) 3) 1765 Den forelskede Ven, eller Kiærlighed under Venskabs Navn (se s. 32,36) 4) 1765 Den listige Optrækkerske (se s. 32,34) 5) 1766 Tvistigheden, eller Gritique over den listige Optrækkerske 6) 1767 Den Ædelmodige 7) 1772 Den alt for lønlige Beiler 8) 1772 Den kierlige Datter (se s. 32,37). For teateret skrev hun desuden tre prologer, trykt samme sted 1) 1765 Melpomenes og Thaliæ Trætte 2) 1766 Den glædede Thalia 3) 1768 Den forvundne Angest, samt tre syngespil, trykt i Nye originale Skuespil, bind 2 og 3: 1) 1773 Silphen 2) 1774 Den prøvede Troskab (se s. 39,27) 3) 1774 Kierligheds-Brevene - og endelig en tragedie: 1775 Euphemia og en lang række oversættelser, som langt fra alle blev publicerede. I 1783 udkom »Den tavse Pige eller de ved Tavshed avlede Mistanker«, trykt i: Nye originale Skuespil, bind IV, anonymt. Stykket nævnes bl.a. af H.J. Birch (se bibliografien) i 1793 blandt Biehls originale værker (s. 200).

22

Skandskrifter: smædeskrifter

27

Den prøvede Troeskab: »Theaterplakat (i Udgiverens (Bobé's) Eje (nu i Det kgl. Bibl.): Mandagen den 31. Jan. 1774 / aabnes igien / Den Kongelige Danske Skueplads / Ved Hans Kongelige Majestets Ankomst, / og i Anledning af / Høyst-Sammes Høytiidelige Fødsels-Dag / med / Den prøvede Troeskab, / Et Nyt Synge-Spil, i 3 Acter, af Jfr. Biehl, / hvortil Musiquen er sadt nye. / Personerne: / Wolder, Hr. Suhm. / Lene, Jfr. Halle. / Haldan, Hr. Schwartz. / Signe, Jfr. Morel. / Ulier, Hr. Lange. / Kuætter, Hr. Musted. / Herthe, Jfr. Winter. / En Skyts Engel, Hr. Urberg. / Elskovs Gud, lille Obel. /. - Med tilhørende Entreer / Componeret af Hr. Bark. - Jvfr. om Opførelsen Overskou III, 47.« (Bobé)

30

gik Bort: blev udeladt 178

31

Forestilling: henstilling

33

et Stykke: en ting

36

Billig: rimelig

37

Dronning Sophie Magdalene: (1700-1770). I 1721 blev hun, der dengang var prinsesse af Kulmbach-Bayreuth, gift med Christian VI, der regerede fra 1730-1746. I de »Historiske Breve« omtaler Biehl hende flere gange med utilsløret uvilje. Bl.a. dronningens postulerede glæde ved æstetiske værdigenstande kritiseres ofte. Kritikken er ikke alle steder sandfærdig, jfr. J.J.A. Worsaae, Et Par smaae Bidrag til Dronning Sophie Magdelens og Caroline Mathildes Historie, trykt i: Historisk Tidsskrift, 3. rk. 5. bind, Kbh. 1866-67, s. 456-476 (isærs. 457-468). Svært var det for Biehl at blive forbigået ved arvens uddeling i 1770.

38

Mad. du Tellie: »Mad. Mimi Dutillet, født Prin, gift med den franske Skuespiller Dutillet, blev engageret 1768 med 1000 Rdlr. Gage; hendes Mimik, Ynde og Elskværdighed skaffede hende under sit Ophold her (indtil 1783) Tilnavn af »den uforlignelige« (Overskou II, 384, 99; III, 267 ff.).« (Bobé)

39

Carniols Daase: dåse lavet af karneol (= rødlig halvædelsten)

44

Warnstedt: Hans Wilhelm v. Warnstedt (1743-1817) var i skiftende perioder hhv. officer, teaterdirektør og diplomat. Det er i hans tid som administrerende direktør ved Det kongelige Teater, Biehl og han havde deres hadske stridigheder, som inspirerede Biehl til novellen: Den falske Ven, jfr s. 40,18 med note. Mange ironiske bemærkninger fælder hun også over ham i sine private breve til Bülow (Sorø Akademi).

Warnstedts sans for orden og systematik i kombination med hans litterære interesser kvalificerede ham til lederstillingen ved teateret. Under hans ledelse blev scenens dagligdag disciplineret, og skuespillerne fik bedre uddannelse. Han så det som sin vigtigste opgave at støtte danske skuespil. Blandt samtidens danske forfattere satte han særlig pris på Johan Herman Wessel (som Biehl kun nævner en enkelt gang i M.U.L. s. 42,39), blandt de afdøde fik Holberg nu sin første 179 renæssance. Biehls komedier ville han til gengæld ikke spille. Sproget var ikke naturligt, mente han: »Tiraderne er for lange, og nuancerne i Karaktererne for faa« (citeret efter Robert Neiiendams artikel i DBL, s. 296 sp. 2). Det var ingen hemmelighed, at han var en kompliceret og bizar natur, »underfundig« kaldtes han i samtiden. Og netop for dette fik han Biehls foragt. Hun var som kvinde uden adgang til beslutningsprocesser evigt afhængig af sine arbejdsgiveres nåde og følgelig af at vide, hvor hun havde dem rent personligt.

48

io: faktisk, virkelig, rigtignok, skam

48

io: ikke

40 2

ulige: forskelligt

3

Daarlighed: tåbelighed (nemlig: at tro, at mænd, der viste opmærksomhed, var forelskede)

9

Forhold: holdning, opførsel

13

Forbindtlighed: høflighed, venlighed

15

forekomme: imødekomme

18

Don Varini: Don Varini er hovedpersonen i en af Biehls »Moralske Fortællinger«: »Den falske Ven, eller Hertil og ikke længere«, trykt i bind II, s. 75-158. Det var en offentlig hemmelighed, som Biehl selv bekræfter (se s. 44, 35-39), at den usympatiske italiener Don Varini var identisk med teaterdirektør Warnstedt, mens hans svigtede ven var Biehl selv. Jfr. Bobé (s. 114): »Blandt samtidige, der i Don Varino« - Bobé og andre efter ham skriver fejlagtigt Varino i st.f. Varini (hos S. Dalager og A. M. Mai hedder han »Barini«, s. 112) -»... genkendte H. V. v. Warnstedt, kan nævnes Komponisten Poul Rasmussen (Pers. Tidsskr. 3 R. V, 65). At Ligheden var let at finde, skal det følgende vise. Warnstedts Fader, Kaptajn ved Bergenhuiske Regiment, var ganske forgældet og kom 1755 fra Norge til Kbhvn. for at søge Forfremmelse. En Morgenstund fandtes hans Lig drivende i Frederiksholms Kanal. Enken levede »i yderste Armod og Elendighed« i Stubbekøbing (Efterl. Pap. fra den Reventlowske Familiekrede IV. 286). Uden Tvivl var det Næringsssorg, der drev ham i Døden, og 180 hans sørgelige Endeligt vakte megen Opsigt. Hos C. D. Biehl hedder det, at Don Varinos Fader, af tysk adelig Slægt, kom fra Recanati til Rom for i sine trængende Omstændigheder at søge en Befordring. »Den ulykkelige Mand blev en Morgen funden død i Tiberen, uden at man erfarede Aarsagen til denne Ulykke. Enken sad tilbage, hjælpeløs og forladt, med fire uopdragne og umyndige Børn«. Sønnen Don Varino vokser til, medens hans mange slette Egenskaber stadig udvikler sig. Han slutter Venskab med en Dreng paa 14-15 Aar, der spillede ypperligt Guitar. Forholdet drog »den skændige Fortrolighed efter sig, for hvilken der faldt Ild ned fra Himlen til at fortære Sodoma og Gomorra«. Beskyldningen mod Warnstedt for at være Homoseksualist er næppe greben ud af Luften, den findes hyppigt fremført i samtidiges Breve. Sig selv har C. D. Biehl skildret som Don Carlos. En videre Sammenligning mellem hendes Fortælling og min paa utrykt Materiale hvilende Biografi af Warnstedt i »Biografisk Lexikon« viser, hvor nær hun i sin Skildring har holdt sig op til Originalen. Selv hans Brevstil har hun karikeret.«

21

Ministre: diplomater

22

Delitala: »Kopier af Breve fra Delitala, daterede Escorial Nov. 1776, i hvilke han erklærer sig ude af Stand til at indfri de af ham i Kbhvn. til Ernst Schimmelmann udstedte Veksler (Arkivet paa Lindenborg). Chr. Stolberg kalder ham (Dec. 1775) »der pestiferirte Delitala« (Efterl. Pap. fra den Reventlowske Kreds VIII, 157). Biehl dedicerede sin oversættelse af Cervantes' Don Quixote til Delitala. Se også note til s. 43,23.

22

Metzburg: »Frantz Leopold Friherre von Metzburg (1746-89), fra 1774 Chargé d'affaires i Kbhvn., hvor han udgav en Oversættelse af Bianchis nedennævnte Værk, død som kejserlig Administrator af Konsulatet i Jassy.« (Bobé)

23

Bianchi: Italieneren abbed Isidoro Bianchi (1731-1808) var en intellektuel humanist, som efter en universitetskarriere i Italien, hvor han i 1760'erne var aktiv i debatkredsen omkring tidsskriftet »il Gaffe«, kom til Danmark som sekretær (»presseattaché«) for Prins Raffadeli, der opholdt sig her fra 1774 til 1776. Bianchi beskrev dansk kulturliv i 181 en række åbne rejsebreve, der blev trykt i det norditalienske tidsskrift »Novelle Letterarie di Firenze«. I disse breve gav han udtryk for stor respekt for Charlotta Dorothea Biehls sproglige og litterære præstationer. Hun oversatte på rekordtid hans hovedværk »Om Lyksaligheden«, et politisk-moraliserende skrift. Tilsyneladende var hun blandt de første, som den danske stat officielt præsenterede de udenlandske gæster for - i hvert fald var hun den første, der gjorde indtryk på Bianchi. - Se M. Alenius, Abbed Isidoro Bianchi. En formidler i dansk-italiensk videnskab, trykt i: Man må studere - Festskrift til G. Torresin, Århus 1984, s. 11-23

31

Pladerne: pladerne til kobberstikkene

32

gyldendal: Gyldendals Forlag blev grundlagt af Søren Gyldendal (1742-1802). I 1770 (omtrent samtidig med at trykkefriheden blev indført), begyndte han som boghandler. 1772 grundlagde han sit forlag efter at have overtaget den Kannevorske Boghandel i Silkegade i København, hvor han havde arbejdet som student i et par år. 1787 flyttede forlaget til Klareboderne 3, hvor det stadig ligger. Om Biehls kontrakt med forlaget skriver Camillus Nyrop, Bidrag til Den danske Boghandels Historie, I-II, København 1870, bind 2 s. 84-85: »1776 (den 21 Juni) indgik han (nml. Gyldendal) Kontrakt med Charlotte Dorothea Biehl om hendes

Oversættelse af Don Quixote. Førrend hun henvendte sig til ham, havde hun, som den Tids Brug var, selv udstedt Subskriptionsindbydelse og fået 350 Subskribenter, og Sagen blev da ordnet således, at hun, for at forsyne disse 350, selv lod trykke et Oplag af 500 Exemplarer, hvoraf Gyldendal skulde have de tiloversblivende 150, at hun gav Gyldendal Tilladelse til at få 500 Exemplarer til hos Bogtrykkeren på egen Bekostning, og endeligt overlod ham Pladerne til de Bogen ledsagende Kobberstik. Alt imod hos ham at oppebære 600 Rdlr., 150 Rdlr. hver Gang en af Værkets 4 Dele var færdigtrykt; hele Værket udgør næsten 87 Ark i oktav.«

32

Blive skadesløs: ikke lide tab

41

Berger: »Johan Just v. Berger (1723-91), Livmedikus, Konferensraad, se bl.a. Efterl. Pap. fra den Reventlowske Familiekreds III, 61 ff.« (Bobé). - DBL 182

42

Guldberg: Ove Høegh Guldberg (1731-1808) blev i 1764 indkaldt som lærer for arveprins Frederik, søn af Frederik V og hans anden dronning, Juliane Marie, fra sin stilling som professor i retorik ved Sorø Akademi. 1771 blev han prinsens kabinetssekretær. Fra 1772 (Struensees fald, som Guldberg ansås for at være »hjernen bagved«) til 1784 (Guldbergs eget fald) havde han som regeringsleder og personlig rådgiver for arveprinsen og enkedronningen næsten uindskrænket magt. Fra 1773 blev han f.eks. bestyrer af først Chatolkassen, senere også Partikulærkassen (kongens og hoffets personlige midler), i 1776 fik han titel af stats- og gehejmeseekretær og flyttede ind i »Prinsens Palæ«. I statsadministrationen forvaltedes i denne periode stadig flere sager direkte gennem kabinettet (og altså udenom statsråd og kollegier). Guldberg var hovedperson i oprettelsen af en række handelskompagnier og fik herved kontrol over udenrigshandelens vigtigste poster. Da han i 1780 fik afskediget udenrigsministeren A. P. Bernstorff, og da lederen af Skatkammeret H. C. Schimmelmann i 1782 døde, kulminerede Guldbergs magt.

I foråret 1784 fik Christian VII's søn, kronprins Frederik adgang til optagelse i gehejmestatsrådet, de regerendes kreds. Kronprinsen benyttede omgående chancen til i en nøje planlagt sammensværgelse at vælte Guldberg, som måtte trække sig tilbage til en stilling som stiftsamtmænd i Århus, hvor han blev til sin død.

Charlotta Dorothea Biehl så med glæde på Guldbergs fald. Såvel hun som Bülow betragtede kronprins Frederik som retmæssig tronarving fremfor arveprinsen. Biehls personlige forhold til Guldberg var under hele hans magtperiode formelt korrekt, men fjendtligt, som det også skildres i såvel M.U.L. (s. 42-46) som i de private breve til Bülow (jfr. f.eks. en typisk bemærkning i et brev af 23. sept. 1783: »Med den Modbydelighed jeg har for af skrive G - g til, saa gjorde jeg det dog for min Broders Skyld ...«) og i det store »Historiske Brev«, »Regeringsforandringen den 14de April 1784«, udgivet af E. Holm og trykt i: Historisk Tidsskrift 3. Rk., 5. bd. 1866-1867, s. 281-455.

183

41 1

fortiener: tjener

7

skienket: skænket, foræret

8

Jeg er den eneste ...: Denne påstand (se også s. 39,19-22) er indtil 1976, da J. Mulvad (jfr. bibliografien) kunne dokumentere, at den var løgnagtig, blevet taget alvorligt. Til støtte for Mulvad skal her yderligere citeres en brevpassage fra Biehls hånd. I en omtale af det teaterstykke hun i 1779 fik afvist af teaterdirektør Warnstedt, skrev hun bl.a.: »Fra den Tiid, at jeg Bekom den grumme Dom har jeg aldrig dristet mig til at arbejde for *Theatret*, endskiønt jeg derved mistede min største Understøttelse.« (Brev i pakken til Johan Bülow i Sorø Akademis Bibliotek, dateret 10. april 1781).

17

Laurent: Pierre Laurent (1730-1807) var hofdanssemester. Han blev i 1752 indkaldt fra Operaen i Paris. Han optrådte i Frederik Vs franske hoftrup, varetog dansen ved hoffet (bl.a. som lærer for Christian VII) og var første danselærer ved teatret. Ved Hofteatret oprettede han i 1771 den første danske balletskole. Han blev hovedkraften og inspirationen for flere dansergenerationer i de for kunsten så vigtige årtier efter

pietismen. - D.B.L. Slotsforvalterstillingen ved Charlottenborg med den tilhørende embedsmandsbolig, som Laurent havde regnet med at få, gik til miniaturemaleren Cornelius Høyer (jfr. note til s. 41,21) og boligen gik, som Biehl skriver, til arkitekt Harsdorff.

Louis Bobé har i sin note om Laurent (s. 111-112) en beskrivelse af bygningen samt en liste over de personer, der boede på Charlottenborg ved folketællingen i 1762. Sv.C.B. bringer s. 208 en samtidig tegning af bygningen.

17

faaet exspectance paa: fået stillet i udsigt, fået løfte om

18

skiøttede ikke om: brød sig ikke om

18

Instrux: forholdsordre, anvisning om, hvorledes man i tjenstlige sager bør forholde sig

21

Høyer: Cornelius Høyer (1741-1804), hofminiaturemaler. Høyer blev medlem af Akademiet i 1769 få dage før Den første »Salon« eller udstilling, som han som akademimedlem kunne deltage i (jfr. s. 37,45 med note). Han var netop kommet hjem fra Paris og blev nu med ét 184 kendt. Han udstillede 11 arbejder. Fra 1768 til 1781 var han fast i København og gjorde en fornem karriere. Miniaturemalere kunne ikke blive professorer, men Høyer fik i 1776, samtidig med en udnævnelse til kancelliråd af 6. rangklasse, titel af professor.

Ved C. Æ. Biehls død i 1777 fik Høyer stillingen som sekretær ved Akademiet og beholdt den til 1804. Et miniatureportræt ved Augustin Ritt findes på Statens Museum for Kunst. Se Torben Holck Goldings disputats, »Cornelius Høyer«, Kbh. 1961, kap. 4.

Høyer malede det smukkeste portræt af Charlotta Dorothea Biehl vi har: en næsten cirkelrund miniature på elfenben, som i dag findes på Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg (Colding nr. 160). Høyer, der ligesom C.D. Biehl boede på Charlottenborg og må have kendt hende godt, har også lavet den eneste kendte satiriske tegning af hende. Denne findes på Sorø Akademis Bibliotek og viser Biehl i færd med at kastrere Holberg (Colding nr. 159). - DBL. Se også afsnittet om portrætter af Biehl.

21

Ober Hoff Marchallen: overhofmarchal var i 1777 Christian Frederik Greve Holstein, jfr. note til 43,30.

25

Marquis Mejorada: »Spansk Gesandt i 1777 var Pedro de Souza Marquis de Mejoradga.« (Bobé).

26

Blev ... vaer: blev opmærksom på

28

Palais: Dehns Palæ i Bredgade 54, opført under bygherren F. L. Dehn i begyndelsen af 1750erne og i 1766 overhændet til Ditlev Reventlow (jfr. s. 38,29), der udlejede det, mens han selv boede i Holsten. - Se Trap, Danmark, 5. udg., bind 4 (2.2), Kbh. 1960, s. 726.

31

Prinds Friderich: Arveprins Frederik (1753-1805), søn af kong Frederik V og hans anden dronning, Juliane Marie. Jfr. note til s. 42,21.

37

Struensee: greve Johann Friedrich Struensee (1757-1772) er en af danmarkshistoriens kendteste skikkelser. Han omtales kun dette sted i M.U.L. Til gengæld har Biehl i sine »historiske breve« (se L. Bobé, Interiører fra Christian VII's hof, s. 65-131, eller Sv.C.B. s. 217-302) beskrevet hans personlighed og utrolige rolle ved hoffet, fra han i 1768 blev ansat som rejselæge for kongen, til han blev fældet ved et kup i 185

1772

som dronning Caroline Mathildes elsker og kongens »geheimkabinetminister« (en aldrig før 1771 anvendt titel, der bl.a. gjorde kabinetsordrer udstedt i Struensees navn gyldige, hvis de blot bagefter blev godkendt af kongen). Ved kommissionsdomstolen blev han dømt til døden - og til at blive lagt på hjul og stejle - efter loven om majestætsforbrydelse. - D.B.L. og Sv. Cedergreen Bech, Struensee og hans tid, København 1972.

37

Morels Enke: »Gerhard Heinrich Mathias Moreli (1710-71), Maler, Kunsthandler og 1765 Kunstammerforvalter, boede paa Charlottenborg, gift med Marie Elisabeth Deroden (1707-72) fra Hamborg. « (Bobé). Hendes mand er optaget i DBL.

42

uhørt: uden lejlighed til at forsvare sig

47

overtydende: overbevisende

47

Indføds Retten: Retten til statsborgerskab. Ordet bruges her om den lov af 15. januar 1776, som opstod i reaktion mod Struensees tyske regime i Danmark. Tanken med loven, som Guldberg og Schack Rathlou først og fremmest stod bag, var at sætte en stopper for, hvad der ikke helt med rette følte som en stigende tendens til at give landets høje embeder til udlændinge (tyskere). Kun efter særlige undtagelsesregler kunne ikke dansk-fødte herefter få indfødsret og dermed embeder i Danmark. Loven var utvetydigt rettet mod typer som A. P. Bernstorff. Se Danmarks Historie, bind 9 ved Sv. Cedergreen Bech, Kbh. 1977, s. 515-520, og Knud Prange, Indfødsretten, en analyse af embedsstandens og adelens nationale rekruttering før og under enevælden, trykt i: Personalhist. Tidsskr., 16. rk., 4. bind, 1976, s. 1-16.

48

Lands Barn: landsmand, indfødt

51

Caprioler: bukkespring, krumspring

42 9

igienkaldte: tilbagekaldte

10

Overslaget: den foreløbige beregning

13

Kammeret: Rentekammeret. Fra 1680-1848 et kollegium, der forestod bestyrelsen af statens indtægter og udgifter

16

Godske Moltke: »Joachim Godske Greve Mokke (1746-1818), Søn af 186 A. G. Moltke, 1772 Dep. i Finanskollegiet og 1773 1. Dep. i Generaltoldkammeret, 1776 Chef for Finansadministrationen, 1781-84 Statsminister, 1813 Finansminister.« (Bobé). 1777 æresmedlem af Kunstakademiet, 1780 af Videnskabernes Selskab. - DBL. 18 *Harsdorff*. »Gaspar Frederik Harsdorff (1735-99), 1766 Professor ved Akademiet, 1770 kgl. Hofbygmester.« (Bobé). - DBL. Se Tove Clemmensens disputats: Møbler af N. H. Jardin, G. F. Harsdorff og J. C. Lillie og eksempler på deres interiørdekoration, Kbh. 1973. D. 6. - d. 29. september 1985 vist på Kunstindustrimuseet i København en udstilling om Harsdorff. Hertil udarbejdede Esbjørn Hiort en katalog: Arkitekten C. F. Harsdorff 1735-1799

20

Vanziir: skamlet, ødelæggelse

21

Dronningen: Dronning Juliane Marie (1729-1796) var på dette tidspunkt enkedronning (kong Frederik V døde i 1766). Denne tyske dronning, som fulgte efter den populære engelske dronning Louise, der døde i

1751, blev aldrig populær hos Biehl. Efter af hun sammen med Guldberg havde været drivkraften i reageringen af den sindssyge kong Christian VII.s dronning, Caroline Mathilde (1772), var Juliane Marie den mest indflydelsesrige blandt hoffets kvinder. Fra 1772 til statskuppet 1784 dannede hun sammen med sin søn, arveprins Frederik, og Guldberg en art selvbestaltet regering. - DBL.

23

betage: fratage

24

kunde forekommet det: kunne være kommet det i forkøbet

27

Equivalent: tilsvarende erstatning

29

Bredal: Niels Krog Bredal, født i Trondhjem 1732, død i København 1778. Forfatter og fra 1771 til 1772 Direktør for det Kgl. Theater. Fra ca. 1750 havde Bredal nogen succes som forfatter af operaer og mindre musikalske værker. Hans berømteste - og mest berygtede - værk var syngespillet »Tronfølgen i Sidon« fra 1771, som han skrev tekst til i samarbejde med den italienske komponist Giuseppe Sarti, der i 1770 var blevet ansat som leder af komediehuset. »Tronfølgen i Sidon« blev en kortvarig publikumssucces. Efter en nedgørende kritik 187 af stykket i 1771 skrev Bredal straks en modsatire, som bragte ham i den grad i modvind, at han måtte gå af som teaterdirektør. - DBL

30

Ligefuldt: ikke desto mindre, desuden

33

Sujet: emne, stof, tema

36

flyede: bragte, skaffede

39

Wessel: »J. H. Wessels uopførte fantastiske Komædie »Anno 7603« (1785), en Satire paa Kvindeemancipationen.« (Bobé).

Johan Herman Wessel (1742-1785) blev født i Norge og kom i 1761 til København for at studere sprog. Han tilegnede sig den klassiske, den romanske og den engelske litteratur og deltog lærd og vittigt i litteraturdebatten i København i 1760'erne og 70'erne. Hans ståsted var Det norske Selskab, der sammenlignet med den eksperimenterende digterkreds omkring personligheder som Ewald og Klopstock gik for at være mere traditionel. Højdepunktet i hans digterkarriere var den parodiske komædie »Kierlighed uden Strømper« fra 1772. Trods opbakning fra det københavnske publikum gik det langsomt ned ad bakke for Wessel herefter, og han døde syg og forgældet, mens han endnu var relativt ung.

Når Biehl mod sin sædvane overhovedet nævner en digterkollega, skyldes det mindre hendes trang til at kritisere Wessel (og Thoroup, se nedenfor) end hendes forargelse over de ulige vilkår hun og han arbejdede under. Mens hun skulle skrive bundne opgaver (se også note til s. 46,44), kunne Wessel skrive, hvad han ville. Mens hun var afhængig af Warnstedts luner, havde Wessel og den langt mindre poetisk begavede Thoroup (se s. 43,3) fra 1779 sikret en årlig minimumsløn og -arbejde. Hos Th. Overskou, Den danske Skueplads, bind 3, Kbh. 1860, s. 200f citeres følgende uddrag af kongelige resolution af 27. dec. 1779, som foreskrev, »at Studenterne Johan Herman Wessel og Adam Gotlob Thoroup maae gives Forsikkring, hver at faae aarlig to Syngestykker til at oversætte paa de dertil forfattede Musiker, og at nyde for hvert Stykke uden Forskjel 100 Rdlr, samt hver ansættes i Theaterlønning-Reglementet for 100 Rdlr. som et 188 honorarium pro persona fra dette Theateraars Begyndelse, for at rette og forbedre de Oversættelser ved Theatret, som kunne behøve det, og ellers hver at oversætte et eller to Stykker uden Sang, ...«. Så sent som i 1787 blev Biehl stadig vred, når hun tænkte på det, jfr. hendes brev til Johan Bülow dateret d. 30. juli 1787 (Sorø Akademi). - DBL.

39

af Phantasie: uden at være bundet af et opgivet emne, »ud af hovedet«

42

med: trods

42

Erindringer: påmindelser

43

erholde: opnå

45

Linde: »Gabriel Linde, Kasserer ved Partikulærkammeret.« (Bobé)

46

forskaffede Underholdning: ydede underhold, forsørgede

47

salig Kongen: Kong Frederik V, der døde i 1766.

48

Betog: fratog

43 3

Thorup: Adam Gottlob Thorup (1749-1804), jurist. »1779 antaget til at oversætte Syngestykker for det Kgl Teater og forfatte Kantater til Taffelmusiken paa de kgl Herskabers Fødselsdage« (Ehrencron Müllers Forfatterleksikon, 8, s. 225f). Hos Th. Overskou, Den danske Skueplads, 3. bind, Kbh. 1860, s. 200, 231 og 730 vurderes Thorup meget lavt som oversætter. Se også Fl. Lundgreen-Nielsen, Det handlende Ord s. 925 note 272 og s. 832 og noten om Wessel til s. 42,39.

11

Forfatning: økonomisk situation

12

fortient: tjent

14

Betaget: frataget

22

Fortrøstning paa: tillid til

23

Cervantes: »Oversættelsens Titel lyder: Lærerige Fortællinger af Miguel de Cervantes Saavedra. Oversat af det Spanske efter det i Haag 1739 udgivne Oplag af Charlotta Dorothea Biehl, 1-2, 1780-81« (Bobé). Mere berømt er Biehls ovenfor (note 40,22) omtalte oversættelse af Don Quixote med Titlen: Den sindrige Herremands Don Quixote af Mancha Levnet og Bedrifter, forfattet af Miguel de Saavedra. Oversat efter det i Amsterdam og Leipzig 1755 udgivne Spanske Oplag af 189 Charlotta Dorothea Biehl (I-IV, København 1776-77). Tilegnet Monsieur Emanuel Delitala.

Miguel de Cervantes Saavedra (1547-1616) havde haft en lang og broget karriere som forfatter, soldat og embedsmand - foruden over 15 års dramatisk tilværelse som krigsfange, hvor han gang på gang blev fanget under sine flugtforsøg - inden han mod slutningen af sit liv skrev sit hovedværk »Don Quijote«. Første del udkom i 1605, resten i 1615. Værket blev hurtigt kendt i Europa. Det blev oversat til en række sprog og gav inspiration til megen ny litteratur, bl.a. til Holbergs »Peder Paars« (som dog ikke mindst bygger på det romerske epos af Vergil: »Æneiden«). F. Schioldemose lavede en ny oversættelse af »Don Quijote« i 1829-1831, men i 1869 udkom en ny udgave af Biehls oversættelse med illustrationer af Nicolai Wilhelm Marstrand, og det er Biehls oversættelse, der ligger til grund for senere moderniserede udgaver.

30

Holst: »Christian Frederik Greve Holstein (1735-99), Direktør i Generalpostamtet, 1766 Overhofmester hos Dronning Caroline Mathilde, 1772 Overhofmarskal, 1780 Overjægermester. 1763 tiltraadte han Besiddelsen af Grevskabet Ledreborg. I Aarene 1778-80 var han Medlem af Overtilsynskommissionen ved det Kgl. Theater samt af den bestandige Direktion (G. Kringelbach: Civile Direktioner og Kommissioner, 1899, 91 f.).« (Bobé). - DBL.

30

Schack: Engel Carl Ernst v. Schack (1750-1811), 1780-84 Overhofmarskal, ligeledes Medlem af førnævnte Kommission og Direktion.« (Bobé). - DBL.

33

Zoega: »Johan Zoëga (1742-88), 1779 Kommitteret i Rentekammeret og 1784 Deputeret i Finanskollegiet.« (Bobé). Botaniker og nationaløkonom. - DBL

33

forstrække mig mit Quartal: give mig min løn (som udbetaltes kvartalsvis) på forskud

34

Møller: »Nikolaus Møller, Hofbogtrykker« (Bobé). 1733-1806. Møller regnedes for sin samtids bedste bogtrykker. Han indførte mange fornyelser især fra Frankrig i dansk boghåndværk. Flere af tidens 190 fornemste faglitterære værker trykte han. Indenfor skønlitteraturen stammer bl.a. de to første bind af pragtudgaven af Johannes Ewalds samlede skrifter i fire bind (1780-1791) fra ham - hvad der ikke nødvendigvis har stemt Biehl mildere overfor ham. - DBL.

37

Warnstedts Forhold: mit forhold til Warnstedt

44

ubillige: urimeligt høje

44 9

daarligt: tåbeligt

9

føde: skaffe føde til, forsørge

12

Beviise: yde

14

Louise: Hvem denne er, vides ikke. I privatbrevene til Johan Bülow (Sorø Akademi) sender Biehl nu og da hilsener til Bülow fra Louise, og en nærlæsning af disse breve giver muligvis forklaringen på, hvem hun var. I et brev fra 18. marts 1784 fortæller Biehl om et andet socialt tilfælde, hun griber ind og tager ansvar for: en tiårig dreng, hvis fader (Schmaltz) tilsyneladende begik selvmord. Biehl sørgede for at få sat drengen i den tyske skole.

17

henrivende: uimodståelig

24

Jacobi: »Christian Frederik Jacobi (1739-1810), fra 1772 Lektor hos Christian VII. og Assessor i Højesteret, Medlem af den ovennævnte Overtilsynskommission ved Theatret 1778-84 (1773-78 medlem af Direktionen), havde levende dramatiske Interesser og skrev selv Komedier.« (Bobé). Jacobi oversatte stykker af Destouches og Goldoni og var i øvrigt ophavsmanden til Det kongelige Teaters motto: »Ei blot til Lyst«. - DBL.

28

Eichsted: »Hans Henrik v. Eickstedt (1715-1801), General, Kommandant i Kbhvn. og Statsminister, bekendt fra sin Deltagelse i Katastrofen 17. Jan. 1772« - nml. kuppet mod Struensee - »havde 1772-84 en fremtrædende Indflydelse som Medlem af Overdirektionen for Theatret.« (Bobé). Biehl var ikke den eneste, der følte sig tilsidesat af Eickstedt. Det var ham, der ved regulært magtmisbrug fik forvist den fremragende sanger og skuespiller Caroline Walter fra teateret i København. Jfr. noten om »Frue Walter« til Johan Bülow's notits om Biehl.

191

30

efterladt: forsømt

34

Provintserne: byerne udenfor København

35

anden Tome: bind 2

42

Østersøiske Actier: 5. juli 1781 oprettedes det handelskompagni, som der må være tale om her: »Det kongelige danske østersøisk og guineiske Handelselskab« med oktroj (d.v.s. handelsprivilegium) på 30 år. Kun få dokumenter fra selskabet er bevaret, heraf en del i Johan Bülow's efterladte papirer. Selskabets opgave var dels at sørge for oplag af baltisk korn i København, dels havde det eneret på afrikahandel og slavehandel og -transport. Det måtte afvikles allerede i 1787. De her omtalte aktier synes at være den startkapital på 75.000 rdlr. fordelt på 500 aktier a 150 rdlr., som kongen skød ind i foretagendet ved oprettelsen af selskabet. Det er sandsynligvis disse, Biehl havde anset det for en mulighed, at hun kunne få del i - muligvis p.g.a. hendes gode forhold til Bülow og andre indflydelsesrige personer ved hoffet. Det var dog reelt ganske urealistisk, eftersom aktierne slet ikke blev givet til enkeltpersoner, men indgik samlet i selskabets formue, hvor de først hvilede, som kongens indskudte kapital, der tjente som lån, og senere, da selskabet kom i økonomiske vanskeligheder i 1783, blev eftergivet. - Om selskabet se Erik Gøbel op. cit. ovenfor note 37,13, s. 565-566, og Knud Klem, Det kgl. Oktr. Østersøisk-Guineiske Handelselskab, trykt i Årbog 1970 udgivet af Handels- og Søfartsmuseets venner, s. 7-66, især s. 36.

43

Bekom: fik

45 12

overkomme: få fat i, se sit snit til

14

Drage Dukker: »ifølge folketroen: en lille dukke af mandragoraplantens rod, som mentes at have evne til at drage penge, lykke o.l. til huse« (citeret fra ODS) »Trylledukke, der kan drage Penge og Held til sig. Ordet kendes bedst fra Titlen paa Enevold de Falsens Syngespil Dragedukken (1797)« (Bobé). Biehl laver et ordspil på begrebet, idet hun anvender det i betydningen: en hjælper til at bedrage hendes fader

16

nærgaaende: smerteligt 192

27

af Himmelen: fra himlen

30

Huuskors: plage for huset (ofte brugt om besværlige personer i en husstand)

38

Avinds: misundelses

42

Forfatning: tilstand

42

Agt: agtelse, respekt

48

den kiereste Haand: morfaderens, jfr. s. 3,45-46.

46 2

daarlig: tåbelig

5

forsikkrede: erklærede (overfor ham)

6

Besøgelse: besøg

10

særdeles: allernærmeste

13

Maçon: frimurer. Frimureriet var temmelig nyt i Danmark i 1770'erne. Den første loge var blevet stiftet i 1743, men hurtigt efter opstod en række nye loger. De dannedes med England og Tyskland som mønstre og var i deres målsætning stærkt præget af behovet for en ikke-kirkestyret, men dog kristen organisation. I en medlemsliste fra 1783 på 170 numre, (Det kgl. Bibl., småtryk), »Liste over Medlemmerne af Zorobabel til Nordstiernen i København.«, anføres 8 som tilhørende den reformerte kirke, 2 den katolske og 160 den lutheranske. Frimurerlogerne var stærkt hierarkiske i opbygning, og uanset deres målsætning: at virke til menneskehedens fremme og forædling ved at fremme broderskabet mellem mennesker, var brødrene normalt hentet fra samfundets allerøverste sociallag, fortrinsvis embedsmænd ved hof og stat, foruden enkelte kongelige mænd. En uomtvistelig prestige knyttede sig fra begyndelsen til frimurerne, samtidig med en nysgerrighed og vrede over det hemmelighedskræmmeri, de omgav sig med. Allerede logernes navne anslog en stemning af dyb mystik: St. Martin, Zorobabel, De tre brændende Hjerter, Phønix, Josva m.m. For slet ikke at tale om de okkulte optagelsesritualer ved tildelingen af grader (jfr. Aage Henriksen, Den rejssende, Kbh. 1961, kapitel 4: Frimureri).

En såkaldt »Dame-loge« eller »Loge de Dame« blev åbnet i 1750 193 af frimureren Neergaard, som samtidig oprettede en i Jena. Da kvinder dog ikke ansås for egnede til den egentlige indvielse, var logen kun af navn en loge. Den var i indhold og ceremoni vidt forskellig fra de virkelige loger og henhørte under det såkaldte »adoptionismureri«. Nogle få kvinder og lidt flere mænd vides at have været medlemmer, før den allerede i 1752 måtte lukke. Mange kvinder forsøgte forgæves at få frimurere til at røbe den store hemmelighed. Om en enkelt cirkulerer stadig ubeviselige - og velsagtens urigtige - rygter om, at hun måtte lade livet (ved påtvungen åreladning), da hun lokkede sandheden fra en frimurer. Holberg, som i ep. 11 og 172 udtalte sig om frimureriet, mente, at der ingen sandhed kunne være, eftersom den i givet fald måtte være blevet røbet.

Bülow blev omkring 1780 medlem af logen »Zorobabel-til Nordstjernen«. I den nævnte medlemsliste fra 1783 står han som nr. 159 af 170. Sammesteds finder man Carl Biehl, Staldmester Bülow, Vilhelm Bornemann, Nicolaus Møller, der alle er nævnt i M.U.L., og flere andre, som Biehl har kendt.

Biehl er tydeligvis smigret over at være blevet taget med på råd i Bülows beslutning om at blive frimurer. Intet tyder på, at hun var negativt stemt imod frimurerne. Tværtimod mener man, at hun stod bag oversættelsen af en lille samling frimurersange, som blev udgivet anonymt i København 1776 under titlen »Frimurer-Sange, oversatte af det Tydske ved Ordenes sande Veninde«.

Om frimureriets tidligste periode i Danmark se frimureren K. L. Bugges afhandling, *Det danske Frimureries Historie*« udarbejdet efter »Den store Landsloges Arkiv«, København 1910. Biehl er omtalt s. 379-380.

18

Forfatning: situation

20

paa det: for at

20

utiidig: upassende

23

rare: sjældne

26

Stokkebaand: (pynte) bånd på stokkegrebet, som gør det lettere at holde godt om stokken 194

27

Navne Dag: den dag, som i kalenderen bærer samme navn som en persons døbenavn

28

allerforbindtligste: allerhøfligste

28

Han yttrede derpaa det Ønske ...: De breve Biehl i det følgende fortæller, at hun skrev til Bülow, er de her ofte citerede 449 breve, som findes på Sorø Akademis Bibliotek (Bülowssamlingen nr. 47). De er skrevet i perioden 1. august 1783 til 31. marts 1788 (17. maj samme år døde hun). Indholdet i brevene er meget varieret. De er en guldgrube af oplysninger og stemningsbilleder fra samtiden og er et enestående eksempel på en 1700-tals kvindekorespondance i stil med udlandets talrige lignende brevvekslinger.

29

som: hvilket

42

husvalet: trøstet

43

forekommet: imødekommet

44

Naumann: Den sachsiske komponist Johan Gottlieb Naumann (1741-1801) opholdt sig i et halvt år i København (1785-86), hvortil han var indkaldt m.h.p. at oprette en opera ved siden af de allerede etablerede kunstarter: teateret og balleten. I løbet af opholdet fik han omorganiseret musikerne til et samlet 45 mand stort orkester, og han gav det københavnske publikum en prøve på, hvad der skulle forstås ved stor opera, idet han opsatte sin egen »Orpheus og Euridice«. I 1777 var der første gang blevet spillet musik af ham (passionsmusik) herhjemme; efter hans ophold i København blev han ofte spillet. Naumann skrev i alt 24 operaer (20 italienske, 3 svenske og 1 dansk). - DBL.

D. 31. januar 1786 havde Naumanns opera »Orpheus og Euridice« premiere. Biehl havde skrevet den danske tekst, balletmesteren Galeotti havde lavet koreografien til balletoptrinene, og teatermaleren V. Brun stod for kulisser og scenografi. For første gang oplevede man i København opførelsen af en original opera skrevet til en dansk tekst for Det kongelige Teater. Det var en begivenhed. Om aftenen rundedes af med en festmiddag, hvor Biehl havde Naumann til bords og bød ham op til ballets første dans.

Operaen gik 12 gange og blev en enorm succes uden dog at kunne 195 tjene ind til dækning af udgifterne (Personligt fik Biehl udbetalt 200 rdl. d. 8. okt. 1785). Alle fik ros undtagen Biehl. I en stor og vittig anmeldelse i *Lærde Efterretninger*, Kbh. 1786, s. 224-232, bliver hendes tekst taget meget alvorligt: Biehl har skuffet sit publikum. Ingen tvivl om det. Men hun har ikke haft en chance for andet. Hun har været bundet på hænder og fødder af Naumanns musik, som var skrevet på forhånd - hvad der kaldes »Tyranni« - og af en usmagelig tysk tekst ved en hofråd von Lindemann, som Naumann tidligere havde arbejdet sammen med om en »Orpheus« og nu kunne genbruge. Biehl har, bortset fra et radikalt indgreb i slutningen, som anmelderen ikke bryder sig om, kun kunnet ændre detaljer, hvad der som oftest har været en fordel. »Publicum ville hellere mistroe sin egen Fornuft,... end troe Jomfr. Biehl havde skrevet noget saa aldeles slet.«

Biehls tekst til Naumann blev udgivet i 1786 (og senere genoptryk), og også oversat til tysk af C. F. Cramer (trykt i Tyskland i 1786 og 1787), som var meget begejstret for Biehls slutning. Set fra Naumanns og Biehls synspunkt er der ingen tvivl om, at samarbejdet på de givne præmisser har været fortræffeligt, hvad Biehl ikke kun her, men også i brevene til Bülow (Sorø Akademi) giver udtryk for.

Interessant er det imidlertid, at der findes et egenhændigt håndskrift af Biehl på Det kgl. Bibliotek (Ny kgl. Saml. 4512 i kvartformat), på hvis titelblad der står: »Orpheo e Euridice. Et Synge Spill i to Acter oversat til Herr Chevalier Glucks Musik af Charlotta Dorothea Biehl« (en senere tilskrift meddeler fejlagtigt, at der er tale om en fri bearbejdelse efter Raniero de Calzabigi, der skrev Glucks tekst, og den tyske hofråd v. Lindemanns gendigtning heraf). Denne tekst er nemlig den »ægte« Orpheus og Euridike, Calzabigis tekst til Glucks opera, der fra 1762 var blevet opført som en helhed på enhver større europæisk operascene. Oversættelsen er fra midten af 1770'erne. I 1778 modtog Biehl 100 rdl. for den, og den blev udskrevet i partitur til Glucks musik med fa, kosmetiske rettelser (Det kgl. Bibl. C I, 245, 1. akt) til brug ved den nyoprettede Syngeskole. Gluck-Biehl blev dog aldrig opført. Forhandlingerne om at få Naumann til Kbh. var i gang, 196 og da han endelig kom, for kun et halvt år, skulle han iflg. kontrakten sætte et af ham selv komponeret værk op. Man enedes hurtigt om, at Biehls allerede dokumenterede kendskab til Orfeus og Eurydike stoffet måtte kunne forenes med Naumanns tidligere tilløb til en egen Orfeus-opera, og det var oplagt at bede Biehl gå ind i et samarbejde og levere en ny tekst baseret på von Lindemann. Det er dog højst sandsynligt, at Biehl fra begyndelsen havde håbet på at blive Danmarks Calzabigi. I stedet fik hun en åndløs, bunden opgave, som hun bagefter måtte modtage drøje hug for. Af hendes breve til Bülow fra dagene før premieren fremgår, at Warnstedt indtil sidste øjeblik forsøgte at forkludre situationen for hende ved at lave om på sangerens dragter, således at hendes tekst nær ikke var kommet til at passe med, hvad man så på scenen.

Jfr. Hjalmar Thuren, »Orfeus og Euridike. En dansk Operaopførelse i Aaret 1786«, trykt i: Fra Arkiv og Museum IV, 1909, s. 101-132. Samt Biehls breve til Johan Bülow, Sorø Akademi, fra d. 30-12 1785 og d. 30-1 1786. Jeg takker musikhistorikeren Johannes Mulvad for oplysninger, samtaler og materiale.

47 2

Paulun: telt, hytte, fredeligt opholdssted

Kammerherre Suhm: se note til s. 36,17

Borneman: se note til s. 23,32

Frue Walter: Caroline Fredericia Walter, født Halle, 1756-1826, var skuespiller og operasanger. Hun havde fra sin barndom et ægte talent for teateret og vandt publikum for sig som få andre (i sin ungdom bl.a. ved vittige improvisationer i direkte kontakt med publikum i logerne). Hun var opvokset under meget hårde sociale og menneskelige kår hos sin moder, som hun dog af ansvarlige på teatret fik hjælp til at bryde med og flytte væk fra. Hun havde gode og ofte krævende lærere, bl.a. Pierre Laurent i dans og musik, jomfru E. G. Bøttger i skuespilkunst, M. Angelo Potenza i sang og ingen ringere end Charlotta Dorothea 197 Biehl i deklamation. Mange af tidens bedste danske malere har portrætteret hende, både som privatperson og i roller på scenen. Caroline Walter debuterede som otteårig i 1762 og var i 1780 teatrets bedste skuespiller og sanger. Da general H. H. von Eickstedt som medlem af teaterrådets overtilsynskommission protegerede sin egen veninde frem på Caroline Walters bekostning, søgte denne sin afsked -og da hun ikke fik den, flygtede hun til Sverige. Her fik hun snart efter et nyt gennembrud som Alceste i Glucks opera »Alceste«. Trods sit overlegne talent blev hun dog forbigået og flygtede igen, denne gang til Kristiania, efterladende sig midlertidigt kaos i Stockholms opera. I Hamburg, London og Gottingen optrådte hun, inden hun blev kaldt tilbage til Stockholm - mens København fortsat afviste hende! - til en hovedrolle i Naumanns store svenske opera »Gustav Wasa« i 1786. Caroline Walter blev herefter i Stockholm som »premier-aktrix«, »Hovsångerska« og medlem af Det kgl. svenske musikakademi. -DBL. - Jfr. Klaus Neiiendams rigt illustrerede disputats: Caroline Walter. Personlighed og skuespilkunst. Kbh. 1983.

Epitaphium: (græsk) gravmæle, gravskrift

H. S. E. Charlotta Dorothea Biehl...: (latin) H. S. E. er forkortelser for: Hic sepulta est (Her er begravet). I oversættelse lyder gravskriften: Her ligger Charlotta Dorothea Biehl begravet - ved sin komedie danskernes Destouches, ved sin digtning deres Sappho. - Om Destouches, se note til s. 24,6. Sappho var en kvindelig, lyrisk digter fra den græske ø Lesbos. Hun levede ca. 6. årh. f. Kr. og er kun meget fragmentarisk overleveret.

Pretension: medaillon

Min Venindes Billede: demens' stik efter W. A. Müller's maleri, jfr. det følgende afsnit.

Portrætter af Charlotta Dorothea Biehl

Der findes ikke mange portrætter af Charlotta Dorothea Biehl, og blandt de få man kender, har man i de sidste årtier skiftet mening om nogle, såvel om malerens som om den portrætteredes identitet. Et lykkeligt tilfælde har desuden bragt et portræt, som har været forsvundet, frem igen. Det følgende afsnit skal præsentere det galleri af portrætter, som man i dag mener skal eller muligvis skal forestille Charlotta Dorothea Biehl. Nogle problemer omkring deres datering og kunstnerophav vil blive lagt frem.

Charlotta Dorothea Biehls udseende er bedst kendt fra et kobberstik ved *Johann Frederick Clemens* (1748-1831). Stikket er kun bevaret i få eksemplarer, bl.a. på Kunstakademiet, Det kongelige Bibliotek og Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg. Desuden findes et på Sanderumgaards bibliotek, hvor det lige siden Johan von Bülow's død har ligget sammen med originalmanuskriptet til »Mit ubetydelige Levnets Løb«, (fig. 4).

Billedet er beskrevet i Leo Swanes bog, »J. F. Clemens. Biografi samt Fortegnelse over hans Kobberstik«, København 1929, s. 258. Swane daterer det til c. 1814 (s. 118 og 258). Dateringsgrundlaget synes at være et notat i Johan Bülow's dagbog d. 3. oktober 1814, hvori Bülow meddeler, at han har sendt dette blad, »som jeg har ladet stikke i Kobber« (citeret efter Swane s. 258) til en række venner. Denne datering er ikke uforenelig med en bemærkning i Bülow's selvbiografi i afsnittet om Biehl, der er aftrykt i denne bogs indledning: »Hendes Portrait, en mignature, som 199 hun skænkede mig, har jeg ladet stikke i Kobber mange Aar efter hendes Død«. (En datering til 1796 ses nu og da, senest i en artikel i tidsskriftet »Kritik« nr. 71, 1985, hvor den indgår i en billedtekst til demens' stik i Lisbet Holsts artikel (jfr. bibliografien). Denne datering stammer muligvis fra Mogens Dupont-Petersen, som anfører den uden nærmere begrundelse i sin nedenfor omtalte artikel s. 119.)

Om selve dette billede er det mest vellignende portræt af Biehl, er tvivlsomt. Johan Bülow skriver til allersidst på den seddel, han lagde ved manuskriptet til Biehls selvbiografi (trykt ovenfor i sin helhed): »Min Venindes Billede har jeg ladet stikke i Kobber efter et Mignatur som hun forærede mig. Desværre! det er ikke meget liig«.

Stikket måler 136 x 102 mm. Det viser Biehl som en myndig, moden dame, på vej til at nærme sig slutningen af sit knap 60-årige liv. Hun ses forfra, svagt drejet mod en højre profil. Hun er iført en kjole med dyb, vid V-formet udskæring. Et bredt rynket bånd og en opstående fintforarbejdet kniplingebort følger kanten i udskæringen. Båndet er samlet i en blød sløjfe midt på brystet. På hovedet bærer hun en filthat med skygge, pyntet med et snoet bånd, og bagpå hattepulden vajer 5-6 smukke fjer. Håret er omhyggeligt arrangeret i rullede lokker, to opadvendte ved ørerne og to blødt nedhængende bag ørerne (en paryk?). Næsen er lang og lige med markerede næsebor, de høje øjenbryn er næsten lige, øjnene er ganske store og klare, dog er øjenlågene tyngede yderst af nedadskrånende hudfolder. Munden er lille, glad og meget svungen. Hele ansigtet hviler næsten majestætisk i et tykt lag fedt, der breder sig i en stor dobbelthage ned over halsen og brystet. - I al sin prægtige korpulence stråler hun af personlighed: myndig, livlig og fuld af festlig frygtløshed, -en utraditionel dame, der tør stå ved sig selv. Clemens' signatur er påført under stikkets kant til højre: »Clemens sculps« (= Cl. sculpsit: Cl. formede/stak det), mens originalens malers navn er anført i venstre side: »Müller pinx« (= M. pinxit: M. malede det).

Müller er miniaturemaleren *Christoph Wilhelm Andreas Müller* (1733-1816), som i perioden 1774 til 1815 ved siden af sit arbejde som 200 hofminiaturemaler og tegnelærer for de kongelige børn fungerede som bibliotekar ved Akademiet, hvor Biehl boede.

Af Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborgs katalog fra 1943 (nr. 5100 - 40) fremgår, at museet er i besiddelse af en miniature forestillende Biehl og malet af W. A. Müller. Dette billede, som er omtalt nedenfor, er ikke Clemens' forlæg. Ifølge senere undersøgelser er det slet ikke malet af Müller, men af en anden, langt mere berømt miniaturemaler: Cornelius Høyer (jfr. Torben Holck Golding: *Cornelius Høyer*, København 1961, hvor det er omtalt som nr. 160 og afbilledet figur 63).

Men hvor findes da maleriet bag Clemens' stik? Originalmaleriet var iflg. Swane (op.cit.) endnu i 1929 på Sanderumgaard på Fyn i slægten Vinds privateje. Kunsthistorikeren dr. phil. Torben Holck Colding har meddelt mig, at han ved et besøg på Sanderumgaard d. 20. aug. 1946 har noteret, at han ved den lejlighed så portrættet, en miniature (5,4 x 4,3 cm) af W.A. Müller, der viser Biehl klædt i samme dragt, som hun bærer på Clemens' stik.

På et tidspunkt efter august 1946 er miniaturen bortkommet. Hvornår og hvortil vides ikke nøjagtig. I

1975 dukkede den op igen, da kunsthistorikeren Mogens Dupont-Petersen fandt den hos en antikvitetshandler på Tofte Allé i Valby i København.

Dupont-Petersen, som jeg takker for at have gjort mig opmærksom på sit fund og have givet tilladelse til at bringe et farvefoto af maleriet, har i en artikel »Den skønne Dorothea«, trykt i Kunst- og Antikvitetsårbogen 1979, s. 117-121, diskuteret de portrætter, man i dag betragter som Biehlportrætter.

Müllers miniature skal først beskrives. Den gengives her for første gang i farver (fig. 1). Et spejlvendt sort-hvidt aftryk er bragt i den omtalte artikel af Dupont-Petersen og et retvendt sort-hvidt billede kan ses i Sv. Cedergreen Bech, »Storhandelens by« s. 164, = Københavns historie, bind 3 1728-1830, Kbh. 1981, hvor det dog vises som »Miniature af ubekendt maler«).

Müllers portræt er en oval miniature på elfenben. Den måler 5,4 x 4,3 cm. Den er usigneret og udateret. På bagsiden er utydeligt skrevet: »Ch.

201

Dor. Biehl malt af W. A. Müller«, en påskrift, som desværre ikke er original.

Miniaturen har været forelagt såvel direktør ved Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot, dr. phil. Povl Eller, som miniaturemalereksperter dr. phil. Torben Holck Colding (se nedenfor), som begge anser det for overvejende sandsynligt, at den er original.

Hvornår miniaturen stammer fra er usikkert. Nærliggende er det at datere den til den periode, hvor Müller kom daglig på Akademiet, altså engang efter 1774 og før Biehls sidste, lidt triste år frem til 1788, hendes dødsår. Müller måtte da have kendt Biehl selv og også hendes placering ved hoffet og i kunsten. Mogens Dupont-Petersen daterer den i sin artikel (uden begrundelse) til 1785.

Dateringen har interesse ikke alene for indplaceringen af denne miniature. Den har muligvis videre konsekvenser. Det kunne nemlig være oplagt at antage, at der med dette portræt er tale om den miniature, som Bülow fortæller, at han fik foræret af Biehl (jfr. citaterne ovenfor). Ad anden vej har vi imidlertid en oplysning, der bør sammenholdes hermed. I et upubliceret brev, som Biehl skrev til Bülow (jfr. noten til M.U.L. s. 46,28) d. 15. marts 1784 står bl.a. følgende:

»Men er det ikke falden min B- ind, at jeg yttrede megen Forfængelighed, ved at vove at Byde ham et for atten Aar siden forfærdiget Portrait, og som er Beskadiget oven i Kiøbet? Burde jeg i det mindste ikke Ladet det Bedre ud først? Det var ogsaa min Hensigt ... og jeg veed ikke selv hvorledes det gik til, at jeg, som over tree Maaneder bar noget, som jeg med større Anstændighed kunde Byde ham, i min Lomme, af Frygt for at mishage ham ved Tilbudet, kunde uden at rødmes Byde ham noget, der var hans Antagelse uværdig.«

Hvilket portræt er der hentydet til her? Og hvad var det, hun ikke forærede ham? Var dette sidste mon også et portræt, og fik han det i så fald senere? Eller var det noget helt andet, en dåse eller lignende?

202

Sæt at det portræt, der omtales, var W. A. Müllers. I så fald skal dateringen rykkes helt tilbage til 1766. Tidspunktet er ikke på forhånd udelukket. Det var »den biehlske periode«, den tid, da Biehl netop var blevet kendt i hele København for sine komedier, som på stribe blev spillet på teateret. Müller menes at være kommet til København fra Braunschweig omkring 1757 og kunne altså godt have malet Biehl i 1766. Eftersom Bülow selv fortæller 1) at han har ladet Clemens stikke et billede efter en miniature, som Biehl har foræret ham 2) at stikket desværre ikke lignede hende særlig godt, er det nærliggende at mene, at der i brevcitatet er tale om Müllers miniature, som jo vitterlig er forlæggert for Clemens. Desuden: hvis Bülow senere fik et nyt og bedre portræt, kunne han jo have ladet Gimens bruge det som forlæg i stedet for. Hvis omvendt Müllers miniature var en senere foræring, som han syntes bedre om end det oprindelige fra 1766, ville han vel ikke have taget afstand fra det, som han gør. Han antyder imidlertid slet ikke, at han havde mere end ét, selvom han tre gange i tre forskellige skrifter (nemlig: i selvbiografien, i dagbogen og i notitsen om Biehl ved hendes selvbiografi) meddeler, at hun har givet ham sit portræt. Som kvinde af borgerskabet, uden formue, er hun vel næppe blevet malet særlig ofte, eller var hun endda det, ville det sandsynligvis være kendt. Yderligere var det dog mærkeligt, hvis hun forærede Bülow to portrætter, og de begge kun omtaler ét, endda hver sit. Idet det skal fremhæves, at der kan skjule sig mere materiale i Biehls utrykte breve til Bülow, kan det foreløbig konstateres, at læsningen af det fremlagte tekstmateriale tyder på, at det i 1766 malede portræt af Biehl, som hun i 1784 forærede Bülow, var identisk med Müllers miniature.

En datering til 1766 er imidlertid usandsynlig ud fra andre, og det vil her sige: kunstneriske og kunsthistoriske vurderinger. Torben Holck Colding har (i en privat samtale) dateret Müllers miniature til begyndelsen af 1780'erne. Grundlaget herfor er frisuren: de løse, let uordnede lokker, der hænger ned bag ørerne, dukker for første gang op i malerkunsten i denne periode. Nedhængende lokker findes slet ikke i 60'erne, hvor håret er skrabet op på hovedet. (Nøjagtig den frisure, som Biehl har her, med 203 de fastoprullede sidelokker og de løse nedhængende bagpå, er dog ikke nogen typisk kvindefrisure i dansk malerkunst, hverken i firserne eller tidligere.) Ifølge Torben Holck Colding må det således betragtes som

højest usandsynligt, at miniaturen kan være tidligere end firserne, alene på grundlag af Biehls frisure på billedet. Som supplerende argument hertil har Mogens Dupont-Petersen i en samtale peget på, at man også ud fra dragthistoriske kriterier når til en datering til firserne. Anlægger man altså kunsthistoriske kriterier må man antage, at der er tale om to forskellige portrætter: et fra ca. 1785, nemlig den bevarede miniature af W. A. Müller, der har været forlæg for Giemens, og et, om hvilket vi ved, at det blev malet i 1766. De omtalte utrykte breve til Bülow kan som nævnt endnu bringe nyt materiale frem. Men ud fra den viden, vi har i dag, må vi foreløbig slutte, at *et portræt af Biehl fra 1766* synes tabt eller ikke er blevet identificeret endnu.

Vender man sig nu til miniatures udseende, er det tydeligt, at den er ikke så lidt forskellig fra demens' stik. Frem for alt far man her de farver med, som stikket ikke meddeler. En klar, lyseblå kjole med en dybrød sløjfe i den lave udskæring på kjolen modsvarer farverne i Biehls øjne og læber. Den afstivede hat er brunlig ligesom fjerene. Håret changerer i grå og brune toner. Huden er lys, glat og ung. Maleriet er sartere end stikket, og selvom det måske ikke er en naturtro gengivelse, er det utvivlsomt mindre idealiserende end stikket, der gør Biehl glad og selvsikker, smilende, med livlige stærke øjne, mens hun på miniaturen er reserveret, munden en anelse skæv og utilfreds og øjnene let sløve og dybtliggende uden skarp optrækning. Maleriet virker naturtro. Da Bülow lod Clemens stikke det, fandtes der andre billeder af den afdøde Dorothea. Han må have valgt dette, enten fordi han havde fået det af hende selv, eller fordi det lignede bedst, og hans kommentar om, at stikket ikke ligner meget, kunne til syvende og sidst også udtrykke en skuffelse over den for store forskel på maleri og stik, snarere end være udtryk for, at ingen af portrætterne lignede Biehl.

Det kunstnerisk bedste portræt, og det, der viser Biehl mest charmerende, er den ovenfor nævnte miniature på Det nationalhistoriske 204 Museum på Frederiksborg (inv. nr. 4626) af periodens fineste miniaturemaler: *Cornelius Høyer* (1741-1804). Miniaturen er afbildet på fig. 2 og beskrevet af Torben Holck Colding (op. cit. nr. 160). Den er næsten cirkelrund (5,4 x 5,2cm), malet på elfenben ca. 1775. Identificeringen af portrættet som Biehl-portræt bygger på en påskrift med ældre blyantsskrift på bagsiden af elfenbenet, hvor der står: »ChDB fød B«. En ydre lighed med Clemens-stikkets Dorothea, og endnu mere med W. A. Müllers, er tydelig.

Biehl er malet i drejet profil, ansigtet en face og kroppen i profil. Hun er iført en klar rød pelskantet kåbe. Håret er bundet op i et sart rosa flortyndt tørklæde, der er samlet i en dobbelsløjfe midt på hovedet. Om halsen har hun en toradet perlekæde. Billedet er som et øjebliksbillede, fanget netop, som hun vender sig fra læsningen af det brev eller digterværk, hun sidder med i hånden. Skrevet af hende selv, velsagtens. Biehl har her de samme små øjne som på Müllers maleri. Ansigtets fedme er loyalt, men alligevel diskret afsløret.

Også Biehl og Høyer har kendt hinanden fra Akademiet, hvor Høyer holdt til i perioden 1768-1781. I 1771 fik han en lille lejlighed, som han i 1776 kunne bytte ud med den herskabelige stuelejlighed på hjørnet af Kongens Nytorv og Nyhavn. Ved Biehls faders død 1777 overtog Høyer stillingen som sekretær ved Akademiet, og kort efter blev han slotsforvalter ved Charlottenborg (jfr. Colding s. 81-83). Det er oplagt at datere miniaturen til denne fælles tid ved Akademiet (1772-1788). Torben Holck Goldings mere præcise forslag om ca. 1775 er baseret på stilistiske kriterier.

Biehl må have kendt Høyer særdeles godt. Hun omtaler ham i forbifarten uden kommentar om hans væsen i »Mit ubetydelige Levnets Løb« (s. 41 og 42). At dømme ud fra dette billede var hans forhold til hende absolut det bedste, men inddrager man hans anden gengivelse af hende: en satirisk tegning, der viser Biehl som kirurg ifærd med at kastrere Ludvig Holberg (fig. 8. Se Colding op. cit. nr. 159 og fig. 114), må man nok revidere sin opfattelse. Tegningen har næppe været tænkt smigrende for Biehl.

Denne ofte gengivne tuschtegning på 16,2 x 20,2 mm ligger i dag på 205 Sorø Akademis bibliotek. Colding daterer den samtidig med miniaturen, og det er unægtelig fristende at antage, at miniaturen var et betalt bestillingsværk leveret efter ordre, mens tegningen fortæller, hvordan Høyer privat betragtede jomfru Biehl. Angsten for de lærde kvinder levede stadig i bedste velgående i slutningen af 1700-tallet. Selv Bülow måtte indrømme, at han til at begynde med var bange for den lærde jomfru Biehl (jfr. indledningen, »Johan og Dorothea«).

Den præcise tolkning af billedet har vi ikke nøglen til, men der har været flere gisninger omkring det, jfr. Torben Holck Colding op. cit. Hvadenten der refereres til en bestemt begivenhed, eller det er en satire rettet mod Biehl, eller Holberg, eller den nye sentimentale komedie, er den i bund og grund smigrende for Biehl. Dårlig omtale er bedre end ingen omtale. Den viser hun var kendt. Høyers illustration kan sammenlignes med Jacob Christian Bies litterære satire i digtet »Den lærde Gaas«, jfr. M.U.L. s. 35,44 med note. At Biehl ikke har moret sig spor over angrebene, er en ganske anden sag. Tegningen er mere udførligt diskuteret i min artikel i »Kritik« nr. 77, jfr. bibliografien.

Problematisk er et maleri, som fra ca. 1960 har været betragtet som et Biehl-portræt, indtil det af Mogens Dupont-Petersen i 1979 blev taget op til diskussion (op. cit.). Billedet er malet af *Jens Juel* (1745-1802) og hænger på Fyns Kunstmuseum (fig. 3). Det er et anonymt kvindeportræt, der traditionelt går under betegnelsen »Portræt af en ældre kvinde«. Maleriet er signeret »Juel pinxit«, og en svagt læselig original

datering, »1771«, findes nederst i højre hjørne på selve maleriet. Maleriet måler 61 x 50,5 cm. Det viser en midaldrende kvinde i lys turkisblå silkekappe kantet med gyldne bånd. Om halsen bærer hun et kniplingetørklæde, på hovedet en sortbrun høj filthat med påsyet smalt guldbånd og en stor arrangeret sløjfe i bredt gyldent bånd. Frisuren er den samme som Biehl har på demens' stik, dog lidt kortere sat op og mere stramt ordnet.

Billedet er gengivet som farveplanche (nr. 29) i en udstillingskatalog fra Fyns Stiftsmuseum redigeret af kunsthistorikeren Ellen Poulsen: Jens 206 Juel. Jubilæumsudstilling 20. nov. til 4. dec. 1960, hvor det i billedteksten for første gang forsigtigt foreslås, at den portrætterede kunne være Biehl: »Dameportræt. Charlotte Dorothea Biehl? 1771.«

I Svend Cedergreen Bechs artikel om Biehl i Dansk Biografisk Leksikon (1979) henvises til dette Juel-maleri som Biehl-portræt, ligesom billedet er gengivet og kommenteret som Biehl-portræt i hans bog fra 1975, s. 44-45. Begge steder er spørgsmålstegnet fra 1960 bortfaldet. Billedet er i øvrigt brugt som forsidebillede på en udgave af »Den listige Optrækkerske«, 1984, jfr. bibliografien, og det er dette billede, der fremhæves i »Dansk litteraturhistorie« (Gyldendal), bind 4, s. 132, Kbh. 1983, på bekostning af Clemens' stik, der betragtes som en »meget lidt indtagende« gengivelse.

Ideen om, at dette maleri skulle forestille Biehl, begrundes intetsteds. I samtaler og breve med Ellen Poulsen og Torben Holck Colding har jeg fået oplyst, at den udelukkende er baseret på den lighed, der synes at være i ansigtstrækkene på de to kvinder på hhv. Cornelius Høyers miniature og Jens Juels maleri. Denne lighed er dog mindre iøjnefaldende end torskellen mellem det i 1960 endnu ukendte W. A. Müller-portræt og Jens Juels »ældre dame«. Man må være enig med Dupont-Petersen i, at der ikke er fremskaffet et tilstrækkelig godt grundlag til, at spørgsmålstegnet efter forslaget om Biehl kan fjernes. Denne tvivl betegnes som berettiget af såvel Povl Eller på Frederiksborg Museet som Tove Lund Larsen på Fyns Kunstmuseum, der dog begge mener, at det fortsat er en rimelig arbejdshypotese, at billedet skulle forestille Biehl.

Dupont-Petersen begrundes sin tvivl med, at kvindens dragt, som kun er delvis synlig, da billedet er et brystbillede, synes at være en ridedragt i engelsk stil, en påklædning, han finder usandsynlig for den borgerlige Biehl, da ridning blev betragtet som forbeholdt aristokratiets damer. Desuden henviser han til, at Biehl »på det tidspunkt, Juel malede sit billede beskrives ... som værende »af en liden vækst og overordentlig fed««. Eftersom Juels portræt ikke viser en fed dame, betvivler han, at der kan være tale om et Biehl-portræt. Dette argument er vel i sig selv ikke særlig vægtigt. Juel kan have forskønnet sin model, som i flg. Povl Eller 207 desuden meget sandsynligt har været en temmelig korpulent dame. Dertil kommer, at Dupont-Petersens datering af udtalelsen om Biehls fedme næppe holder. Udtalelsen stammer nemlig fra det notat, Johan Bülow vedlagde Biehls selvbiografi. Heri omtaler Bülow bl.a. demens' stik, der, som vi så ovenfor, er blevet til efter Biehls død, muligvis i 1814. Når Bülow refererer til hendes udseende, tænker han sandsynligvis på hende, som han husker hende fra de sidste år af hendes liv i 1780'erne, og udtalelsen kan ikke tillægges nogen vægt. Hos Høyer (1775) er hun fedladen, hos Juel (1771) kunne hun godt være ganske normal.

Imidlertid kunne et andet udsagn tale for Dupont-Petersens synspunkt: I sin selvbiografi fortæller Biehl nemlig selv om sit udseende allerede i 1756: »den største Deel af min Skiønhed var Borte, siden Fedme havde Berøvet mig min overmaade fiine og regelmæssige Skabning« (M.U.L, 20,39). Der er ingen grund til at betvivle sandheden i bemærkningen, som ikke er specielt smigrende for hende selv. Med Biehls næsten sygelige mistænksomhed overfor mænd og deres tendens til at vælge kvinder efter deres udseende fremfor deres personlighed, kunne man tænke sig, at hun også, når hun blev portrætteret, foretrak, at blive skildret som hun var, fremfor at blive utroværdigt forskønnet.

De portrætter, som er blevet omtalt her, er, hvad vi har kendskab til af samtidens Biehl-portrætter. Næste gang hun bliver malet, er hun blevet en historisk person, malet efter model i en for hendes liv karakteristisk og genkendelig situation. Det er nu ikke længere hendes udseende, der fastholdes, men hendes rolle i tilværelsen, for ikke at sige: i historien.

Inden de kendte, posthume Biehl-portrætter skal omtales, skal opmærksomheden kort henledes på endnu et tabt(?) Biehl-portræt, som jeg har fået en henvisning til »eksistensen af« af Torben Holck Colding: I en auktionskatalog fra 1882 over en privat kunstsamling tilhørende en »Admiralinde Jessen« står på s. 12 som nr. 28 i en liste over »Haandtegninger« følgende indførsel: »W. A. Müller, Charlotte Dorothea Biehls Port. 1800. sign.« Ejernavnet Jessen er skrevet på i hånden med blyant, og katalogen findes på Statens Museum for Kunst, 208 katalogiseret under bogstavet »J«. I margin står salgsprisen: 20,50 (kr) føjet til, hvilket beløb er blandt de højeste i listen. Tegningen kendes ikke på museet og er formodentlig i privateje, hvis den endnu eksisterer.

Det blev maleren *Christian Zahrtmann*, 1843-1917, (se S. Danneskjold-Samsøes biografi, »Christian Zahrtmann«, Kbh. 1942), der genskabte Charlotta Dorothea Biehl ved at male hendes myte. Zahrtmann har malet en lang række kvindeporthætter, hvoriblandt serien af Leonora Christina, som han malede igen og igen

fra 1869 (1868 var førsteudgaven af »Jammersminde« udkommet) er den kendteste. I tiden umiddelbart før kredsede Zahrtmann om to andre historiske, kendte kvinder: Karen Brahe, som han malede i 1869, og Charlotta Dorothea Biehl, hvis portræt han to gange forsøgte sig med. Første gang var i 1869. Med sin kusine, Henriette Zahrtmann som model malede Zahrtmann hende i 1869, iført storblomstret dragt og såkaldt »flasketrøje« (fig. 9. Se Danneskjold-Samsøe s. 39). Resultatet var han ikke selv tilfreds med. I et brev til Otto Haslund skrevet d. 27. august 1869 skriver han:

Hvad jeg tager mig for er vanskeligt at sige, snart har jeg Et, snart et Andet, men jeg synes, at Intet ret vil trives for mig og det Eneste, jeg virkelig er glad ved er Karen Brahe, der dog er saa umenneskelig mørkt, at Folk spørger, om det er Nat. Dorthe Biehl vil det ikke gaa med, det er nok for svært, ...« (citeret efter: »Kristian Zahrtmann 1843 31. Marts - 22. Juni 1917. En Mindebog bygget over hans egne Optegnelser og Breve fra og til ham«, samlet og udgivet af F. Hendriksen, Kbh. 1919, s. 85)

En morsom bemærkning i et brev til moderen fra d. 23. januar 1872, viser, at Zahrtmann trods sin utilfredshed med Biehl-billedet ikke opgav sit motiv. Zahrtmann latterliggør i brevet en kammerjunker ved navn Nægler, som har aflagt uanmeldt visit for at se hans arbejde på billedet af Caroline Mathilde, Christian VII og Struensee, som han finder »saare engterresangt«. Uden videre åbner Nægler et skab, hvor han åbenbart 209 må have set et maleri af Biehl, for Zahrtmann fortsætter brevet med bemærkningen:

Jeg troer snart, at hele Hoffet ved, at Dorthe Biehl er »engterressant« (Mindebogen s. 142)

Det billede, som Nægler fik et glimt af, må have været det allerede omtalte forsøg fra 1869. Det kendes endnu, men gik desværre i 1982 til udlandet (Afrika!) ved auktion (Arne Bruun Rasmussen Kunstauktioner, april 1982, auktion 434). Det bringes her i en sort-hvid gengivelse efter negativ fra Bruun Rasmussens fotografiarkiv. Det er værd at sammenligne dette billede med det nedenfor omtalte 1874-portræt, hvis man vil følge Zahrtmanns forsøg på at leve sig ind i sine motivers placering i tid og sted. Billedet rummer i sig et helt interiørstudium.

Fra 1874 kan man igen følge hans arbejde med Biehl-motivet, og denne gang er det det senere så kendte portræt, han maler (fig. 10). Han skriver d. 22. oktober 1874 til Dr. J. Lindegaard:

Hvad jeg maler paa, nu ja det er Dorthe Biehl, og jeg troer vist at det sidste Billede er langt bedre end det første. Jeg skulde være meget flittig dermed, gør mig ogsaa Umage forat være det, men jeg er opfyldt af altfor meget forskelligt til at det ret vil lykkes ... (Mindebogen s. 158, jfr. Danneskjold-Samsøe s. 93 med en sorthvid gengivelse af maleriet s. 120)

Det færdige billede, 1874, var malet efter en af Zahrtmanns virkelig yndede modeller, den store, tunge madam Ullebølle, som han havde mødt i foråret 73 og bl.a. brugt som model for en række Leonora Christina-portrætter. I 1875 kom Biehl-portrættet på udstilling på Charlottenborg. Det har sidenhen været i privateje. Senest er det blevet solgt på auktion i 1963 (Arne Bruun Rasmussen Kunstauktioner nr. 154 katalog 82), hvorfra det i øjeblikket er vanskeligt at spore. Det menes dog enten at være gået til Fyn eller til London. 210

Motivet er det samme som på 1869-billedet, men interiørets genstande er blevet omarbejdet, og modellen er skiftet ud. Der er i det hele taget gjort mere ud af Biehl-skikkelsen samtidig med at det detaljerede interiør er blevet tonet lidt ned. Biehl ses ved vinduet i sit værelse. Miniaturer på væggen, et spejl, lys og statuetter, samt to ting, man hører om i M.U.L.: (bedstefaderens?) chatol og frugterne (fra Johan Bülow?), giver rummet stemning. Begge dele var med i interiøret første gang, men chatollet er nu et andet, og frugterne har fået en større skål. Om det er tilfældigt, eller om Zahrtmann har læst manuskriptet til *Mit ubetydelige Levnets Løb* (som H. J. Birch jo havde bragt i uddrag i 1793) kan ikke siges. Siddende i vindueskarmen læner Biehl sig udad, på vagt, med blikket sænket mod gaden. Venstre hånd, der er anspændt spilet ud, og penneskaftet i munden giver billedet journalistisk øjebliksglimt - det er nu, det foregår. Man fornemmer, hvordan de »Historiske breve« blev til.

Til dette billede findes en studie bevaret. Den er i dag i privateje, men kan ses gengivet i Mindebogen s. 174. Alle tre Biehl-arbejder er nævnt i: »Kr. Zahrtmann 31. Marts - 22. Juni 1917. Fortegnelse over hans Malerier« ved H. Chr. Christensen, Kbh. 1917 nrr. 165, 166 og det færdige maleri: 167 og i Danneskjold-Samsøe op. cit. s. 540.

Måske inspireret af sin gode ven Kristian Zahrtmann udarbejdede maleren og tegneren *Carl Christian Frederik Jacob Thomsen* (1847-1912) en tegning med motivet: »Johan v. Bülow besøger Dorothea Biehl«, som er gengivet i Louis Bobé (udg.): »Charlotte Dorothea Biehls Breve om Kong Christian VII,« Kbh. 1901. Originalen har det ikke været muligt at spore, den befinder sig formodentlig i privateje. Billedet vises her i en optagelse fra Det kongelige Biblioteks eksemplar af bogen (Mg. 11).

Det er Biehls venskab med Bülow, Carl Thomsen forsøger at illustrere. Biehl modtager hjemme hos sig selv med fremstrakte arme den unge hofmand, eller måske rettere: sin Johan. Med denne tegning af Carl Thomsen slutter rækken af kunstneriske fremstillinger af Charlotta Dorothea Biehl - foreløbig?

Navneregister til *Mit ubetydelige Levnets Løb*

I dette index er medtaget personnavne i den form de har hos Biehl. Hvor den adskiller sig fra den gængse stavemåde i dag, er der henvist til denne. Slægtsbetegnelser er opført med henvisning til personernes navne, når det er klart, hvem der er tale om.

Ahlefeldt, Conrad Vilhelm (»Greven«, »Gouverneuren«): 28,15; 34,11; 34,17; 34,29; 34,30

Ambassadeuren: se Ogier, Jean Francois

Augustin, Johan Samuel: 26,44; 27,6; 27,11; 27,20; 27,26; 27,35; 27,42; 39,46

Bartholin, Gaspar Christoffer: 26,3; 26,6; 26,8

Berger, Johan Just v.: 40,41

Bernstorff, Johan Hartvig Ernst: 38,39

Beste Fader/Bestefader/Bedstefader: se Brøer, Hans

Beste Moder/Bestemoder/Bedstemoder: se Brøer, Charlotte Dorothea

Bianchi, Isidoro: 40,23

Bianci: se Bianchi

Broder: se Biehl, Carl

Brogie, Victor François: 35,22

Bie, Jacob Christian: 35,44

Biehl, Carl (broder): 1,3; 39,9

Biehl, Christian Æmilus (fader, »papa«. Se også »Forældre«): note 1,21; 6,23; 6,33; 6,36; 7,2; 7,34; 7,46; 8,4; 8,11; 10,30; 10,34; 10,35; 12,4; 12,20; 15,29; 15,38; 15,44; 16,6; 16,45; 17,2; 17,31; 17,33; 17,39; 17,40; 17,44; 18,3; 18,14; 18,15; 18,19; 18,21; 18,38; 19,17; 19,25; 19,30; 19,44; 21,3; 21,34; 21,36; 21,44; 22,3; 22,7; 23,4; 23,8; 23,19; 24,24; 25,21; 25,34; 26,17; 26,18; 30,18; 30,20; 31,21; 31,33; 31,42; 31,44; 34,13; 36,3; 36,15; 36,29; 36,42; 36,45; 37,7; 37,10; 37,13; 37,15; 37,16; 37,18; 37,22; 37,25; 37,36; 37,39; 38,3; 38,7; 38,8; 38,12; 38,13; 38,14; 38,29; 40,36; 40,43; 40,45; 42,22; 42,24; 43,48; 45,3; 45,10; 45,13; 45,23; 45,28

Biehl, Lise (lillesøster): 6,34

Biehl, »min gamle Ven« (23,4): se Biehl, Christian Æmilus

Biehl, Sophie Hedevig f. Brøer (moder. Se også »Forældre«): note 1,21; 6,34; 7,5; 7,23; 8,43; 9,1; 9,7; 9,34; 9,36; 9,40; 10,31; 10,33; 10,37; 15,31; 17,44; 18,1; 18,9; 18,14; 18,17; 18,26; 18,41; 19,38; 19,39; 20,10; (21,19); 25,19; 26,1; 26,9; 45,5

Bornemann, Thalia f. Storm: 26,27; 26,39

Bornemann, Vilhelm: 23,32; 24,8; 24,21; 24,24; 24,26; 24,29; 25,11; 26,25; 27,21; 27,27; 27,32; 27,41; 28,3; 28,8; 28,10; 28,36; 28,41; 29,13; 29,19; 29,21; 29,32

Bornemanns kone: se Bornemann, Thalia

Bredal, Niels Krog: 42,29; 42,50

Brogie, Victor François Hertug af: 35,22

Brøer, Charlotte Dorothea, f. Müller (bedstemoder): note I ,5; 6,21; 6,40; 8,43; 8,46; 9,3; 9,34

Brøer, Charlotte Elisabeth, f. Bøfecke, gift m. Fr. Ludv. Brøer: note 3,31; 12,26 (»min Oncles Kone«); 12,43 (»Madame Brøer«); 22,40 (»Frøken Bøfeckes Tante«);

Brøer, Frederik Ludvig (»min ældste Oncle«): 3,31; 3,35; 3,38; 6,22; 9,27; 9,30; 9,32; 9,35; 9,38; 9,40; 23,2

Brøer, Hans (bedstefader/morfader): 1,5; 1,6; 1,11; 2,45; 3,1; 3,7; 3,15; 3,37; 4,8; 4,18; 4,43; 5,12; 6,4; 6,11; 6,30; 6,39; 7,1; 7,15; 8,14; 8,21; 8,42; 10,23; 43,15; 44,11; 45,48 (»den kiereste Haand«)

Brøers (= familien Frederik Ludvig Brøer): 22,47

Bulou, Staldmester: se Bülow, Hans Henrik v.

Bulou: se Bülow, Johan v.

Bülow, Hans Henrik v.: 6,8

Biilow, Johan v.: digtet; 39,17; 45,34; 46,46

Bøfecke, Sara Maria (»Frøken Bøfecke«): 22,34; 22,37; 23,23; 23,44; 24,2; 24,17; 24,19

Bøttger: se Rose

Carstens, Adolph Gotthard: 31,11; 31,21; 31,34; 31,45; 32,14; 33,5; 39,31; 39,35; 40,33

Cervantes: 43,23

Christian VII (»Kongen«): 37,43 213 Colardeau, Charles-Pierre: 26,35

Cæsar, Gaius Julius: 38,35

Cæsars Kone: se Pompeia

Danneskjold-Laurvigen, Christian Conrad (»Laurvig«; »Greven«): 22,33; 22,35; 22,46; 23,2; 23,19; 23,31; 23,34; 23,46

Delitala, Emanuel: 40,22

Destouches, Philippe Néricault: 24,6

Dronning Sophie Magdalene: se Sophie Magdalene

Dronningen: se Juliane Marie

Dugui Trouin: se Trouin

Dutillet, Mimi, f. Prin: 39,38

Eichsted: se Eickstedt

Eickstedt, Hans Henrik v.: 44,28

Ellebracht, Carl Henrik v.: 19,36; 19,41

Elsker, min: se Frier, min

Fader: se Biehl, Christian Æmilius

Felding, Svend: 34,43

Fielding: se Felding

Forældre (se også Biehl, Christian Æmilius og Sophie Hedevig): 1,21; 3,6; 7,30; 8,20; 8,41; 9,4; 10,5; 11,42; 15,47; 17,17; 18,35; 20,19; 20,32

Frederik, arveprins: 41,31

Frederik V (»Høysalig Kongen«): 22,31

Frier, min første («en Mand» eller »min Elsker«): 9,21; 11,10; 11,29; 12,25; 15,19; 15,22; 20,36

Frøken Bøfecke: se Bøfecke, Sara Maria

Frøkenen (s. 24,19): se Bøfecke, Sara Maria

Frøken Bøfekkes Tante: se Brøer, Charlotte Elisabeth

Gesner: se Gessner

Gessner, Salomon: 26,18

Goldoni, Carlo: 29,2

Gor, Pierre: 37,14

Gouverneurens: se Ahlefeldt

Greven: se Ahlefeldt, Danneskjold-Laurvig og Moltke, A.G.

Gresset, Jean Baptiste Louis: 24,42

Græsset: se Gresset

Guldberg, Ove Høegh: 40,42; 40,46; 41,44; 42,32; 42,36; 43,39; 44,27; 44,41; 44,48; 46,32

Gyldendal: 40,32

Harsdorff, Gaspar Frederik: 42,18

Henrich (rolle i »Den forelskede Ven«): 35,16; 35,23

Hielmstjerne, Henrik Henriksen: 26,47; 27,5; 27,13; 27,14; 37,6

Hieronimus (rolle i »Den kierlige Daatter«): 32,39

Holberg, Ludvig: 4,12; 4,22; 4,24

Holmskiold: se Holmskjold

Holmskjold, Johan Theodor: 38,31

Holst: se Holstein

Holstein, Christian Frederik («Ober Hoff Marchallen»; »Holst«): 41,21; 43,30

Horn, Frederik: 30,23; 30,28; 30,46 214 Højer: se Høyer

Høyer, Cornelius: 41,21; 41,32; 42,8

Iohan: se Bülow, Johan v.

Iudikier: se Judicher

Iulius Cesar: se Cæsar, Gajus Julius

Jacobi, Christian Frederik: 44,24

Johan von Bulou: se Bülow, Johan v.

Judicher, Elisabeth Lucie, f. Kreyer: 11,18

Juliane Marie, gift med Frederik V («Dronningen«): 42,21; 42,33; 42,36

(den) kiereste Haand (45,48): se Brøer, Hans

Kongen: se Frederik Vog Christian VII

Laurent, Pierre: 41,17; 41,24; 42,11; 42,14

Laurvig: se Danneskjold-Laurvig

Linde, Gabriel: 42,45

Lise: se Biehl, Lise

Louise, ?: 44,14

Luxdorff: se Luxdorph

Luxdorpf: se Luxdorph

Luxdorph, Bolle Willum: 26,2; 30,44; 31,6; 32,25; 33,10; 33,11; 33,18; 33,19; 33,32; 33,38; 34,1

Madame Brøer (12,43): se Brøer, Charlotte Elisabeth

Mad. du Tellie: se Dutillet

Maximilien de Béthune, Duc de Sully: 27,15

Mejorada, Pedro de Souza: 41,25

Metzburg, Frantz Leopold: 40,22

Miles, Frederik: 8,12; 8,16; 17,11

Moder: se Biehl, Sophie Hedevig

Mokke: se Mokke, Adam Gottlob og Moltke, Godske

Moltke, Adam Gottlob (»Greven«): 18,39; 26,17; 32,7; 37,12; 37,15; 37,19; 37,26; 37,30; 37,35; 37,42; 37,46; 38,1; 38,9; 38,13; 38,15; 38,18; 38,24

Moltke, Godske: 42,16; 44,45

Morel, Marie Elisabeth f. Deroden: 41,37

Moreis Enke: se Morel, Marie Elisabeth

Morfader: se Brøer, Hans

Muller, Peter Georg (»Major Møller«): 34,42

Møller: se Møller, Nikolaus og Müller, Peter Georg

Møller, Nikolaus: 43,34

Møllmann, Bernhard: 31,32; 31,43

Mølmann: se Møllmann

Naumann, Johan Gottlieb: 46,44

Nielsen, Georg: 37,28; 37,33; 37,36; 37,42; 38,17; 42,45

Ober Hoff Marchallen: se Holstein

Ogier, Jean Frangois (»Ambassadeuren«): 35,3; 35,11; 35,22

Oncle: se Brøer, Frederik Ludvig

Oncler: 9,7 215 Oncles Kone (12,26): se Brøer, Charlotte Elisabeth

Osten, Frederik Felix v. der: 17,28; 17,32; 17,37

Papa (6,36): se Biehl, Christian Æmilius

Pernille (rolle i Holberg-komedie): 22,38

Peperlow, Gustav Vilhelm: 8,2; 8,13

Philibert, Claude: 26,19

Pige (= tjenestepige): 22,17; 45,4 (to forskellige)

Pilatus, Pondus: 38, 46

Pompeia, Cæsars hustru: 38,36

Prinds Friderich: se Frederik, arveprins

Ramshart, Maria Christiana f.

Rothe: note 13,25; 20,32

Ramshart, Peder: 13,25; 19,36; 19,38; 20,42

Ramsharts Søster: 17,2; 20,33

Ramsharts Kone: se Ramshart, Maria Christiana

Reventlau: se Reventlow

Reventlow, Ditlev: 38,29; 41,28

Reverdil, Elie Salomon François: 26,14; 30,38; 30,48; 31,8; 42,45

Rheders (= familien Vilhelm Ludvig v. Rheder): 37,6

Riisbrigh, Volquard: 22,47

Risbrigts: se Riisbrigh

Rose, Elisabeth Cathrine (eller Caroline) Amalie, f. Bøttger
(»Jomfru Bøttger«): 26,34; 33,14; 35,28

Ræders: se Rheders

Saly, Jaques François Joseph: 35,1

Schack, Engel Carl Ernst v.: 43,30

Sneedorf: se Sneedorff

Sneedorff, Jens Schielderup: 26,48

Sophie Magdalene, gift med Christian VI: 39,37

Struensee, Johann Friedrich: 41,37

Suhm, Peter Frederik: 36,17; 36,33; 36,39; 37,2; 37,3; 37,5

Suhm, Karen f. Angell: 36,41

Suhms Kone: se Suhm, Karen

Sully: se Maximilien de Béthune

Tante: 4,31 (usikkert hvilken tante, jfr. noten til s. 1,5)

Tellie: se Dutillet

Thomas, Antoine Leonard: 27,2

Thoroupe, A.G.: 43,3

Thorup: se Thoroupe

Treschow, Michael: 33,15; 33,20; 33,35; 33,39; 33,44; 35,29

Trouin, Rene Duguay: 27,2

Træskov: se Treschow

Biehl, Charlotta Dorothea, *Mit ubetydelige Levnets Løb*, 1986

Warnstedt, Hans Vilhelm v.: 39,44; 42,32; 42,37; 42,40; 42,51; 43,5; 43,35; 43,35; 43,37; 44,26; 44,38

Wessel, Johan Herman: 42,39; 43,3

Wohlert, Hans Friederich: 20,14; 21,22; 22,5; 22,14; 24,47; 25,2

Wolert: se Wohlert

Zoega, Johan: 43,33

216

Bibliografi

I bibliografien er optaget udgaver, artikler, monografier og større oversigtsværker, hvori Charlotta Dorothea Biehl og hendes værker er hovedemnet eller et væsentligt sidetema. Bibliografien kan betragtes som et supplement til H. Ehrencron-Müller: Forfatterlexikon omfattende Danmark, Norge og Island indtil 1814, bind I, s. 391-397, som den kun undtagelsesvist overlapper. Enkelte væsentlige monografier om Johan Bülow er medtaget.

Alenius, Marianne: Forfatteren bag Den listige Optrækkerske, s. 4-9. Se: Den listige Optrækkerske. Århus 1984

Alenius, Marianne: Et skandalestykke. Publikums reaktion på Den listige Optrækkerske i 1765, s. 61-64. Se: Den listige Optrækkerske. Århus 1984

Alenius, Marianne: Brev til eftertiden. Om Charlotta Dorothea Biehls selvbiografi og andre breve. Udk. i: Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning, Kbh. Årgang 1986

Alenius, Marianne: Biehl efter Holberg - eller Enden på komedie(n). Udk. i: Kritik (red. af Poul Behrendt m.fl.) 77, Kbh. 1986

Bang, J. H. (udg.): Charlotte Dorothea Biehls Historiske Breve (= Særtryk af Historisk Tidsskrift 3die Række 4de Bind), Kbh. 1865

Bech, Svend Cedergreen (udg.): Brev fra Dorothea. Af Charlotta Dorothea Biehls historiske breve. Med ca. 100 samtidige illustrationer. Kbh. 1975

- anmeldt af Nils G. Bartholdy, Personalhistorisk Tidsskrift 16. Rk. 4. bind, s. 192, 1976 217 - anmeldt af Thorkild Kjærgård, Fortid og Nutid, bd. 29, hft. 2, s. 335. Kbh. 1981

Bech, Svend Cedergreen: Biehl, Charlotta Dorothea, trykt i: Dansk Biografisk Leksikon, 3. udg. 2. bind, s. 72-73. Kbh. 1979

Bech, Svend Cedergreen: Bülow, Johan, trykt i: Dansk Biografisk Leksikon, 3. udg. 3. bind, s. 106-108. Kbh. 1979

Birch, H. J.: Billedgallerie for Fruentimmer, bind I, s. 163-224. Kbh. 1793

Bobé, Louis (udg.): Charlotte Dorothea Biehls Breve om Kong Christian VII, Kbh. 1901

Bobé, Louis (udg.): Interiører fra Kong Frederik den Femtes Hof. Charlotte Dorothea Biehls Breve og selvbiografi. Kbh. 1909

Bobé, Louis (udg.): Mit ubetydelige Levnetsløb. Kbh. 1909

Bobé, Louis: Charlotte Dorothea Biehl, trykt som kapitel 4, s. 79-95, i: Fra Renaissance til Empire. Kbh. 1916

Bobé, Louis (udg.): Interiører fra Kong Christian den Syvendes Hof. Efter Charlotte Dorothea Biehls Breve, Kbh. 1919

Dahlerup, Pil (udg.): Charlotte Dorothea Biehl. Pigeopdragelse. Kbh. 1969

Biehl, Charlotta Dorothea, *Mit ubetydelige Levnets Løb*, 1986

Dalager, Stig og Anne-Marie Mai: Danske kvindelige forfattere 1, s. 97-116. Kbh. 1982

Dansk litteraturhistorie 4. Patriotismens tid 1746-1807. Udgivet af Johan Fjord Jensen m. fl.. Kbh. 1983

Den listige Optrækkerske af Charlotta Dorothea Biehl. Komædie i fem akter af Charlotta Dorothea Biehl, i gendigtning af Leif Petersen. Udgivet af Svalegangen, Arkona. Århus 1984. Heri foruden komædieteksten: 3 artikler, program fra forestillingen på Svalegangen januar 1984, fotografier fra Svalegangens opførelse, korte notitser og udpluk om Biehl og om 1765-opførelsen ved udgiveren

Dupont-Petersen, Mogens: Den skønne Dorothea, trykt i: Kunst- og antikvitetsårbogen, s. 117-120. Kbh. 1979

Ellebjerg, Peder: Se Fogh, Lise og Peder Ellebjerg 218 Ewald, Mette: Charl. Dor. Biehl. Kvindeemancipation i 1700-tallet elier mandschauvinisme i kvindelig forklædning, trykt i: Teaterarbejde 4, Kvinder og teater, s. 41-49. Kbh. 1979

Fogh, Lise og Peder Ellebjerg: Dydens Triumf. Det borgerlige kvindebillede og dets modbilleder i dansk litteratur 1750-1800, kapitel 9, s. 171-229, »Et upåagtet forfatterskab. Charlotte Dorothea Biehl (1731-1788)«. Maskinskrevet speciale ved Institut for Litteraturvidenskab. Københavns Universitet 1983

Gress, Elsa: Holberg i samtale med den fraværende Dorothea Biehl. Trykt i: Fanden til forskel. Essays, monologer og dialoger, s. 62-67. Kbh. 1979

Hansen, R: Den danske Skueplads, I. Kbh. 1889-1891. (Se registeret)

Holm, E. (udg.): Charlotte Dorothea Biehl. Regeringsforandringen d. 14de April 1784, trykt i: Historisk Tidsskrift 3. Rk. V. bind. Kbh. 1867.

Holst, Lisbet: Fra Eva til Lilith. Om dannelsen af en alternativ kvindelig selvbevidsthed. En forelæsning. Trykt i: Kritik 71 (red. P. Behrendt m. fl.) s. 101-114, Kbh. 1985

Ingvartsen, Kirsten: Ludvig Holberg og Charlotte Dorothea Biehls stilling til oplysningstidens autoriserede kvindeopfattelse. Maskinskrevet speciale fra Københavns Universitet, Dansk nr. 203, 1970

Lauring, Palle: Dronninger og andre kvinder i Danmarkshistorien, s. 115-121. Kbh. 1981

Levin, Anna: Den Biehlske Slægt, trykt i: Personalhistorisk Tidsskrift 10, Rk. 5. bind, 153-167. Kbh. 1938

Magon, L.: Ein Jahrhundert geistiger und literarischer Beziehungen zwischen Deutschland und Skandinavien I, Dortmund 1926

Mai, Anne-Marie: se Dalager, Stig og Anne-Marie Mai

Mai, Georg Albrecht: Die Frauenfiguren im dramatischen Werk der Charlotte Dorothea Biehl. Studien zur Komödienform in Dänemark im 18. Jahrhundert. Kiel 1981

- anmeldt af Fl. Lundgreen-Nielsen, Danske Studier 1984, s. 158-159. Kbh 1984 219 Mulvad, Johannes: Om Dorotheas Troværdighed, trykt i: Personalhistorisk Tidsskrift 16. Rk. 4. bind, s. 179-186, 1976

Nielsen, Niels Åge: Brugen af tiltalepronominer i Charlotta Dorothea Biehls komædier 1764-1772, trykt i: Sprog og Kultur XVI, s. 121-134. Århus 1948

Olsen, Fr.: En Ansøgning fra Charlotte Dorothea Biehl, trykt i: Personalhistorisk Tidsskrift, 5. Rk. 6. bind, s. 97-98, Kbh. 1909

Overskou, Thomas: Den danske Skueplads, 2. og 3. del, Kbh. 1856 og 1860

Petersen, Leif: Leif Petersen Om sin gendigtning af Den listige Optrækkerske, s. 10-11. Se: Den listige Optrækkerske. Århus 1984

Plesner, K. F.: En dansk forfatterinde fra det 18. årh. Charlotte Dorothea Biehl, trykt i: Edda 27, s. 427-446, Oslo 1927

Rohde, H. P.: Johan Bülow på Sanderumgaard, Odense 1961

Rubow, Paul V.: Litterære Studier, s. 203-208 (om Cervantesoversættelsen). Kbh. 1928

Sass, Else Kai: Lykkens Tempel. Et maleri af Nicolai Abildgaard. (Heri udførlig omtale af Johan Bülow). København 1986